

STANKO VRAZ

**SLOVENSKA
DJELA**

I.

D
NH
I

Noviji pisci hrvatski

N O V I J I P I S C I H R V A T S K I
KNJIGA 5.

Urednik

Akademik ANTUN BARAC

JUGOSLAVENSKA AKADEMIJA ZNANOSTI I UMJETNOSTI

STANKO VRAZ

SLOVENSKA DJELA

I.

Priredio

ANTON SLODNJAK

ZAGREB 1952

Je naroda sa naravo

Stanko Uraz

STANKO URAZ

(Iz knjige Franje Markovića: Izabrane pjesme Stanka Uraza, 1880.)

O STANKU VRAZU KOT SLOVENSKEM KNJIŽEVNIKU

Naša knjiga prinaša prvič, in sicer sto let po smrti Stanka Vraza, vse njegovo ohranjeno slovensko literarno delo, ki je bilo doslej v glavnem neznano, četudi so ga vsaj deloma poznali in tudi uporabljali nekateri literarni zgodovinarji.¹ Ta prilika zahteva od urednika pričujoče izdaje jasno besedo o razvoju Vrazovega slovenskega dela, o njegovi ceni in o vzrokih Vrazove opustitve slovenskega knjižnega jezika. Ker se je pa zlasti o zadnjem problemu od 1851. l. dalje mnogo pisalo tako na slovenski kakor na hrvaški strani, toda malokdaj popolnoma objektivno, in ker razgrinja naša knjiga večino Vrazovega slovenskega pesniškega dela pred hrvaškim in slovenskim bralcem šele sedaj, ko se je tako slovenski kakor hrvaški književni jezik mogočno razvil v vseh smereh kulturnega življenja, in to v marsičem drugače, kakor je kazalo ob Vrazovem času, je naloga, ki jo naj reši ta uvod, tako težka in odgovorna, kakor malokatera druga. Naj bo odziv nanj pri Hrvatih in Slovencih tak ali tak, enega si je urednik v svesti: problem je bilo treba rešiti, in četudi samo začasno, da se napravi prostor za

¹ Prim. Ivan Macun, Književna zgodovina Slovenskega Štajerja, Gradec, 1883, 90–108; Branko Drechsler (Vodnik), Stanko Vraz, Zagreb, 1909, 9–40; Fran Kidrič, Paberki o Vrazu, Časopis za zgodovino in narodopis, Maribor 1910, 191–231; isti, Recimo dve, tri o slovenskem preporodu, Veda I, Gorica, 161–169; Matija Murko, Vrazove za tisk pripravljene slovenske pesmi, Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 1910, 271–286; Fran Ilešič, Iz Vrazove slovenske literarne zapuščine, Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 1927, 32–61; 1928, 101–116; 1930, 131–145; 1932, 14–32; 1934, 154–159; F.(ran) Petrè, Poizkus ilirizma pri Slovencih (1835–1849), Ljubljana 1939, 30–136.

stvarni in plodni nadaljnji razgovor o njem. Če bo pričujoča rešitev ta razgovor res izzvala, potem je avtor dosegel vse, kar je hotel.

Vrazov rojstni kraj, z vinsko trto in s sadnim drevjem ovenčano naselje Cerovec v župniji Svetinje v ljutomerskem okraju, leži na izrazitih kolonizacijskih tleh, na skrajnem vzhodu današnjega slovenskega ozemlja, ki prehaja pod Muro v kajkavsko Međimurje, nad njo pa v slovensko Prekmurje. – Od severa pritiska nemštvo, na zahod se pa razteza skozi Slovenske gorice etnično in pokrajinsko podoben svet do Drave, ki loči tudi na jugu prebivalce tega ozemlja, slovenske Prleke,² od hrvaških Kajkavcev. To ozemlje je tvorilo sestavni del nekdanje Kocljeve kneževine. Po madžarskih napadih je bilo nanovo poseljeno, nekoliko s prejšnjimi prebivalci, ki so se bili umeknili za Dravo in v gozdove na današnji jugoslovansko-avstrijski meji, nekoliko s slovenskim življem iz severne Štajerske, vzhodni del, to je prav Vrazova domovina, pa z ljudmi iz zagorske hrvaške strani.³

Nekateri novi naseljenci pa so poleg poljedelstva opravljali tudi nekakšno graničarsko službo in so se naseljevali v tako imenovanih strelskih dvorcih, ki so bili posejani vzhodno od Drave v treh pasovih vse do meje. Tretji pas se je razprostiral na Murskem polju med Radgono in Ljutomerom, v neposredni bližini Vrazovega doma. – V dobi turških vojsk so se na nekaterih točkah tega ozemlja naseljevali tudi uskoki s srbo-hrvaškega ozemlja. Domnevajo, da je tu ostal tudi marsikateri ubežnik iz turških čet, ki so se pomikale tod. Da bi pritegnili delovne roke na to nevarno ozemlje, so dajali zemljiški gospodje naseljencem zemljo tudi v dosmrtno last, včasih z dedno pravico. Poslednje je veljalo za tako imenovane svobodnjake (libertine), nemško Freisassen (odtod ime Fras – Vraz), in meščane ter tržane.

² Ime so dobili po dialektični rabi adv. prle (iz prvlje) v pomenu prej.

³ Prim. Fran Kovačič, Slovenska Štajerska in Prekmurje, Ljubljana 1926, 166; Fran Ramovš, Dialektološka karta slovenskega jezika. Ljubljana 1931, 57.

Strelci so se imenovali nemešnjaki (iz madž. nemes = ple-mič) in so imeli navadno 2 kmetiji.

Ker je terciarno gričevje med Ljutomerom in Ormožem najboljši vinski svet, si ga je prilastila povečini zemljiška gospoda. Naseljenec je bil tu še bolj kakor v dolini ali na polju gosposko orodje za racionalno obdelavo dragocenega zemljišča. Ako si je pa kdo na teh tleh pridobil večji kos vinorodne zemlje, je lahko bolje gospodaril kakor v dolini svoboden kmet, ki ni imel vinograda. - Po priimku sodeč so bili Vrazovi predniki svobodnjaki (Freisass=Frass). Njihovo domačijo pa so sosede imenovali: Pri Korošču, kar bi pričalo, da so prišli s Koroškega na vinski Cerovec, kjer so se glede na privilegirani socialni položaj in na izrazito vinsko gospodarstvo svojega posestva laže razvijali kakor njihovi sosede - viničarji ali kmetje svobodnjaki v dolini. Čeprav označujejo uradni spisi Stankovega očeta kot nagornjaka (Berghold), podložnega velikonedeljski graščini, je bil Jožef Frass vendarle ne samo za tedanji čas in vaše razmere izobražen mož, ki je pisal n. pr. 1811. l. zanimiv dnevnik o najvažnejših gospodarskih in drugih dogodkih (Beschreibung vom Allerhand) in bil med onimi občinskimi možmi, ki so se zavzeli za to, da si je soseska ustanovila 1819 šolo, temveč je bil tudi premožen vinogradnik, ki je nabral v dobrih letinah v svojih štirih vinogradih do 90 hl vina. Zaradi svoje ljubezni do šole je bil tudi občinski šolski nadzornik. Dobro srce in bistro pamet je pokazal s svojo oporoko, s katero je zapustil sinu pesniku, ki mu je sicer prizadel razočaranje, ker ni hotel v bogoslovje, toliko dediščine v denarju, kolikor svojim drugim otrokom. Pozneje (1838) je Vraz podedoval po materi še 600 gld., po pokojni sestri Miciki pa majhno vinogradniško posestvo (vinograd, njive in gozd). Vraz je živel v ilirski dobi večinoma od dohodkov tega posestva, ki mu ga je nesebično upravljal svak Janez Mohorič. Mati Katarina, rojena Kotnikova (tudi Kutnik ali Kutnjak, v matrikah v germanizirani obliki Kutnjakin) je bila sestrična Mihaela Jaklina, domačega župnika, prepoveditelja in rojaka z Jeruzalema. Rodila je svojemu možu šestero otrok: 3 hčere in 3 sinove. Podoba je, da sta

oče in mati že prvega sina Janeza poslala v šole.⁴ Toda o tem in o njegovi nadaljnji usodi molčijo viri. Nekatere nejasne omembe kažejo, da bi bil mogel živeti v domači okolici; bodisi kot upravitelj ali vinogradnik.

Od ostalih otrok je bil pesnik, rojen 30. VI. 1810 in krščen za Jakoba, najmlajši. Med sestrami mu je bila 8 let starejša Anka, pozneje omožena Mohoričeva, najbližja. Nje se je spomnil v svojem delu in njej je zapustil tudi literarno zapuščino, posestvo in drugo imetje, ki je bilo ob njegovi smrti cenjeno na 5000 gld. Izmed drugih sester (Marija r. 1797 in Terezija r. 1799) je ena bolehala za epilepsijo in je ostala neporočena na domu do smrti, medtem ko o drugi ni nobenih podatkov.⁵ Brat Jožef (r. 1808) je bil odločen za očetovega naslednika in je po njegovi smrti (31. XII. 1834) tudi prevzel domačijo. Pesniku kot dediču odslej ni bil posebno naklonjen. – Kot najmlajšemu otroku so Jakobu lepo potekala detinska leta v družinskem krogu, katerega so tvorili poleg staršev, bratov in sester: babica, teta Mica,⁶ hlapec, dekla in pastir.

Nekoliko samotna lega rojstne hiše, ki jo je postavil oče Jožef malo pod cerovskim slemenom, tako da je gledala s pročeljem proti zahodu na domači sadovnjak, njive in pašnike, ki so se razprostirali po položnem širokem svetu in padali nato precej strmo v žerovinsko dolino, mehko ozračje, ki doseže v prvih jesenskih dneh največjo milino, pozimi pa tudi jeseni in spomladi je pa včasih mrzlo in neprijetno, dasi le malokdaj tako ostro, da bi pozebla trta, razgledi z domačih vrhov v neskončni venec vinskih goric, ki ga v modri, komaj zaznavni dalji obkrožajo hrvaške, slovenske in nemško-štajerske planine, zgodnje, četudi zmerno uživanje vina in tipična, pretežno močnata hrana, družinska tradicija in lokalne pravljice in pripovedke o bojih

⁴ V pesnikovi zapuščini se je ohranil zvezek, na katerega se je 22. II. 1811 v nemščini in francoščini podpisal neki Janez Fras v Radgoni.

⁵ V Vrazovih graških letih je ni bilo več na domu, pa bodisi da se je omožila od hiše, bodisi da je že umrla.

⁶ Pesnik jo imenuje v Izjasnenjah h Glasom iz dubrave Žerovinske: Marina. Dela II, 109.

s Turki in Kruci, domača pesem ljube sestre Anke in drugih deklet pri delu in v cerkvi, lepa in skladna, toda nekoliko krhka telesna konstitucija, ki je nagibala k mrzlicam, - vse to je ustvarjalo iz Jakoba samosvojega otroka, v katerem se je ob zgodnji seksualni prebui začela dramiti liriska duša, ki je v čustvenem svetu živela svoje pravo življenje, pogosto v kričečem nasprotju z obdajajočo jo stvarnostjo.

Prvi težji dogodek, ki je zasekal v Jakobovo otroško življenje, je bila ustanovitev župnijske šole v Svetinjah, za katero sta se zavzemala domači župnik Andrej Poljanec, naslednik dobrega »strica« Mihaela Jaklina in njegov somišljenik in sodelavec v svetourbanski akademiji, ter Jakobov oče - Jožef Fras. Od jeseni 1819. l. je Jakob moral hoditi v svetinjsko mežnarijo, kjer ga je poučeval z nekaterimi drugimi otroki domači organist in učitelj Franc Sušnik (Sešnik).⁷ Oče, šolski nadzornik, je skrbel za to, da sin ni izostajal in da je napredoval, zlasti ker ga je odločil za študij. Po dveletnem domačem šolanju ga je poslal v ljutomersko trivialko. Če smemo verjeti Vrazovi besedi, da se je začel učiti nemški šele po svojem 13. letu,⁸ in nobenega vzroka ni, da ji ne bi verjeli, potem sta bili tako svetinjska kakor ljutomerska šola po Poljančevi in Jaklinovi zaslugi - slovenski. To preseneča zlasti za ljutomersko trško trivialko, tako da bi bila upravičena domneva, da Vraz sploh ni hodil vanjo. Toda iz posvetila knjige Gusle i tambura Jaklinu⁹ spoznamo, da je Vraz spoštoval Jaklina »kao strica ljubezna i razborita, koji bi svagda priticao u pontoć neukoj i nestalnoj mladosti mojoj, pametujući je i pobudjivajući na ljubav naukah, na poštenje, čestitost i svaku drugu blagu ćud.« To pomeni, da je gledal v njem svojega pravega vzgojitelja in da je moral dlje živeti pod njegovim nadzorstvom, morebiti celo v njegovi hiši, kar se je moralo goditi edino v letih od 1821. do 1823., torej prav do njegovega 13. leta, pozneje samo v počitnicah. - Poljanec in Jaklin sta bila

⁷ Fran Ilešić, Stanko Vraz u školama, Građa za povijest književnosti hrvatske, 5. knjiga, Zagreb 1907, 79-80 in sl.

⁸ Dĕla II, 109.

⁹ l. c., s. p.

učenca varaždinske gimnazije. Oba sta bila člana vzhodno-štajerske preporodne akcije (svetourbanske akademije) Ivana Narata¹⁰ 1803. l., ki je hotel v slov. Panoniji organizirati vzporedno literarno-filološko delo, kakor ga je v osrednji Sloveniji snoval in opravljal V. Vodnik. Oba sta se v tej akciji pridružila Štefanu Modrinjaku,¹¹ ki je zagovarjal zoper mnenje Narata in nekaterih drugih članov čim tesnejšo naslonitev na književno kajkavščino. Zato je treba poudariti, da je Vraz vsrkal v zgodnjih letih v njunem vzgledu in delu in gotovo tudi v razgovorih z obema, zlasti pa z Jaklinom, tiho simpatijo in dispozicijo za vse, kar je bilo v zvezi s hrvaškim, kajkavskim kulturnim življenjem, torej tudi za poznejši ilirizem.

Ker se je Miklošič, dasi ljutomerski rojak, šolal dve leti (1822–24) v Središču, živeč v župnišču strica Martina Miklošiča, si ni pridobil tako globokih predispozicij za ilirstvo kakor Vraz.

Neupoštevanje vladajoče nemščine v svetinjski in zlasti v ljutomerski šoli je toliko bolj značilno, ker je bil Jaklin okrajni šolski nadzornik. Žal, da se je to maščevalo nad Vrazom, ki po nerazumljivem sklepu svojih staršev ni šel v varaždinsko gimnazijo, za katero je bil usposobljen glede na slovensko-kajkavski učni jezik svetinjske in ljutomerske šole, temveč v mariborsko nemško latinsko šolo. Ta sklep je najbrž narekoval staršem ozir na štipendijo Martina Kavčiča, ki jo je Vraz v Mariboru kot četrtošolec prejel, a le eno leto užival. Zato so poslali Jakoba 1823. l., morebiti nekaj mesecev pred začetkom novega šolskega leta v Ptuj k Antonu Kremplju, tamkajšnjemu kuratu in nekdanjemu svetinjskemu kaplanu in Jaklinovemu učencu v slovenščini, da ga pripravi za vstop v gimnazijo.

To mu je uspelo, toda v 1. razredu Vraz ni napredoval in izstopil je tik pred zaključkom šole.¹² Prihodnje leto (1824–25) je uspešno ponavljal prvi razred. Odslej je študiral

¹⁰ Slov. biografski leksikon II, 192.

¹¹ l. c. II, 143.

¹² Ilešič misli (l. c.), da je šele sedaj šel h Kremplju v uk. To ni nemogoče, a verjetnejša se mi zdi gornja domneva.

brez večjih nezgod in je v šol. letu 1829–30 dovršil šest mariborskih latinskih šol. – Bil je srednji dijak. Najslabše ocene je imel iz latinskega jezika, pa tudi v drugih predmetih je bil hudo povprečen. Ker je imel tudi v graški filozofiji, zlasti pa na pravni fakulteti, hude težave s šolskimi predmeti, bi bilo misliti, da je bil slabo nadarjen. Toda njegova velika jezikovna in literarna izobrazba, v kateri sta ga v tistem času prekašala med Slovenci in Hrvati samo Čop in Prešeren, priča, da je bil nadpovprečno, četudi morebiti enostransko talentiran. Njegovi slabi učni uspehi gredo sprva na rovaš slabe priprave in slabotnega zanimanja za šolske predmete in zgodnjih interesov za slovanske jezike, za literarne poskuse ter študij modernih jezikov¹³. Glede na to so poučni Miklošičevi spomini, ki jih je sporočil v pismu z dne 1. I. 1881 Macunu¹⁴. Tam pripoveduje, da je prinesel po dvoletnem študiju v Varaždinu glede na to, da je bila tamkaj hrvaščina učni jezik, tudi spoštovanje do svoje materinščine v mariborsko gimnazijo. In tu je Vraz okrepil v njem to spoštovanje v pravo ljubezen. Pripominja, da je Vraz »že v 3. ali 4. razredu med školsko predajo stihe delal« in da mu je on pri tem bil svetovalec. Morebiti je njuno zanimanje podžigala tudi takratna književna delavnost Petra Dajnka, ki je uporabil izhajajoč iz Naratovega prepodnega krožka vzhodnoštajersko narečje kot književni organ, razvil v njem živahno nabožno in poučno literarno aktivnost in dal dovedu književnemu idiomu l. 1823 nov pravopis (dajničica), ki ga je sestavil po raznih vzgledih (latinskem, češkem, cirilskem in hrvaško-dalmatinskem itd.). V Vrazovi zapuščini je ohranjenih nekaj rokopisov v dajničici. Poslednji se dajo datirati v 1831. leto, kar bi pričalo, da je Vraz uporabljal ne samo v gimnaziji, temveč še v 1. letniku graške filozofije čisto rodno narečje kot literarni organ in dajničico kot literarno pismo. Verjeten je tudi vzpodbujevalni vpliv humanitetnega profesorja Janeza Antona Zupančiča, po rodu Ljubljancana in učenca Valentina Vodnika. Čeprav

¹³ Podrobnosti glej v izčrpnih Hešičevi študiji.

¹⁴ Ivan Macun, Književna zgodovina Slovenskega Štajerja, Gradec 1883, 114–115 (pod črto 105).

je bil Zupančič na glasu kot nemški provincialni pesnik, vendar ni tajil svoje narodnosti. Pomembno je, da je za njegovega delovanja v Celju in Mariboru (1819-1831) vzrasla plejada mladih literarnih delavcev, ki so položili kasneje trdne temelje narodni prebujni ožje domovine.

V revolucionarnem letu 1830 sta Vraz in Miklošič dovršila mariborsko gimnazijo. Duh, ki preveva Vrazovo slovensko literarno delo, priča, da se je mladi literat dobro zavedal, kaj se dogaja po svetu. Njegovo srce je bilo na strani revolucionarnih narodnih in demokratskih sil. Pri tem se je njegova zavest harmonsko razvijala iz semen, ki sta jih vsejala vanjo: jožefinec in kasnejši tihi občudovalec francoske revolucije in nacionalne romantike Mihael Jaklin ter njegov somišljenik, najboljši pesniški talent vzhodnoštajerske dialektične skupine pred Vrazom – Štefan Modrinjak, do 1827. l. župnik pri Sv. Miklavžu, v najbližji svetinjski sosesčini. Tudi pri mladem Miklošiču čutimo v tej dobi revolucionarne simpatije, ki so se mu krepile tudi v Gradcu, zlasti v družbi poljskih političnih internirancev, v hiši grofa Władysława Ostrowskega, kjer je bil od 1835. l. domači učitelj. Čeprav je živela v Miklošiču že takrat neka ostra kritična črta, ki se je pokazala na pr. 1833. l. v neusmiljenih epigramih na Vrazove pesmi in 1837. l. v strogosti, s katero je delil kot suplent filozofije še pred svojim doktoratom nezadostne ocene najbližjim znancem, tako rekoč lastnim kolegom, vendar spoznamo iz nekaterih Vrazovih stihov in posvetil, da sta rojaka in sošolca glede na politična in kulturna vprašanja v glavnem soglašala, četudi se je bodoči genialni jezikoslovec razvijal hitreje in drugače kakor romantični lirik. Tako nam je tudi razumljivejša Miklošičeva aktivna vloga v revolucionarnem letu 1848 in njegova nagla sprememba v »kabinetnega učenjaka« v dobi reakcije. Tudi začetna in temeljna različnost obeh prijateljev se nam pokaže v luči njunega delovanja v dobi marčne revolucije v presegnetljivo jasnih potezah: bolehni Vraz je tudi na praškem slovanskem kongresu ostal zvest romantični zamisli slovanske vzajemnosti, medtem ko je realistični Miklošič bil predsednik prvega slovenskega političnega društva, dunajske Slo-

venije in avtor njene proklamacije, v kateri so zahtevali združitev vseh Slovencev v »slovenskem kraljestvu« in ravnopravnost slovenskega jezika v šolah in uradih.

Ob prvem prihodu v Gradec jeseni 1830. l. sta Vraz in Miklošič že naletela na rahle zarodke narodne in literarne organizacije med tamkajšnjim vzhodnoštajerskim dijaštvom. V njenem središču je bil bogoslovec Jurij Matjašič (1808-1892), ki je vplival s svojim znanjem slovenščine in poznavanjem jezikovnih problemov od jeseni šol. leta 1827-28 tudi na sošolca Ljudevita Gaja, od katerega je spet sprejemal važne pobude. Ob Matjašiču se je vnel za narodnost in jezik že v mariborski gimnaziji Anton Murko, ki se je v Gradcu jezikovno naglo in nenavadno logično razvijal in dovršil nato od 1830.-1832. l. s Kopitarjevo in Kvasovo pomočjo znamenito slovnico in dober slovensko-nemški in nemško-slovenski slovar. V uvodu v slovnico se je izrekel zoper dialektično in pravopisno razcepljenost v takratni slovenski književnosti, češ da mora slovenski pisatelj zbirati najboljše besedno gradivo iz vseh narečij in ga v svojem delu uporabljati in tako družiti, ne ločiti to, kar je po svojem bistvu enotno. V tem smislu je Murko tudi dovršil omenjeni deli. Tudi Štefan Kočevar, 1830. l. že medicinec na Dunaju, je bil v jezikovnih in narodnostnih vprašanjih Matjašičev učenec.

Toda prav tisto jesen je zavladalo med graškim slovenskim dijaštvom nekakšno mrtvilo, dasi so se še zbirali in navduševali ob Matjašiču nekateri somišljeniki (Janez Klajžar, Jurij Knuplež, Lovro Vogrin, Simon Verblach in dr.). Zato je vzbudil Vrazov in Miklošičev prihod - z njima je prišel tudi njun sošolec in somišljenik Jakob Košar - veliko zanimahje, zlasti ker ju je spremljal rahel literarni sloves, ki sta si ga pridobila že v Mariboru. - Prinesla sta v ozko jezikovno ozračje graške slovenske družbe nova gesla in nove ideje. Med njimi sta bila najplodnejša: misel o potrebi naglejšega razvoja slovenske posvetne literature, zlasti poezije, in načrt za tesno sodelovanje z drugimi Slovani zaradi spoznavanja njihovih jezikov, književnih del in pismenih in osebnih zvez s slovanskimi literati in drugimi pred-

stavniki. Spočetka je gotovo bila v Vrazu in Miklošiču najbolj izrazita prva misel. In če pogledamo Vrazova takratna literarna dela, ki so v glavnem prevodi latinskih in nekoliko tudi grških klasikov ali pa v klasičnih oblikah zasnovani pesniški poizkusi, potem moramo misliti, da je ta misel vzknila samo ob razlagah, vzpodbudah in vzgledih profesorja Zupančiča, ki je bil edini literarni mož v takratnem Mariboru in v humanitetnih razredih Vrazov in Miklošičev učitelj. – Seveda je bila Vrazova duševnost taka, da jo je prav žejalo po literarnih doživetjih in da jo je po prvih, morebiti prav skromnih profesorjevih opozorilih prevzemala pravcata literarna strast. Nekaj podobnega je bilo tudi z Miklošičem, čeprav on ni nikdar zašel v podobno literarno navdušenje kakor Vraz.

Ta prva značilnost obeh prišlecev je tudi najbolj prenetila Matjašičev graški krog. In zato ni čudno, da so poročali od tam zaskrbljenemu Kočvarju in Murku, ki sta tedaj študirala na Dunaju, da so pridobili »dva mlada Slovenca, od katerih eden Homera, drugi Vergila slovenski uči«¹⁵. Vraz pa ni samo prevajal, temveč je zlagal v klasičnih merah, pod močnim vplivom nemške klasicistične poezije, zlasti pa Ossiana, Kleista, Klopstocka in Körnerja izvirne pesmi z bojvito vsebino, ki si je ni mogoče drugače razlagati, kakor da so revolucionarni dogodki tistega leta razvneli njegovo domišljijo v pravcato borbena razpoloženje. Sam je pozneje te pesmi označil kot sad »tirtejske lire«. In res izražajo v precej trdih in nerodnih stihih čudno bojevitost. In dasi ni v njih Vraz proglašal nobene izrazite revolucionarne misli¹⁶, je dihala iz njih svobodoljubnost in prepričanje, da se je treba boriti za svobodo in čast naroda. V pesmi Želenje k orožju je celo imenoval sovražnika, in sicer Francka, t. j. Nemca in je s tem odkril narodnostno ozadje teh

¹⁵ Ta precej nejasni izraz menda pomeni, da sta predavala na temelju svojih prevodov v društvu o obeh pesnikih, in sicer, kakor se dá sklepati iz rokopisnih osnutkov, Miklošič o Homerju, Vraz pa o Vergilu.

¹⁶ Pesem S slavnim se orožjem opaš'ite –! ima na videz celo proti revolucionarno vsebino, ker kliče na boj zoper upornike.

poizkusov. - Druge njegove pesmi so v nasprotju z omenjenimi prav idilične: bodisi da se pesnik na domačih tleh spominja pokojnega prijatelja otroških dni (Na Janeza mojega), bodisi da opeva poletni večer na kmetih (Sonca dolshajanje), ali večerno nebo (Hesperos). Včasih se oglašča v njih tudi religiozna misel, zdaj krščansko ponižna (K Bogu), zdaj panteistično-zanosna (V noči pod zvezdiščem). Morebiti so nastali že zdaj tudi nekateri odlomki, ki pričajo o ljubezenskem in domovinskem čustvovanju in hrepenenju.

Ta izvirna lirika pa raste formalno ob Vrazovih prevodih Vergilovih Georgik in, kolikor se da ugotoviti spričo neznatih ohranjenih odlomkov, tudi ob Eneidi, zlasti pa ob prevajanju Horacijevih od. Sprva še ni ugotoviti vplivanja Katulove in Ovidove senzualistične pesmi, ki pa postaneta kmalu Vrazu zelo ljubi, bodisi da ju prevaja, bodisi da se ob njima uči. V formalnem pogledu pa pomenijo Vrazovi izvirniki in prevodi precej posrečene poskuse ritmiranja in poetičnega preobražanja trdega domačega govora v literarni organ. Res je čutiti zlasti v sintaksi močan vpliv nemščine, toda njihov umetniški uspeh je mnogo večji, kakor so ga dosegli pred pol stoletjem kranjski klasicistični pisničarji¹⁷. Od novejših pesnikov je čutiti vpliv Jarnikove in zlasti Modrinjakove pesmi, ki jo je Vraz moral v tem času študirati. Vendar je glede na jezik bolj zvest domačemu narečju kakor Modrinjak: kajkavskih elementov je kaj malo v njegovem pesniškem govoru, ki je v glavnem le rahlo književni besedi približano domače narečje. Glede na heksametre je čutiti prizadevanje, reševati ta problem po modernem akcentuacijskem načelu, vendar je v Vrazovih distihih dovolj trdot in nedoslednosti. Marsikaj gre tudi na rovaš dialektičnih posebnosti, ki jih pa danes ni mogoče vselej ugotoviti.

Druga stran Vrazove in Miklošičeve mladostne miselnosti pa je zadobivala v prvih graških časih, kakor pripoveduje Miklošič v omenjenem pismu Macunu¹⁸, prav fantastične zaletе. Vraz je obljubljal, da napiše primerjalni, najbrž di-

¹⁷ Sodelavci pri Pohlinovem pesniškem almanahu Pisanice (1779–81).

¹⁸ Glej opombo 14.

ferencialni slovar, Miklošič pa primerjalno slovnico slovanskih jezikov. Toda ti pretirani načrti so imeli realne posledice. Oba sta se začela pridno učiti starocerkvenoslovanščine, srbščine, poljščine, nato tudi ruščine in kasneje češčine. S svojo vneto sta užigala tudi druge. Zanimanje za slovanski svet in njegovo kulturo je raslo. Kmalu se je začutila potreba po slovanskih knjigah in ker si jih posamezniki niso mogli kupovati, se je pojavila misel na skupno kupovanje in medsebojno sposojanje zaželenih knjižnih zakladov. Rodila se je Slovenska družba, ki so jo tvorili navdušeni »slovenopoliti« ali »slovenski bratje«, zavedajoč se, da so v labilnem, še nezavednem občestvu prvo trdno jedro bodočega razvoja. Iskali so zvez tudi po deželi in kmalu so se združili z nekaterimi mlajšimi duhovniki, ki so bili še do nedavna člani graške dijaške družbe. Naročali so jim, naj vplivajo na svoje starejše sobrate. Bližali so se tudi redkim zavednim posvetnim izobražencem in jih prosili gmotne pomoči. S časom so nabrali lepo slovenistično in slavistično knjižnico, ki jo je upravljal Vraz in jo nenehoma spopolnjeval¹⁹. Vodil je tudi agitacijo in sposojanje med zunanjimi člani, v družbi sami pa deloval kasneje poleg Miklošiča kot učitelj jezikov.

Spoznavanje slovanskih jezikov in njihovih literarnih zakladov pa deluje tudi na Vrazovo lastno tvornost. Prevajanje in posnemanje klasikov ga ne zadovoljuje več. Zrušil se mu je prejšnji besedni in čustveni svet in mrzlično si je začel graditi nov besedni izraz, da bi mogel uresničiti novo ustvarjalno hotenje in upodobiti nova doživetja. - Jeseni 1832. l. je prvič poskušal zapisovati, dasi brez pravega uspeha, domače ljudske pesmi, ne samo, da bi dokazal samoniklo življenje svojega rodu, temveč da bi si pridobil tudi organ in sredstvo za novo lastno pesem. Ista težnja ga vodi tudi k Prešernovi liriki v Kranjski Čbelici, nato k Mickiewiczu in k Nemcem od Goetheja do romantikov in sodobnih poetov

¹⁹ Ilešič, iz Vrazove literarne zapuščine, Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 1927, 46 in sl. (»Družba« za zbiranje slovanskih knjig v Gradcu.)

švabske in mladonemške šole. Od njih se vrača k anakreon-
tikom, h Katulu in Ovidu, ogreva se pa tudi za Graya, By-
rona in Moora. - Med romanskimi pesniki ga prevzame zlasti
Petrarka, od novih Italijanov zlasti Carrer. Vabi ga pa tudi
ljudska poezija evropskih narodov: od španske romance, ki
jo intenzivno proučuje in prevaja, preko albanske, novo-
grške, srbske, slovaške in češke, poljske, ukrajinske do li-
tavske in ruske ljudske besedne umetnosti.

Kaj čuda, da je Vraz obnemogel v šoli ob tolikem recep-
tivnem literarnem delu, s katerim je bilo v zvezi tudi naj-
raznovrstnejše lastno snovanje. - V drugem letniku filozof-
ije 1831/32 je redno študiral samo zgodovino filozofije in
občno zgodovino, dasi menda ta predmeta nista bila obli-
gatna v tem letniku. Leta 1832/33 - ni opravil kot repetent
niti enega izpita. Jeseni 1832 takoj po vrnitvi s počitnic je
huje zbolel. Mučila ga je mrzlica (trešljika), najbrže ponovni
napadi malarične ali tuberkulozne okužbe, pa tudi druge
muke in skrbi.²⁰ Krhala se je Slovenska družba, Murko se je
odpravljaj v bogoslovje, drugi so pa tudi odpadali, češ da
jim družba ne prinaša nobenih koristi.

Slučaj je Vraza tedaj opozoril na Ljubico Cantillyjevo,
hčer samoborskega trgovca in Gajevo sestrično. Dvajset-
letna, črnolasa in modrooka lepotica je vzbudila v njegovem
nemirnem srcu močan vtis, toda za kakšne intimnejše misli
in zveze ni bilo ne časa ne prilike. Pač pa je misel na Lju-
bičino sorodstvo z Gajem, o čemer je lahko zvedel v graški
dijaški družbi, ustvarjala v Vrazovem srcu neko posebno
razpoloženje za pisca Kratke osnove horvatsko-slavenskoga
pravopisanja in glasnika hrvaške pravopisne edinosti, ki je
klical v skupni novi pravopis tudi štajerske in kranjske pi-
satelje ter je obsojal in zavračal tako Dajnkovo kakor Me-
telkovo novo abecedo.

Toda prihodnje leto (1833) je popolnoma pritegnilo Vra-
zovo pozornost nase to, kar se je dogajalo v osrednji slo-
venski književni skupini. - Prešernova pesem v Čbelici se
mu je zdaj videla izpolnitev tega, po čemer je sam hrepenel.

²⁰ Prim. Dēla V, 133.

Opustil je prevajanje in posnemanje antičnih klasikov. Zamikala ga je oblika soneta, elegije, romance, balade, satiričnega epigrama in književne satire sploh. – Kakor Prešeren tako je tudi on hotel v pesmi izraziti sebe, svoje doživljanje ljubezni in sveta sploh. Toda njegovo novo umetniško hopenje je zadelo spricho uporabe novih točno določenih pesniških form ob hude jezikovne težkoče. Rodnega narečja nikakor ni mogel lepo ubrati v stroge romanske oblike, zlasti ker je zdaj hotel kreniti tudi v jeziku za Prešernom. Toda ne popolnoma, saj mu tega ni dopuščalo nekoliko neznanje osrednjega književnega jezika, nekoliko pa prepričanje, da je vokalizem vzhodnoštajerskega narečja blagoglasnejši, sistematičnejši in – kar je pglavitno – skladnejši z vokalizmi ostalih slovanskih jezikov kakor pa vokalni sistem osrednjega književnega govora, ki se mu je zdel podobnejši vokalizmu francoskega ali angleškega jezika – kakor slovanskih govorov.

To prepričanje mu je narekovalo v poetični praksi razna jezikovna nasilja: mešanje dialektičnih in literarnih oblik, razne krive tvorbe, preobilo in mnogokrat neopravičeno uporabo apostrofa itd. S tem si je nakopal kritiko najbližjih prijateljev, zlasti Miklošiča. Prišlo je do pravcate literarne vojske med obema, Miklošič je naperil v Vraza preko dvajset krajših puščic; zložil pa mu je tudi daljšo satirično pesnitev. V njej je prikazal Vrazov izgon s Parnasa, kamor da se je priplazil brez pesniških kril, to je, ne da bi bil čutil pravo ustvarjalno navdušenje in ne da bi bil imel v oblasti jezik: »Zasmejijo se božice, / vse, kar poleg jih je b'lo, / umetnosti božice / tako pevcu rečejo: / »Idi v svojo domovino, / tam kje 'z trte se cedi / sladko lotmeržansko vino / ino tist'ga se napij! / Ker vsak, kateri če leteti, / (Tebi tudi znano je) / vsaki s sabo more 'meti / netrudne peretnice. / Tud' poslušej, kak Slovenci / od tevtonske dal'č meje, / kak Gorčani, kak Dolenci / lep' svoj jezik govore.« Tudi v epigramih očita Miklošič, ki se podpisuje zdaj »vrač bedastih pevcev«, zdaj »moštvicev (maščevalec) ognusenja našega jezika« in pod., da je Vraz precenil svoje znanje in sposob-

nosti, ker se je lotil dela, ki mu ni kos.²¹ V nekem verzu trdi, da ni med Slovenci nikdo drugi vreden, da se povzpne na Parnas, kakor tisti, »kteri Rozamundo pel.«²²

Te satire so poglobile in zaostrole Vrazovo krizo. Branil se je s podobnim orožjem in je kazal v satiričnih odgovorih na jezikovne pomanjkljivosti nasprotnika, grozil mu z maščevanjem in zabredel slednjič v osebnost.

Kljub temu mu ni odleglo. Potožil je prijatelju Josipu Muršču, da so mu nezvesti in najbližji prijatelji²³ hudo ranili srce, da je pa zdaj že nekoliko prebolel to razočaranje, ker je spoznal, da so ga užalili iz materialističnih pobud. Vendar je podoba, da je v srcu priznaval upravičenost nekaterih Miklošičevih očitkov, ker je namignil Muršču, da bi v počitnicah rad potoval z njim v Ljubljano. Gotovo zato, da bi se spoznal in pogovoril s čbeličarji o jezikovnih in drugih vprašanjih.

Medtem ga je Miklošič z iskrenim pismom prosil odpuščanja, bodisi da je sam sprevidel prijateljevo boleost, bodisi da so ga drugi opozorili na Vrazovo trpljenje. Pomembno je, da mu je pojasnil namen svojih satir kot poizkus, spraviti njegovo prestrastno navdušenje za literarne zadeve v pravo mero. Obenem mu je pri spominu na skupni mladostni razvoj²⁴ iskreno ponudil roko v spravo. Ta Miklošičev zagovor je verjeten, ako pomislimo na že omenjeno Vrazovo popolno nebrižnost za študije v šolskem letu 1832–33. To je vznemirjalo tudi druge Vrazove prijatelje, tako na pr. do-

²¹ Prim. 14., 15. in 16. puščico: Dobra reč bi prozodija b'la, / ali ne od osla pisana. // Za uhače jeste trava, / oves njim zatorej se ne dava, / zato tebi dara pevskega //, bogov vseh vladitelj tud' ne da. // Slovenske zato ti akcente moraš znati, / če nam češ dobro prozodijo dati. // Vrazova zapuščina v arhivu Matice Hrvatske v Zagrebu.

²² T. j. Prešeren, ki je priobčil v II. zvezku Kranjske Čbelice 1831 balado Turjaška Rozamunda.

²³ Prim. Dēla V, 131, Ta izraz bi pomenil, da so tudi nekateri drugi tovariši potegnili z Miklošičem zoper njega in njegovo pesem.

²⁴ Stanko Vraz, Izabrane pjesme, Zagreb 1880, Uvod Franje Markovića LXXVII–VIII.; Matija Murko, Miklosich's Jugend – und Lehrjahre, Forschungen zur neueren Literaturgeschichte, Weimar 1898, 530–31.

brega Štefana Kočevarja,²⁵ medicinca na Dunaju, gotovo tudi Muršca in še tega in onega. Zato je Vraz Miklošiču tudi laže odpustil, četudi kljub vsemu prejšnje harmonije med njima ni bilo in ni moglo biti. Ta razpor je deloval s svojim skrajnim, na zunaj že odpuščenim in pozabljenim valovanjem še dolgo v Vrazovi duši in povzročal v njej premike, ki so pospeševali njegovo postopno približevanje k ilirstvu.

Kljub temu je moral soglašati z dobrohotnimi opozorili prijateljev, zlasti kadar je trezno gledal na svojo bodočnost. V literarnem delu je bila zanj čudna opojnost, ki se ji je le težko odrekel. V pesmi Noč kdaj naplete nebo ..., ki je prav iz tega časa, a se je ohranila žal, v nepopolnem, težko čitljivem osnutku, je s čudovitimi podobami prikazal duševno-telesno slast pesniškega snovanja in je primerjal Muzo - s Kirko, ki ga očara tako, »... da nje vživajoči si darov, / zabi(m) burno na pot, zabi(m) dolžnost in na cilj.«²⁶ S takšnim spoznanjem v duši pač Vraz ni resno mislil na to, da se odreče pesniških sanj in se posveti resnemu krušnemu študiju. Zato je naravno, da je stremel odslej po taki ureditvi življenja, ki bi mu omogočila kolikor mogoče intenzivno literarno delo.

S kakšno pozornostjo je zato moral poslušati Gaja, ki ga je slučajno (»pripadno«) srečal konec julija 1833. l., po drugem izgubljenem študijskem letu, v Gradcu, kjer se je ta ustavil na poti z Dunaja. Tam je čakal na avdienco pri cesarju, da bi zaprosil dovoljenja za hrvaški politični časnik in literarno prilogo. Gotovo je o tem kaj omenil novemu slovenskemu znancu in ta se je ob tem zamislil. Pred njegovimi duhovnimi očmi je zasijal ob besedah o nameravanem literarnem časopisu, ki bi lahko postal organ urejenega književnega življenja, privid zaželene bodočnosti. Spomladi

²⁵ Ta mu je še 12. II. 1834 pisal: »Nezamerite mi, kaj Vas opomenem, da i Vi se nekaj vučite, kaj de Vam kruha doneslo. Človek more jeden stanovski stališ imeti, te zna za svoje domorodce mnogo storiti.« Petré. I. c. 60.

²⁶ Prim. str. 99.

1834. 1. je zapisal Vraz v osnutku pisma Dajniku²⁷ o posledicah in soglasju, ki jih je izzvalo to srečanje: »Po dveh besedah sva se spoznala, i potem me je on na Hrvatsko pozval.«²⁸

Gotovo je zaradi tega povabila Vraz spremenil počitniški potni načrt in mahnil že v prvi polovici avgusta namesto proti Ljubljani v Gajevo Krapino.²⁹ Potoval je po domači dolini do Ormoža, potem ob Dravi do Borla, kjer je prešel na haloški breg. Pri Sv. Barbari je prenočil, nato je krenil skozi Haloze in preko Maceljskega pogorja v Krapino. Toda Gaja ni našel, bil je v Samoboru pri Cantillyjevih. Vraz ni pomišljal, kljub nestalnemu vremenu in pičli denarni popotnici, saj je mislil sprva samo do Krapine, je sklenil potovati za njim. Prvi dan je došel zaradi strahu pred dežjem samo do Oroslavja, kjer so ga v krčmi Pri kraljeviću Marku hudo oskubli. Zaradi nahrbtnika so ga ljudje imeli za potujočega krojača. Iz Oroslavja je potoval mimo Bistre pod Sljemenom in mimo Novih dvorov po krapinski dolini do Podsuseda, kjer je predročil Savo. V Samoboru je našel Gaja, toda kar bi bil rad zvedel, tega ni slišal od njega. Čeprav je napravil z njim in njegovo samoborsko družbo izlet v Mokrice ob Savi, se vendar nista toliko zblížala, da bi mu zaupal vsaj svojo denarno stisko. Težko je reči, kaj ju je razdvajalo. Na podlagi poznejših Vrazovih pisemskih osnutkov in pisem bi smeli sklepati, da je Vraza bolelo Gajevo precej pomilovalno gledanje na štajerske Prleke, češ

²⁷ Tako razlagam Vrazovo apostrofiranje neznanega naslovnika tega osnutka kot človeka: »ki se srditim duhom naše Slovence v' Štajerske v' nedostojno nevolu bez slovesnosti zabite vidi«, in sicer glede na Dajnikovo bogato ljudsko-prosvetno književno delo, zlasti pa glede na to, da ga Vraz v omenjenem osnutku prosi, »naj mu sporoči po profesoru Wartingerju, štajerskem zgodovinarju, ali ima kaj zapisov štajerskih ljudskih pesmi. In o Dajniku je bilo znano, da je poslal že 1825 zbirko domačih pesmi z napevi Glasbeni družbi na Dunaj.

²⁸ Drechsler, 200, opomba 20.

²⁹ V skici tega popotovanja, ki jo je namenil nekemu prijatelju, označuje ta svoj sklep v trenutku, ko je prišel zaradi pomanjkanja denarja v stisko, kot »jaz i moja ljubav ali bolje norost k'vsem narodnem«, in na drugem mestu: »narodnost me je norila«. Glej rokopisno gradivo R7.

saj so tako in tako v bistvu Hrvati, povrh pa še tako hudo ponemčeni, da je zanje in za njihove književnike edina rešitev, ako se v imenu in v jeziku priključijo Hrvatom. Morebiti so se pa pojavili pri Gaju prvi znaki nevolje do Vraza, ker je ta pokazal prevelike simpatije do Ljubice Cantillyjeve, za katero se je ogreval tudi Gaj. Kljub temu sta Slovenec in Hrvat takrat sklenila pisemsko zvezo in sta se prijateljsko ločila in Vraz je obljubil, da se ob vrnitvi spet oglasi v Krapini, kjer ga bo tedaj Gaj že pričakoval.

Nato je potoval v Zagreb, kjer se je ves razvnel v družbi Dragutina Rakovca, drugega predestiniranega urednika novega časopisa. Obljubil mu je pesmi za Danico, ki jo je Rakovac obetal že za novo leto 1834. Pripravljen je bil, da organizira slovensko-štajerske sodelavce in da zbere čim več naročnikov. Živahno zagrebško življenje, ki je že dihlo in valovalo v ljubezni do hrvaškega jezika in v odporu zoper vsiljevano madžarščino, ga je globoko prevzelo. Z velikim veseljem je zbiral nove hrvaške leposlovne tiske. Kljub temu si morda ni pridobil še kaj prida znancev med glasniki novega gibanja.³⁰

Iz Zagreba se pa ni vračal preko Krapine, ker se je sramoval svoje suhe mošnjice, temveč je naglo odšel preko Sesvetov, Sv. Ivana Zelina in Varaždina v Središče, od tam pa mimo doma v Norički vrh pri Zgornji Radgoni, kjer je tiste počitnice bival pri sorodnikih.

V Središču se je razgovoril o uspehih svojega potovanja s Kočevarjem in sklenil morebiti na njegovo pobudo, da pojde od doma, brž ko se nekoliko odpočije, spet h Gaju. Iz Radgone je poslal 1. IX. Cafu dvojico zagrebških tiskov (najbrž Gajevo Slavoglasje iz Zagorja in njegove Glogovkinje) in ga povabil, naj gre 9. IX. z njim h Gaju. S seboj naj prinese nekaj ljudskih pesmi svojega domačega kraja.³¹

³⁰ V pismu Rakovcu z dne 31. XII. 1833 naroča pozdrave samo Gaju in Derkosu. Građa III, 261. Juriju Cafu pa omenja v pismu z dne 1. IX. 1833, da je spoznal na potovanju mnoge hrvaške književnike (»slovarje«). Zbornik Matice Slovenske II, 205.

³¹ Iz tega bi lahko sklepali, da je hotel na temelju ljudskih pesmi dokazati Gaju, da slovensko štajersko narečje ni tako ponemčeno, kakor misli.

Toda tisto jesen se Vraz ni vrnil več na Hrvaško. Viri nam ne govore o nobenem zunanjem vzroku, čemu da je ovrigel na videz tako trdno postavljeni sklep, ki ga je s tolikim navdušenjem sporočil v omenjenem pismu Cafu.³² Ali je bilo samo to dovolj, da mu je prijatelj morebiti odrekel svoje spremstvo? Potemtakem njegov sklep nikakor ni bil tako trden, kakor je skušal dopovedati Cafu.

Poglavitni vzrok nove odločitve je moral biti notranji, psihološki. Hrvaška doživetja so se Vrazu pokazala zdaj, ko jih je doma trezno premislil, kljub vsej svoji čudoviti nacionalni dinamiki kot takšna, da mu niso obljubljala nagle izpolnitve tega, kar si je najbolj vroče želel. Zaslutil je, da je hrvaško gibanje sociološki in politični proces, ki se mora vršiti po svojih notranjih zakonih in zunanjih političnih silnicah ne glede na želje in potrebe čustvenega poeta. Spoznal je, da Gaj gleda na vprašanje vzhodnoštajerskega književnega jezika približno tako kakor Murko ali pa slovenska osrednja književna skupina okrog Kranjske Čbelice, samo da želi njegovo asimilacijo s hrvaškim, ne s slovenskim literarnim jezikom.

Obenem je pa dobro opazil, da je novo gibanje vlastelinsko-meščanskega izvora, z močnimi klerikalnimi elementi in impulzi in da razodeva svoje poreklo tudi v hrvaškem književnem jeziku, ki se mu je zdel zlasti po sintaksi tuj in preveč po latinskem in nemškem vzgledu³³ zasuknjen. V duhu je primerjal hrvaško pisanje z lastnimi literarnimi pozikusi in s čbeliško, zlasti Prešernovo poezijo. Spomnil se je že napol pozabljenih Miklošičevih satiričnih epigramov in njegovih opozoril na klasičnost Prešernove pesmi, spomnil pohvale, ki sta jo izrekla o njej tihi in skeptični Murko in ugledni ter dobrohotni češki pesnik Čelakovský,³⁴ spomnil

³² Glej Zbornik Matice Slovenske I. c.

³³ Prim. že citirano pismo Rakovcu z dne 31. XII. 1833. Građa III, 260.

³⁴ Anton Murko, Slovenische Sprachlehre, Grätz 1832, 202. Tam je poudaril »izvirnost, pravega slovenskega duha, pesniško vrednost in splošno razumljivost« elegije Slovo od mladosti in balade Povodni mož ter je proglasil obe pesnitvi za vzgled: »kako se dá in kako je treba v slovenskem jeziku pisati«. Čelakovský je pa zapisal v decembrski

tudi tega, kaj je sam čutil ob Prešernovih pesmih. Zavedal se je, kolik umetniški korak je zadnje leto storil ob njih.

Vnovič jih je začel prebirati. Skušal je ostati ob njih miren, toda tudi zdaj ni mogel povsem zakriti mladostne ambicioznosti. V nemirni duši so mu s čudovito skladnostjo odmevali zdaj Prešernovi pogumni satirični verzi, zdaj se je vdajal globokemu čustvu njegove elegične pesmi, nato je spet hrepenel z mehko melodijo njegovih erotičnih stanc in sonetov. V neodposlanem osnutku pisma Čelakovskemu je zapisal tisto jesen, s kolikim veseljem občuduje »žlahtno hčer Prešernovo – njegovo začarljivo poezijo – njegovo Rozamundo Turjaško – sonete in vse, kar je njegova umetnost rodila.«

To poglobljanje v Prešernovo pesem je ugodno delovalo na Vrazovo tvornost. Sprva mu je najbolj ustrezala Prešernova satira. Tudi sam je čutil v svoji okolici toliko ovirajočih sil, da je moral udariti z mislijo in z besedo na levo in desno. Po Prešernovem zgledu je bičal slovensko pravopisno razcepljenost, kakor on se je zaletaval v utilitaristične in reakcionarne psevdokritike, ki so hoteli tudi na Štajerskem preprečiti umetniško književnost. V epigramih in satiričnih pesnitvah je zavračal obsodbe, »nasvete« in ugovarjanja, ki so zadevali njegovo pesem in njegovo zamisel književnega jezika. Z nekaterimi je grajal tudi vetrnjaštvo in nezavednost izobraženstva, izražal antidinastično in antiklerikalno prepričanje ter razodeval tuintam že prav bojevitو narodno zavest.

Toda težavnost in zapletenost osebne in literarne eksistence sta budili v Vrazu poleg tega nekakšno elegično razpoloženje, ki sta ga še večali pogosta erotična vznemirjenost in periodična bolehavost. Prva je bila posledica temperamenta in značaja, druga je bila najbrž v zvezi z napadi mrzlične, morebiti malarične,³⁵ morda celo tuberkulozne bolezni. Za-

številki Časopisa Českého Museum 1832 l. o Prešernovi pesmi, »da je čista, jedrnata in resnično slovenska«, o njegovem slogu pa, da »je tekoč in blagoglasen«.

³⁵ V predelih ob neregulirani Muri od Gradca do Radgone, kjer se je Vraz v študijskih letih največ gibal, je bilo tedaj mnogo endemične mrzlice, najbrž malaričnega izvora.

radi prve je padal iz zaljubljenosti v zaljubljenost, stalno razočaran zaradi nestvarnega, romantičnega gledanja na žensko. Mrzlični napadi so pa budili v njem hipohondrijo in nerazpoloženje do vsakega sistematičnega dela, ki ni bilo v zvezi z njegovim vseobsežnim literarnim hotenjem.

Zato je tudi v šolskem letu 1833/34 slabo študiral in je dovršil šele jeseni 1834. l. drugi letnik filozofije, in sicer s ponavljalnim izpitom iz veroznanstva (Religionswissenschaft).³⁶ Osnutki v zapuščini pričajo, da so ga mučili tedaj verski dvomi. Pesem Burja³⁷ je pretresljiv izraz duševnih bojov, ki sta jih povzročali v Vrazu verska skepsa in hrepenenje po pozitivni veri. Podobne elegične vsebine je niz drugih pesmi iz te dobe, ki jih je Vraz kasneje prevedel v ilirščino in priobčil v knjigi Gusle i tambura. V njenem uvodu je 1844. l. v samoironiji poskušal njihovo elegičnost razložiti z dobo njihovega nastanka, češ da so te pesmi iz otroške dobe njegovega ustvarjanja in zato imajo otroški, jokav značaj.

Pomisliti pa je treba, da je Vraz imel takrat, ko je zlagal te pesmi, že 24 let in da jih je črpal iz konkretnih, realnih doživetij, ki so ga tedaj zelo pretresala in ogražala celo v življenjskem jedru. Bistvo teh življenjskih pretresov je bilo v želji, najti pozitiven odgovor na vprašanje, ali se bo uveljavil kot človek in kot pesnik. Golo življenjsko existenco je puščal, zanašajoč se na očetovo dobroto, začasno vnemar. Vedel je sicer, da se približuje z zaključkom filozofskih študij težak razgovor s starši, ki so želeli z vsem svaštvom in vso sosesko, da stopi v bogoslovje. V domačem kraju se je tako ukoreninila misel, da bo študiral za duhovna, da mu dekleta niti niso hotela peti zaljubljenih narodnih pesmi in da je moral skrivaj prisluškovati njihovemu petju, ako je hotel sploh kaj zapisati. Toda po tej poti ni mogel in zato se sploh ni rad ukvarjal s prihodnostjo. V skrajni sili se je hotel zadovoljiti s službo uradnika pri kaki graščini

³⁶ Prim. Semestralzeugnis z dne 18. XI. 1834 v Vrazovi zapuščini v arhivu Matice Hrvatske.

³⁷ V knjigi Gusle i tambura: Borba, datirano 23. IV. 1834, DĀla II, 10.

ali domačega učitelja in pri tem je mislil, da bi poskusil srečo v tem poklicu na Dunaju s pomočjo prijatelja Kočevarja.

Z literarnim delom pa je bilo vse drugače. Tu je zastavljal vso voljo, vso dušo. Glede na nejasnost, ki je zagrnila njegove s tolikim upom pričete zveze z Gajem in njegovimi sodelavci in je postajala zaradi Gajevega in Rakovčevega trdovratnega molka od dne do dne mučnejša, je iskal zvezo s čbeličarji. To mu je bilo zdaj, ko je Prešernovo pesem bolje spoznal in ko se ji je celo s svojim snovanjem približal, lažje kakor prej. Kljub temu se ni obrnil na Prešerna, temveč na Čopa. V njegovih mislih o književnem jeziku, kakor jih je ta razvil v spisu o kranjski abecedni vojski,³⁸ je odkril marsikatero spoznanje, s katerim je do cela soglašal: Čop je zavračal tako Metelkove kakor Dajnbove nove črke. Bolj kakor ta nerodna poskusa, reformirati slovensko pisavo, je cenil »blagohotni« nasvet Čelakovskega, naj sprejmejo Slovenci češko grafiko, četudi je mislil, da ni treba takoj pričeti z njo. Izrazil se je tudi zoper slovenski etimološki in po moderni vokalni redukciji v osrednjih narečjih nastali polglasnik, češ da je kriv neblagoglasnosti slovenščine, zlasti v primeri z dalmatinsko hrvaščino.

Kaj čuda, da je Vrazu potisnilo pero v roke prav to »objektivno gledanje«³⁹ na tiste probleme slovenskega literarnega jezika, ki so njega najbolj zanimali. V besedi o sprejemu češke grafike je videl bližnjo možnost pravopisnega edinstva s Hrvati, v Čopovi nevolji zoper polglasnik pa zaveznika v boju za zmago vzhodnoštajerskega »sistematičnega«, vsem drugim slovanskim jezikom enakega vokalizma. Pisal mu je torej 24. I. 1834. l. skromno pismo, ki diha v eni sami vroči želji, zblížati se z ljubljanskim literarnim krogom, zlasti s Čopom in Prešernom. Lepota nje-

³⁸ V člankih Slovenischer A-B-C-Krieg, Illyrisches Blatt 1833; tudi separatno pod naslovom Nuovo discacciamento di lettere inutili, Ljublj. 1833.

³⁹ »Unparteiische Ansicht« ga označuje v osnutku svojega pisma. Časopis za zgodovino in narodopisje 1927, 34. V pismu samem pa ga označuje kot »kozmpolitsko sojenje do našega jezika«. (Čopova ostalina v Nar. in univerzitetni biblioteki v Ljubljani.)

govih pesmi ga je očarala in težko že pričakuje s prijatelji vred novega zvezka Čbelice. Prepričan je, da bo Čopovo modro vodstvo preprečilo vse nakane nasprotnikov in da bo almanah kmalu spet izšel.

Žal, da je stvarni Čop tako dolgo odlašal z odgovorom, dokler ni mogel Vrazu sporočiti, da so se v resnici izjalovile vse spletke prikritih kranjskih janzenistov in njihovega zaveznika Kopitarja in da bo 4. zvezek Čbelice končno vendarle dobil cenzurni pristanek. Nestrpni Vraz je medtem iskal tolažbe in sveta pri Kočevarju. Zdvajal je nad samim seboj, obupaval nad Gajem in Čopom. Prijatelj Kočevar mu je hotel vdihniti samozaupanja in volje za študij, branil pa je tudi Gaja, četudi je sodil, da »mного obeča, al malo stori«. Toda »on je sveti ogenj vužgal, kateri zdaj v Horvackom horvatom na čast gori...« in »horvačke mladence na pravi pot dopelal.« Slovenci pa morajo misliti na to, da se z lastnim delom dvignejo, kakor se dvigajo Hrvati in drugi slovanski narodi.⁴⁰

Nato je Vraz vnovič poizkušal dobiti zvezo z Gajem in mu je sporočil svoje misli v pismu svojega sošolca Adolfa Halterja, Gajevega prijatelja.⁴¹ In ko tudi to ni imelo uspeha, mu je 9. IV. sam pisal, vzpodbujen s Kollárjevim spevom Slávy dcera, ki ga je tiste dni dobil v roke. Ker je slutil ali vedel, da je Gaj zato nevoljen, ker ga ni obiskal lani na povratku iz Zagreba v Krapini, se je skušal najprej glede tega opravičiti, čeprav mu je sramežljivost tudi zdaj branila priznati pravi vzrok; v svoji rahločutnosti je mislil, da »bi on ravno Vam zrok bil na mojoj zvestosti do Vas dvojiti.«⁴² Nato mu je ponudil sestanek o velikonočnih počitnicah v Krapini in ga je ob naivni omenitvi soneta iz Kollárjeve pesnitve, ki slavi Gajevo domoljubje, milo prosil odgovora.

⁴⁰ Pismo z dne 12. II. 1834 v Vrazovi zapuščini v zagrebški vseučilišni knjižnici.

⁴¹ Prim. Ilešičevo ugotovitev v Časopisu za zgodovino in narodopisje 1927, 34, 6. opomba pod črto.

⁴² Grada VI, 305.

Toda Gaj mu je medtem (3. IV.) sam pisal, a njegove besede so se mu zdele zdaj, ko ga je že razgreval Kollárjev panslavistični evangelij, blede in negotove. Poročal mu je, da v hrvaški literaturi ni nič novega, četudi se v družbi narodni ogenj čedalje bolj razplamteva. Večjega uspeha si obeta od političnega in književnega časopisa, katera mu je dvor menda vendar dovolil. Tožil je, da ga policijski vohuni (vižlji) povsod zasledujejo in da mora biti zato zelo previden tudi v svoji korespondenci.⁴³

Tudi stvarno Čopovo pismo z dne 24. IV. ni vzbudilo v Vrazu spričo velikanskih perspektiv, ki mu jih je odpiral Kollárjev spev, tistega zanimanja, kakor bi ga bilo morebiti pred tem, zlasti ker ni bilo v njem nobene besedice o jezikovnih in pravopisnih vprašanjih, ne povabila k sodelovanju.⁴⁴ Kollár pa ga je klical s svojo pesnitvijo na mnogo širše področje, kakor je bilo hrvaško – Gajevo ali slovensko – Čopovo in Prešernovo. V njegovi knjigi so bili stihi, ki so mu globoko vznemirjali dušo, kakor na pr. tisti 129. sonet iz III. dela, ki je obsojal tako ostro, skoraj krivično, koroško in štajersko literarno nedelavnost, da ga ni mogel zlepa preboleti in pozabiti. Toda velikansko obzorje pesnitve, razpeto ne samo nad vsem slovanskim svetom, temveč obsegajoče obširne pokrajine potujčenega slovanskega sveta do Labe in Bałtyka, je omamilo Vraza in potegnilo njegovo politično mišljenje za vedno v svoj romantični kolobar. Kollárjeva apoteoza dobrega in zato trpečega slovanstva, njegovo stremljenje napraviti iz njega etični, ne samo etnični činitelj zgodovine in napredka, zlasti pa Kollárjev goreči nauk o potrebi medsebojnega spoznavanja in sodelovanja med slovanskimi izobraženci – vse to je budilo v Vrazu podobo – Kollárja »slovanskega proroka in spasitelja« in vročo željo, »v' Pešt k' nogam našega proroka romariti«.⁴⁵ Hotel je iz tesnega in mrzlega Gradca vsaj na Dunaj, da bi tam spoznal čim več izobražencev slovanskih narodov in da bi od

⁴³ Džla V, XVIII.

⁴⁴ Časopis za zgodovino in narodopisje 1927, 40–41.

⁴⁵ Prim. njegovo pismo z dne 31. VII. 1834 češkemu pisatelju in rodoljubu Josefu Roštlapilu. Ljubljanski Zvon 1887, 217–220.

tam lahko potoval h Kollárju. Dopisoval si je s Kočevarjem glede preselitve na Dunaj, a ko zaradi policijske prepovedi ni mogel tja, je skušal najti pismene zveze s Kollárjevimi učenci.

Dovolj mu je bilo, da je na sprehodu slučajno srečal in spoznal nekega prijatelja mladega češkega literata Josefa Roštlapila, omenjenega v Kollárjevi pesnitvi. Ko je zvedel od njega naslov srečnika, ki ga je prerok imenoval v svojem spevu med mladimi slovanskimi domoljubi,⁴⁶ mu je takoj pisal z drhtečo (»trepečo«) roko in mu sporočil svoj krotki protest zoper to, da prikazuje Kollár Slovenski Štajer kot popolnoma nemo pokrajino v slovanskem kulturnem svetu. Obenem mu je pa sam potožil o žalostni sliki slovenještajerskega pismenstva⁴⁷ in izrazil svoje novo prepričanje, da je rešitev zanj v severnem slovanstvu in njegovih jezikih. Poslal mu je tudi Gajevo Slavoglasje in ga opozoril, da je delo avtorja, ki ga Kollár slavi v istem sonetu kakor njega. Priložil je tudi 3. zvezek Čbelice in obžaloval, da mu ne more poslati tudi prvega in drugega. – Med vrsticami ga je opomnil na Čelakovskega kritiko Čbelice in ga prosil odgovora, potem ko mu je potarnal o izjalovljenem načrtu, potovati na Dunaj in v Pešto.

Največjo spremembo je pa povzročila Kollárjeva pesnitev v Vrazovem pesniškem delu. Prebudila je v njegovi takratni lirski zavesti, ki je bila pretežno refleksivno-elegičnega značaja, novo pesem, slovansko-patriotsko-politično budnico. Vzglede Kollárja, slovanskega Mojzesa in Jeremije v eni osebi, kakor ga je Vraz sam označil v njemu posvečenem poklonilnem sonetu, je začasno potišal Vrazove tožbe nad romantično razklanostjo in izkoreninjenostjo, pregnal bolne misli na prezgodnjo smrt in ublažil pekočo bol za naglo in brez sadu minevajočo mladostjo. Njegova nova pesem je hotela opevati slovensko narodno tragedijo in dramiti z drastičnimi podobami v nezavednem izobraženstvu zavest

⁴⁶ Slávy dcera, III. knjiga, 73. sonet.

⁴⁷ »Spisatelji same *abecede* zmišlavajo, v' lastnem narečji ničesar zvon nekih po nemškem skupičenih molitev ne pišejo, kaj njih malokda selanec razumi.« l. c. 218.

nekdanje narodne veličine in odpor zoper trenutno politično in duhovno suženjstvo. Iz Kollárjeve pesnitve je imela sonetno obliko, marsikateri izraz, celo tuintam kakšno slovnično obliko, zlasti pa osnovni politično-elegični ton.

Kljub temu ni bila epigonska tvorba. V formalnem pogledu je Vrazov sonet polnejši in čvrstejši kakor Kollárjev. Petrarkov in Prešernov vzgled sta mu dala trdnejšo ritmično in strukturno osnovo, četudi je pesnik zlasti sprva to prednost pogosto plačal z oblikami in besedami, ki so bile že v tedanjem književnem jeziku samovoljne in nepravilne in ki nas danes kar bole in žalijo.⁴⁸

Ker je pa Vraz v dobi, ko je zlagal prve po Kollárjevi pesnitvi inspirirane sonete, videl rešitev svojega domačega narečja v zvezi s severnoslovanskimi jeziki, zlasti s češčino, je odstotek sposojenih ali po tujih zgledih narejenih besed in oblik v teh sonetih precejšen. Glede na to je pokazal avtor celo nazadovanje v primeri z jezikovnim izrazom prejšnjega leta. To nas pa vendarle ne sme motiti, da se ne bi skušali prepričati, ali niso hotele te tuje in za naše jezikovno občutje nenavadne besede in oblike izraziti živa čustva in jasne misli. Ako je neužitna jezikovna oblika posledica neizrazitega in nejasnega doživljanja, kakor se je trdilo⁴⁹, ni treba o njih razpravljati. Če so pa tragično izmaličeni izraz pesniškega talenta, ki je blodil in precenjeval svoje moči, hoteč biti v svojem ozkem, nezavednem in narodnostno ogroženem vzhodnoštajerskem krogu ne le pesnik, temveč tudi jezikovni in politički ideolog, potem pa moramo ta tragični pojav mirno opisati in razčleniti. In Vrazov slovenski problem je zares bolj politično-etičnega kakor književno-estetskega značaja, četudi mora biti tudi končna lite-

⁴⁸ To bi pomenilo, da ni dosegel niti tiste osnovne meje, na kateri sme človek šele pomisliti na ustvarjalni proces. S stališča današnjega književnega jezika je to res, in tako navadno tudi ocenjamo dosedaj poznane Vrazove slovenske pesmi. S tem pa pozabljamo, da je bila za Vraza zaradi njegovega značaja kakor tudi okoliščin, iz katerih je zrasel in v katerih je živel, pravilna tista oblika jezika, ki jo je na neki stopnji svojega zapletenega literarnega razvoja spoznal za pravilno in jo tudi uporabljal.

⁴⁹ Petrč, l. c. 58 in sl.

rarna sodba o njegovih slovenskih pesmih v mnogem negativna. To pa v glavnem zato, ker je Vraz pripisoval književnemu jeziku predvsem narodno-politično funkcijo in ne umetniško-izražajočo. Zato je spreminjal tako naglo oblike svojega literarnega jezika, dasi je hotel ostati pravzaprav vedno na varnih tleh domačega narečja. Toda zavest ogroženosti tam, kjer bi se kot pesnik čutil najbolj močnega, mu je vsiljevala eksperimentiranje z literarnim jezikom in mrzlično iskanje široke in varne oblike literarnega jezika, v kateri bi lahko ustvarjal kot vzhodnoštajerski Slovenec in Slovan.

V Vrazu je pa obenem bilo dovolj umetniške nature, da je spoznaval, kako trpita zaradi njegovega nacionalnega nemira, ki se je včasih sprevrgel kar v jezikovno anarhijo, oblika in vsebina njegovih pesmi. Zato se je skušal umakniti po vsakem večjem jezikovnem ekscesu, ki ga je izzvala nova nacionalna bojazen ali pravzaprav njej sledeča nova preporodna koncepcija, na tla domačega narečja in napredovati od tam spet proti osrednjemu slovenskemu književnemu jeziku. A nova preporodno-politična verovanja in spoznanja ga pehajo v zvezi z orisanimi osebnimi predispozicijami, novimi razočaranji, izkušnjami in željami s te pravilne poti, dokler se ni končno umaknil v ilirizem, kjer je moral biti bolj umirjen, četudi se tudi tu ni hotel ne mogel v vsem pokoriti splošni jezikovni rabi.

Glede na to je razumljivo, zakaj se je po prvih po Kolárjevem vzgledu zloženih sonetih 1834. l. razmeroma hitro otresel severnoslovanske jezikovne infekcije in je zlagal tako venec domoljubnih kakor ljubezenskih sonetov v razmeroma samoslovenskem besednem gradivu, četudi ga je v akcentu, v posameznih oblikah in zlasti v skladnji sukal prevečkrat po zakonih svojega narečja kakor tudi severno- in vzhodnoslovanskih jezikov, včasih pa zgolj po zahtevah sonetnega metruma. Zlasti ta mu je izsilil pogosto nenaravno stavo besed, posebno enozložnih veznikov in zaimkov ter zabrisano, neizdelano obliko metafor in drugih podob, česar n. pr. v njegovih distihih iz prejšnjih let ni, ali vsaj ne tako mnogo.

Kot izraz umetniškega hotenja je ljubezenski venec sonetov daljni odmev Prešernovega Sonetnega venca, ki je izšel konec februarja t. l.⁵⁰ in ga je Vraz spoznal, če ne prej vsaj v prvi polovici avgusta 1834. l., ko ga je moral v Ljubljani na glas brati Čopu, da je ta študiral vzhodnoštajersko izreko⁵¹. Po zamisli je ta venec izraz pesnikove želje, povzpeti se ob vzgonu najbolj pekočih čustev: domotožja in hrepenenja po izvoljenki, ki biva v domačem kraju, do zaključene umetnine, iz katere bi se zrcalil tudi pesnikov umetniški in miselni razvoj. Obe čustvi se v vencu prepletata in se zlijeta slednjič v apoteozo ljubljene dekleta. Pesnik si pomaga s petrarkističnimi, klasicističnimi in romantičnimi slogovnimi elementi. Obenem se bori za svoj izraz, toda v tem boju greši pogosto zoper jezik in razumljivost. Četudi je svoj spev ubral v preprosto zaporedje posameznih sonetov in ne v obliko takšnega sonetnega venca kakor Prešeren, ki ima vodilni sonet ali magistrale na 15. mestu in v začetnih ter v zaključnih vrsticah ostalih 14 sonetov, je vendar v melodiji in vsebini sprejel nekaj elementov Prešernovega Venca. V tem pa, da v svojem spevu spreminja funkcijo opevane ženske, ki je zdaj realno bitje, zdaj simbol domače zemlje, nato spet posebljenje lepote, je opaziti poleg pobud iz Petrarkovih Rim tudi delovanje Kollárjeve pesnitve.

Domoljubni sonetni venec je razen v prvih, Kollárju posvečenih sonetih, jezikovno boljši in čustveno ter vsebinsko enovitejši. Iz njega diha ostra protinemška in protidinastična miselnost, ki prehaja ponekod že tu, posebno pa v tretjem sonetnem vencu, ki ga je zlagal Vraz 1835. l. pod brezbarvnim naslovom Zvonček⁵², v revolucionarno razpoloženje. V teh sonetih se je najbolj razodelo njegovo resnično narodno-politično mišljenje, ki mu je določalo danes tako težko umljivo pesniško prakso in nemirno, navidez nelogično iskanje ustrezne pesniške besede. V njih se je Vraz

⁵⁰ Kot samostojna priloga k ljubljanskemu literarno zabavnemu časopisu *Illyrisches Blatt*.

⁵¹ Franc Kidrič. Prešeren I, Ljubljana 1936, 323–324.

⁵² Sonetje.

dvignil nad jalovo, kollárjevsko tožbo spričo tuje nasilnosti h gorečemu pozivu k političnemu protestu in dejanju.

Plodno pesniško delo v drugem semestru šolskega leta 1833/34, nejasni glasovi s Hrvaške in popoln molk Kollárjevega učenca Roštlapila so nagnili Vraza, da je v počitnicah šel spet na potovanje. Res je že 31. XII. 1833 pisal Rakovcu, da namerava prihodnje počitnice preživeti na Hrvaškem, vendar kažejo okoliščine na to, da je najprej obiskal Ljubljano, nato šele Zagreb in Krapino⁵³. To je bilo tudi v skladu z Vrazovim pismom Čopu in z odgovorom letega, z izidom Prešernovega Sonetnega venca konec februarja in 4. zvezka Čbelice v začetku julija t. l., zlasti pa z njegovim najnovejšim literarnim delom, tako pesniškim

⁵³ Drugače trdi Petrè, l. c. 67–68. Vendar je tam prezrl več mest iz Vrazovih pisem, ki pričajo, da je bil Vraz najprej v Ljubljani. Pri tem so ga zavedle Vrazove beležke o prvem potovanju na Hrvaško 1833. l., o katerih je mislil, da merijo na potovanje iz 1834. l. Mesta iz Vrazove korespondence, ki to pojasnjujejo, so: 1.) Dne 1. VIII. 1837 je pisal Vraz Prešernu o svojem prvem srečanju z njim in s Čopom ter je omenil, da sta se sešla tik pred Čopovim potovanjem na Dunaj. Prim. Kidrič, Prešeren I, 324. Ker pa vemo, da se je Čop vrnil s popotovanja na Dunaj in v Prago prve dni septembra, je moral odpotovati, vsaj sredi avgusta. Do takrat pa Vraz, ki je bil še konec julija v Gradcu (njegovo semestralno spričevalo o 1. semestru 2. letnika filozofskih študij je datirano 20. VII. 1834), nikakor ni mogel prehoditi poti iz Gradca v Cerovec in od tam preko Hrvaške v Ljubljano. 2.) Dne 26. XI. 1834 je pisal Vraz Gaju o svojem tistoletnem bivanju v Krapini ter se je tam izrazil tako, da ne more biti dvoma, da je odpotoval iz Krapine naravnost domov: »Odševši, pravim iz Krapine sem neki radosten časek pri mojej rodbini med našimi brati Slovenskimi v okolicaх zibelje potrošil, poslušavši i spisavši z velkšinoj pesmi mojih spevoljubnih sosed.« Građa VI, 307. 3.) Dne 15. XII. 1840 je omenil Vraz v pismu Prešernu, da je bil 1834. l. na gradu Presek, danes Prežek, na Dolenjskem, pri njegovem prijatelju Smoletu. Prim. Kidrič, l. c. 347. Ker pa stoji Prežek nekako ob poti iz Ljubljane v Zagreb, in seveda tudi obratno, je verjetno, da je bil Vraz pri Smoletu šele potem, ko je v Ljubljani spoznal Prešerna in druge Smoletove prijatelje, ki so mu povedali, kje biva Smole in mu dali morebiti tudi priporočilna pisma zanj. In res pričajo zapisi v zbirki narodnih pesmi, da si je nekaj pesmi zapisal dne 20. in 28. VIII. »V Presiki pod Oskočko goro« (Gorjanci) in da je bil torej 28. t. m. tam. Tudi iz dveh Vrazovih fragmentarnih pisemskih osnutkov (1. za Muršca v slov., 2. za neznanca v angl.) lahko sklepamo, da je bil Vraz 1834 najprej na Kranjskem, nato šele na Hrvaškem.

kakor publicističnim. Poleg sonetnih vencev je namreč pripravljaj nekako od 1. majnika prav za Čbelico, o kateri je zvedel iz Čopovemu pismu priloženega Kastelčevega oglasa, da bo prinašala tudi sestavke v prozi, že prejšnje leto pričeto in graškemu literarnemu časopisu Der Aufmerksame namenjeno oceno Slomškovega podvrška Pesmi po Koroškem in Štajerskem znane, ki je izšel 1832 ali 1833 pod imenom celovškega profesorja Matija Ahacla s prozornim namenom, da izpodrine ljudsko ljubezensko pesem z moralizatorskimi in poučnimi popevkami.⁵⁴

V Ljubljani je Vraz razpravljaj največ s Čopom, ki je pokazal spet tisto »objektivno gledanje«
kakor v Discacciamentu. Prepričan po Vrazovem zatrjevanju in dokazovanju, da izgovarjajo Prleki ne samo vse vokale polno, temveč celo refleks za etimološki polglasnik, je obljubil, da bo zadevo natančno pretresel in proglasil štajersko izreko kot »vedno konsekventno«
(beständig konsequente) in jo svetoval Kranjcem kot vodilo v dvomnih primerih, seveda če se bo na bližnjem potovanju spravil s Kopitarjem in bo lahko sodeloval pri časopisu Wiener Jahrbücher der Literatur, pri katerem je bil Kopitar sourednik.⁵⁵ Tudi Kastelic, lastnik in urednik Čbelice, je pokazal razumevanje za Vrazove želje in je bil pripravljen sprejeti nekaj pesmi za pripravljajoči se V. zvezek almanaha. Obenem je obljubil tudi jezikovne nasvete k pesmim in odgovor na vsako pismo.⁵⁶

Najmanj vemo, o čem in kako sta se menila Vraz in Prešeren. Njune poznejše zveze dado slutiti, da je bil Prešeren prijazen z gostom, da pa sta si tokrat ostala še precej tuja. Pesnika Sonetnega venca so menda dolgočasili filološki pogovori in podoba je, da je nasvetoval Vrazu, naj se kar oprime osrednjega književnega jezika. Toda ta je zaupal v Čopovo pomoč in je veroval, da bo uspel vsaj glede na pol-

⁵⁴ Časopis za zgodovino in narodopisje 1927, 42 in sl.

⁵⁵ Kidrič, Prešeren I, 324.

⁵⁶ Rokopisno gradivo vzbujaj misel, da je Vraz pokazal Kastelcu vsaj dva soneta iz domoljubnega venca, in sicer sonet Kollárju in sonet o Sloveniji - Niobi.

glasnik in nenaglašene ter kratko naglašene vokale in glede na obrazilo -om, namesto -am za moške in srednje samostalnike.

Tudi o Vrazovem tistoletnem bivanju na Hrvaškem vemo kaj malo. Med stebri novega hrvaškega gibanja je vzljubil že v začetku avgusta, bivajoč pri njem v Lovrečini Ljudevita Farkaša-Vukotinića, z Gajem, ki je od julija t. l. že imel dvorno dovoljenje za politični in literarni organ, se je tudi sestal v Zagrebu, nato pa v septembru na njegovem domu v Krapini pobratil in sklenil pod vplivom njegove »zlate, svete« mater⁵⁷ romantično prijateljstvo, ki je bilo vsaj z njegove strani nekaj časa tako eksaltirano, da je v duhu prijatelja poljubljjal na usta in njegovi »majčici padal do nog in svoja nezaslužena usta s trepetajočim srcem pritisikal na njene svete roke«⁵⁸. V literarnih zadevah sta se razgovarjala največ o novih časnikih in se menda domenila o tem, da bo Vraz razglasil novo podjetje v graškem uradnem listu Grätzer Zeitung ter poskrbel tudi za agitacijo med prijatelji in znanci. Glede na Vrazovo sodelovanje in književni jezik je Gaj ponovil, da je vzhodnoštajersko slovensko narečje hudo ponemčeno, in Vraz mu je pritrnil, vendar je branil njegovo slovansko jedro. Na koncu se Gaj ni pokazal nenaklonjenega misli, da bi uvrstil v Danico kakšen sestavek v prleščini. O prispevkih v osrednjem književnem jeziku se nista dogovarjala, podoba je, da Vraz tudi ni silil na to, ker je veroval, da bo lahko sodeloval v V. zvezku Čbelice. Sicer pa, kakor kaže Gajev prvi »oglas« Novin in Danice z dne 20. X. 1834., je bilo sprva tako sklenjeno, da bo Danica prinašala sestavke »ne samo vu Hrvackom, nego i vu drugih Ilirskih narečjah«.

Doma je Vraz dokončno razložil očetu, da ne pojde v bogoslovje. Zdaj se je menda z njegovim soglasjem odločil za pravne študije. Toda prej je še moral opraviti ponavljalni izpit iz veroznanstva za 2. letnik filozofije in ponoviti

⁵⁷ V pismu z dne 26. XI. 1834 jo je Gaju označil z besedami »velkše svetice moje oko ne vidlo i uho ne čulo«. Građa VI, 306.

⁵⁸ Građa VI, 1. c.

ves 1. letnik, ker ni imel v vseh predmetih za juridični in medicinski študij zahtevanega »prvega reda«⁵⁹.

Šele ko se je po domačem kraju in okolici razvedelo, da ne bo študiral za »gospoda«, so mu dekleta obotavljaje se zaupala »zaklad« svojih erotičnih pesmi⁶⁰. Eni izmed teh pevk, Anjčiki Megličevi od Sv. Miklavža, podobni »besmrtnim boginjama obrazom ... i stasom« (Homerjevi Navzikaji) je zložil v spomin pesem Slovenka, v kateri je skušal upodobiti čarobno moč njenega petja, drugo - neko Rozo⁶¹ - je skoraj sočasno strastno vzljubil.⁶² Dekliške pesmi so ga tedaj toliko zanimale, da se je sam poskušal v načinu in jeziku ljudskih pevcev in da je zložil, kakor je pisal 26. XI. 1834,

⁵⁹ Ilešić, Stanko Vraz o školama, Građa V, 93. V matematiki je imel »drugi red«.

⁶⁰ O tem je zapisal Vraz v ⁵⁷ citiranem pismu: »Sram me je skoro povedati, kaj je meni do letošnega doba ne mogoče bilo pozoja, ki je zaklad njihovih čarnih pesen stražil, z njih src pregnati. Največ pa so mi ožmečile (otežkočile) pevkine same k lepemu cilu dosegnuti. Njih prostost srca ne drznila meni pesem ki se ljubezni tičejo, predpevati i ž njimi mojega srca zburkati. Ali da sem njim letos nazoči pravil, da se nečem popopiti i nje prosil mi erotične pesmi popevati, kterih znanovito dosti majo, so mi njih nektere (nezadovoljne vendar, da njim je nekokrat krv v lice nastopila) pele.« - Dne 2. IV. 1837 je pisal Prešernu o svojem prvem zapisovanju nekoliko bolj prosto-dušno, čeprav nič manj romantično, označujoč n. pr. pevke kot »würdiges Deszendentinen der ersten Schönheit und der ersten Sünderin«, Kidrič, l. c. 315.

⁶¹ Morebiti Rozalijo Kvar-ovo, (* dne 7. XII. 1812) hčer mlinarja Andreja Kvara in njegove žene Terezije, roj. Kraljeve iz Mihalovec. Vendar je težavno o tem kaj določnega trditi, kajti razen izvoljenkinega krstnega imena v pesmih, se ni o njej ohranil noben zapis in noben spomin. V rokopisnem pamfletu Zarezci s rovaša grešnog jednog srdca (1844) našteva Vraz med mnogimi ljubnicami neko Ružo, vendar z ne posebno laskavimi besedami, kakor je sploh ta pamflet razposajen in za Vrazovo literarno podobo nezanimiv, četudi morebiti biografsko pomemben. Hranijo ga v arhivu Matice Hrvatske.

⁶² Popravi avtorjevo trditev, da jo je vzljubil že spomladi 1834 l. (Slavistična revija 1950, 73). Ponovna analiza gradiva je pokazala, da je bila pravilnejša Petrè-tova trditev, da se je ta ljubezen pričela šele v »drugem polletju 1834-35«. Prim. Poskus ilirizma 88. Najnaravnije je misliti, da je vzniknila jeseni 1834, ko se je Vraz zaradi narodnih pesmi sukal med domačimi dekleti in ko se je čutil glede na to, da se je dokraja odpovedal misli na duhovski stan, tudi povsem svobodnega.

30 do 60 (?) pesmi podobne vsebine, kakor sta bili pesmi: Nevoljna ženitba in Prodaj in kup, ki ju je s tistim pismom poslal Gaju. In res je med njegovimi osnutki več podobnih poskusov, vživeti se v duha in slog preproste ljudske duše. – Poleg tega je zbiral tedaj tudi pregovore. Toda največ ustvarjalnih pobud mu je dajala ljubezen do Roze. To čustvo je bilo sprva vzajemno, zdravo čutno in za pesnika vir krepkih navdihov. Bilo je idilično glede na vaško preprostost ljubljene dekleta in skoraj pogansko v svoji naravnosti. Zanimivo je, da ga je Vraz skušal pesniško izraziti z umetniškimi sredstvi in elementi antičnih lirikov. V naravni odkritosti ljubezenskih srečanj z Rozo mu ni ustrezala več sonetna oblika, v kateri je izražal nejasno prepletanje ljubezenskega in domovinskega hrepenenja v venci sonetov, izvoliti si je moral spet distih; namesto po Kollárju in Petrarku je posegel po Katulu, Tibulu, Propercu, Ovidu in po Goetheju in Byronu. Prevedel je odlomek o Korininih obiskih iz Ovidove Ljubezenske umetnosti, ki je zamikal svoje dni tudi A. W. Schlegla, prepesnil Propercovo pesem o poljubih (Omnia si dederis oscula ...), poslovenil tudi več Katulovih ljubezenskih igrač in skušal prevajati stihe iz Goethejevih Rimskih elegij. Zamislil si je venec izvernih pesmi pod naslovom Večerke (Pozni popoldnevi), v katerem je z drobnim, realistično-idiličnim slogom opisoval sestanke z Rozo: v njeni kamrici, ob domačem ognjišču, na trati pod goricami in drugod. Venec se ni ves ohranil, od osmih izpričanih Večerk manjka vsaj ena, ako se sprijaznimo z verjetno mislijo, da je pesem, ki se prične z besedami: Odpri, dušica mâ, odpri moja mi golobica ... 1. Večerka. Glede na poskus prenesti ljubezensko doživljanje z mnogimi zunanji okoliščinami v lirsko pesem so Večerke zasnovane v duhu rimljanske erotične pesmi, vendar jih obtežuje na mnogih mestih romantična čustvenost, kakor da bi antično jasnost dogajanja obrobilo in senčilo byronovsko mračno čustvo. Pa tudi besedni izraz in zunanja oblika nista izdelana, tako da more samo človek z dobrim poznavanjem Vrazovega narečja zaslutiti vse odtenke bogatih čustev in misli, ki so vzgibavale pesnikovo domišljijo. – Poleg Večerk je Vraz zložil o Rozi

še nekaj pesmi v španski asonanci, v sonetni in v modernih ter narodnih lirskih oblikah. V njih presenečata največjega lirika vredna neposrednost in plastičnost občutkov, čustev, misli in stremljenj. Škoda, da jih obtežujeta včasih skoraj epična opisnost in skoraj vedno jezikovna pomanjkljivost. Priznati je pa treba, da noben slovenski pesnik ni tako odkrito izpovedal svojega čustvenega sveta, kakor ga je hotel Vraz v svojih, žal, nad sto let v rokopisih pogreznjenih slovenskih pesmih.

V trenutku, ko je moral Vraz spet v graške šole, sta se zdramila zaljubljenca iz omame. Dekle, vklenjeno v red vaškega življenja, je prva spregledala, zlasti ker se ji je oglašal snubec in jo je mati silila k poroki. – Pesnik jo je skušal prikleniti nase s pesmijo in z vabilom, naj pobegne z njim na Hrvaško ali v mesto.⁶³

Slednjič sta se morala ločiti. Vraz je tisto jesen in zimo zložil v Gradcu še vrsto ljubezenskih pesmi. Z njimi je izražal hrepenenje po Rozi, dušne boje, resignacijo in obup. Novega netiva je dobila njegova pesem, ko je zvedel, da je Roza – nevesta. Ker mu kot prostovoljnemu repetentu menda ni bilo treba prisostvovati pri vseh predavanjih⁶⁴, je imel toliko več časa za literarne zadeve. Poleg obsežnega lastnega pesniškega dela je pripravljaj z Miklošičem almanah prevodov iz svetovne poezije pod naslovom Cvetlice 'z vrtovsakega izobraženega. Misel je bila najbrž njegova in glede na potrebe slovenskega književnega življenja kakor tudi na možnosti in zakone Vrazovega ustvarjalnega razvoja – zdrava in napredna. Očitno je Vraz mislil na logično razširitev Čbeličinega programa. Ob almanah z izvirno domačo poezijo bi se naj postavila antologija svetovnega pesništva, da bi se pesniški naraščaj oplajal obojestransko: z najlepšimi sa-

⁶³ Prim. VIII. Večerko in pesem Slovo, s stalnim refrenom: »Jagnje preljubljeno, češ ti v mesto z meno?«

⁶⁴ Vsaj za veroznanstvo priča spričevalo za prvi semester 1834–35 z dne 8. I. 1836, da Vraz v tem semestru tega predmeta ni obiskoval, niti ni opravil izpita iz njega; spričevalo za drugi semester z dne 1. VIII. 1835 pa je omenja, da je obiskoval ta predmet neredno (nachlässig), a dobil končno prvi red. Spričevali v arhivu Matice Hrvatske.

dovi domače in svetovne ustvarjalnosti. Čutil je tudi, da je njemu samemu kljub premnogim pesniškim nagibom, ki so mu vreli iz ljubezenske bolečine, potrebno, da se vežba v jeziku in ritmu, ako se hoče povzpeti iz nerazumljivosti, skrotovičenosti in okorelosti k jasnemu in skladnemu pesniškemu izrazu.

Almanah bi naj vseboval ljudsko in umetno poezijo. Iz prve je namenil prevode španskih romanc, novogrških hajduških in gotovo tudi severno- in vzhodnoslovanskih ter srbskih in hrvaških epskih in pripovednih pesmi. O antični poeziji sicer viri ne govore, razen o Vergilovih Georgikah, ki jih je nameraval prevesti dunajski, po Kočevarju pridobljeni sodelavec Anton Mažgon, vendar ni mogoče misliti, da bi bil Vraz pozabil nanjo, saj jo je še vedno sam prevajal in se učil od nje. Italijansko literaturo bi v 1. zvezku predstavljalo 12 Petrarkovih sonetov in dvojce daljših odlomkov iz Dantejeve Komedije (III. spev Pekla in odlomek o Ugolinovi tragediji). Od Francozov bi uvrstili Lamartina s tremi pesnitvami (*L'isolement*, *Le lac* in *L'invocation*), od Angležev Gray-a, Byrona in morebiti Moora, od Nemcev pa Goetheja (*Der Erlkönig*, *Mignon*, *Der Fischer*) in Schillerja (z balado *Die Bürgschaft* in romanco *Hector und Andromache*). Od slovanskih pesnikov je omenil Vraz v osnutku pisma Kastelcu⁶⁵, ki nam je glavni vir za poznavanje name-ravane vsebine Cvetlic, samo Mickiewicza, in sicer njegovo balado *Powrót taty*, v lastnem prevodu.

Najbolj se je Vrazove zamisli razveselil Kočevar, ki je pisal o tem Vrazu dne 3. I. 1835: »Vaš list je mene tak razveselil, kaj so mi od radosti solze v oči prišle, kadar sem štel: Cvetlice z vrtov vsakega izobraženega i. t. d. Zlata misel! Zlato nakanjenje! Kušnem Vas in verloga Miklošiča. Bog Vama daj poterpežljivost, kero k totemu delu potrebu-jeta ... Moram Vama zahvaliti, kajti sta Vija mir mojim persam dala.«⁶⁶ V svojem veselju je skrbel tudi za sodelavce in je pridobil za Cvetlice poleg Mažgona še Janeza Čopa,

⁶⁵ Dĕla V, 145–148.

⁶⁶ Vrazova zapuščina v zagrebški vseučilišni knjižnici.

Matijevega brata in tedaj pravnika na Dunaju. Vraz pa je hotel pridobiti tudi Prešerna in njegove ljubljanske pesniške tovariše. Prosil ga je za prevod Byronove Parisine, ki jo je Prešeren pričel že 1833. l. sloveniti.

Sploh je Vraz hotel po vrnitvi iz Ljubljane ohraniti žive in prijateljske stike s slovenskim osrednjim literarnim krogom. Že v začetku šolskega leta 1834/35 je poslal po Smoletu, s katerim se je v Gradcu srečal, Kastelcu nekaj pesmi za Čbelico in ga prosil, naj jih sam popravi ali pa vrne s svojimi kritičnimi opombami. Misel, da so bile v tej pošiljki pesmi, ki so se ohranile v ljubljanskem delu Vrazove zapuščine na dveh listih pod naslovom Zmes⁶⁷, se mi ne zdi pravilna. Težko je namreč verovati, da bi bil Vraz izbral, zdaj ko je imel venec ljubezenskih in domoljubnih sonetov, vrsto elegično-refleksivnih pesmi, Večerke in druge pesmi iz Rozinega ciklusa, dva medla ljubezenska soneta, ki razodevata po vsebini in obliki, da sta nastala v l. 1833, ali nekaj igračkastih, brezidejnih in brezčustvenih »tercin«: Prijazna roža je cvetica ..., ali pa epigram Ovadilica, ki prav kakor madrigal Ognjena kara nima nobenega življenjskega in umetniškega jedra. Edino domoljubni, protinemški sonet: Oziram kda na skalnem se grebeni ... in obe, na Prešernovem protimetelkovskem sonetu: Al prav se piše kajha ali kama zasnovani literarni satiri s Prešernovo poanto zoper slovenske abecedne boje, sta nekako izražali Vrazovo takratno umetniško znanje, toda tudi te pesnitve so bile iz konca prejšnjega ali iz začetka zaključujočega se leta. Če pa je bil Vraz res tako slabo izbiral, potem je nehote sam zakrivil odlašanje in molk Čbeličarjev.

Pri tem intenzivnem slovenskem literarnem delu je Vraz kar nekako pozabljal na zveze z Gajem. Dne 24. XI. t. l. mu je sicer pisal iz Gradca in poslal, kakor smo omenili, dve pesmici v ljudskem načinu, ter ga spomnil na razgovore v Krapini. Kljub sentimentalnemu obujanju spominov mu ni sporočil nič konkretnega razen o izidu Kekovega Malega besednjaka v Ljubljani, o Murkovem urejanju »nekih bom-

⁶⁷ Prim. Petrè, l. c. 74–79.

bastnih pridig«⁶⁸, o konkurzu za stolico slovenskega jezika, za katero so se potezali med drugimi Murko, Miklošič, Kvas in Caf, in o tem, da je poslednji šel v bogoslovje, kar se mu zdi škoda za narod⁶⁹. Gaj pa mu ni odgovoril niti na vprašanje, kako naj razglasi Slovincem bližnji začetek izhajanja Novin in Danice, o čemer sta se razgovarjala ob obisku. Zato si ni upal ničesar ukreniti, četudi je Gaju pisal 26. XI., da ju bo naznanil »po preudarku«. Šele ob novem letu je z zasebnimi listi opozarjal prijatelje na Novine in Danico in jih nagovarjal k naročbi⁷⁰.

Temu pa nekako nasprotuje Vrazov osnutek pisma Gaju iz začetka 1835. l., s katerim se opravičuje, da še ni izpolnil obljube in »slovenske dolžnosti«, češ da tega ni storil zaradi nesreče (očetove smrti) in mnogih drugih domačih neprilik, zlasti pa ker je mislil, da so drugi bolj poklicani zato kakor on, čigar »ime... še je v lupini neznanovitosti sklučeno«. Morebiti je pa v nadaljnjih besedah osnutka bolj verjetna razlaga njegovega molka spričo prvih številk toliko zaželeno Danice. Četudi je Vraz tako pazljivo spremljal razvoj novega časopisa, da je bil, kakor piše, »vsakšo soboto v Vašoj pisarnici, vsakši dan v Tvojoj pisarnici (v duhu), vsakši tork na našoj poselnici (v resnici),« vendar ni bil povsem zadovoljen s prepogostim in preizrazitim poudarjanjem hrvaškega imena v Danici in Novinah, zlasti ne s stremljenjem, da bi se to ime raztegnilo na druge južnoslovanske rodove. Namesto tega imena bi naj uporabljali skupno ime, in sicer Slovenec. »Nehajmo vse pridavke: Horvat, Krajnc, Goratan, Štajerc, Dalmatinc i. t. d.,« svetuje Gaju, »to nas loči, kajti vsak bi rad svoj kraj na prvenstvu videl. Mi smo vsi sini južne Slavie - Slovenci - . To ime je preobčestno, boš mi morda proti djal. Jaz pa rečem da je to ime samo južnih Slavov, severnih ime je Slaveni al Sloveni.« Zanimivo

⁶⁸ Murko je tedaj urejal »fabule ino pesmi« vzhodnoštajerskega ljudskega pesnika Leopolda Volkmerja in jih je prihodnje leto izdal v Gradcu z letnico 1836.

⁶⁹ »Cav se je zapopol, naš narod se zategavoljo nič plemenitega od njega nadati nesme.« Grada VI, 308.

⁷⁰ Prim. pismo Muršču z dne 4. I. in Knupležu z dne 6. I. 1835. Děla V, 137 in 138.

bi bilo ugotoviti, koliko so te misli delovale na Gaja v tem, da je v prihodnjem letniku Novin in Danice izbral »za svu Bratju Velike Ilirie staro i u dogodovščini glasovito občinsko ime - Iliri«.

Medtem ga je hudo zadela očetova smrt (31. XII. 1834), za katero je pa zvedel šele po pompozmem pogrebu⁷¹. Poleg žalosti se ga je polastil tudi nemir, ker najbrž ni vedel, kako je oče zanj poskrbel in ali bo mogel še nadalje študirati. Sklenil je potovati domov in od 13. II. do 22. II. je bil v Cerovcu, gotovo da bi uredil z materjo in z bratom Jožefom vprašanje dediščine in nadaljnega šolanja. Sprva se je morda kar hotel odreči svojemu deležu »iz otroškega čustva in ljubezni do brata in sestre«⁷². Po bratovi poroki (1836) je pa zahteval svoje.

Ni se dalo ugotoviti, kako dolgo se je Vraz mudil takrat v Cerovcu. Dne 22. II. je bil še tam, kakor priča zapis na rokopisu novega venca sonetov Zvončeki, ki ga je začel prav pod vtisom trpljenja, ki mu ga je prinesla očetova smrt. Podoba je, da je ta nesreča še bolj kakor ljubezen do Roze razgibala njegovo ustvarjalno domišljijo in pospešila njegovo miselno dozorevanje. Ohranjeni soneti iz tega venca⁷³ pričajo, da se je pesnik tokrat boril v sebi za važne odločitve. Ideja vseh sonetov kaže na to, da je zelo konkretno razmišljal, kaj naj stori za svoje ljudstvo, da ne bo izginilo v tujem morju. Evropski narodi vstajajo in se krepe, ker jih vodi lepa in napredna književnost, slovensko ljudstvo pa je ostalo zaradi neprimerne, izključno nabožne duhovne

⁷¹ Iz pogrebne knjige v arhivu svetinjskega župnišča je razvidno, da se je pogreba 1. I. 1835 udeležilo več tujih duhovnikov in grašćinske ter mestne gospode. Za cerkvene obrede je bilo treba plačati 165 gld. 15 kr., kar je bilo za tiste čase in kraje velikanska vsota.

⁷² Osnutek prošnje na graški guberniji za oprostitev šolnine. Prim. Časopis za zgodovino in narodopisje 1934, 158.

⁷³ Da se niso ohranili vsi, priča Vrazovo pismo Gaju z dne 11. XI. 1835, v katerem piše, da mu pošilja Zvonac VII., poleg pesmi Poručenje. Ta pesem se je našla, oni sonet (Zvonac) pa ne, zato se tudi ni moglo ugotoviti, ali je istoveten s sonetom: Brat, treba žlahtnim žilam tvim pobuda ..., ki je v rokopisu, ki ga hranijo v Državnem arhivu v Zagrebu, označen s številko VII.

hrane slabotno in plaho. Vraz bi hotel z literarnim delom vnesti vanj močnejšega duha, voljo po življenju in dejanju. Zato ga (gotovo duhovski kritiki) napadajo kakor prekmurski psi popotnika⁷⁴ in mu očitajo »preostro in nepošteno pero«. Toda on je pripravljen na vse, celo na smrt revolucionarja, kajti liubezen do ljudstva ga navdaja s takim ognjem, da si ni v svesti, če se njegovo življenje ne bo končalo na vislicah ali pred puškami.

Ta gorečnost, zlasti pa poslednja slutnja je bila morebiti res pretirana, zlasti kar se tiče realnih možnosti za kako revolucionarno dejanje na tedanjem slovenskem Štairerju. Toda kot Vrazovo živliensko in književno prepričanje je bilo njegovo domoljubje in iz njega izvirajoče sovraštvo do fevdalnega ter kapitalističnega germanstva in avstrijske dinastije resnično in skladno z revolucionarnim mišljenjem tedanje Mlade Evrope. Zaradi krivic, ki jih je po svojem mnenju doživljal po graških šolah, zaradi nesmiselne gonje zoper štajersko slovenstvo, ki jo je čutil iz opazk nekaterih profesorjev in graškega meščanstva sploh, zlasti pa iz drobnega, na zunanji popolnoma zakonitega socialno-političnega boja med štajersko birokratsko-vlastelinsko nemško vrhno plastjo in med slovenskim viničarsko-kmečkim živliem, ki ga je videl v Gradcu v nesrečni usodi slovenskih služkinj in v domačih goricah v nenehnem širienju gosposke posesti na škodo domačega človeka, pa je zadobivalo njegovo po Kolárju in drugih slovanskih avtorijih razvneto nerazpoloženje do nemških fevdalnih, dinastičnih in kapitalističnih sil prav sovražne in v splošnem sklopu narodnih gibanj evropskih in ameriških narodov revolucionarne črte. To ga je tudi vodilo do tega, da se je v Zvoncih prvi za Prešernom v slovanski literaturi, a bolj določno in javno odpovedal legitimizmu in se izrekel za revolucijo. Ta odločitev je v marsičem ustvarjala pogoje za njegov nadaljnji razvoj v smeri ilirizma. Ker je upal, da bo to gibanje postajalo čedalje bolj revolucionarno, si je lažje utemeljil svojo ideologijo za prestop in si ga končno tudi opravičil.

⁷⁴ Ta realistična primera bi govorila za to, da je poznal Prekmurje iz lastnega opazovanja.

Kakor v ljubezenskih pesmih o Rozi, tako mu je tudi v novih političnih sonetih narekovalo vroče doživljeno, realno čustvo neposreden in živ, tuintam kar realističen izraz, kar je pripomoglo, da se je v njih srečneje izmotaval iz vezi dialekta in izumetničene »slovanske« dikcije in skladnje. Kljub temu je tudi še v Zvončeki dovolj trdot, slovničnih in sintaktičnih dialektizmov in nepravilnosti. Toda napredek je očiten, škoda samo, da ni v soglasju s kvantitativnim naraščanjem Vrazovih slovenskih pesniških poizkusov.

Ta napredek pa izvira tudi iz Vrazovega zapisovanja in proučavanja narodne poezije. Celo tiste usodne dni si jo je beležil v Cerovcu in okolici med intenzivnim lastnim pesniškim delom in odločilnimi razgovori z Rozo.

Ko je uredil doma najnujnejše in dobil zagotovilo nadaljnje, četudi skromnejše^{73a} domače pomoči, se je vrnil v Gradec. Vendar ni nehal z literarnim delom niti med pripravami za ponavljalni izpit iz matematike. Dne 4. III. je dovršil prepev III. speva Dantejevega Pekla za Cvetlice^{74a}. Prevod je uspel in kaže podobno naraščanje pesniške moči kakor Zvončki. Dne 19. III. 1835 je Vraz srečno opravil ponavljalni izpit. Toda okrog 10. IV., dobrih 14 dni pred veliko nočjo spet ni mogel več strpeti v Gradcu. Podoba je, da so ga tako vznemirjale vesti o Rozini poroki. Dne 12. IV. je bil že v domačem kraju, najbrž pri sorodnikih na Noričkem vrhu. Rozi posvečeno pesem: Žalostnica je datiral s tem dnem in z oznako »v Radgoni«. Praznike je pa preživel v Ilovcih v miklaševski župniji, pri sestri Anki, kakor priča

^{73a} Zato je moral prositi oprostitev šolnine. Prim. opombo 70.

^{74a} Zanimiv dokaz Vrazovih takratnih duševnih bojev sta dva zapisa med pesemskimi osnutki. Oba se nanašata na težave z matematiko, eden celo na veroznanstvo, ki je že prejšnje leto zadajalo Vrazu neprilike. V verzih: Joj, joj, joj, joj, miserere ... se družijo matematične težave z reminiscencami na Danteja v stihih: »Ko kaj čujem od sekante, / trosim se ko v pekli Dante.« Na drugem mestu pa si je Vraz zapisal: »Jaz sem s'cer dozdej vse dokaze geometrične veroval, in naboženstvene slabe (*ψευδο*-) dokaze (ali narbolj nedokaze) (z) radostjój prevračal; vendar pa sem zdaj prisiljen moji maximi preobrnoti. Vel'ki Inquisitor bi mi lahko veči red (*classis*) dal, kak mi ga treba.« Tudi pesem Ah, moja duša! razodeva borbe med zavestjo dolžnosti in pesniškimi nagnjenji.

dne 25. IV. tam datirana pesem: Da mî basia centum! Iz teh pesmi bi mogli sklepati, da ga je prignalo predvsem hrepenenje po Rozi tako kmalu domov. Zdi se, da je hotel razčistiti odnose z njo in s strastno besedo privezati dekle za vedno k sebi. Nekatero podobe in misli druge pesmi (Da mî basia centum ...) vsiljujejo predstave, da je bil Vraz takrat tudi nekaj bolan ali pa da je v težki potrnosti mislil celo na samomor. Vse kaže, da je Rozin snubec⁷⁵ pazil z »Argusovimi« očmi⁷⁶ na vsak korak nesrečnega zaljubljenca in da mu je pri tem pomagala Rozina mati, ki ji menda ni bilo všeč, da bi se hči preveč navezala na študirane ga človeka.

Toda Vrazova ljubezen je bila tako mogočna, da se ni mogel ozirati na nikogar. Še po vrnitvi v Gradec sta mu kar naprej orali po duši temeljni doživetji te usodne pomladi: ljubezen in smrt. Čez nekaj časa ju je skušal ublažiti z domovinskim čustvom, oziroma ju združiti z njim in nadomestiti misel na smrt zaradi nesreče v ljubezni z mislijo na smrt – kot žrtvijo za domovino. Tudi z nekakšno religiozno sublimacijo vročega erotičnega čustva si je skušal utešiti srce. Šele v prihodnjih mesecih so ju sreča prvega literarnega uspeha in nova znanstva potiskala polagoma v ozadje. Toda jeseni po Rozini poroki sta se prebudili še enkrat s silno močjo in sta nato izzvenevali v novih doživetjih.

Literarno označujejo to čustveno valovanje pesniški osnutki: Opolnoči, Moja vlast (maja 1835), Oko in srce (13. junija i. l.), sonet: Kaj je med kraji Laško vekom' jarno ..., pesmi: Mišljenke, Romance ..., Bi jaz bežal ..., Pelinkovec, venec Pelinci, elegija Zbogom (poleti in jeseni i. l.) in dr. V njih presenečata nenavadno živo izraženo hrepenenje in obupavanje ter težka dikcija, ki zelo zaostaja za dikcijo

⁷⁵ Vraz ga označuje v več pesmih kot »suroveža« in pomiluje svojo »golobico«, da bo postala plen takega človeka.

⁷⁶ V ljubljanskem delu Vrazove zapuščine je list s pesniškimi poskusi v ilirščini, najbrže iz druge polovice 1835 l., ki vsebuje poleg dveh drugih osnutkov 14 distihov o stotini Argusovih očih, ki spremljajo vsak pesnikov korak k Rozi in vsak nedolžen sestanek z njo.

prejšnjih Rozinih pesmi in zlasti za izrazom Zvončekov. Podobni so naglo odkrhanim kosom življenja, ki jih ustvarjalna misel še ni mogla ali ni utegnila preoblikovati v umetnine.

Kljub osebnim bolečinam in bridkostim Vraz ni prenehal živo misliti na javne literarne zadeve, zlasti na svoje publikacijske načrte. V juniju 1835. l. je minevalo že pol leta, odkar je poslal Kastelcu prvo pošiljko pesmi za Čbelico. Toda iz Ljubljane ni bilo glasu, kljub izrecni obojestranski obljubi, da si bosta s Kastelcem odgovarjala na vsako pismo. Vraz je hotel najprej opomniti odlašajočega Čbeličarja napol s šaljivimi napol z otožnimi besedami, nato se je premislil in ga je sklenil julija 1835 presenetiti z novimi načrti in rokopisi. Prej poslane pesmi označuje zdaj v pravični, dasi ne docela odkriti samokritičnosti kot nerazumljive »šušmarije«, ki da jih niti sam več ne razume, češ da prekašajo po nerazumljivosti spise Jeana Paula in da se morejo glede na to primerjati skoraj z Apokalipso.⁷⁷ Kljub temu ga »za božjo voljo« prosi, naj mu jih vrne s svojimi popravki. Prilaga mu pesmi »treh akademikov«,⁷⁸ »kteri se vseh jezikov učijo«, prepričan, »da bodo te pesme vredne se v Vaši Čbelici posneti«.

Od svojega literarnega dela mu je pa poslal več (12?) zapisov ljudskih pesmi z obširno leksikalno in gramatično razlago in 10 lastnih pesmi: nekaj iz Rozinega ciklusa (Slovenkam, Čekanje po ljubici, Da mî basia centum, Slovo [Žalostnica]), sonet iz venca Zvončeki (Kaj umu nosiš soprotivno hrano ...?, Prijateljema na tujem, bojevit odgovor krivičnemu ali nepoučenemu kritiku »Pisarska«, praviš, »reč je ničemurna ...«) in tri pesmi v narodnem slogu in duhu (Celo noč preplačem ..., Najte me kregati ... in Prelja). Tudi tem je dodal izčrpna jezikovna pojasnila.

Izbor je bil v glavnem posrečen. Nobena izvirna pesem ni bila brez doživete vsebine. Žal, da je bil njihov besedni

⁷⁷ Dēla V, 145–148. Vprašanje je seveda, če je pismo, katerega osnutek se je ohranil v zapuščini, tudi res odposlal. Prim. Petrè, l. c. 93 in 352–353.

⁷⁸ Najbrž Janeza Šamperla (1815–36), Frana Miklošiča (1813–91) in Oroslava Cafa (1814–74).

izraz tak, da v splošnem ni mogel ugajati ne Kastelcu ne Prešernu. Vraz je morebiti mislil na Čopa, toda ta je tragično umrl⁷⁹, preden je njegova pošiljka dospela v Ljubljano. Prešerna je nenadna prijateljeva smrt pahnila v težko duševno krizo, iz katere se je le počasi izmotaval, potopljen vso drugo polovico 1835. l. v ustvarjanje poslovilnega speva pokojnemu prijatelju, poeme Krst pri Savici, in brezbrizen v strašni bolečini za vse drugo, celo za svoje poklicne dolžnosti. Praktični Kastelic je pa mislil, kako bi zasedel pokojnikovo mesto bibliotekarja licejske biblioteke in se okoristil s Čopovimi knjižnimi zakladi⁸⁰. Zato trenutno sploh ni več resno mislil, da bi nadaljeval s Čbelico. Tako tudi ni vedel, kaj početi s priloženim Vrazovim oglasom zbirke slovenskih ljudskih pesmi, ki bi naj ga objavil v Čbelici, niti z njegovim povabilom, naj sodeluje s prevodi v Cvetlicah in pridobi za to tudi Prešerna. Molčal je torej tudi spričo Vrazove nove literarne pošiljke, ki mu je bil prinesel najbrž Anton Ahčin, graški jurist in sin Prešernovega prijatelja, knjigovodje pri ljubljanskem stavbnem ravnateljstvu Antona Ahčina.

To je pa Vraza hudo prizadelo ne le glede na usodo njegovih izvirnih pesmi, temveč zlasti glede na nameravano zbirko narodne poezije in pa glede na almanah prevodov iz svetovnih književnosti. Osnutek Kastelcu poslanega oglasa narodnih pesmi priča, da je mislil izdati 140–160 ljudskih pesmi z jezikovnim komentarjem. Ni neverjetna misel, da jim je hotel dodati tudi nekaj lastnih proizvodov. Rokopis je imel v glavnem že pripravljen in ga je hotel kmalu poslati v dunajsko cenzuro. Knjigo bi izdal v samozaložbi s pomočjo naročnikov. Zato je z veliko nepotrpežljivostjo pričakoval Kastelčev odgovor, da bi takoj po ugodnih vesteh odpotoval z Miklošičem v Ljubljano. Toda ko jih ni hotelo biti od nikoder, je v začetku avgusta šel v Ljutomer k

⁷⁹ Dne 6. julija 1835 se je utopil pri kopanju v Savi blizu Ljubljane.

⁸⁰ Čop je imel v privatni knjižnici bogat izbor (okrog 2000 knjig) svetovne klasične in moderne poezije ter mnogo kritičnih, literarnogodovinskih, filoloških in leksikalnih del.

»stricu« Jaklinu, ne da bi bil popolnoma zavrgel misel na potovanje na Kranjsko, čeprav se je čedalje močneje oglašala v njem želja, pogledati spet na Hrvaško, s katero zadnje čase ni imel posebnih zvez. To je razodel tudi Miklošiču, ki je ostal v Gradcu, ker je prevzel odgojiteljstvo sina poljskega emigranta, grofa Władysława Ostrowskega.

In res je krenil Vraz iz domačije kmalu po 15. avgustu na Hrvaško, misleč sprva obiskati tudi Kranjsko. Najprej je bil v Krapini pri Gaju in nato z njim menda tudi v Samoboru pri Cantillyjevih. Njuni razgovori so se pletli o razvoju hrvaškega narodnega gibanja, ki je prehajalo z Gajevim načrtom, da mu da v prihodnjem letu »obče«, t. j. ilirsko ime in »obči ilirski«, t. j. štokavski književni jezik, nekako v tisto smer, ki mu jo je bil Vraz spomladi nasvetoval. Podoba je, da je Vraz s tem soglašal, vendar je ohranil rezervirano stališče, ko je obljubil, da bo napisal odslej med 10 slovenskimi pesmimi tudi eno v obči ilirščini, (»po občem illyrskom«).⁸¹ V dokaz, da misli resno, je prepesnil v ilirščino slovensko po narodni pesmi zloženo romanco Micka in Marko, jo signiral z inicialkami svojega pesniškega imena ter z dodatkom »Ilir iz Štajera« in jo izročil pod naslovom Stana i Marko Gaju za Danico. Prepesnitev mu je prizadela mnogo truda, zlasti ker pesmi ni kar prevedel, temveč jo je ubral v nov ritem, razširil jo iz 18 stihov na 68 in jih povezal v štirivrstične kitice trohejskih osmercev, ne da bi bil bistveno spremenil njeno vsebino⁸².

Iz Samobora je šel Vraz v Zagreb, kjer je največ tovariševal z Rakovcem. Ta ga je uvedel v ilirsko družbo, ki ga

⁸¹ Građa VI, 309 (Vrazovo pismo Gaju z dne 11. XI. 1835).

⁸² Prim. Petré, l. c. 102–104. Avtorjev zaključek, da ni pravi pisec v Danici priobčene pesnitve Stana i Marko Vraz, temveč tisti, ki je pesnitev priredil za tisk, torej Gaj ali Ivan Mažuranič, ni povsem pravilen. V Vrazovi zapuščini se je ohranila prva redakcija štirinajstih kitic te romance v pesnikovem zapisu, ki razodeva že vse značilnosti tistih kitic tiskane variante v Danici. Ta varianta je zanimiv primer Vrazovega pojmovanja »epske širine«, ki se je je »učil od srbske in hrvaške narodne epike«.

Faksimil Urazova rukopisa: Nacrt slovenskoga pisma Gaju (1835)

je to leto posebno prisrčno sprejela⁸³. Med drugimi je spoznal tudi Janka Draškovića, »poglavico domorodcev«, katerega je začel »častiti« kljub njegovi fevdalni plemenitosti (»verhu vse plemenščine«), kakor je pisal Gaju 20. XI. 1835.⁸⁴ Z Rakovcem je potoval tudi spet v Lovrečino k Vukotinoviću in v Bistrico k opatu Ivanu Krizmaniću. Tam je ves zaživel v prijateljskem ozračju, zaradi katerega se mu je za vedno priljubila hrvaška ilirska družba. Stari opat, v evropskem duhu vzgojeni prosvetljenec in goreč pristaš narodne ideje, je z veliko radovednosto izpraševal mladega zanesenca, ki ga je ista ideja zanesla v njegov gostoljubni dom, o slovanskih narodnih, zlasti literarnih novicah, in ta mu je z veseljem odgovarjal, ker je sam kakor Krizmanić hlepel po vsem, kar je bilo slovanskega.⁸⁵ Poleg častitljivega starca sta v Bistrici posebno zanimali Vraza njegovi nečakinji: Dragojla, pozneje poročena Štauduarova, vlastelinka v Krčih, in njena samska sestra Pavlina, kasneje Gajeve žena, po Vrazovi pesmi: Jaz nisem 'z trume ...⁸⁶ sodeč, precej koketno dekle.

Toda ko se je Vraz slednjič okrog 15. IX. iztrgal iz ljubeznive bistriške družbe in se vrnil preko Središča v domači kraj, je spoznal, da se je uresničila njegova stalna bojazen, medtem ko je na Hrvaškem v prijetni družbi nekoliko pozabljal njeno pekočo bolečino. Roza je bila nevesta. Po burnem slovesu, ki ga je skušal upodobiti v elegiji Zbogom, kateri je dal pod vplivom razgovorov z Gajem in drugimi ilirci že takrat tudi hrvaško obliko⁸⁷, se je moral odpovedati svoji najgloblji ljubezni, morebiti že celo strasti. Ta udarec

⁸³ Prim. besede iz Vrazovega pisma Muršču z dne 3. XII. 1835: »V Zagrebi sem se tudi ne mogel, kakti pes brvi, omeknoti. V tem mestu me toliko ljubeznivih reči motilo, toliko prijateljskih rok zadržavalo, da je ne lahko bilo se vsem protiviti.« Džela V, 140.

⁸⁴ Građa VI, 309.

⁸⁵ Prim. Džela V, 140.

⁸⁶ Glej našo knjigo na str. 214. Pesem je zložil, kakor priča pripis: »V Bistrici na Zagorskem, 11. kimovca 1835., pri abatu Krizmaniću.«

⁸⁷ Pozneje jo je še enkrat prepesnil v hrvaščino pod naslovom Preprošenoj za zbirko Gusle i tambura, v kateri je več pesmi iz Rozinega venca. Glej II. izdanje str. 11, 12, 15, 16 in 18.

mu je približal v zvezi z lepimi spomini na tretje potovanje na Hrvaško in z neprekinjenim Kastelčevim molkom ilirsko misel v novi, še vabljivejši luči.

Toda še vedno je hotel iti po poti slovenskega književnika, ki je sicer pripravljen zložiti zaradi plamtečega domoljubja in živih simpatij za hrvaški narodni preporod, iz katerega bi se po njegovem prepričanju moglo razviti kaj večjega, med desetimi slovenskimi pesmimi tudi eno v ilirščini, v splošnem pa vendarle delovati na področju materinega jezika. Po počitnicah se je vpisal na graško juridično fakulteto, čeprav ni imel veselja za ta študij. Obenem je skušal s svojim nemirno snujočim temperamentom uresničiti nov slovenski literarni načrt. Ker so bili negotovi zaradi ljubljanskih literarnih razmer po Čopovi smrti, o katerih pa menda ni nič določnega vedel, vsi njegovi publikacijski načrti glede na umetno in narodno poezijo za izobražence, se je zdaj lotil dela za ljudstvo. Organiziral je med prijatelji⁸⁸ po naročilu graškega knjigarja E. Greinerja prevajanje spisov nemškega mladinskega pisatelja Kristofa Schmida, ki so jih zaradi nabožnega, moralizatorskega duha priporočali duhovniki, zaradi zanimivo pripovedovane vsebine pa ljubili preprosti bralci. Sam je prevedel povest Die Waldkapelle in ji dal naslov Kapelica, Miklošič je poslovenil dve: Der Kanarienvogel (Kanarek) in Das Johanniskäferchen (Kresnica). Tudi drugi sodelavci, razen Muršca, ki se je svojemu delu odrekel, so menda izvršili svoje naloge. Toda kljub temu tudi iz tega Vrazovega slovenskega literarnega načrta, kakor iz toliko drugih, ni bilo sadu. Kakor se je v Vrazovi korespondenci ta načrt nenadoma pojavil, tako je tudi kmalu izginil iz nje. Novi literarni dogodki so obrnili Vrazovo nemirno literarno pozornost, ki ji je bilo takrat na skrbi predvsem publiciranje lastnih pesmi, drugam in so ga obenem razdvajali z izbranimi sodelavci.

⁸⁸ Za sodelavce si je izbral Matjašiča, Muršca, Miklošiča, središčanskega učitelja, svojega in Miklošičevega prijatelja Matija Karničnika in nekega Jurija Štuheca. Prim. Ilesičev članek v Časopisu za zgodovino in narodopisje 1927, 52 in sl.

Najvažnejši tak dogodek je bil izid pesmi Stana i Marko v Danici (12. septembra t. l.). Dva dni po podpisu pogodbe z Greinerjem (25. X.) je dobil Vraz v roke nekaj zaostalih številčk ilirskega leposlovnega časopisa in tam je zapazil – svojo pesem. Med občutek sreče, da je videl prvič neki plod svojega duha in vročega prizadevanja natisnjen in dostopen vsem, sta se mu mešali negotovost in bojazen. Vznemirjala ga je jezikovna dovršenost natisnjene variante, ki se je hudo razlikovala od rokopisa, tako da je precej zaslutil Gajevo pilo. Spoznal je, koliko mu še manjka, da bi mogel dobro pisati »po obče ilirsko«. Še bolj ga je vznemiril polni podpis »Stanko Vraz, Ilir iz Štajera«, saj je signiral celo Čbelici namenjene pesmi samo z inicialkami V.(raz) C.(erovčan) in ni nikakor hlepel po osebni slavi. Zato se mu je zdel ta podpis nepravilen ali vsaj preuranjen, zlasti ker se je bal, kaj poreko slovenski literarni vrstniki. Po njihovi prvi reakciji si ni obetal nič dobrega.

Ko je Miklošič prebral njegovo ilirsko pesem, je molčal, sicer se je pa strinjal s starim Vrazovim literarnim nasprotnikom Murkom in je ocenjeval ta korak kot odpadništvo. Tudi drugi so soglašali z njima. A Vraz je videl po krivem v tem samo izraz stalnega nasprotovanja vsakršnemu svojemu literarnemu delu. V globokem duševnem odporu je zanalašč prelil zdaj drugo svojo pesem (Poročenje) v ilirščino, jo posvetil Draškoviću in namenil pod naslovom Grob za Danico. Pretiraval je v svojem strahu pred napadi rojakov in si zaželel, da bi se zasmilil Gaju, kateremu je o vsem tem podrobno pisal⁸⁹, da bi ga ta povabil v Zagreb. Marljivo je čital Vukove pesmi in študiral njegov in Voltiggijev slovar, da bi se izvežbal v novem književnem jeziku. Vanj je začel prevajati tudi domoljubne sonete (Zvonce) in jih je hotel posvetiti Vukotinoviću in natisniti v Danici. Tudi prevode evropskih narodnih pesmi, namenjene za Cvetlice, je polagoma prenařeval po ilirsko in jih po-

⁸⁹ V pismu, ki ga je pisal 20. X. in 11. XI. 1835 in poslal Gaju po Rakovcu, ki je bil tiste dni v Gradcu. Prim. Grada VI, 310 in 308–309. Pismo je tam pomotoma natisnjeno pod številčkama 272 in 315, kakor da gre za dve pismi.

šiljal Gaju. Ob sestanku z Rakovcem je pa na temelju vsega tega spremenil obljubo, ki jo je dal poleti Gaju, v tem smislu, da je sklenil odslej spisati med desetimi ilirskimi pesmimi »samo jednu kranjsku«.⁹⁰ V pismih Gaju je začel namigavati na svoja čustva do Ljubice Cantillyjeve in če ne bi bil prejel konec leta 1835 precej odločnega pisma prijatelja Kočevarja, kateremu se je potožil po prvih obsodbah svoje ilirske pesmi, bi bil že takrat prešel v ilirsko jezikovno sfero.

Kočevar mu je pisal dne 14. XII. 1835, da ne soglaša z Miklošičem v obsojanju njegove ilirske pesmi, ker jo pojmuje samo kot dokaz slovenskega spoštovanja do ilirskega gibanja. Taki dokazi pospešujejo »dušno« zedinjevanje med narodi, ki je zlasti južnim Slovanom krvavo potrebno. Zdaj je na Hrvatih, da pokažejo spoštovanje do slovenskega jezika in drugih slovenskih »lastnosti«. »Gaj se k tomu dober kaže, njega tudi misel na nikaj drugo bole ne tira kak na zjedinjenje Slovincov«⁹¹.

Vraz se je moral zamisliti ob tem jasnem in pravičnem programu za duhovno zблиževanje med Slovenci in Hrvati, zlasti ker mu je Kočevar v istem pismu energično kazal, kam naj usmerja svoja stremjenja: med ljubljanskim in zagrebškim kulturnim središčem naj skrbita z Miklošičem, da ne ugasne kulturno prizadevanje med štajerskimi Slovenci⁹². Toda ali ni bilo to njegova stalna skrb, odkar je začel slovstveno djelovati? In kaj je dosegel? Prijatelj Kočevar sam je obsodil v istem pismu predomači ritmični in jezikovni izraz njegovih Večerk, ki mu jih je bil v rokopisu poslal, kakor tudi tiste ritmične in jezikovne posebnosti, ki jih je posnel po Prešernu. Iz Ljubljane pa sploh ni odgovora na pisma in pošiljke pesmi. Zagrebški prijatelji so mu pa natisnili in izlikali prvo ilirsko pesem, da je veselje.

⁹⁰ Grada VI, I. c.

⁹¹ Vrazova zapuščina v zagrebški Vseučilišni knjižnici. Prim. Petre I. c. 106-107.

⁹² »V Lublani bode Čbelica naskoren v dveh bukvicah na svetlo; zišla. Le skerbite se Vi i G. Miklošič, in pokažite Krajncom i Horvatom, da i štajerski Slovenci nekaj zmoči znajo.« I. c.

Ta razmišljanja niso vplivala samo na Vrazovo veselje do dela, razkrajala so mu po izidu ilirske romance iz bojazni in upanja vzrasle predstave o literarni bodočnosti med Ilirci ter so delovale celo na njegovo zdravje. K temu so se pridružile še študijske skrbi. Posebno ga je plašil pedantični in, kakor se mu je zdelo, osebno sovražni profesor statistike Franc Schreiner. Ob novem letu 1836 je Vraz res zbolel na očeh. In zdaj se je odpovedal stvari, ki bi jo sicer držal z obema rokama. Gaju ali Rakovcu, ki je bil v decembru spet v Gradcu, je bil obljubil novoletno pesem za Danico. Izgovarjajoč se na slabo zdravje, češ da ga bole oči, in na težave, ki mu jih prizadeva »tužno pilenje i ispravljanje«, je pa sporočil Gaju dne 30. XII. 1835, da pesmi ne more poslati⁹³. Ta odpoved gotovo ni bila samo posledica fizične, temveč tudi psihične nemoči. Po Kočevarjevem pismu ni našel več pravih čustev in besed za takšno pesem, o kateri upravičeno slutimo, da bi naj izražala po Gajevi želji - slovenski pristanek na ilirski program.

V prvi polovici 1836. l. je Vraz živel pod težkim vtisom teh doživetij, ki jih je mračila tudi neozdravljiva bolezen njegovega nadarjenega pesniškega učenca in prijatelja Dragotina Šamperla. Mučilo ga je tudi pomanjkanje denarja, ker mu brat Jožef pač ni redno pošiljal dogovorjene podpore iz očetove dediščine. Šamperlu je bil preskrbel od knjigarja Greinerja literarno delo: prevajanje kratkih moralizatorskih povestic nemškega duhovnika p. Egidija Jaysa. Toda ko je prijatelj zbolel, je moral sam prevod končati in dati na svetlo. To priliko je uporabil, da je razglasil nekaj poglobitvinih problemov svojega dosedanjega slovenskega literarnega prizadevanja. V predgovoru je razložil svoje pojmovanje slovenskega knjižnega jezika, kakor ga je razlagal in utemeljeval svoje dni Čopu in Prešernu. Še vedno je bil prepričan, da je mogoče doseči etnotni, vsem slovenskim rodovom razumljivi knjižni jezik edino na osnovi vzhodnoslovenskega izgovora. Panonskemu Slovincu so namreč kranjske ali koroške, po moderni vokalni redukciji skrajšane besede

⁹³ Grada VI, 311.

nerazumljive, medtem ko po njegovem mnenju Kranjec in Korošec štajerske, nereducirane oblike lahko razumeta. Kar se tiče izgovarjave pa naj izgovarjata po šegi svojih narečij. V »pridavku« je pa Vraz opozoril na svojo zbirko narodnih pesmi, ki je štela že 250 tekstov. Zato je prosil ljubitelje domače književnosti vseh slovenskih rodov, naj bi se oglašali kod naročniki zbornika slovenske ljudske poezije, ki ga je hotel izdati takoj, ko bi imel 300 pesmi in bi se oglasilo dovolj plačnikov.

Tudi o svojih izvirnih in prevodnih pesmih ni mogel molčati in poudaril je, da jih ima toliko, da bi lahko z njimi napolnil najmanj »tri Čbelice«. Rotil je »občino slovenskih bravcev in milostivnih bravkinj« po vseh slovenskih deželah, zlasti se je obračal h »kranjskim in koroškim bratom«, naj ga podprejo. Opozarjal je, da kupujejo štajerski Slovenci kranjske knjige in da bo v svoje Cvetlice (na ta načrt je pač v tem »pridavku« mislil) rad sprejemal prispevke osrednjih pisateljev. H koncu je pokazal na češki vzgled, na delo Matice Češke, ki izdaja z vzajemnimi prispevki češkega izobraženstva cenene knjige za »proste in siromašne ljudi«. ⁹⁴

Prepričanost in resnost tega predgovora in »pridavka« pričata, da je z njima Vraz hotel rešiti velike, v svoje bistvo segajoče *slovenske* literarne zadeve. Kakor da bi se bil hotel na koncu svojih slovenskih literarnih sil še enkrat razodeti svojemu neusojenemu literarnemu občinstvu, češ to bi hotel in to bi zmožel, pomagajte mi! Tako zgovorne in tople so njegove besede. Toda uspeha ni bilo. Edini Prešeren je omenil njegovo prizadevanje za izdajo ljudskih pesmi s hladnim stavkom prijatelju Čelakovskemu v pismu z dne 22. VIII. 1836: »Neki Čerovnik⁹⁵, ki je napisal predgovor k slabemu prevodu zelo otročjih pripovedk Egidija Jaysa, ob-

⁹⁴ S tem opozorilom je Vraz prvi med Slovenci opozoril na ideje in namen Matice, ki so si jo Slovenci ustanovili skoraj 30 let kasneje (1864).

⁹⁵ Vraz je podpisal svoj oglas s psevdonimom: Jakob Cerovčan. Prim. Navuk v peldah. Lepe in koristne zgodbe za otroke od P. Egidija Jaysa. Gradec 1836 in Kidrič, Prešeren I, 310.

Ijublja, da bo izdal štajerske narodne pesmi; upajmo, da ne bo hodil za Slomškom=Ahaclom«. Ker je verjetno, da je Vraz poslal Šamperlov prevod s predgovorom in »pridavkom« ljubljanskemu literarnemu krogu, Kastelca označuje v »pridavku« kot svojega poverjenika, na katerega se naj obračajo kranjski naročniki njegovih napovedanih knjig, je ta Prešernov stavek toliko nerazumljivejši in hladnejši, čeprav je Šamperlov prevod zares slab in vsebina Jaysovih zgodbic – banalno moralizatorska – otročja.

Že nekoliko pred tem je pa dobil Vraz rahlih osebnih pobud od ilirskega kulturnega središča, s katerim ni imel zadnjega pol leta nobenih stikov. Dne 6. VI. je poskušal dobiti po vzpodbudi nekega graškega znanca, ki se je pisal Hvalec in je bil najbrž njegov šolski tovariš na pravni fakulteti, zvezo z nekim dunajskim študentom – Ilircem, ki ga je spoznal lansko leto na Hrvaškem in preživel z njim »debele sate ili kući ili sokacima se sprehadjajući«⁹⁶. Prosil je, naj ga obiše v Gradcu na poti v domovino in naj pove njegov naslov tudi drugim dunajskim Ilirom, da se oglase pri njem, ko bodo potovali na počitnice. Konec junija je pa zvedel na svojo »veliku žalost i srdbu«, da je celo Gaj potoval skozi Gradec in da ga je iskal, a da ga ni mogel najti, čeprav je govoril z Murkom in Cafom. Toda vest, da ga je Gaj iskal, je Vrazu zadostovala in sklenil je poleteti takoj po izpitih »sokolovskima krilama« v Zagreb. To je sporočil Gaju v pismu dne 28. VI.⁹⁷ Pri izpitu je pa imel nesrečo. Niti iz statistike avstrijskega cesarstva niti iz statistične teorije in državoznanstva ostalih evropskih držav ni opravil v 2. semestru izpita. Profesor Schreiner, katerega je označil dne 2. VIII. v pismu Gaju kot »rugaoca našinstvu«,⁹⁸ mu je dal v začetku julija slabo oceno iz prvega predmeta, iz drugega predmeta ga je pa izprašal šele 3. VIII. in ocenil prav tako negativno, potem ko ga je najprej celo napodil od izpita zaradi njegovih »mladih brkov«, češ da ne ustrezajo »akademskim predpisom«.

⁹⁶ Džla V, 142.

⁹⁷ Grada VI, 311.

⁹⁸ Prim. Grada VI, 312.

Ti neuspehi so podžigali Vrazovo hrepenenje po zagrebški in bistriški prijateljski in književni družbi, v kateri sodijo človeka po njegovem slovanskem čustvovanju in literarnem znanju, kakor se je spominjal iz lanskih razgovorov s Križmantičem in drugimi. In kakor da bi bil hotel izsiliti Gajevo povabilo, naj brž ko mogoče pride, mu je pisal, kako si želi, da bi že bil »u ognjišču ilirske toplote i luči - u srcu ljubime domovine«.

Toda preden se mu je želja izpolnila, je doživel še eno veliko nesrečo, ki ga je naredila še bolj dostopnega za to, da mu je Zagreb postajal v resnici, ne le v lepi besedi - srce nove, ilirske domovine. Dne 16. VIII. mu je umrl na svojem rojstnem domu na Gomili pri Sv. Urbanu, blizu Ptuja, prijatelj Dragotin Šamperl. Elegija Dragotin na smrtni postelji, ki je ena redkih prič Vrazovega pesniškega snovanja v tem hudem in ne posebno plodovitem letu, budi z resničnostjo podob in iskrenostjo besede vtis, da je bil Vraz navzoč pri prijateljevem umiranju. - Poglavitna ideja elegije, ki prikazuje prijateljevo prerano smrt kot žrtev za nesrečni in zaslužnjeni narod, mu je dala tudi misel za odgovor Kollárjevemu še neprebolnemu očitku v 73. sonetu III. dela pesnitve Slávy dcera. Napisal ga je v izvod Navuka v peldah in ga poslal knjižnici mariborske gimnazije, v kateri se je pokojnik šolal. Pod naslovom Ἀποθέωσις je zapisal najprej svoj prevod omenjenega Kollárjevega soneta. Dodal mu je dva izvirna soneta: v prvem je upodobil pokojnikovo ljubezen do naroda in poezije, ter je naslikal njegovo prezgodnjo smrt kot posledico hrepenenja matere Slave po tako zvestem sinu; v drugem sonetu je prikazal združitev matere in sina v slovanskem nebu in proslavitev Šamperlove ožje domovine - slovnske Štajerske, ki se ne sme omenjati več med kulturno jalovimi slovanskimi pokrajinami.

Vsa doživetja zadnjih mesecev so bila takšna, da so Vraza duševno pripravljala na to, da je še to leto pristal na ilirski

narodni in kulturni program,⁹⁹ vsaj v tisti obliki, kakor ga je umeval sam in ki ni nikdar povsem soglašal z oficialnim, Gajevim pojmovanjem ilirizma. Sicer se je pa bližalo tako marsikaj, kar je videl in doživljal to leto v Zagrebu in na Hrvaškem, tisti zamisli duhovnega zedinjevanja južnih Slovanov, do katere se je priboril sam in ki jo je nasvetoval v začetku 1835. l. v pismu Gaju in katera se je začela uresničevati, kakor je spoznaval zdaj ob četrtem obisku Hrvaške, že v 2. polovici 1835. leta v Gajevem načrtu, da dá gibanju za enotnost južnih Slovanov tudi enotno ime in enotni književni jezik. Utrujen od brezuspešnih naporov, da bi dosegel na področju slovenskega književnega jezika kakršenkoli uspeh v korist vzhodnoštajerskega govora, kar je zahteval in pričakoval v čudni, dasi razumljivi trmi nadarjenega pesnika – brez ustreznega književnega jezika, je Vraz izgubljal prejšnje veliko zanimanje za probleme slovenskega književnega jezika in se učil od lanske jeseni ilirske – štokavščine. V tej resignaciji ga je potrdil zdaj hrvaški vzgled. Hrvati so žrtvovali ime in jezik. Ali ni torej tudi dolžnost Slovencev, da se odrečejo obojemu? Ta sklep se mu je zdel po toliko izjalovljenih poskusih, da se uveljavi kot slovenski književnik, subjektivno pravilen. Objektivno pa ga je skušal opravičiti s teorijo o potrebi žrtve za nastanek svobodnega življenja pri nesvobodnem narodu. Ker so prav Hrvati prvi žrtvovali ime in jezik, imajo dovolj moči in moralno pravico biti vodilni činitelj v južnoslovenskem zedinjevalnem procesu. Slovenci, ki so številčno slabši, socialno manj diferencirani in narodnostno bolj ogroženi, ne smejo biti bolj sebični, ako hočejo dobiti moralno

⁹⁹ O tem se je ohranil v tistem delu njegove zapuščine, ki ga hrani Matica Hrvatska, zanimiv in po mojem mnenju še nezapažen dokument pod naslovom Jakob Jožefov Cerovčan. To je pravzaprav Vrazova kratka avtobiografija, a napisana v tretji osebi. Pisec prikazuje Cerovčanovo, t. j. Vrazovo slovensko literarno delo, zlasti njegovo brezuspešno stremljenje za uveljavljenje vzhodnoštajerskega vokalizma v slovenskem književnem jeziku in nadaljuje: »Cerovčan poče, jadom varhu neuspeha svojih trudov udaren bolovati te je umro u kolovozu g 1836 u Zagrebu.« (Podčrtal urednik.)

in fizično moč za prebujo in nadaljnje življenje¹⁰⁰. V tem sklepu je pa Vraz prezrl samo eno, in sicer to, da je z Gajem in njegovo ilirsko idejo soglašala vodilna plast hrvaškega naroda, medtem ko je bil on med Slovenci s svojo teorijo o potrebi žrtvovanja jezika in imena popolnoma osamljen. Tega se Vraz ni zavedal v ilirski družbi, to je zaslutil šele doma, po vrnitvi v vsakdanje okolje. Na Hrvaškem je podpiralo in krepilo toliko doživetij ta iz bistva njegove osebnosti in njenih izkušenj izvirajoči sklep, v Cerovcu in Gradcu je bil sam z njim. Tam je bila čarobna Gajeve osebnost in krog mladih nadarjenih ter navdušenih Gajevih sodelavcev, s katerimi je tako lahko sklepal prijateljstva in pobratimstva. Bile so prijetne, razgibane družbe, v katerih se je že uveljavljalo prebujajoče se ženstvo, bila je topla domačnost, ki je tako ugajala Vrazovemu »tovariškemu« značaju in temperamentu. Na oni strani ga je pa čakalo življenje v primitivnem kmečkem in trškem okolju, zlasti pa v nemškem mestu, kjer mu je bilo vse zoprno, razen literarnega dela in redkih mladih ljudi, ki so se pa tako hitro kvarili v tujem ozračju.

To so bila važna, vendarle ne odločujoča doživetja. Krivično bi bilo, ako bi trdili, da se je ta Vrazov sklep rodil iz subjektivnih nagonskih in spoznavnih elementov. Niti tako osebna stvar, kakor je bila Vrazova ljubezen do Ljubice, ni prevesila njegovega kulturno-političnega programa na ilirsko stran, dasi je morebiti ta preves rahlo pospešila, da niti ne omenjamo kakšnih materialnih pričakovanj, kakor so to po znanem Prešernovem epigramu, ki pa ima čisto drugačno ost, Vrazu večkrat očitali. Subjektivnega značaja v najširšem smislu besede je bila pri tem samo ena stvar: Vrazovo prepričanje, da bo na ilirski strani lažje prišel do objavljanja svojih del, s katerimi je pa hotel doseči poleg umetniških učinkov, po katerih teži vsak besedni tvorec, oblikovanje slovenskega ljudstva v smeri njegovega prepoda in zopetne upostavitve v južno- in sčasom tudi v občeslovansko enotnost. Ta narodnopolitični program je bil

¹⁰⁰ Najbolj jasno je razvil to misel v pismu Prešernu dne 1. VIII. 1838. Kidrič, l. c. 333–336.

glede na sočasna zedinjevalna stremljenja nemškega in italijanskega meščanstva na videz smiseln in napreden, glede na politične, socialne in kulturne razmere, v katerih je živel večina slovanskih narodov, pa nerealen, ker ga niso sprožale gospodarske in politične nujnosti, temveč zavest nacionalne ogroženosti in užaljene narodne časti v dušah redkih izobražencev. Vraz se je teh razlik in ovir rahlo zavedal, toda bil je prav v teh odločilnih letih komaj pet- ali šestindvajsetleten, melanholično-sangviničen mladenič, kakor večina njegovih evropskih vrstnikov, katere je burila in inspirirala še vedno na dnu zavesti Napoleonova podoba. Zato je sanjal med knjigami in papirji, zlasti pa v ilirski družbi o revolucionarnem dejanju, in podoba je, da si je v teh letih (1835-37) tešil srce z upanjem, da bi v ugodnem trenutku mogel prav Gaj izvršiti nalogo ne le kulturnega, marveč tudi političnega zedinjevalca južnega slovanstva.

Toda ko se je pa vrnil v domovino, se je dramil iz teh sanj ob težki politični in socialni resničnosti, v kateri je živelo slovensko ljudstvo, in se je moral spet lotevati že odloženih slovenskih literarnih načrtov, ne da bi se bil mogel izneveriti svojemu narodnopolitičnemu prepričanju. Zato je napačno ocenjal razvoj hrvaškega ilirizma in domačega preporodnega gibanja in je nihal še precej časa med obema, dasi je moral zaradi osnovnega gledanja na bodočnost slovanstva in novih bridkih slovenskih literarnih izkušenj slednjič po ilirski poti¹⁰¹.

Čudovit, dasi v podrobnostih zaradi opreznosti pred policijo zastrt pogled v ta Vrazov miselni in čustveni dualizem nam nudi njegovo dopisovanje z Gajem, s Prešernom in Šafaříkom in drugimi neposredno po četrtem bivanju na Hr-

¹⁰¹ Če bi se hoteli vprašati po vzrokih takšnega Vrazovega razvoja, bi morali odgovoriti, da so pri tem odločali poleg osnovne posplošujoče tendence Vrazovega mišljenja in čustvovanja izkušnje in doživetja obmejnega človeka, ki je doraščal na stikališču treh narodnosti: slovenske, hrvaške in nemške ter je doživel v nemškem obmejnem Gradcu v letih, ko je bila njegova duševnost najbolj ranljiva in nihajoča, nekaj nacionalnih krivic, ali vsaj takšnih doživetij, ki jih je mogel ocenjavati kot takšne. Idejno podlago pa sta mu dajala Kollár in romantična literatura sploh v zvezi z duhom časa.

vaškem. - Tam je obljubil, da bo živo delal med slovensko dijaško omladino za ilirski program, ki se mu je tudi sam, kakor smo omenili, brez pridržkov priključil. Za začetek si je želel samo 12 brezplačnih izvodov Danice, da bi jo razposlal »na vse četiri strane, kano spasitelj sve učenike«¹⁰². Gaju je izročil za Danico neki svoj rokopis, ki ga označuje v pismu Gaju »uspomene«¹⁰³.

Sklenil je pisati samo v ilirščini in je odklonil predlog koroškega pesnika in jezikoslovca Urbana Jarnika (1784-1844), da bi književna ilirščina vzela vase tudi nekatere elemente slovenščine¹⁰⁴. Doma je skušal pridobiti za novo koncepcijo znanca med starejšimi štajerskimi pisatelji in med mladino. Toda samo Anton Krempel mu je obljubil, da bo začel uporabljati vsaj ilirski pravopis.

Živahnije delovanje mu je pa branila negotova prihodnost. Popolni neuspeh prvega juridičnega leta, usodne spremembe na rojstnem domu, kjer je prevzela gospodinjstvo po bolehni materi mlada žena nenaklonjenega mu brata Jožefa, in slaba letina bi mu bili skoraj onemogočili nadaljnji študij. Iskal je službo domačega učitelja. Kočevar, s katerim se je sestel v domačem kraju, v začetku septembra, takoj po vrnitvi s Hrvaškega,¹⁰⁵ mu je obljubljal službo v celjskem okraju, kjer je deloval kot zdravnik. Vendar je Vraz slednjič odpotoval v Gradec ter zaprosil dovoljenja za privatni študij prava. Zdaj si je prizadeval, da pride za domačega učitelja v Maribor. Toda to mu ni uspelo in ostati je moral v Gradcu, čeprav se je zelo veselil obljubljenega mesta v Mariboru, ker si je obetal, da bi tam mogel uspešno delovati med slovensko dijaško mladino. Toda s Hrvaškega ni dobival ves ta težki čas svojega življenja niti obljubljenih propagandnih dvanajst izvodov niti plačanega lastnega izvoda Danice, kaj šele kakšen odgovor na obširna pisma Gaju, Rakovcu in go-

¹⁰² Prim. pismo Gaju z dne 10. XI. 1836. Građa VI, 313.

¹⁰³ Ker ni izšlo nič podobnega v Danici, niti se ni ohranilo v Vrazovi zapuščini, žal ne poznamo tega, morebiti celo programatičnega spisa.

¹⁰⁴ Prim. Danica Ilirska 1837, Bratomir Dolinski, Dopis iz Koruške (od 25. II. - 11. III.).

¹⁰⁵ Saj je menda zaradi njega hitel domov iz Samobora, da ni utegnil obiskati Vukotinovića v Lovrečini. Prim. Dělo V, 144.

tovo tudi Cantillyjevi.¹⁰⁶ To ga je bolelo in povzročalo v njem novo duševno krizo, ki se je kazala nazunaj v nekem čudnem nemiru,¹⁰⁷ na znotraj pa v obupavanju, toda ne nad političnim in kulturnim prepričanjem, do katerega se je prikopal, temveč nad tem, da bi mogel literarno delovati skladno z njim.

V tragični razklanosti je poslal konec 1836. l. rokopise v obe kulturni središči, ki sta ga privlačevali k sebi: v Ljubljano Kastelcu in v Zagreb Ivanu Mažuraniću. Prvemu je poslal novo jezikovno redakcijo Rozi posvečenega Slovesa, ki ga je preimenoval v Žalostnico, in novo redakcijo soneta Prijateljema na ptujem, preklical pa vse druge pesmi iz pošiljke, ki jo je bil poslal po Ahčinu, dodal pa 3. (Let dolgih, dekle, dvojka že pretekla ...) in 7. sonet (Nad cvetjem Ti lepo metulj prheče ...) iz ljubezenskega sonetnega venca (1834).¹⁰⁸

¹⁰⁶ Dne 15. VI. 1837 se je Vraz potožil Gaju zaradi njegove nemarnosti v odgovarjanju na pisma, ki so za Vraza v tem kritičnem času toliko pomenila. Med drugim je tedaj zapisal: »Ti nemili mučitelj moje poternosti! Ti Percival moje ljubavi prama Tebi! Zašto si Ti – toli muka? I gosp. Šafařík, od koga mi dospě vetomadne knjiga se verhu tvoje muklosti tuži? Zar Ti ne znadeš, kolika je muka neodgovorita knjiga? Ili ja nisam vrédan jednog tezaja Tvoje ruke?« In dne 11. III. 1838 zopet: »Prie bi se čověk (kako naši prosti ljudi kažu) smerti učekao, nego štogod od Vas dobiti. Ako čověk, što od Vas zaprosi, prie mu iz Petrograda knjiga dojde, nego iz Zagreba. Nam su, gledeć na Vas pošte badava; ako mi ovdě hoćemo štonibud od Vas, moramo u Zagreb putovati.« Građa VI, 316 in 317.

V pismu Rakovcu z dne 21. X. 1837 je bil še bolj odkrit. Toži mu, kako neredno prejema Novine in Danico in da ne pomaga nobena prošnja in pritožba ter nadaljuje: »Ako za dve nedelje danah novinah nima ovdě, neću se nikad nikad više predbrojiti. Dopiraju Vam ove reči do serdca ili ne – meni mora biti sve jednako, jerbo čini mi se, što ne počutim manje domorodnosti nego ikoj od Vas osrědnih Ilirah, te u slěd toga nedam sobom kakogod metati – bireć kako meću se dečaci kamenjem i prahom. Vi sudite da jesam u věrugh, i metnem, da i Vi pravo sudili, – je baš čověku i u věrugh moći slobodnom biti. – Građa III, 265.

¹⁰⁷ V najhujši zimi je potoval januarja 1837 iz Cerovca v Bistrico, Zagreb ali Krapino in odtod v Ljubljano ter hotel odtod na Koroško k Jarniku. Samo slabo vreme ga je prisililo, da se je vrnil menda naravnost v Gradec.

¹⁰⁸ Ta izbor, ki vsebuje same starejše pesmi, dokazuje, da je zložil po Rozi posvečenem vencu ljubezenske lirike le malo novih pesni.

Mažuraniću je pa poslal 15. XII. 1836 prvo redakcijo desetih, Ljubici posvečenih Đulabij pod prvotnim skritim naslovom S x x x x x x ci.¹⁰⁹ V spremnem pismu ga je pa opozoril, kako težko pričakuje od Gaja odgovora na svoje pismo z dne 10. XI. t. l., v katerem mu je sporočil, kaj je že storil v smislu dogovora za ilirsko stvar med Slovenci. Obenem mu je potožil nad »rosizmi«, ki so se začeli pojavljati v Daničinem jeziku, češ njemu Gaj očita slovenizme, ki so vendarle v pravem smislu besede ilirski, medtem ko so severnoslovanske oblike ilirščini tuje. Razvil je tudi zanimiv pesniški nazor, ki ga je skušal uresničiti prav v Đulabijah, trdeč, da je oblika mile ljudske popevke v živem ljudskem jeziku najprimernejša za trenutno duhovno sprejemljivost ilirskega literarnega občinstva.¹¹⁰

Ko tudi na to pismo ni bilo odgovora, je potoval Vraz na Hrvaško sredi zime, januarja 1837. l., najbrž kar z doma, kjer je bil na božičnih počitnicah. Kje se je vse mudil in koga je obiskal na Hrvaškem, še ni znano, toda bil je gotovo v Bistrici in menda tudi v Krapini.

Uspeh njegovih hrvaških doživetij in razgovorov pa ni bil tak, da bi ga bil pomiril. Zato je krenil iz Bistrice v sredini januarja naravnost v - Ljubljano. Podoba je, da ga je na to novo pot gnala neka nova misel, ki pa ni izvirala iz obupa nad njegovim pojmovanjem ilirizma, temveč je bila z njim v neki, doslej še neznan zvezi.¹¹¹ Slutiti se pa dá iz skromnih podatkov o njegovem takratnem ljubljanskem bivanju, da je hotel z ljubljanskim obiskom pritisniti nekoliko na Gaja in ga napraviti dovzetnejšega za svoje razumevanje slovensko-hrvaškega kulturnega in narodnega sožitja.

Hotel se je pa s Prešernom in Kastelcem tudi razgovoriti o slovenskih literarnih zadevah, zlasti o graških publikacijskih načrtih in obenem spoznati, ali je misliti na to, da bi mogel čbeličarje prepričati o pravilnosti svoje zamisli

¹⁰⁹ To pomeni najbrž : Samoborci, t. j. stih, spočeti in zapisani v Samoboru, rojstnem kraju Ljubice Cantillyjeve.

¹¹⁰ Građa I, 240-242.

¹¹¹ Pesem : Potnik proti jugu, ki jo je Vraz datiral: »Od Bistrice do Poličan, 13. prosinca 1837«, diha odločnost in prepričanje v pravilnost izvoljene poti.

slovenskega književnega jezika in o potrebi slovenskega aktivnega sodelovanja v ilirizmu in v preporodnih gibanjih drugih Slovanov. Gotovo je pa tudi hotel vedeti, ali je kako upanje, da bi njegove pesmi začele izhajati v Čbelici ali v kakšni drugi kranjski publikaciji. Slednjič je želel spoznati Prešernovo mišljenje o ilirizmu, morebiti tudi poagiritati zanj, zlasti se pa posvetovati o svojih študijskih in življenjskih težavah sploh. Iskal je tudi zveze s kranjskim dijaštvom.

Glede na prvo stvar je bil Prešeren najbrž skeptičen, ker je zavračal vsako eksperimentiranje s književnim jezikom. Drugo zadevo je imel v rokah urednik Čbelice Kastelic, ki kljub obljubam ni imel resne volje nadaljevati z. almanahom. On se je menda tudi huje kakor Prešeren pritoževal nad Vrazovimi »serbizmi«. Vendar načelno tudi on ni odklanjal Vrazovih pesmi in nekatere je celo skušal redigirati za tisk, dodajajoč jim jezikovne opombe in razlage. Ilirizem je pa Prešeren presojal tedaj s simpatijo kot preporodno gibanje najbližjega slovanskega naroda, četudi se mu je zdelo njegovo široko zedinjevalno stremljenje, obseči vse južno-slovanske rodove pod enim imenom in v enem knjižnem jeziku, »napačno«, ker je bil prepričan, da vodi pot k narodnemu preporodu drobnih slovanskih rodov skozi domačo literaturo, napisano v kultivirani materinščini. Zato je gotovo z zanimanjem poslušal Vrazove hrvaške novice. Vendar ni verjetno, da bi bil popolnoma soglašal z ilirskimi načrti in iskreno obžaloval, da je prestar, da bi se mogel ilirskega knjižnega jezika toliko naučiti, da bi lahko v njem kaj poštenega ustvaril, kakor je pisal Vraz Gaju iz Ljubljane.¹¹²

To pretirano poročilo sta Vrazu narekovali vroča, naivna misel, da bi mogel Prešerna pridobiti za svojo koncepcijo književnega jezika¹¹³ in želja, preprečiti v Zagrebu vtis, da je pretrgal zveze z ilirizmom. Kljub vsemu je hotel ohraniti v

¹¹² Prim. Građa VI, 315.

¹¹³ Prim. Vrazovo pismo Prešernu z dne 19. IX. 1837. Tam je med drugim zapisal: »Zanašal sem se, da boš sprejel moje nazore in glede na to sem verjel, da je nadaljnje životarjenje slovenske literature še mogoče. Kidrič, l. c. 328.

nezaupnem Gaju krvavo zasluženno vero v svojo tako hudo izkušano zvestobo. Ni hotel varati, četudi bi mu to lahko očital, kdor ne bi računal z njegovim hitro zadovoljivim značajem, ki ga je zavajal k temu, da je pogosto videl že uresničeno to, kar si je samo vroče želel.

Podoba je, da se je Vraz v Prešernovi in Kastelčevi družbi umiril, čeprav ni dosegel tega, kar je hotel. Prijatelj, oba pravnik, sta ga spravila s študijem in ni neverjetno, da mu je Prešeren obljubil že takrat posredovanje pri graškem profesorju pravne enciklopedije Francu Edlauerju, ki je bil njegov dunajski sošolec in Ljubljčan po rodu. Prepričala sta ga, da je najbolje, ako ostane v Gradcu in ponovi kot privatist izpite, ki so se mu lansko leto ponesrečili. Tudi nekakšno gmotno pomoč sta mu nudila. Na Prešernovo besedo mu je posodil Kastelec vsaj 10 gld. sr., ki jih je Vraz poslal Gaju kot naročnino za tekoči in oba prejšnja letnika Danice.¹¹⁴ To in še morebiti kako drugo posojilo je Vraz obljubil povrniti s sodčkom vina iz Mohoričevega vinograda.

Prešeren, ki je tedaj nekaj bolehal, je odkrito označil Vraza kot »gorečega Slovenca«,¹¹⁵ kakor mu je zapisal v takrat poklonjeni izvod Krsta pri Savici. Pokazal mu je svoje tiskane pesmi v Ilirskem listu, ki so bile Vrazu neznane, in mu dal tudi nekaj avtografov¹¹⁶ izvirnih pesmi. Vraz je poskušal posloveniti njegov ciklus Liebesgleichnisse in še nekaj drugih nemških sonetov iz Ilirskega lista, prepisal si je več ljudskih pesmi iz Smoletovih in Prešernovih zapisov. V Prešernovi družbi je spoznal tudi nemškega pesnika Anastazija Grüna (Antona Auersperga), ki je pripravljaj antologijo slovenske ljudske pesmi v nemških prevodih, in obljubil mu je nekaj ljudskih pesmi iz svojih zapisov.

¹¹⁴ V tem je bila gotovo tiha demonstracija zoper Gaja, ki je popolnoma pozabil na lansko obljubo desetih izvodov Danice kot propagandno gradivo za ilirizem.

¹¹⁵ T. j. goreče slovansko čutečega človeka.

¹¹⁶ Ti so bili še 1868. l. v Vrazovi zagrebški zapuščini, kakor je poročal Ferdo Kočevar v Slov. Gospodarju t. l. št. 23 (4. VI.), 90. Pozneje so se izgubili brez sledu.

Po vsem, kar je Vraz tiste dni doživel v Ljubljani, je lahko upravičeno sklepal, da sta Prešeren in Kastelic pripravljena z njim sodelovati in da mu dajeta tudi nekakšno svobodo glede na posebnosti njegovega narečja in na njegove zveze z Iliri. Ker pa ni bil popolnoma odkritosrčen v tem,¹¹⁷ da mu je v primeru, da ne zmaga s svojimi jezikovnimi zahtevami, in tega si je bil skorajda že v svesti, ljubša ilirščina kakor osrednji slovenski književni jezik, si je utvarjal, da bo sčasoma vendarle Prešeren šel za njim, in sicer ne le v smeri vzhodnoštajersčine, temveč tudi ilirščine. Tako je ostal v najgloblji notranjosti nestanovit in razklan in najrahljša sprememba na bolje v negotovih stikih z Ilirci ali prva težava s Prešernovim krogom bi lahko prevrnila vse sklepe ljubljanskega sestanka.

Sprva so vendarle močno delovale v njem Prešernove literarne in osebne pobude. Zamorjena volja za slovensko pesniško delo mu je oživila in kljub študijskim skrbem je nanovo predelal prevod III. speva Dantejevega Pekla, začel venec lirskih ljubezenskih pesmic Rožmarinci, prvo slovensko podobo bodočih Đulabij, oziroma že napisanih Samoborcev. Pod vplivom Prešernovih balad in njegovega Krsta ga je zdaj zamikala epika. Poleg romanc v narodnem slogu (Žalost in radost, Grlice) je snoval tudi daljše epske pesnitve. Dva ohranjena odlomka »Stajnko in Jelka« ter »Morska deklica« pričata, da je stremel po romantični ljubezenski pripovedni pesmi, postavljeni v zgodovinski okvir turških, oziroma avarskih časov.¹¹⁸

Študij Prešernove poezije se je Vrazu v teh pesmih jezikovno in stilno bogato poplašal. Čeprav je ostalo njihovo osnovno tkivo v leksikalno-akcentskem pogledu vzhodnoštajersko, je vendar zadobivalo v teh mesecih čedalje učinkovitejšo in skladnejšo ubranost in barvitost v liniji in metaforiki literarnega jezika. Ta napredek je viden v prevodih

¹¹⁷ Psihološko gledano: morebiti tudi ni mogel biti.

¹¹⁸ Žal, da se ni ohranila balada Drvar, ki jo je poslal 2. IV. 1837 Prešernu s štirimi drugimi pesmimi, ki jim ne vemo naslova. Prim. Kidrič, l. c. 318.

Prešernovih sonetov, v nekaterih ljubezenskih pesmih (Slejko Ani, Ana za Slejka, Pitanje in dr.), zlasti pa v obeh romancah po narodnih motivih: Žalost in radost ter Grlice. Po pristnosti in globini doživetja in izvirnosti izraza se pa te pesmi ne morejo meriti niti z Vrazovo otožno liriko druge polovice 1834. l. niti z vročo erotiko Rozinega ciklusa ali z iskrenim patosom domoljubnih Zvončkov. Podoba je, da je notranja negotovost v marsičem zasula studentce Vrazovega navdiha, posebno ker ni mogel ali ni hotel izpovedovati svojih upov in bojazni, ki so izvirali iz te negotovosti. Samo v pesmi Potnik proti jugu je poskušal nekaj podobnega.

Pomniti je pa treba, da je tisto pomlad nadaljeval v Gradcu z ilirskimi Đulabijami in da je zlagal prve pesmice (1-36) II. dela, v katerih se med motiv ljubezenskega hrepenjenja prične vpletati motiv domovinske ljubezni, ki se nato prelije v slavospev ožji domovini in zaključi z novimi podobami ljubezenskega hrepenjenja. Ta ustvarjalna dvojezičnost, ki je Vraz Prešernu ni tajil,¹¹⁹ se je polagoma začela izživljati na škodo njegovega slovenskega pesniškega dela.

Kljub temu je vsaj v prvih mesecih po ljubljanskem obisku kazal odkrito voljo, da se odločno uveljavi kot slovenski literat, četudi svoje jezikovne in idejne smeri. Že meseca februarja je naročil pri Prešernu 24 izvodov Krsta, o katerem je mnogo razmišljal. Kastelic mu je priložil še 9 popolnih eksemplarjev Čbelice. Vraz je knjige razposlal med prijatelje po deželi z željo, da jih opozori na razcvet osrednje slovenske literature. Nadaljnjo aktivnost mu je onemogočila

¹¹⁹ Tako si razlagam stavek iz Vrazovega pisma Prešernu z dne 2. IV. 1837. l.: »Svoje moči, ki mi preostajajo od žal prepotrebne študija, posvečam tudi Sloveniji (slovenski literaturi). Kidrič, l. c. 318. Beseda: tudi, ki jo je Vraz podčrtal, pomeni najbrž, da glavne »preostale« moči posveča »Iliriji« (ilirski literaturi). In tisti v slovenski književni zgodovini tako zloglasni stavek iz njegovega pisma Prešernu z dne 19. XI. 1837: »S Slovenijo sem končal... (Mit Slovenien hab' ich es abgetan...)« pomeni kljub nekoliko ironičnemu prizvoku samo to, da je prenehal slovensko pisati, kar je tako delal že od jeseni 1836, zdaj bolj zdaj manj sporadično.

tridesetdnevna mučna priprava na ponavljalni izpit iz statistične teorije in državoznanstva evropskih držav, ki ga je opravil 18. III. Že drugi dan je Prešerna pismeno vprašal, ali bi mu mogel preskrbeti sprejem nekaterih balad v ljubljanski Ilirski list. Čez dober teden (2. IV.) ga je opomnil v pismu, da ga ljudje kar mučijo s pogostim povpraševanjem po Čbelici, ki ji želi lahek porod. Obenem je pokazal tudi na svoje poslane pesmi, češ naj si Kastelic izbere iz njih, kolikor se mu zdi potrebno. Glavni smisel tega njegovega pisma je pa bilo sporočilo o novem publikacijskem načrtu. Zamislil si je bil, kakor je pisal,¹²⁰ literarni almanah, ki bi tekmoval s Čbelico, in zaprosil je Prešerna, naj mu kmalu pošlje obljubljene prispevke.¹²¹

Namera ni bila samo literarna. Iz korespondence o tem se dá posneti, da je Vraz bil prepričan, da je ob popolni Kastelčevi izdajateljski pasivnosti napočil trenutek, ko lahko prenese z novim literarnim glasilom središče slovenskega literarnega življenja v Gradec, oziroma na slovenski Štajer. In v tem smislu je poskušal idejno in gmotno organizirati novo podjetje. Glede na prvo bi naj bil Metuljček, kakor so novi almanah hoteli imenovati, posrednik med slovensko osrednjo jezikovno in literarno skupino in med hrvaškim ilirizmom. Zato bi naj prinašal prispevke sicer v slovenskem jeziku, čeprav vzhodnoštajersko pobarvanem, kakor bi ga pisala z Vrazom vred večina bodočih sotrudnikov, vendar v ilirskem pravopisu. Osnovna tendenca bi naj sprva verjetno le rahlo nagibala v ilirsko smer. Prešernovo sodelovanje, s katerim je Vraz precej trdno računal, bi naj obvarovala almanah napada s kranjske strani. Gmotno pa bi naj podjetje slonelo na podpori štajerskih starejših rodoljubov, ki so simpatizirali s slovenskim narodnim preporodom in s hrvaškim ilirizmom, kakor so bili Muršec, Matjašič, Kočevar, Dominkuš in dr.

¹²⁰ Kidrič, I. c. 317 ali Dēla V, 156.

¹²¹ To pomeni, da je bila ta zamisel vendarle v neki obliki predmet ljubljanskih zimskih razgovorov.

Poglavitna sotrudnika bi naj bila poleg Vraza in Prešerna — Miklošič in mladi Davorin Trstenjak.¹²² Ker je pa Miklošič nasprotoval novemu črkopisu, je Vraz skušal zlomiti njegov odpor s tem, da je organiziral med podporniki soglasno zahtevo, da mora Metuljček izhajati v gajjici.¹²³ Toda podoba je, da je prav to pokopalo načrt, ker je razkrito podžgalo Miklošičev odpor.

Prešeren je tedaj že tovariševal z Emilom Korytkom, poljskim političnim internirancem v Ljubljani, ter se je polagoma dramil iz ustvarjalne potrnosti, v katero ga je pahnila Čopova tragična smrt. Zato morebiti ni pokazal toliko zanimanja za Metuljčka, kakor bi bilo prav in si je želel Vraz. Vendar mu je dovolil, da ponatisne iz Ilirskega lista njegove najnovejše pesmi, češ da nenatisnjenih novih del nima. Odkrito je privoščil Metuljčku več sreče, kakor je je imela »pokojna« Čbelica. Pojasnil je prijatelju tudi stvarno, vendar obzirno, da mu njegove poslane pesmi ugajajo, vendar jim ne more priboriti prostora v Ilirskem listu, ker jih občinstvo ne bi razumelo, saj jih celo on in Kastelic mestoma razumeta samo na pol. Vrazovo željo, da bi napisal za Danico pohvalen članek o ilirizmu, je pa odklonil, češ da ne zna hrvaško in bi utegnil Daničarje premalo pohvaliti, kar bi jih pa morebiti bolj bolelo, kakor zadovoljilo.

Miklošičev odpor zoper gajjico in tudi Prešernovo odlašanje z odgovorom sta pa tako delovala na nemirnega Vraza, da je začel spet dvomiti v bodočnost slovenske literature in smiselnost objavljanja svojih slovenskih pesmi. In v tem dvomu se je obrnil 15. V. 1837 z obširnim pismom na Šafařika, moža, ki na slovenskem Štajerskem poleg biblije in Antona Murka »največ velja«¹²⁴. Po obširni in zanimivi ka-

¹²² Tedaj slušatelj graške filozofije, pozneje duhovnik liberalno-katoliške miselnosti, domoljubni, diletantski zgodovinar in jezikoslovec (1819–1890). Ne gre ga zamenjavati s hrvaškim pedagogom slovenskega pokolenja, ki je imel isto ime.

¹²³ Prim. Vrazovo pismo z dne 24. IV. 1837 Muršču (Děla V, 158–162) in Kočevarjevo pismo Vrazu z dne 1. VI. 1837 (Vrazova zapuščina v Zagrebski vseučilišni knjižnici).

¹²⁴ Po Vrazovem pismu, ki mi ga je dal v prepisu iz arhiva Češkega muzeja na razpolago dr. Fran Petře. Za to in drugo pomoč pri tej razpravi se mu tudi na tem mestu odkrito zahvaljujem.

rakterizaciji priloženih zapisov devetnajstih slovenskih ljudskih pesmi mu je razkril namen svojega pisanja s temile tragičnimi besedami: »Šta li Vi o Kranjskom knjižestvu sudite? Je-li dobro da gine? Drago bi mi bilo ovo saznati od Vas, jerbo se me velma tica. Od toga ponešto življenje moje perve žizni, očito javljanje mojih giovenil-errorah zavisi.«

Šafařík mu je v odgovoru z dne 28. V. 1837 naročil, naj mu zbira slovenska topografska imena na Štajerskem in omenil, da kranjska že ima, ter se obregnil ob tej priliki ob »neznosni« Metelkov črkopis, pohvalil pa Vraza, da mu je pisal z »organskim«, preprostim in doslednim Gajevim črkopisom, ki bi naj ga sprejeli vsi Slovani, pišoči z latinico. Glede na poglobitno vprašanje Vrazovega pisma je pa odgovoril bolj z ukorom kakor pa z jasnim nasvetom, češ da ne more razumeti, kako da ga vprašuje o opustitvi slovenskega literarnega jezika, saj vendar ta jezik ne kaže zadnje čase nobenega življenja. In kar je mrtvo, ne more umreti. Gotovo pa bi zelo obžaloval zanik slovenskega jezika v ljudskih ustih, kajti »vsako narečje vsebuje važne svojstvene zaklade, ki so pomembni za celoto. In le-ti ohranijo vrednost tudi tedaj, če se narečje ne more dvigniti na stopnjo vodilnega književnega jezika«¹²⁵.

Te besede so pomenile za Vraza, ako jih je natanko premislil, nalogo, da vztraja na poti slovenskega književnika in sodeluje z ilirskim in občeslovenskim gibanjem, skratka morale bi ga potrditi na literarni poti, ki jo je ubral po zadnjih razgovorih s Prešernom.

Okrog srede junija je Vraz zaupal na podlagi nekaterih misli Šafaříkovega pisma Prešernu nekaj o svojih dvomih in načrtih¹²⁶. Iz Prešernovega odgovora proseva, da se je Vraz moral izraziti nekako tako, da je prijatelj razumel, da se ogreva za združitev vseh Slovanov v enotnem književnem

¹²⁵ Vrazova zapuščina v Vseuč. knjižnici v Zagrebu. Glej tudi Petre, I. c. 130.

¹²⁶ Pismo se ni ohranilo. Njegovo vsebino moremo nekoliko uganiti iz Prešernove polemike z njim v pismu Vrazu z dne 5. VII. 1837. Glej Kidrič, I. c. 321.

jeziku in da bi pot do tega naj vodila Slovence skozi etapo, na kateri bi se vokalizem slovenskega književnega jezika vzpostavil na podlagi vzhodnoštajerskega govora. Ta skrajni cilj bi naj bil menda tudi impulz vsemu literarnemu delovanju pri Slovencih.

Prešeren je odgovoril kratko in ostro, češ da vidi kranjska literarna skupina namen svojega delovanja edino v kultiviranju materinega jezika. Vrazovo stremljenje v označenih smereh se mu zdi prazno in napačno, toda tudi takšno stremljenje je konec koncev boljše kakor brezbriznost za vse, kar zadeva domovino. Priznal je tudi, da Kastelic ne misli več resno s Čbelico ter je zaželel Vrazovi literarni družbi mnogo stanovitnih udov, da se tudi ta hvalevredni načrt ne bi izrodil »v smešen nič«¹²⁷.

Vraz je medtem skušal obnoviti pretrgano zvezo z Gajem. Toda na svoje iz hrepenenja in rahlih očitkov sestavljeno pismo¹²⁸ tudi zdaj ni dobil odpisa. Zato je pohitel z odgovorom na Prešernovo pismo z dne 5. VII. Takoj po srečno opravljenem izpitu iz statistike avstrijske države dne 1. VIII. mu je v obširnem dopisu skušal dokazati, da je zgolj na osnovi velikih razločkov med slovenskimi osrednjimi in vzhodnimi narečji potrebno, da se spopolni književni jezik z vzhodnoštajerskimi samoglasniškimi refleksi. Ti razločki so namreč tako veliki, da onemogočajo razumevanje knjig ene skupine v drugi in ljudstvo zato sploh nič ne čita, temveč tone v neznanju in neomiki. Zato je potrebna v književnem jeziku združitev, ki jo je treba izvesti z obojestransko liberalnostjo, zlasti glede na številčno slabost slovenskega naroda. H koncu mu je potežil o študijskih težavah in ga poprosil, naj ga priporoči profesorju Edlauerju, da ne bo napačno sodil o njegovem značaju¹²⁹.

¹²⁷ Prešeren je zapisal latinski izraz »mons parturiens« = rodeča gora, ki ga je storil na podlagi citata iz Horaca: »Parturiunt montes, nascitur ridiculus mus«. Gore se napenjajo, rodila se pa miška. (De arte 139. v.)

¹²⁸ Građa VI, 315. Prim. našo 106. opombo.

¹²⁹ Prim. Kidrič, I. c. 322–327.

In Prešeren je prijateljsko dolžnost vestno izpolnil in posredoval za Vraza pri Edlauerju, tako da je zbegani repetent dne 5. XI. 1837 končno opravil vse izpite iz »juridichno-politične enciklopedije« in s tem dovršil 1. letnik prava. Toda načelnemu delu Vrazovega pisma pa Prešeren takrat ni odgovoril, in to je njegova tragična krivda glede na Vrazovo odločitev, da preneha s slovenskim literarnim delom, četudi je verjetno, da ga morebiti ne bi bil mogel okreniti z ilirske poti¹³⁰. Zato izvira nekoliko trpkosti iz citirane Vrazove odvrnitve od slovenskega literarnega dela v pismu z dne 19. XI. 1837 iz nevolje, da mu prijatelj ni prišel na pomoč takrat, ko so se pripravljale v njem tako velike odločitve.

Težko je reči, zakaj je Prešeren takrat molčal. Zdi se, da ni spoznal težine Vrazovega jezikovnega in psihološkega problema, ker je pač hodil preveč naravnost za svojim sicer pravilnim, vendar pa, kakor je pokazala prihodnost, rahle korekture v Vrazovem smislu potrebnim prepričanjem, da je treba ljudski jezik kultivirati z umetniškimi deli in ne z ugibanji o književnem jeziku in da se morajo periferni in literarno mlajši dialekti ravnati po osrednjem, kulturno in literarno starejšem in dovršenejšem.

Pa tudi Vraz je bil, kakor smo videli in kakor je v zgoraj omenjenem pismu Prešernu sam priznal, že leto dni prepričan, da je ilirska rešitev boljša kakor slovenska. Tako so bili pravzaprav vsi načrti in vsa razpravljanja v l. 1837 samo še dolg zavirajoči moment v Vrazovi nacionalni drami, ki je hitela nezadržno proti razpletu.

Ta razplet je pospešil, kakor smo omenili, Prešernov molk na Vrazovo pismo z dne 1. VIII., razrešilo pa njegovo peto potovanje na Hrvaško, avgusta 1837. l. Tja je potoval

¹³⁰ Pač pa lahko šteje zgodovinar hrvaškega slovstva Prešernu to zamudo kot nekako zaslugi za pospešitev Vrazove odločitve za ilirizem, s čimer se lahko mirno zadovolji tudi zgodovinar slovenske literature, potem ko je ugotovil vzroke in njihova dejstva ter izrazil žalost zaradi izgube tolikega talenta za področje svoje literature, odkrito se vesele estetskih in literarnih vrednot, ki jih je prinesel njegov rojak bratskemu narodu.

Vraz še z dvema dušama: slovensko in ilirsko, kakor priča njegov podpis v spominski knjigi solčavskega župnišča v Savinjskih planinah na Štajerskem. Tam se je podpisal ob svobodnem citatu zadnjih kitic 5. soneta Mickiewiczevih Sonetov krimskih kot »Jakob Cerovčan, Slovenec z Slovenie« in kot »Stanko Vraz, Ilir iz Velike Ilirije«, ¹³¹ t. j. s svojim slovenskim in ilirskim psevdonimom, kar je bilo značilno, saj je nosil s seboj svoje slovenske in ilirske rokopise.

Šel je naravnost iz Gradca na Koroško, v Možpurk ob Vrbskem jezeru, k tamkajšnjemu župniku Jarniku, katerega je hotel že pozimi na poti iz Ljubljane v Gradec obiskati, da bi se pogovoril z njim in dobil po možnosti sliko koroškega vojvodskega stola, ki jo je želel Gaj imeti že 1836. l. Iz kasnejšega dopisovanja med Vrazom in Jarnikom se dá sklepati, da je mladi Ilir zaupal staremu koroškemu rodoljubu in literatu svoje dvome in namene.

Zanimivo je, da se je Vraz na nadaljnjem potu izognil Ljubljane in Prešerna in šel mimo Olševe naravnost s Koroške na Štajersko v Solčavo in v Celje, nato v Podčetrtek h Kočevarju, odtam pa v Zagreb.

Tu ga je sprejela ilirska literarna družba z Rakovcem na čelu. V toplem prijateljskem ozračju se je zgovorni in odkriti Prlek kmalu razodel, in Babukić, Demeter, Ivan Mažuranić, Vakanović in drugi so ga obkročili z iskrenim zanimanjem. Rakovac je pa nemudoma pripravil za tisk prve tri odlomke Vrazovega, Ljubici Cantillyjevi posvečenega venca ilirskih pesmi, in jih razglasil v Danici pod naslovom Đulabije dne 2. IX. 1837 (v 36. številki) neposredno po Vrazovem prihodu. ¹³² Dne 16. IX. sta jim sledila nadaljnja dva fragmenta (zlomci), kakor sta ju Vraz in urednik Rakovac označila, Vrazovega velikega ljubezensko-domoljubnega spe-

¹³¹ Časopis za zgodovino in narodopisje 1910, 318–320.

¹³² Iz Vrazovega pisma Rakovcu dne 3. X. 1837 iz Krčev pri Bistrici spoznamo, da je sprva Vraz želel, da mu Rakovac kar prevaja njegove slovenske pesmi v ilirščino, one, ki jih je sam zložil v novem knjižnem jeziku, pa popravi, »da se slog lagodnie izhitri.« Građa III, 264.

va, daljnega, vendar po doživetju in obliki izvirnega odmeva Kollárjeve Slávy dcere. Vrazu je tedaj še nejasno lebdela v duši ideja celotne pesnitve, ki se mu je šele po dolgem ustvarjalnem in življenjskem procesu uresničila v najznačilnejše njegovo literarno delo, vendar je gotovo že tedaj želel ustvariti nekaj velikega, kar bi izrazilo njegovo hrepenenje in bojazen, kar bi pojasnilo in opravičilo njegov prehod iz enega literarnega jezika v drugega in kar bi začelo v mladi ilirski literaturi tudi novo epoho. In to je tudi ustvaril s spevom o romantičnem ljubezenskem in domovinskem hrepenenju, – podobno ali vendar popolnoma svojstveno – kakor Prešeren s Sonetnim vencem.

Toda Đulabije spadajo že samo posredno v Vrazovo slovensko književno delovanje. Njihovi prvi zasnutki (1836) so bili res še samo slovenski¹³³, (morebiti pa že tudi dvojezični: slovenski in ilirski), toda od 2. XI. 1837 do konca spomladi 1840, ko je bil gotov rokopis za prvo knjižno izdajo, je Vraz koncipiral in pisal na čisto Đulabije samo v ilirščini.

Res je še dobro leto živel in deloval v domačem literarnem okolju in razvijal živahno preporodno delavnost med ožjimi rojaki in Slovenci sploh, res je še napisal in izdal dva slovenska prigodna pesniška teksta¹³⁴ in res je zbiral do smrti z veliko požrtvovalnostjo, skrbjo in natančnostjo slovenske narodne pesmi in je l. 1839 izdal tudi 1. zvezek široko zasnovane zbirke slovenske narodne poezije¹³⁵, ki jo je poznal bolje kakor katerikoli drugi Slovenec tedanjega časa¹³⁶, toda od septembra 1837. l. je tudi pri tem sloven-

¹³³ Glej ciklus Rožmarinci v naši knjigi.

¹³⁴ Dne 2. IX. 1835 sonet prijatelju in rojaku Antonu Stranjšaku za novo mašo, okrog 24. VI. 1839 pa slavospev nadvojvodu Janezu kot zaščitniku »murskih in dravskih« Slovencev.

¹³⁵ Prim. Narodne pēsni ilirske, koje se pēvaju po Štajerskoj, Kranjskoj, Koruškoj i zapadnoj strani Ugarske. I. U Zagrebu 1839.

¹³⁶ Njegovi zapisi z načrti melodij tvorijo najvažnejši del znamenite zbirke: Dr. Karel Štrekelj, Slovenske narodne pesmi, V Ljubljani.

skem delovanju mislil najprej na to, da bi ž njim pripomogel do zmage ilirski ideji, ki mu je ostala poslej kljub nekaterim grenkim razočaranjem zvezda vodnica do pre-rane smrti.

Tisto jesen se je odločil za vedno že v Zagrebu, zlasti pa v kuriji Krči pri Bistrici, kjer si je odpočival pri Štaudarovih, kjer je gospodinjala šele kratek čas Dragojla, opatova nečakinja iz Bistrice, od mrzličnih napadov, ki so se ga lotili v Zagrebu,¹³⁷ da bo posvetil odslej vso svojo ustvarjalno moč razvoju ilirske literature in da bo pridobival zanj tudi druge slovenske pisatelje, da bi ustvarjali z literati drugih južnoslovanskih rodov enotnost balkanskega slovanstva. Ta sklep je bil storil pravzaprav že lansko leto, toda doslej ga ni mogel uresničiti. Kaj mu je tokrat dalo moči, da je davni sklep začel spreminjati v dejanje?

Vse Vrazove »slovenske« življenjske in literarne izkušnje so bile takšne, da je novi Ilirec moral počasi zdvomiti v to, da bi se mogel razviti in uveljaviti kot slovenski literat. V teh dvomih je pa storil hudo miselno napako. Ker je spoznal, da ne bo mogel sam uspeti kot slovenski literat, je zdvomil tudi v razcvet slovenske književnosti sploh. Toda ti dvomi in zmote niso mogli uničiti njegovega veselja do literarnega dela, saj je bil kot romantik prepričan, da je to delo najvišja oblika človeškega udejstvovanja. Ako bi bil zdvomil še v to, ne bi bil mogel več živeti. In res je treba misliti spričo pogostih mrzličnih napadov in nagnjenosti k bolehanju pri sicer krepki telesni rasti, da je bil Vraz duševno silno aktiven, toda razdvojen in v vsakem pogledu intenzivno živeč človek, ki se ni s posebno močno voljo upiral bolezenskim klicam in napadom. Tudi del njegovih šolskih težav in neuspehov bi mogli razložiti na ta način. Zato je moral sprva kljub vsem neuspehom neutrudno pisati slovenske pesmi in delati vedno nove slovenske publikacijske načrte, saj je od tega bilo nekako odvisno njegovo življenjsko ravnovesje. Ko pa v tej smeri res ni več vedel ne kod ne kam, je moral v

¹³⁷ Zdravil ga je Rakovčev brat Aleksandar.

drugo, t. j. ilirsko literarno dimenzijo. Tja so ga vodili tudi rod, narečje, kraj, tradicija in tovariški temperament, zlasti pa njegova izvirna koncepcija ilirske misli in prakse kot zavestnega in obojestranskega žrtvovanja hrvaške in slovenske narodne in jezikovne fiziognomije zaradi nadaljnega narodnega osvobajanja in kulturnega osveščanja vsega južnega slovanstva. In jeseni 1837. l. so mu vzbudili novi razgovori z ilirskimi ideologi kakor tudi začetek izhajanja Đulabij, Rakovčeva jezikovna pomoč in prisrčni sprejem v Zagrebu in v Krčih novo upanje, da se bo vendarle lahko uveljavil kot književnik, četudi ne v domačem, temveč v ilirskem književnem jeziku. Lastne in tuje očitke, da se je izneveril materinemu jeziku, je zavračal z zanimivim, dasi nekoliko naglim sklepom, češ da je njegov prestop v ilirsko jezikovno območje posledica zavestne žrtve v korist višje ideje in višje narodne enote. Polagoma se mu je zazdelo, da so tudi vsi drugi slovenski književniki dolžni iti za njim in sprejeti ilirski književni jezik ter tako žrtvovati svoj materinski jezik v korist višje narodne enote in lastnega ljudstva. To junaško dejanje bo namreč dalo njihovim delom in celotnemu slovenskemu narodu veliko nacionalno idejo, ki je potrebna za prebujanje nezavednega, nesvobodnega in šibkega ljudstva. S tem se bodo pa odprla tudi nova pota za narodno osvobojevanje in za duhovni in gmotni razvoj literature in literatov.

S to idejo, ki jo je prvič tako jasno formuliral šele 1. VIII. 1838 v pismu Prešernu¹³⁸, je hotel Vraz že jeseni 1837. l. v Prago k Šafaříku, da mu jo razloži in se posvetuje s človekom, ki mu je tedaj najbolj zaupal. Toda bolezen ga je zadržala predlogo na Hrvaškem, in ko se je dne 10. X. vrnil v Cerovec, je moral misliti na popravni izpit iz pravne enciklopedije. Po srečno, dasi ne sijajno opravljenem izpitu pri profesorju Edlauerju se je dne 19. XI. zahvalil Prešernu za posredovanje in mu naznanil tudi svoj prestop k ilirski ideji, češ da je zdvomil v nadaljnje slovensko literarno živ-

¹³⁸ Glej Kidrič, l. c. 327–330.

ljenje, ker ni mogel pridobiti njega za reformo slovenskega književnega jezika v smislu sinteze med osrednjim in vzhodnoštajerskim vokalizmom. Potem se je vrnil v Ilovce k sestri Anki in nadaljeval z Đulabijami, ki so se mu razraščale v II. delu v slavospev rojstnemu kraju, domačemu človeku in v privid prihodne veličine slovanstva.

V začetku 1838. l. je dobil v roke Kollárjevo knjigo o slovanski vzajemnosti. Doživljal jo je kot potrdilo, da se je prav odločil. Zato je poslal po en izvod tega »slovenskega evangelija« Prešernu in Smoletu. Tisto leto je poskušal v graškem listu *Der Aufmerksame* utemeljiti svojo ilirsko odločitev¹³⁹, vneti med Slovenci razpoloženje za ilirsko pisavo in z graško Slovansko čitalnico osnovati med štajerskimi Slovenci organizacijsko in agitacijsko središče za ilirizem. Prihodnje leto se je preselil med tiskanjem prve knjige *Narodnih pesmi* na Hrvaško in bival poslej kljub pogostim potovanjem v domači kraj in v slovenske dežele sploh večinoma v Zagrebu, Bistrici, Krčih in včasih tudi v Lovrečini. Preselitev mu je omogočila dvojna dediščina tistega leta: po materi je podedoval okrog 600 gld. v gotovini, po sestri Mariji pa vinograd v Plešivici in njivo v Veličanah. — Med 1838. in 1843. l. je nekaj časa tako uspešno širil ilirsko idejo med slovenskimi licejci in bogoslovci v Ljubljani in celo v Gorici, da je resno ogrožal rast slovenske literature na njenih klasičnih tleh. Zaradi tega so se v nemale med njim in Prešernom večkrat žive polemike v pismih, tako na pr. v drugi polovici julija in v začetku avgusta 1838, zlasti pa jeseni 1840. l. po Vrazovem potovanju v slovenske dežele in njegovem daljšem bivanju v Ljubljani v Kastelčevi in Prešernovi družbi. Čeprav se tudi poslej prijateljstvo med pesnikoma ni razdrlo, sta vendar krepko zagovarjala glede na razvoj slovenske književnosti in sodelovanja med slovenskimi narodi vsak svoje prepričanje: Prešeren — organsko

¹³⁹ Prim. Notizen zur slavischen Literatur. *Der Aufmerksame*, Graz 1838, 40 (3. IV.)

— evolucijsko, Vraz — umetno — revolucionarno¹⁴⁰. Prešeren je bil tedaj že klasik slovenske poezije, Vraz pa priznan in plodovit ilirski, t. j. glede na razvoj, ki ga spočetka niti ni predvideval — hrvaški literat. In obe bratski literaturi sta rasli in oba naroda sta se v glavnem že odločila za samostojno oblikovanje, vsak v svojem književnem jeziku.

To je pa bila tudi edino pravilna in glede na vse, kar se je zgodilo, tako z Vrazovega in Prešernovega subjektivnega kakor s slovenskega in hrvaškega nacionalno-socialnega vidika — edino mogoča rešitev. Zmedo so napravili samo tisti poznejši literarni zgodovinarji in publicisti, ki so hoteli, da bi po Vrazovi poti hodili tudi vsi drugi slovenski pisatelji, ki niso doživeli take duševne in občeživljenjske nuje kakor Vraz. Nič boljši niso bili tudi tisti, ki so obsojali Vraza s Prešernovimi besedami, ne da bi imeli Prešernovo prijateljsko pravico in življenjsko izkušnjo za to.

Z vidika slovenske literature je gotovo nesreča, da je izgubila tako nadarjenega književnika, kakor je bil Vraz, z vidika hrvaške književnosti je pa sreča, da je pridobila ob pravem času Vrazov talent. Toda Vraz je vnesel vanjo mnogo svojega, mnogo slovenskega, a tudi slovenska književnost je prejela po njegovem posredovanju od ilircev novi pravopis in več idejnih in vsebinskih pobud.

K sreči se je ohranil velik del Vrazovega slovenskega literarnega opusa, ki dokazuje Slovencem, da je bil Vraz med 1832. in 1837. l. poleg Prešerna najbolj razgledan, stremeč in delaven slovenski literat, Hrvatom pa priča, da je Vraz

¹⁴⁰ Ko je l. 1845 Vraz v sklepnih besedah svoje knjige *Gusle i tambura* nekoliko prezgovorno agitiral za svoje delo, mu je Prešeren posvetil epigram *Narobe Katon*, kjer mu je očital, spominjajoč se Vrazovih besed v pismu z dne 15. XII. 1840, da ne bo mogel slovenski pisatelj od svojega dela nikdar »pošteno živeti«, da so ga gnala gmotna ugibanja na ilirsko stran. Glede na to in na bistvo satiričnega epigrama, ki ne more biti zaključna sodba o nekem problemu, zlasti pa glede na pot, ki je privedla Vraza v ilirizem, in glede na njegovo težko življenje v ilirski dobi je pa Prešernov očitek krivičen. Nesmiselno bi ga torej bilo uporabljati kot edino pravilno in nepreklicno sodbo o »Vrazovem problemu«, kakor se je pri Slovencih večkrat poskušalo.

vnesel v njihovo literaturo mnogo slovenskih in posredno tudi evropskih literarnih elementov.

Tako lahko priznamo, posebno danes, ko sta oba bratska naroda kulturno in politično utrjena in medsebojno točno razmejena, Vrazovemu slovenskemu literarnemu delu pravo mesto v slovenski in hrvaški literarni zgodovini. Prva spoznava v njem veliko, a iz subjektivnih in objektivnih vzrokov neizpolnjeno obljubo, druga pa vidi v njem začetek v ilirskem delu Vrazovega življenja dopolnjene literarne poti, ki je povedla hrvaško literaturo v ilirski dobi k novim umetniškim in kritičnim ciljem v smislu sinteze med narodno in evropsko romantiko.

A. Slodnjak

IZVORNE PJESME

SREČNO OSTANI MI TI DOMOVINA!

Srečno ostani mi ti, domovina,
mojega naroda ti kraj,
sadnega drevjiča ograd, dolina,
ino vi hribi, kje je dobrega vina
izhod, dokič prišel jaz nem nazaj.

Srečno ostan'te, vinogradi dragi,
ljubi trs, ostani ti zdrav,
pikec 'no toča 'no dež naj nesnagi
škodi, le ne pa slovenskemu blagi!
Vse te obrani, trsek naj prav'!

SONCA DOLSHAJANJE

(1. marca 1831.)

Helios si kola nagne k večeri,
tam se njemu odprejo široke dveri,
ptiči premarno si pojejo drago 'no milno,
volga na hrasti 'no zeba v logi,
vsaka le skaže tak čast proti Bogi.
Kosi, golobi se pasej' na njivi obilno.
 Kak tote ptičice
 marne so tud' grlice.

Gospodinja domov reče zvati orače,
kajti pečene so jim že mastne pogače,
kmeti veseli s polja se domov vsi podajo
k ženi preljubi 'no k deci v hrame,

vê domovino pod lastnate hrame,
s svojo družo 'no deco tam večerjo 'majo.

Žene se skrbijo,
jim hrane sparijo.

Žene pastir si veselo živino
s paše skoz vso zeleno dolino,
glasno igra si 'no lepo na bezgovni žvegli,
hrum se razširja skoz gaje 'no polja
in odglas do globokega dola.
S tem pastirice se zmešajo viže, 'no k megli
vis'ko se zdignejo,
k Bogi čast nesejo.

Brzni konji z iskram' obdani
pot k večerji tečejo, znani
Helios veliki je gledat' v kolah,
kdaj on potuje na stezi k večeri,
'no na kraj neba se odprejo dveri,
tečej' za nje prerumeni zdaj konji leskeči;
na nebi bliskečejo,
v oblaki migečejo

Helija traki. Vse spravlja se k miri.
Tiho so ptiči 'no tiho pastirji.
Vsi že na sedali spijo, le sam' kukavica
peje - - - - -
V mojem zelenji - - - - -
sence obsodilo je; rajši kak ktera kol ptica
ste vi slaviči,
dragi mi ptičeki!

Pejte, pejte, nemirno zapejte
srce mi, odžalnost notr' vlejete,
celo noč pejete, den' men' odžalnost ne date,
brati moji, pri vas de srce m' lahko,
moje pretrdo na vaših de mehko.
Drugim prehitro leteče ure, ve 'mate
zame pomalnosti
preveč 'no hmanjosti!

TOŽBA SLAVIČA

Skače preveno pri studenci ptiček,
s čisto vodo se napaja,
že če zleteti, zdaj sivi slaviček
'z dola, 'z zelenega gaja
prhne; gor na leski posedne,
pisanega ptiča zagledne,
k njemu zleti,
tam posedi,
dokič se čiste vode ne napije,
no v morgoččem 'zviri ne vmije.

Zdaj v morgoččem 'zviri se vmije,
k leski zleti gor od 'zvira.
Sonce za goro skoro se skrije,
on se na veji obira.
Reče njemu pisani ptiček:
»O moj ljubi, dragi slaviček,
milno glediš,
se žalostiš,
kaj ti tak drobička noga trepeče,
kakšna te žalost na srci tak peče?

Njemu pa sivi slaviček tak reče:
»Ēna grozno vel'ka rana,
žalost prevel'ka na srci me peče,
kukavica ptica zrana
vzrok je moje rane prevel'ke.

HESPEROS

(2. majnika 1831)

Prijateljsko zvezdišče,
lepo bliskečeš,
z ognjem trepečeš,
rad z okom te išče

pevec slovenski,
saj tebe gledi,
ogenj rumenski
tvoj ga veseli.
O najlepša svetloba
si ti na nebi,
drugo pri sebi
v noči je le medloba,
luč tvoja čista
jo osramoti,
čast tvoja tista
zvezdam ne godi.

Za lepoto so jalne
skoz one tebi,
vse to si sebi
raj' želiyo, nestalne
vse so bledejše,
še mesec bleđi,
pod te, grubejše,
se jalen zgledi.

K B O G U

Izvir svetlosti, vel'kega sveta,
večne resnice, sam svetlost 'no svet,
nepreminejoča resnica sam si,
tebe nepreminejočega
tu molim
tvoja slaba stvar, tvoje večnosti
slaba spodoba in prah tvojega
stvorjenja. Tebe presvetega,
tebe jaz molim,
upam moliti.
Kteri ti tvojega neba 'no celega
groznega stvorjenja večne pota

s preminom previdiš, obdržiš zvezdišča
'no svete, ktere z vso pomočjo
ne vpametim,
tebe upam moliti.
Ti v meglah grmiš, nebo se trosi,
ti skoz vedro nebo iz sonca nam
siješ prijazno, ti v bistri reki
večno šumiš, v viri morgečeš,
ti v zvezdah goriš, v dežji ti silje oživiš,
v vseh stvareh si ti naprejvid'joče
življenje. Večni,
ne srdi mi,
slabi spodobi tvoje mogočosti.
Pred teboj, naprejvidejoči, na
obličje padnem, ne srdi
nevrednemu tvoje dobrote, ne zavrzi me!
Tebe večnega
upam moliti.

DRAGA LJUBA MURA'

Draga, ljuba Mura,
moja mila voda,
tiho da ti tečeš,
kdaj jaz mimo idem,
kdaj jaz mimo hodim,
kdaj se tebi tožim,
malo da postajaj,
da me ti osluhneš,
moja mila voda,
moja ljuba Mura!
Muke 'mam prevel'ke
otrpeti, nužde
silne 'mam prenesti,
kak bi veselil se.
Brata nimam s seboj
zvestega, ne sestre

mile, ne matere
ljube; niti lepe
d'vice, verne drage.
Vsi so doma v jasnoj
hiši, v jasnoj hiši
v zelenem dvori
so veseli, doma
vince pijo, vince
pijo in pogače
jedo, so veseli.
Sin pa brat in dragi
V Gradci, nemškem mesti,
tožno poje, solze
lije, solze toči,
k tvojem' toki meša,
moja ljuba voda.
Kdaj dotečeš k tvojem'
polji, k lepem' polji,
slavni kje Slovenci
mi v dobravah sojo,
tiho njim govori:
»Sin se vaš mi tožil,
bridke solze lival,
muke 'ma obnašat',
nuždo 'ma trpeti!«
Bistro teci, bistro,
moja ljuba voda,
mila, draga Mura!

POZNO V NOČI

Pozno v noči, v temni,
daleč v gostem logi,
daleč bil je drag deklič moj,
pred kak sem jo poznal.

Nisem še je poznal,
bahal sem - - - - ,

sel sem si vu koti,
zad' za belo mizo.

Sel sem s polnim srcem,
jokal c'lo 'no kučal;
te deklina ljuba skraja
k meni dol s' ogledne.

K meni dojde kup'ca,
kdo bi pene bele?
Juj, to b'lo za me veselje!
Komu pa napil bi?

Nji napival bodem,
čvrstemu deklīči!
Daleč pred od mene bila,
zdaj pa moja ljuba.

ŽELENJE K OROŽJI

Nekša neznana moč me vleče k orožji,
k boji grozovitem' 'no k strašnem' – –
Skoz mi v glavi leži sovražnik 'durni 'no – –
krvi potoki, vrešča ranjenih je – –
štukov grmenje, orožja šum 'no škripanje mečev.
Vse to se lepo men' vidi, kaj v boji
'durnega, groznega, strašnega je, trepečem na vsem tem
z velikim zelenjem; sam jaz preštiram,
da groza je tistega, kter' v to mišljenje vezne,
trdo srce mora 'met', kter' prebiva
v boji, če eno 'ma; samo jaz ne m'rem pomagat'.
Odkod je meni prihajala tota
misel? Sem jaz od mir-lubejočih staršev rojen,
med nedolžnimi pastirji gor rasel,
sam sem pastir bil čredi veseli na polji zelenem.
Te sem ne poznal orožja niti teči
videl krvi človečje. Al zdaj me k orožji če 'meti
moje srce, zdaj z velikim zelenjem.

Da bi jaz deno 'mel dopuščenje k 'zvoljenem' stanu
 bojnikov, ne b' najbolj srečen --
 bil jaz? Kak žlahtno bilo bi gor na konji sagurnem
 vis'ko sedeti, 'no notri med Franke z mečem
 vreči se, ino okol' po vojski sovražnika
 z ostrim krvavim v smrt grozno tirati,
 'no na pobeg je segnati, njim prevzetnost odvzeti
 ino obladane gnati pred sabo?
 Biti en junak. Lepo ime. Preveliko mišljenje.
 Meni zastonj je toto zelenje.
 Preveč protipostavljenja 'mam jaz:
 žlahte joč smiljen, roditelji mirni.

VOJNIKOM

Ročno ob'rož'te se, blizu sovrag je, čast nam prihaja,
 konja si vsak obsedlaj, žvale mu naj zakopča!
 Mnogo sovražnika trum je, vroče delo nam bode,
 urni če bodemo bolj, čakal nas preje bo mir.
 Sladek je mir in sladko je tudi vživati njegovih darov,
 ali kad de nam mir, ako se bojimo bitja.
 Vzel bi lakomen dom, nam rod in naše imenje,
 osramotil žene, vmoril, odpeljal deco.
 Vkrotiti mogli bi mi se, d'jat' na ramena jarme,
 vsak neumna je stvar, kter' te kol' jarem trpi!
 Jarem osramoti človeka, jarem ramena,
 gub' za človeka je ne, človek je slobodna stvar.
 Sloboden naj on živi in slobodnost sam si naj brani,
 dal mu Stvoritelj je um, krepost mu vsadil v srce.
 To je, kaj v njem gori, kaj k časti njega naklanja,
 ta naj zvesto naj gre, kam kol' pomika ga čast.
 Raje steze skalja in krvi, al dane preminom,
 ljubiti' mora jo vsak, d'vica najzalša je čast.
 Podproge si nategnite bolj, da trdno sedite,
 trdo na sedli vojščak, trda mu v prsih srčnost.
 Skoč'te na konje in brž zažen'te ta se, vragi v pogibel,
 blažen'ga ak ne miru, najdete slavno brž smrt! --

NA MOJ PRIDNI MEČ

Ti meni tovariš v boji grmečem,
kinč največji med orožjem šumečim!

Ti meni na stran
h kolčtom pripasan,
lepo klepečeš,
jako trepečeš

od zelenja, se v vojski grozovito
napojiti s sovražnikov krvjo,

ti močno želiš,
na strani šumiš.

Ti meni tovariš v boji grmečem,
največji kinč med orožjem šumečim;

S tabo v boj bom
kak gre v hrast grom:
v vojsko bom skočil,
s krvjo se omočil

boš sovražnikov, s tabo bom klatil
po njih ino je goste doklatil.

Te krv boš ti pil,
kak si se veselil.

Ti meni tovariš v boji grmečem,
največji kinč med orožjem šumečim!
Dragi men' ti brat, lepše kak tud' zlat
boš ti blisketal, v zraki boš letal,
v tebe sonce rumeno gledalo
bode se ino bo luč preveno
mesec ti dal 'no se gledal, kdaj v roki te imel.
Ti meni tovariš v boji grmečem,
najlepši kinč med orožjem šumečim!
Meni roko boš - - - - -
- - - - -

Z meno nedolžnim prè zlo nezgoda se šali,
 zdaj me na cesti vednosti vstavi,
 prvič sem slep bil, nisem spoznati jaz mogel,
 lepost in čistost od hudega blaga.
 Dolgo sem v temnosti blodil, z roko sem okoli
 sebe po sveti v noči jaz segal.
 Zdaj meni ena premilnih Modric naproti pritekla,
 črez čas pa druge se najdejo pri men',
 njim dopade pri men', se vstavijo one pri meni
 ino milujejo mene kak sina.
 A od tistega časa sem živel srečen črez druge,
 mir so prinesle mi stalni ve srce,
 tudi same so se men' v glavo zakopale,
 srce so meni one s sladkim opletom
 sklenole. Samo da zdaj obsod me vleče k orožji,
 z menoj veseli se zdaj al se joči.
 Horac pravi: Modrice ne ljubijo boja,
 da se strašijo škripanja brambe,
 bodež in meč in strela, zobaste puščice,
 vsa tota groznost modrice prežene.
 Horac, kaj bi ti veroval, da ščit pri Farsali
 v kraj si odhitil, 'no ne ti je k slavi,
 ko si odskočil od množine bojniki rimskih
 šibak, slab 'no nevreden imena
 rimskega, slave, po kateri je mladenec rimski
 trepetal, gonil, 'no kak častim tvojo
 vednost, tvoje modrice, tak divje
 zadržanje tvoje zavržem.
 Ossian, Körner in Kleist mi bodo skoz pelda,
 pevci ve miri 'no bojniki v boji.
 Z njimi modrice prebivale boj so,
 ravno v nevarnost' tovaršice verne.
 Tak tud' mene zapustile ne bi pri vojsci.

Dragi moj Miloš, te ti jaz ne bi
sreče obsod svoj premenil s cesarjem
velike Kine ne bi nit' s kraljem
druge dežele. Bom srečen in nikdar nesrečen,
če do modrice tovaršice moje.

S SLAVNIM SE OROŽJEM OPAŠ'TE!

S slavnim se orožjem opaš'te v pogibel sovragov,
vsak, ki občuti srce, vsak, ki občuti pogum!
Segne naj vsak po bran, vsak močne in rastne postave,
v bitji da meči blišče puška in gromna grmi!
Črstvega moža orožje le diči in srčnost,
te nasleduje ga čast, kamor nakloni noge.
Starci naj var'jejo dom, naj var'jejo mične otroke,
mi pa branimo nje, branili nekdam ki nas.
Svet da spuntaril se je in grozi v bezden nas prvlje
suniti, karajmo njih neizprestano drznost.
Kara bo njih dosegnola, rav'n miriad njih je število,
kajti brez zakona ni ničesar še obstalo.
Sloboden lahko mož pod ščitom zakona prebiva,
misliti ne prepove niti ne zakon ne kralj.
Blaženi kje se zakoni dežel, se podproga zruši,
zruši se sreča z njo, mir, sklepi ino držav'.
Zakon zedinil je nas in zakon nas v boje prevodi,
z zakonom topli je in bomo premagali mi.
Zato v red te stop'te zdaj vsi, v redi je prim'te,
živ ne odstopi nikter, ki se mu giblje srce!
Glejte, sovrag je bled in slab, oslabil ga brezred je,
črstvi in močni ste vi, da ste prebili v redu.
Zberi si vsaki vruga in mahom pobije ga k zemlji
enega dene ob tla, drugega išče z očmi. –
Men' orožja i dajte opas, da slava me diči,
bitva da širom hrumi, čaka pa bliža nas zmag.

KDO BLAŽENEJŠI OD PEVCA?

Kdo blaženejši od pevca?
On, ljubeznik Apolona,
stopi na vrhe Parnaške,
trga preveno-zelene
javorje, svet pa mu plete
venec njih nevenljivi.
Svetem' pridruži se koli
sedem Mnemozine hčeri,
'z vira Pegaškega pije,
se vnetosti napije,
sile, moči in srčnosti,
ga umetnost ponadaja
z ognjem prevečne kreposti,
'z zime drevene si taki
stvari pomlad neprestalno,
pesnate puste v polja
z bliskom prevrne cveteče,
'z vetrov togotnih si stvari
hlade-duheče zefire.
Polk črteč spakedrani
z letom orelnim čez zemlje
zdigne se (vsega blaga prost)
v kroge neizbrojenih zvezd,
v kroge neizmerjenih sonc.
Drznega vnese vnetost gor
k družbi bogov nevmrtelnih,
z bliskom oči mu gorijo,
segne po kupici zlati,
rada Mladost jo ponudi,
sreba 'z nje brezsmrtljivosti.
Drzno zažge ga zelenje,
shaja vu Ada temnice,
Furij se kač ne boji,
ne straši ga z lajanjem Kerber.
Tenj' črno-oke kraljice
ga z radovoljnostjo vidi,

brenkne v srebrne strune,
Triglav pred njim zamolči,
Pluton uho mu nakloni.
Kdo blaženejši od pevca?
Svet ga raduje in bogi,
slava že njega na sveti
v boga častit' ga pretvori.
Kdaj pa s cipreso na grobu
vejajo njemu vetrovje,
s palmoj pokinčan zvezdistoj
v družbi bogov ljubeznik je.

J E Z E R O

Tak zmirom zahitjen v druge kraje
v noči večni blodim brez preudarka.
Ne bo l' v morji mi mogla nikdaje
počinoti barka?

Jezero, oj, kmal' doteklo leto,
k slapom ljubim kam bi priti 'mela,
glej, jaz sam zdaj pridem pod to skalo.
kjer ona sedela.

Tak si burkalo pod strm'mi skali,
tak ti skakalo kol' ostre stene,
tak pihljaji s penami igrali
krog nogice njene.

Znaš! Ko naj' zvečera si vozila,
širo m' morje, širo m' luč nebeska,
vse b'lo tiho, zvun, ki slape bila,
lopaticice tleska.

STAN'TE KOLA VREMEN!

Stan'te, kola vremen, ur milostnih,
sta'nte, ne dirjajte,
kaj najlepših dnevvov slaj radogostnih
užiti nam dajte!
Prosim hipek stat', zastonj: ne mora
vreme stat' ter begne.
Rečem nočci: Počasi! Al zora
koj na nebu se stegne.

OSLUHE SI OPLETAVA

Osluhe si opletava zdaj z vencami
slovenska Muza; z bršljenom ali pa
iz cvetjem, ki poletje dá nam
skoz radovoljno; prijazno deho,
da mlado sonce nje je privabilo.
Javornik, Apolona drevo, naj 'ma
le Lah, nismo mu jalni.
Lepše so rožice, Grac'jam drage,
le venčna veseli se, prihaja nam
pomlad spet, spet pahljajo zefiri nam,
se vado ptice peti v svržji
golem, povrati žerjav s', v odhodi
kriči. Vsa stvar vesela je, zakaj bi
prijat'lji mi v zidinah tožili,
polje nas vabi, vabe tudi
travniki, logi 'no fletne d'vice,
nam k plesi kimo, skoč'mo v okrog, ko da
pete so vroče. Žalost si 'zbijte 'z glav
'no tožno misel, skrb na plat, da
mamijo žalosti drago radost!

NERAD ŠUMET

Nerad šumet' te slišal, silna Drava,
zvolnej' mi slapov Murinih pleskanje,
nerad sem zrl na modro Pohorje,
raj' Sokolova kopa mi plešava.
Predobro pomni še okove glava,
zapeto truplo, misli vjarmljene,
da že ne čuti rane zmecane,
čelih znanost jih skrbna dala.
A zapustil bom mirne te Atene,
letel na gorkih pametkov v kraj,
raj' kak na slobodni breg Temze, Seine,
kak v eldoradski al edenski raj.
Pred dvojne bom si spet najarmil 'kove,
če Slav'ja, ljubav me in ona – zove.

NA JANEZA MOJEGA

Zdaj smeje mi se svetlo jasno nebo
v tem doli lepem zlate mladosti,
kje, Janez dragi, nekokrat sem s tebo
si igral sveto v zlati radosti.
Ah, zdaj je tebe smrt že vzela,
zdaj je cveteča roža tva osnela.
Počasem ide vse iz časa krila,
junaki mrjejo 'no vitezi,
tako tudi meni je se skrila
svetloba mlade prijateljnosti.
Čelih perot ne tebe slave nese
do neba gor, deno v nebo prinese.
Na tvojem čeli se je sploh smejala
veselnost sveta ino zavupljivost,
je meni sploh veselo srečo dala,
ni vlela v srce moje je bridkost.
Ti slišal sploh si moje srce biti:

ne radost, žalost se ti mogla skriti.
Moj dragi Janez, v totem lepem doli,
kje midva vkupen ovce pasla,
si krikala, 'no b'la pri zlati volji,
tu tebi, dragi, tvoj prijatelj dá
k spomini svetemi to pesmo drago,
za srce njeg'vo sploh največje blago.

AH NE PRAŠAJTE ME

Ah, ne prašajte me, prijatelji mojega srca,
v kaj zamaknjem sedim, čemu mi mrtvo srce?
Dve in dvadeset let sem zvršil že, a ni še ljubila
d'vica nobena me, ah! Sklenil nje ne na srce!
Sonce samotnega zre, samotnega najde me luna,
glavo vkrotil mi Erot, misli gizdave so proč.
Vsak orožja me vstraši ropot, prijetnega sicer,
bog ob'roženi Erot brane zemeljne črti.
Duša moli si miru, da mir tolaži srce mi,
zburkana naja kipi, sploh in tebi visi.

LASTOVICI

Odkod že tak rano,
se zime ne bojiš?
Srež trat se skrila s slano,
in le žvrgoliš.

Kmalu sončni traki
sinoli milej',
in ti že po zraki
lečeš tja in sej.

Jezni ni po volji,
kdaj kraj gnezda sem,
kregaš, lečeš, koli
mlade gledim.

Men' se pridružila
boš pa sosedna,
z grlom me budila,
'z sanj me dramila.

Ah' ne bud', ne budi
ljubnih me iz sanj,
skraja okna bodi,
ni še beli dan!

'z okna mi ne kriči,
ni še beli dan,
grozna mi ne miči
ljubice iz sanj!

Pust' me v krilah, pusti
ljubi 'zvoljeni,
loči in ne plaš' od usti
mi nje prek gore.

Ah, budit ne hodi
ljubnih me iz sanj,
skrajja okna bodi,
ni še beli dan!

MOJIM PESMIM

Skrivne zaročnice
mojih misli tihih,
neizbrojne pesmi!
Vam se dragim vtečem,
kadar sem v radosti,
moje vse veselje!
Vam se dragim vtečem,
kadar sem v nevolji,
odlehtotite mi
brigo in mi breme
nejevoljnih skrbi.
Naročim vam brigo
turobno in radost.
skrivne me ljubezni.
Skrivne zaročnice,
dragi razoden'te
mojo, ve, ljubezen,
mili ljubi den'te:
Tebe naš skladitelj
ljubi, oh, premočno;
bolj še tebe ljubi,
on čez vse te ljubi,
kakor me povemo!

PREČ TELESNI OKOV

Preč, telesni okov, ki duha mi s truplom oklepaš,
v ječo da to zakovan sve slobodnosti nima,
s čistim duhom telo spojiti se ne m' re vmrtelno.
Čem' pa, ki misli 'ma duh, telo slobodnih ne da?
Preč, telesni okov, kaj sloboden shajam v kraje,
(kamor mika me duh, kih blagoslov'ti želim),
strmnih čez Alp planšav, 'znad rek in Adrije burne;
duh da raduje se tam, z radostjo kušne in rob,
peti kjer shajati ni, tega ustnice ne m'r'o taknot' se,
kjer razvalin še duh k čistemu duhu golči.

NOČ KDAJ NAPLETE NEBO

Noč kdaj naplete nebo sè zvezdami, vmolkne ropot
po ulicah, zazvoni in jedenajst 'z turema,
lampico si napalim, 'krog mirno je men', v tihoto
svečni le stenj zacvrči, vrnjen al list zašumi.
Te, ah, obide me Muza 'no pot odbriše mi dnevni
z lica, 'no čiste do ust stisne mi ustnice nje.
Trudi v pozabljivost človečji itak pobežijo,
božja raduje da me, sem kako blažen, ah, te!
Sprimem in kad v naroče njo in z nje bistrega oka
vgodi v prsi me blisk, zmiga skoz ude mi vse,
z umom spoji srce.
Koj narodi mlada se umetnost, zletava ki drzna,
segnoti kam zemljak ne m' re, mu brani narav.
Stopi nature na prag potrka in rudne na vrata,
izbe kristalne s' odpro, skrivne kje sile leže.
Ljubavi iskra, ki tli v prsih do matere svete, se našge,
z umom spoji srce, sklene oboje nase.
Čednega moža kakor zmudila s krasotami Kirka,
z misli ko d'jal milo vlast, z misli do Itake pot,
tak me zapel božji čar, da nje vživajoči si darov,
zabim burno na pot, zabim dolžnost in na cilj.

BLAŽENI ČAS

Blaženi čas, prvi kdaj svedočil jaz vaj'ni ljubezni,
vpričo bil solzam vaj'nim in jaz zaročnik!
O meni blažena slast spomniv se po isti je noči,
zval katero kolikokrat, sprošena prišla da mi!
Vmirati kdaj tebe zrl, d' objimala tebe devica,
Gall, šepet trosil vaj' neprenehoma čas!
Ako mi dremota ravn' obhajala trudnemu oči
in na sred' neba stalo že lune kolo,
al odstopiti ni moč b'lo od vaj'ne zabavke,
tol'ko vnetnosti b'lo v pogovori obeh.
Pa ker nisi bojal preskrben men' razodet' se,
vaj'ne, zatorej, sprim' prešle radosti podar!
Ne samo sem naučil gorljivosti se molčati, vaj'ne
od vnetnosti nekaj lastno mi več, prijatelj.
Meni zopet razdvojeno moč, pridružiti ljub'co,
d'vice počasne men' durice moč odepret!

NA TVOJEM GROBU PEVEC LAVRE

Na tvojem grobu, pevec Lavre, peti
sonete mogel bi, ki k tenki liri
priglašal sem, kaj peli so pastirji,
nevadna neče lira zabrneti,

ak ravno genem strune. Kaj je začeti?
Modrica tiho pravi: »Na miri
pust' liro, trudit' se nehaj! Razširi
mu slavo njegovih pesmi, ki vmreti

ga ne pusti, večnosti pa ohrani.
Prostakom hvala trobi se zemeljna,
molči od katerih zgodba nevmrtelna,
ktera svetu slobodo in čas obrani.

DO ZDAJ 'Z GLOBOKIH

Do zdaj 'z globokih srca ran ste lile;
zdaj bod'te, solze, ne več deca sile,
prostitelju hvaliven dar!
Zdaj tec'te njemu v znanih le številih,
bero vas v zlatih angeli torilih,
v kih sveti se njih oči žar.
Strmim še zdaj, Gospod, zavolj' togote,
o dan maščenja, sil, nadlog, tesnote!
O dan črnejši od polnoči!
Tako strmi popotnik s peči hriba
v ponočnih zmotah, bliska rdeča šiba
nezmerni prepad razsvetli.
Tvoj rog, kak poln, kak smrtni posel dirkal
skoz zrak, da bi vsak človek 'z njega srkal,
nam bil zgovorjen rog, Gospod!
Smo čut'li strašne mige tve oblasti,
bi spiti mogli ga c'lo do podmasti,
kjer bila smrt globoka spod.

SONET 1833.

Že neko struno – grlo sem Sirene
preslišal, prosto mimo odladjaril,
zakaj mi vezal uho, mi vojščaril
mladenčji um, ki nič mu kril ne vklene.

Rožnate lica, ustne jagodene
sem gledal, ki v nje Bog nevarnost stvaril,
ni modromil' pogled mi srca skvaril,
ne črn', ki zdaj tak z ognjem bije mene.

Mi prosto nekdam letalo po sveti
srce ko čebelica od rož na rožo,
al tvoj pogled me strelil iz višine.

Zdaj strto krilo vlačim v prahu smrti,
da zvrčit' ne m'reš me, za voljo božjo,
zavež' mi rano bar, dok krv ne mine!

VAM TO PESEM PEJEM SLOVENČICE

Vam to pesem pejem, Slovenčice,
ki še vam rumeno lice,
vam, ki ni še nemška kača spila vere,
src ne vstrupila,
vaša ki ne zna prostost še zlobe,
lepe, nevarne podobe,
nemške reči – ustne smehljive,
niso v njih ljubezni njive.
Njih darovi – robci 'z svile tenke,
le veljajo – solze grenke,
njih presladke reči – pol slovenske –
misli krijejo peklenške.
Bež'te, bež'te, kjer največ nečista
in kjer ljubav govori 'z lista,
ki pri zvezdah, luni vam priseže,
da ga zakon z vami zveže,
dok pohotnosti si ne vtolaži,
v krvi vaši, reči v laži.
Po tem s smehom od sebe vas sune

ter pride istina – oh, prepozno.
Sliš'te v tem nevarnost grozno,
kaj vam pejem, naj bi se učile,
b'le domačim fantom mile,
ki so črstvi, črstvih ljubic vredni,
ki do smrti do vam sledni.
Sliš'te, sliš'te, d'vice me slovenske,
črt'te te sine peklenške!

AH MOJA DUŠA!

Ah, moja duša! Te glas vsak gene četudi monoton,
ki prsti neumni bude struni ga, zapre i sluh.
Kip voščeni topi, četudi alkidske podobe,
silno sonce, tak um muzika men' in srce.
Predobrotivna ma mat', čemu tak prisodila čutljivo
srce mi, mili pogled vsaki njem' um omeči.
Mene 'zobraznot' nakani rod na čvrstvega moža,
fanta ovadi mi čin, misli ak ravn' biti mož.
Kol'kokrat, ah, že premagale misli so čedne,
mlad, rodovit al um, spet mi rodi norih več.
Spet se postavim v bran, do rok delo čedno vzamem,
nasnovam si račun, krožim obroče na list,
Muza al me neha, nasmehava se skrivši mi skraja,
in jaz na ustnicah smeh vidim in cvet začarljiv.
Taki račun, krožalo, obroč so 'z misli, nji sunem
vroče na nedra in smeh 'z ust nji popijem in cvet.
Včasi pa boj nasnovam, a taki pokori me Muza,
raj'se m' otrudnega ter s čistim napaja me medom.
Kakor neumni fant cvetici le seže po nežnoj,
kadar ga razjezi trdooskorjeni sad,
tako neumnež jaz, začarjeni s krasoj in duhom
cvetja, pustim taki sad, bridke in skorje pojest'.

ODKOD SI MI LJUBO DEKLE!

Odkod si mi, ljubo dekle?
Nisi 'z tega kraja,
'z lepših so noge dotekle,
'z čizmekov se zdaja.
Čem' pelinca trgaš klice
in z njimi brišeš lice?
Odkod si mi, tožno dekle?

Nis' 'z nemškega kraja;
tvoje pesmičke mi rekle,
da 'z slovenskega raja.
Čem' zjokano trmi oko
zdaj zmir v široko?

Jezik pesmi – ustna vela
meni pregovori,
solzo solza išče debela,
joč žala ne vmori.
Fant, povej ti: kaj je vama?
»Oh, kaj pitate, gospodek,
sestrico 'no mene,
kdo sva s'roti 'no odkodik,
kaj srci žal dene?
Oh, zahvalim vam, gospodek,
lepo za pitanje
reči: kdo in odkodik,
odgovarjam nanje.
Ne zamer'te: Sloven'c vi ste,
kaj povem zdaj, sliš'te!

Ni še dolgo, bliz' nedelje,
kaj mladenec gosposki
prišel k maši v naše selo,
lica bled 'no vozki,
drugač ravne bil postave,
ko ste vi, do glave.
Oko iskalo deklice,
sploh v okrog igralo,
sestrino zagledne lice,
koj na njih je ostalo.
Po maši kraj vrat počaka,
reč b'la njega taka –

LESKNE V OKO TRAČEC

Leskne v oko tračec s turna,
kterem' sine luč azurna,
jarni zvon se zrakom giblje,
na molitve srca giblje.
Vse se križa zdravomar'ji,
(Bog pobožne vse obvarji!)
Neprekrižano mi čelo
gleda v našo krog deželo:
kaj od sev'ra, kaj od juga
in odkod sta vetra druga,
vse, vse to je naše bilo,
domovino oko odločilo.
Zdaj le-to in vse mi manje,
kar so mrtvim slednje blanje.
Oj, on, sever od polnoči,
kteri hudo vse pritoči,
da pozebe oko rozeg,
zgine drevja cvet in mozeg!
Oj, ve gore, snežne, mrazne
al od njih že bolj prijazne,
ki so niže ledenišča!
Tam nam sad'jo prazne križe,
pod kim' zdih'va, 'zginjava,
malo dič' se upa glava. –
Naša prosta, davna šega
kakor tratica spod snega:
Pihne mraz – ah, srečno, srečno,
dali rano nam nelečno,
dali smrt nam vekivečno.
Vekivečno? – Jeruzálem,
še je venca ženskih palem
tebi trohica ostala,
v starih ustih lepa hvala. –
Zakaj stoji cerkev cela
daljnem oki – ženska bela?
Kaj spod kamna ne pod kamen?

Kaj te ni vpepelil plamen?
Zato se Slovenkam kloni,
davnih d'janje zdanjem' zvoni.

Vzela vse lakovna vera,
dom le bran'la glava sera.

KAK GIZDAVE

Kak gizdave na rožico žužake,
vse, vse, kam tvoje misli nosi oko,
je kip edin, ki nebo njemu rema
so ... sanjanega raja trate,
ki zvun slovenske istine jih nema.
Tu gledaj sestre lepe, brate jake,
le kje kje se naselil tujec –
kak gizdave na rožico žužake –

MATJAŽ KRALJ

Matjaž kralj za mizoj sedi,
na sred hiše trdno gleda.
»Kaj je tebi, dragi moj sin,
kaj sred hiše trdno glediš?
Kaj je tebi, dragi sin moj,
kaj sred hiše trdno glediš?
Jel' te močno glav'ca boli,
da ti tak nemilo glediš?
Oh, ti tak nemilo glediš,
da se samem' Bog' vsmili.«
»Oh, ne prašaj mene, mati,
čemu ne moreš pomagati!

Oh, kaj ne b' nemilo gledal,
da se samem' Bog' vsmili?
Vel'ka bolest naj' obišla,
naj' obišla in vse ljudstvo;
z onkraj Drave modrih bregov
brat Alija se mi vtekel,
tožnega mi srca prišel,
tožne mi prinesel glase.
Oh, Bog daj mi preživet',
čem še bratce jaz otet' —!
Oni grozni nemški možje,
trde srca ko njih meči —
dva kmetiča pali vmrla,
v smradni vozi konec vzela,
dveh penez ne mogla zmoči,
kaj b' platila gorno dačo.
Lepo sta se mu molila,
grozen gospod ostro terja,
kaj b' platila dolžni penez.
Lepo sta se mu molila,
naj se smili bar do mesca,
al ne segne molba v srce
ter je reče v vozo djati,
v smradno vozo, globok prostor,
ni b'lo čuti, ko zdihavat',
kačic sikat', krapavic šumljat' ...

VPRAŠAŠ KAJ B' LJUBEZEN BILA

Vprašáš, kaj b' ljubezen bila?
Na to lahko odgovarjati.
Mogel s'cer bi to že znat':
Iskra, kateri ni gasila,
dokler v teli duh trudoma tli.

MISLI

1.

Blaženi tok življenja, ki z grenkim' slapi valuješ,
redka kapljica je tvojega vira radost,
črpam al iz tebe rad, zmes žalostno-radostna
ne presladi mi srca, kak osladi i pelin.

2.

Dična Roma, hči plemenita ti črstveg' Areja,
tve Scipione kje 'maš? Videt' Katonov več ni.
Ah, prevrnoli se prekrepostni in črstvi so veki,
zloba pognala krepost, moz'g že osušila in slast.
Vek prevečno je mlad in krepak, al reje
nega Kornel'ji 'z ziz, ki bi tekla junakom na moč.

3.

Čemu guzaš z grbami ostarelimi
celo? Čemu v prsih nesrečne plodiš
misi, glasno z Olimpa ki i 'z groznega
Hada bogove
zovo? – Iz sedala zračnega ne
sjahajo ti blaženi na pomoč nit'
iz mračnih temnic pride izbavitelj,
ak ne uprežeš lastnih žil. –

LUNI

Luna, prijetna mi tvoja je luč, da bajajo starci,
kaj obhajala nekdam rada zemeljni si kraj.
Pojdi da dol, da s teboj posestrim se, da vzameš me s soboj,
ah, da z višine jaz zrem, kje je ljubezni me cvet.
Belce bom vižal ti rad, zabavljal te s pesmami Slav'je,
ah, al Evdimion sem ne, ti pa m' ovači nehaš.

I.

B'lo na jeziku mu reč: »Pridružiti«, z nogo se poteknil
črko je zgubil, deva na katero se ton!

S'roče zdaj gloje: »Pridruž't', pridruž'm, pridruž'l«
vrste plantuckajo kakor potrto kolo.

Kdo: *Pridruž't', pridruž'm*, pravi,
s trdo tist' slovenščino se davi.

II.

Smiliš se men', ak ravno si vrag, prijazno t' svetujem,
pazi in se modro imaš otesat', vrag da te ne prevari.
Um ti naj umoma viža roko, kdaj sežeš v tul po puščico,
umoma viža oko, godno da deneš na lok.

Sezi po reči v tul, da ga skoro ne sprazniš, in vrag te
golega brez orožja zbrisan v oblast ne dobi.

Božjemu kak Ahileju kopje odvrčala Palas,
tvojim puščicam nasprot meni modrice so ščit. —

Zvesto občitijo me, zastonj je trudenje tvoje,
svarim te, da te vsikdar ukani lažljiv Bogosvet.

III.

Moji, prijatelj, ni moč te ganot' sirotici pesmi,
skrivši miloval si me: »Konjski ne teče mu vir.«
Dosti slovelo, povem ti, davno že pevcev, ak ravno
ni bil vsaki Orfej, ganol ki ljuto zverjad.

Ljuti boš strel'c, sè drznostjo puščic točo pošiljaš
in s vsaktero vgodit', mene presunit' želiš.

Škoda, da gingav otrok, preslab napeti še lok prav
in neumen fantič, brusit' ne veš še puščic.

IV.

Čiste pečati še ni modrica pritisnola pesmam
njegovim, ker je bil gnus in le gnusobe je pel,
daleč zadehnil, začul sin sveti šereg' Latone,
on je c'lo smrkavi bil, serajce pol leta ni pral.
Sramežljivo kolo se vteklo pod ščit Musageta
slavnih pevcev, mu kmal' silno iz jeze kriči:
»Kaj ti, smraden komar, hočeš med čistih mejdan?
K dolnji se zemlji povrn', raja da ne zgnusiš!«
Pal je z neba oblak, ki rival siroto do zemlje,
drzen večnosti pa pev'c niti se je vreli zgubil;
revež svoje pel je pojdoč, spregnan iz Modric bil višine,
strmna, omamna b'la pot, njemu z'lo tuj še Parnas.

K O B E S E D A M

Ko besedam ver'ješ sladkim, v nedra puščaš kačo pravo,
zdigni roko, zgrabi kamen, s kamenom ji zdruzni glavo!

K A K N A Š Š T E R C

Kak naš šterc hodi skrbno na smetišče,
vse prebrcava, pestro krpo išče,
da si prišije v čohi jo po luknji,
ki ni enaka čohi niti suknji,
tak golobica zre v dvorišče
si sploh na pava, če si pero zmakne,
zamazano si brž pobere
ter si za bele nedra vtakne.

»Gor na Parnás, na Parnás!« – Ne čuješ ti krika gorečih zdanjih Slovencev? – Hiti vsak plest' nevenljivih si vencev. – Čemu pa ti tak skrivno sediš v hišici vozkoj in ne podigneš glave, s pisarji slave deliti? Roda si krepek Sloven'c, v zibeli zvoljen že slavi, 'z maternih ziz slovenščine med in mleko si zizal, prva b'la reč, na jezik ki d'jal jo um ti, slovenska, in med svinjarji nabral znanovito kopje verborum; bister i tebi je um, po školah si sploh eminent bil. Dobra so omina to, razglašaj, da bodeš pisaril, lorbor sadil bode vsak za opletati umno ti čelo, neizbrisljivi pečat bode vdolbla klasiciteta pismom tvojim še prej, kak vrezati bodeš pisek tvoj. Glej, nam pisem zahod ino jug prinaša množino kakor toče vihar. – *Sramežljivost svetu dene škodo. Kak pisarijo počel bi, ne veš ti, je izgovor prazen.* Gosek je na Slovenskem zadost', si teci domov po perje, vnuč je povsod in papir tega voljo ne dragi; skoro polič je črnila za groš. – Če tega si spravil, s tem gospodari lepo. – Piseka ne porezavaj – Pikinje »ij'« ne treba, ne nosi črnila na povrat. – Noveg' pred vsem, svetujem ti, se alfabeta posluži, listov deset jezer če trebalo bi ti papirja, devet jezer in devedeset in devet jih zadost' bo. Čemu pa zmerom čepiš podnevi in noči pri knjigah sključen, al meniš, da boš si slavo štejoč le pričakal? Vsak se bori, a čemu ne ti za krilato famo?« Sramežljiv si zdahne mladen'c in mu odgovori: »Jaz pisariti, jaz, ki uma še nisem ob'ročil z branom grških modric in njih prijetne pitomke? Mojega kril še ni okrepil poleta sè mozgom grških obrazov, srce še medu hyblejskeg' ni polno, da prozodije bi čista in črstva tekla mi reka, da pevčarije bi vir dišeč mi šumel ino sladek, pisem, ki ne bi si znal zadost' še ob'ročiti s ščitom, kter' bi ostrih puščic odvrčal kritike grozne.«

»Čemu pregadaš mi od orožja, nisi spameten prej že?
Grk, da pomagal ti bo, ti meniš, al stara Rimljanka?
Grk bil slepi pogan, krivoverni b'li stari Rimljani,
slaba pomoč je Rimljan, celo nikaka so Grki,
Grk je umrl, umrl je z njim jezik, le nor'c se z njim trudi.
Mislim bo tvojim le rum dal krila, če rum ti predragi,
te pa žganjice napij se, z orlovskim boš letom se zdignil,
z njej dostignil boš pomočjoj posvetne višine,
tva prozodija črstvej' bo svete od Apokalipse,
boš z drznostjoj pindarskoj blodil na zvezdah po zraku.
Kritike ojster s'cer nož je, al lahko ostroto vtopiš mu,
piši molitve, da knjig premalo je še molitvenih,
če pa letati se ti rači, pej aleluje!
Ko pa te glava srbi posvetnega pisati česar,
(ali pred tem te svarim!) le piši à la Žan Pavel!
Ne bo te nor'c umel, al noben ne bo soditi mogel,
bodeš po takem slovel in pisar boš ti zaničeval nož.«

Z M E S

I.

Prijazna roža je cvetica,
v rumeni plajš okriljena;
med cvetjem barvanim kraljica.

Cvetica krasna in vijola
v moder prt oblečena
ozirka z Ijubnim okom 'z dola.

In jagoda obraz 'ma gladek,
rumena so ji ličica,
po puščah išči sad nje sladek.

Od v'jolce, rož'ce jag'de pustne
milej' nje oči punčica,
cvetejše lica, slajše ustne.

Vam je od kopriv vijola raj
od oseta in rožice?
Lakom'te po jagodni slaji?

Čem' te vaš men' se jezik žali,
če gledam v oči zrcala,
če lic nje cvet ma struna hvali?

Čem' stranjski vaši so pogledi,
če krepil z nje me ustnama,
lakomci po jagodnem medi!?

II.

Me Milek s kril'ma vnesel do potoka,
ki voljno snaži se z obrazom d'vice,
blizota al ne zmislit' dala vzroka,
odprl ki k dragi z umom bi dverice –

Žalosten mudim in oči in peti
od vrat premilih, s'cer neradovoljne.
Mi kipile so prsi, srda polne,
al Milek me nehal, kaj te začeti? –

Nezvestemu sem hotel se srditi
al d'janja so načini božja skriti. –
Pojdoč men' pripeljal njo Bog v naroče.

Pod drevjem tihim nihče vpeliniti
ni mogel ustnic njenih slaje vroče,
kaj v pričo bi rodbine b'lo mogoče.

III.

Oziram kdaj na skalnem se grebeni
poimenovale ki ga usta slavne,
tak trudno se nad gore srebroglavne
naklanja sonce, je rumeni;

kdaj zrem na polje, marni v kem Sloveni,
očaki naši, ruli loge davne
in pušče prestvorili v njive ravne,
žalost in srd zbude se v meni.

Krog razprestrta obilnosti rjuha,
valuje zlatovalno klasje kruha,
na gor' koreni trsa sadek dragi.

Zemeljni raj to, al ni rajskih dnevov,
vse nemo, ni nekdanjih hvalospevov,
pregnali angele da slavne – vragi. –

IV.

OVADILICA

Kaj sem skrivno trpel, samo ljubi 'no Muzi jaz vročil.
Ljuba m' ohran'la tajnost, Muza ovadila jo.

V.

OGNJENA KARA

(Madrigal)

Po grehah Bog pošilja grozne kare,
v brezbožnih hrame sve žareče strele,
s svim bliskom lomi malikov oltare.
Al ktere, d'vica, so pregreške vnele
nad menoj v srci ti nesmilj'no jezo?
Nedolžne oči tvo svetost kaj zrele,
kaj drznil te častit', – zbudil s tem jezo? –
da karaš me, kak Bog Gomorcev stezo.

VI.

Ak hočeš znat', kak pisala bo naša
akademija zdanjo slovo: »kaša«,
kaj bo povsod Slovincem razumeti: »kaša«,
prav pazi! – Ne po dolgem, gnusnem »kašha« –
ne po vogrskem; več krivoverno »kasa«,
po štajerskem ne, novem, kratkem »kaša«,
in ne cirilsko po kranjskem: »каша«,
kaj od Gorice do Šopronja: »kaša«
in od Beljaka do Lotmerga: »kaša«
bo razumeti vsem Slovincem: »kaša«.

Ne bo pisala: »ka,ſha« niti »kasha«,
 ampak pisat' bo mogla zdanja naša
 akademija vsem Slovencem: »kaša«,
 da razumet' bo, kaj nekdanja kaša,
 namesto štirih kaš le kratko

$$ka \begin{pmatrix} \text{ſh} \\ \text{sh} \\ \text{8} \\ \text{III} \end{pmatrix} .a$$

MILICA

(Romanca)

Na grobi ljubega sedela
 je Milica in plakala,
 na grobi rožice je plela
 in s solzami je škropila.

Nad grobom raslo drevo milo,
 nad grobom vrh povесilo;
 in grob in rožice senčilo,
 jim sončni žar odvrčalo.

»Zakaj ste rožice blednule,
 povес'le glav'ce žalostne,
 kmal' črstve skoro se osule,
 tla s cvetjem bote pisale?»

Bom skoro tudi jaz venola,«
 govor'la tožna z radostjoj,
 »lopata v zemljo me zasula,
 prijetni me sprejel pokoj.

Je dragega oko vgasnilo,
 z življenjem, ki m' obsinilo,
 srce se vroče vledenilo,
 na katerem moje skakalo.

Ah tiho, blaženi spomeni!
Radostnih dnevvov tu ni več!
Ah, preč je, preč, – koj život veni! –
Koj smrtni me prebodi meč! –«

Pri grobi zdih'vaje sedela,
nebo v modro gledala,
na grobi rožice je plela
in s solzami je škropila.

Nje roke so je oskrbele
pol leta ter osule se:
za leto dni so spet pricvele
ter njeni grob že kitile.

TRDOSRČNOST DEVIC

Mislil sem, vsaka kaj d'vica
v nedrih 'ma raho srce,
zmerom nedolžna kak ptica
grl'ca de gledkala me. –
– – – de gledkala me. –

Kdo bi vse ver'val, sem menil,
klel Simonid jih je že,
al trdosrčen kaj sklenil,
pismo je sveto le ne. –
– – – je sveto le ne. –

Rahe in mile, sem mislil
in poskočil kak otrok. –
K vročim in prsim jo stisnil,
Zalka, ki m' prišla do rok. –
– – – m' prišla do rok. –

Kušniti htel sem ji uste –
glav'co m' odmeknila je,
kričala: Pust'te me, pust'te! –
z rokam' in branila se. –
– – – in branila se. –

Niso trdosrčne l' d'vice? –
Sodite urno fantje!
Grlice rahe so ptice,
d'vice al sove so vse. –
– – – al sove so vse. –

RADOSTEN BREZ SKRBI

Radosten, brez skrbi še sladko kupo
v roki 'mel, po Horac'jevi šegi
sploh modrijančil: »Cras curare fugi!«
Se kregal nad d'vic žlabranjem in hrupo.
Milek nasmejaj se mojem' kregi,
zebral v pogibel d'vico mi v šeregi.
Pred srečen, splašen, Antioh zdaj drugi,
skoz oči mile v srce ko mi segnili,
sem strepetal – in koj pred strel'mi vbegnili.

POGLED MI MRAČILO

Pogled mi mračilo tve jasno lice,
spet život dali ustnic mi tvih žari,
na veke k tebi vežo me tvi čari.
Med angeli nad njo je ni kraljice,
na veke take Bog ne vkonča klice!

DOLINA

Srce mi vsega trudno, c'lo nadaje,
ne bo več vroka z željam' dražilo.
Posod' mi samo, kraj, deteštva raje,
kjer smem se smrti včakati mirno.

Tu vozkih stezic sonce kar ne greje:
naklanja s tega strmca senco log,
pripognjen ki nad glavo hlad mi veje,
obkrivlje z mirnoj me tihočoj 'krog.

Dva vrelca, skrita pod zelen'mi loki,
ki vanjkoma nadol se vijeta,
mal čas blišče tleskečejo njij' toki
ter spet brezimna svet koj nehata.

SEM VIDEL ČUL LJUBIL

Sem videl, čul, ljubil predost' na sveti
me žive dni, že grem na Lethin brod;
daj, krasni dol, mi brez spomena ž'veti,
jaz brez spomenov, meni le sreča bod'!

Srce počivlje, duša se vtišila,
hrum daljnih krajev pride vmiraje,
kak glas, ki slabo daljost ga odbila,
prinese veter pozni ga do uha.

Stočila tak življenja s' reka moja,
brežšumna, brezimen', nazaj je ni.
Nje tok je čist, ma duša brez pokoja;
noben se dan v zrcali ne vedri.

BURJA

Kam ste vi moje pomladi slaviči,
upovi v zlate dni ob dan in noč?
Nehali so me, kakor sladki ptiči
nehajo log v jesen. So proč – proč – proč!

Zapadni sonce, dneva mi več ne nosi!
Zadost' že dolgo upal sem zastonj:
mladosti 'zginja čas, kak 'zginja v rosi
jablanin cvet. – Minočnost sega ponj.

V zaprašenih sem pokoj iskal knjigah
ko b'čela med. Nesrečen ti spomin!
Za stari prah v grenkih branja brigah
naplatil zrel mi um – mi dal pelin.

'z srca mi trga vere sladke sanje,
ki so jih trudno mladem' vcepili,
lovim se za razbite vere blanje,
ko za razbit se čoln mornar lovi.

Vendar beže pred meno ti zakladi –
le gol priplavam tje na suhi breg.
Oh, kje si kraj, kje vere zlati gradi –
kje zvezda, ki mi sinila sem prek?

PREČ JE PREČ

Preč je preč mladletje
mojega življenja, preč,
že se osipavlje cvetje,
sonce radosti ne sija več.
Zakaj me nehaš tak rano,
zala d'vica, o mladost?
Ah, zakaj tak rano,

zala, me nehaš, radost?
Komaj p'ščica let mi dano
in že tebi p'ščica let predost'!
Vendar vsaki peje
ptič pomladi enak' vesel
vekoma in sonce greje
z žarom nakon svetov miriad.
Tiho, srce, tiho vsaka ptica
v veseljih mladih rada skaklja,
al jaz sem samočen in cvetje,
kadar odcvete, doprinese rumeni
sad, al moje cvetje se osipavlje in
namest' sadu le trnje čutim.

Videl sem radosti pogostne kupo,
z rožami ovenčena me vabit' al
nehal sem jo, da mi modrost pravila,
kaj je s pelinom napolnjena.

ŽAL ZA MLADOSTJO

Odstavit' težko materi deteta,
odstavit' težko fanta ljubici,
odstavit' težko men' mladenštva leta,
kjer cvele mi brezstrupne radosti.

Tovar'ša bom li mogel zapustiti,
kak angela ki srcu zvesta b'la,
za skrbi, za dolžnostj zameniti
mir, slobodnost? — Mogoče tega ni!

Zastonj se soprotivi misel ljuti,
ne vkroti nje nit' vsegamogočnost,
odmerna ne m're nje slabost ganuti,
ah, ure, vnese drago ki mladost.

Slovo ti ustne smejo le šep'tati,
po teb' hlepeno oko solziti,
k poslovi milo ruho celovati,
za tabo gorke zdih'vati.

Edino materi kak odžalilo
da troha sinka kondrastih lasi
in ljubici zrcalo ljub'ga milo –
z obrazi tak me tvoj spomin teši.

Prav skoro brez tovaršev kak Nioba
obraz mi žohlke močijo solze.
Starost, ah, koj zapeljaj me k grobi,
vkamen'te al mi ude, bogovje!

KDAJ VLEDENEL BO

Kdaj vledenel bo smrtni žile zavor
in tihi moje truplo grob prijel,
te prhnol mladi duh v pokojnih tabor,
le redkolistni in mi lasi javor
opletal, hlad osluhom mirni vel.

Ah, te bo, te onkraj ma duša blaga!
Srca mi ne do nepokoj'le več,
ne vnele prazne misli – slava draga;
ne bo morilnih želj – miru mi vraga –
človeške reve – duha pote – preč.

Pokoja bo si vžila duša trudna,
ker bo dotekel života pedenj,
ker venca ne bo spletala krv ljudna,
kak terjajo ga prsi kraljev studna,
ampak ovila čista ljubav men'.

Ah, ljubav, iskra božja, ljubav sveta,
netilo k vsaki kreposti ki dá,
me blodni barki zvezdica prijeta,
znebim se rad mladosti mile cveta,
le nje na veke duh moj ne neha.

Zvun nje dari sveta so sleparije,
je cvetji divnem' strup, pelin medu,
brez trnja vencev slava nam ne vije,
žari ga znanja vir, ki 'z njega pije,
dokler nam krv valuje, ni miru.

Se slovil težko bom s'cer, ljuba,
da hrani tam še s' ljubavi spomin,
nehaj kesati moj'ga z'lo se zguba,
žalost kdaj grenčila ti srce gruba,
batriv' se: Zirkam jaz nate z višin.

Ti dragi moj, ki v Grkov propileje
mi duha speljal 'z zmot k slovesnosti,
naj Parka dolgo ti nevtrudna preje,
spomen' name se, kdaj srce ti greje
Homer al palma Meke ga hladi!

Vi brati, k' čutke ste mi k vlasti speli,
ah, vsaki – srečno – srečno – srečno 'stan'!
Za vbogo mater, ki dozdam živeli,
oščit'te slabo, slabe i nadalj' zibeli,
dokler življenja rob vam ni dotkan.

Ter zbogom vsi! – Men' pride smrtni zavor,
bo tihi skor' mi truplo grob zavjel,
bo prhnil mladi duh v pokojnih tabor,
le tenkolistni 'kol' se lasi javor
opletal, hlad osluhom mirni vel.

SLOVO OD MLADOSTI

Kak lastovice, da bliža se jesen,
zbirajo se na turne visoke,
vsaka zažvrgoli namilo pesem,
na stara gnezda sladko gledaje;

ter lahke krila zdignejo nerade
in se spuste v kraj – Kter? To Bog zna sam,
tak se slovim jaz z vami, leta mlade,
in s tabo, gnezdo, ti domači hram.

Polja so dolge, nebo je široko,
vendar jim misel najde kraj sledeč,
kar pred meno, tega nobeno oko
ne m're premeriti, ne m're doseč'.

Zastonj odrinjam misli čoln v to morje,
leti po valovji bržej' ko ptič;
nedaleč najde črni otok, gorje,
kar dalje je, tam dalj' – nezmerni nič.

Mladost, naj v tvoje še poglednem loke!
To tol'ko rož, vrh njih metuljev roj;
to zdenec, kjer zajemal ustam z roko,
tam zelen gaj. V njem – 'z leš'ja hramec moj.

Tam niže dol, tam bister konj na trati:
plah'tala griva, brizgali lasje,
ter poleg z glasnimi žveglami – brati
ter dolgi, dolgi doli polni pesmic.

To s srpni ve ste mile, ve sestrice,
ter, oh, med njimi, zvezda moja ti! –
To proč! Mladost, naj smem v dlan zakriti lice,
sloveč se v tvojih krilih zjokati!

I.

Kjer bistri Mure tok k izhodu zvine,
 kjer sever hribe z bukovjem natkane
 in jug zre z žlahtnim trtjem prepeljane,
 je lepši kraj Vauclusa od doline.

Jasnej' v Štir'ji sončni dan ne sine,
 ni lepši sadja, cvetice barvane
 Alkinovem' b'lo slavnem' vrti dane;
 kašmirska ambra zračna pred tem zgine.

Ni čuda! D'vica sveta tam stanuje,
 'z nje oka sonce z žari se napaja,
 po lici njenem cvet vsak bagranuje,

slavičem vsem z zdihljaji grlo daja,
 nje cvet v vsak pih zefira balzam duje,
 zaklad me ljub'vi v tega krilih raja.

II.

V vsake krog se prsi radost vlela,
 veselje 'z vsakeg' oka blisketalo,
 grenkobe kapljic v srcih ni ostalo,
 da harmonija sladkih strun zapela;

al men' srce in um žalost zavjela:
 cink kupic ganil ni in plesi malo,
 brnenje strun tožnej'ga še me d'jalo,
 da tvih puščica oči me zadela.

Kak nečutljiv v zimskem grobi spava
 metulj, stope al mraz hud sončni traki,
 se prebudi, zleti na cvetje taki;

tak svet radosti mi brez te ne dava,
al vmah ož'vi srce oko in moje,
kdaj tekno čarne se me ustne tvoje.

III.

Let dolgih tožnih trojka že pretekla,
(Nestorove se bit' mi leta zdele,
da ne b' lasje in lica cvetja 'mele,
in ne b' me redka brada mlaj'ga rekla.)

kaj prvokrat oči me drage spekla
nedolžnih v srci iskra; blisk in strele
pogum mi taki in obrambo vzele.
Ah, srca ščit, drznost, kam si utekla!

Ni moči tem lepotam solz mi vstavit',
na bistre Mure Odisej jaz drugi
sedim na sivi, mahno-skalni klopi.

Kak on z zdihljaji trudil se ozdravit',
z očmi, srcem obrnjen jaz prot' jugi,
zdih'vam po nji, po moji Penelopi.

IV.

Kdaj za goro se truden dan potoči,
prizovejo zvezd trumo nočni traki,
ropot po zemlji vtihne in po zraki,
in omedleno travo rosa moči,

skrbi te um moj tokom Lethe vroči:
Modrica zvesta me obide taki,
osluhe in mi osvete nje traki;
radost v slobodnih prsih mi poskoči. —

Slobodnih? – Mi zaved'nih prs ne zmeni,
s solzami svimi reko mih naduje,
k zdihljajem mim sve strune priglašuje.

Niob'nega srca mi ne vkameni;
milostna srčno mi zljajšat' bolezen
boginja c'lo me pretopi v ljubezen. –

V.

Ah, pridi, sen! – V tve naročje me skleni,
zasenči sence mi naj hladno krilo,
vlij blaženo mi v prsi medenilo,
bridko-medene muke mi preženi!

Ah, pridi, sen! – V tve naročje me skleni,
Preč istina! Preč ljuto razločilo!
Prek gor me vnes' in rek, spet daj mi milo!
O sprejmi v kraj me, kje so misli meni!

Zastonj al trudne zatiskavam oči;
prespal že petelin, s perotmi poči,
z budilnim krikom beli dan naznani.

Tak vidi čas večerni me in rani,
opoldne tožnega in opolnoči,
zdih'va srce, s solzam' s' oko zatoči. –

VI.

Radosten shajal sem po gaji, polji,
kdaj vejice iz senčne zeba pela,
spod svisel helidonka žvrgolela
in se sloboden potok vil po doli,

kdaj zibala se čbelica na vijoli,
vrh sivi bukev v zelenad oplela,
in slavljena v zrak lipa balzam vlela;
mi skakalo srce, ki zna le boli.

Pomlad s'cer spet polje in gaj zvenčila
in k petju zebe, pen'ce nabudila,
to z okna sosedni slavič mi pravi.

Hitim, poiščem vmah radosten kraje –
soglasja nima gaj, ne cvetje slaje. –
Tem manjka vse, da ona se ne javi.

VII.

Nad cvetjem črstvim kak metulj migeče,
prešerna noga kmalu se ga tekne,
koj spet se s truplom pisanim odmekne
in v zrak sè zlatim krilom vmah prheče.

Zefirek s pečolatom kak trepeče,
ki d'vica jasnih ga od lic zamekne,
če stopne, se naduje in spet klekne;
tak mila peti, rajat', če doreče.

Zbrnijo strunice – s plesalcem skoči,
zračno in divno telo suče se v okrogi,
ne ženam tak', le Grac'jam ples je v moči.

Ne vidim tel, plesalca ne, ne hiže,
le guzast njen obleč, krilnati nogi,
valove neder, cvet in glav'ce viže.

VIII.

Zaročil Muri, materi se stari,
na brezslavičnih krajih filomela
samotna – jaz, ah, da bi htela
zročit' tok solzni, ki oči mi pari,

preblaženem v kraji, kje so stvari –
ljubezni lica me rumenobela,
očesa bistra – mojim prijatel'a,
ljubljive ustna. – Al teg' Bog obvari! –

Zamolkle Milke drage b' odžalnice,
da tožne bi reči in plač začule,
sloveči kor: slaviči, pen'ce, ptice.

Po vrta nje cvetice se osule,
in dragi bi čutljivo se zlomilo
srce, nje zvesto men' in men' tak milo.

IX.

Rad bral sem nekda j Laertida spake,
kak Priami napekel in Kiklopi,
kraj nimfe jokal sploh po Penelopi,
obrisal doma ženihe – bedake.

Rad bral sem, kak je fanatiz'm junake
od ljubic gnal, da kapčali oklopi
ter slepo šli, k'dar hčerki Evropi
spod palem mati sine klala jake.

Potem zablodil na medene paše,
zdaj zbolenelo srce mi siroti,
zdaj dobri, mislim, b'li bi pladnji kaše.

Da zvrčim želodec, lica blede,
po Tassovi gre roka, pak se loti
Tibullove in Petrarkine sklede.

X.

Tirtejsko Muza m' liro nastrunila,
slavil sem vence in junakov rane,
opasat' htel si z ostrim mečem strane,
mladost da me in slava v boj vabila.

Obhajat' htel sem tuja mesta mila,
očak slavil od katerih pevcev stane;
in mladen'ca ki k žlahtnim činom gane,
Rimljanke grob, k' narodov mati bila.

Al k strunam pesmi zdaj *nji* slabe pejem –
ki nekdam že se zdele mi neslane,
'z njih odžalnost zdaj moj'mu srcu štejem.

Za *njo* neham meč in klasične kraje, –
'mam slavo, vel'ki Rim in tam Atene,
kdaj nasmeji se – anatolske raje. –

XI.

Ah, idi, pesem iz srca globine,
obraz v zlato kjer je vdolben njeni,
kjer dragi vekoma žive spomeni
ljubezni sonce in brezmracho sine.

Ah, idi – idi! Truplo skoro zgine,
povej slovo ji in k temu ljubno deni:
dokorej hladna smrt nje ne spremeni,
srca k nji oko zrlo bo z višine.

Kdaj plam'nu lampica ne dá več hrane,
jo težko zapusti in kvišku plane,
tak duša ma se z mladim truplom slovi;

al Lethe ne m're zbrisati celovi
obljubov tvih spomen, bo spet mi vstanil,
kdaj božjih slavcev prst bo strune ganil.

XII.

Aj tiho! – To l' Tračenca večna lira,
al ki mu Kaliopeja vnela struno?
To l' harfa ta, ki slavila boj, Minuno?
Al sëm vnetost psalmista se prestira?

Angelski glas ti 'z njenih ustnic 'zvira,
na okno lukat' c'lo zamika luno,
nje opihljuje lice, kondre, kruno,
nehavši vrtne rož'ce duh zefira.

Nebeški tropi zirkajo z višine,
kak zvezdni venec teme nji obsine
in c'lo nebesni lok se zemlji kloni.

Ne karaj, spodaj da nehal telesa,
na zemljo, gromovnik, nič več ne goni,
vmrtelnemu mi te dovol' – nebesa!

XIII.

Radostno trop na nebi zvezdic raja,
njih ljubni blesk otrudna zemlja zira,
med njimi vseh kraljica, luna, shaja;
nji vsaka lepše k vencu iskre zbira.

A vendar in oko kraljici vmira,
kdaj sonce bliža se 'z izhoda kraja
in njega žar po zraki se prestira,
žival nji počne hvalospjev in zgraja.

Tak zbor lepo od srama taki bledne,
kdaj žarno sonce tvojih lic zasine;
več modro-cvetih me oko ne vgladne.

Na te če drznem al ga vzdignot', zgine.
Koj vsaka dá kraljici z glave kruno
in prst trepeč moj brenkne v slabo struno.

XIV.

Med širn'mi sveti kaj je sonce žarno,
večernem kaj na nebi jasna Živa,
med sveta deli kaj Evropa biva
in kaj med kraji Laško večno-jarno,

odmerjeno najpopolnejše stvar'no,
kar hrani al ga morja globel živa
al sramežljiva v nedrah zemlja skriva,
še vse je manje kak nje bitje čarno.

Stoj um! – Tak obraz'vat' se večkrat hapim
podobe tve – pogum mi zide. – Zrasti
dokonat' ne m'rem, ak se kak kol' trapim.

Prometeju duše postavam dasti
b'lo lahko, al men' ostava vsaka pusta,
nedostopljiv ker isker vir – nje usta.

LE SONČNA LUČ RUMENI

Le sončna luč rumeni lice velo;
brez nje je cvet ko časa žolti zobek,
le medlo nosil bo vam glavo dobek,
ak ne bo listja sonca mu unelo.

Na sončno blanjo prestre krilo belo
in sreba ljub'vi duh nežen golobek,
za soncem kuščar gre na zidja robek,
zid topel živost dá v zeleno telo.

Le ti si mi edina luč v ti noči,
le s teboj črstev život, brez tebe veli,
al kje zdaj najdem tve lepote oči?

Le 'z tvoj'ga srca mi življenje diha,
o ti, smil' se, smil' se, smil' se, mila!
Objamem – zdramim se – mam vajnikoš v krili.

SONET

Prè dušna moč in stanovitnost moška,
lastnosti so, ki spravijo ga k česti:
ak istina to, moč ne bo mi splesti
si venca slave, zbral ne bom ji troška.

Nestalen sploh, dnes ljubim proste rož'ke,
kdo zna, al jutro nem jih, ki so v mesti;
tak mestno dekle hiti rož'co k cesti
in si za nedra vtakne v'jol'ce loške.

Kdo temu kriv? Ljubezen, ki nadula
z žalostjo mi srce, me s tem orodjem
trapeč, kak nekdanj s'roteka Tibula.

Ljubezen za njo m' vlačí čoln in vesla,
ko bere, mažem za njo se z jagodjem,
ko žinka, nasukavljem ji povresla.

SONET

Kak nekdanj Odiseja Navzikaja
z brega, kam vrgli ga vetrovi jezni,
kjer skoro zabi prednje vse bolezní,
peljala vsred očetovega raja;

kak da 'z nebeškega bi prišla kraja,
tak ti si me spremila v dom ljubezní,
ko hitel me na suh breg vrok železní,
ki zdaj še s trnjem glavo mi obdaja.

Vendar Odisej, ko si je kolena
okrepil kraj ognjišča opešane,
odjadra – 'no Bog dá domov mu priti. –

Tud' jaz iščem, kje vlast mi je ljubljena,
vendar od tebe čoln se mi ne gane,
nit' s tvojim more se pogled ločiti.

SONET

O duša vsega dušnega mi d'janja,
ki si na misli, ljuba, mi ponoči
ter stopiš spet prijazno mi nazoči,
ko z zenice odbegne lepa sanja!

Da b' milost barem bila mi najmanja:
da smel prek praga bi – ki zdaj ga 'z oči
namilo se moleča solza moči –
še prej, ko me pretegne slednja blanja.

Ti bereš z lica prošnjo, ko te sreča
in se pred tvojim zarumeni blede,
kak prebledi pred soncem svetla sveča.

»O jaz ti ne smem reč', da sem ti rada!«
je očivistna v tvojem reč pogledu,
dok jasna solza te ne preoblada.

KO SVILNATE ZAGLEDNEM

Ko svilnate zaglednem kitic pletke,
ki tebi jih lepota dala v doto,
brž mrežijo pogled, zaklonijo z mokroto,
da vidim svet le kakti skoz rešetke.

Ko srečno neke ognolo se kletke
srce, tva reč in smeh vlovil siroto
in tvoj pogled s strašno vso lepoto,
ki last je le božic in d'vice redke.

Al vendar čas oskrunil bo to lice.
Čem' ni božica? — To je ne b' rešilo:
c'lo morajo krasote vmret' božice.

Misli to duh, leti pod časa prste,
naloži lic si njenih rož na krilo,
odnese v nebo, vpletši je v te vrste.

KAJ HASNIJO SLAVIČU PESMI VBOGE

Kaj hasnijo slaviču pesmi vboge,
kaj, ko je sreba dolga nočna puša,
čem' mu ves trud, ak nikdo ga ne sluša,
kaj pesmice pošilja v prazne loge?

Kaj hasni, kaj sadi kdo rož'ce mnoge,
kaj hasni, če na gredah vedna suša;
če rose jim ne pošlje božja duša,
ne reši sam si 'z vele jih nadloge?

Kaj hasnijo mi vse te pesmi mile,
ki v usta jih neznana vnetost duvlje,
ak njene duše ne do mi vgodile?

Kaj hasni, kaj lic njenih rože nižem
za večnost, če me šega z nje ust suvlje?
Da skorom bo 'ž njih, kar 'z rožic, danih križem.

VENEC DOMOLJUBNIH SONETOV

I.

Kak toča vbije polja rodovite,
poklekne vsak prijazen cvet in klica,
na tleh leži rž, ranjena pšenica,
koruzne stebila krog trme pobite. –

Tak te nesreče bile grozovite,
Slovenska, – Frank in Hunova batica,
da troha te ostalo, zdaj tve lica,
zdaj lepa duša v rane le zavita.

Le kje kje videt' je slovensk'ga stebra,
prestrašno suhega ko smrti rebra,
o njih vnuk zgodbo praša, – a mu laže. –

Al njega mika zvedet' od očakov
in praša davne stolpe od njih znakov,
al vsak molči in k nebu kaže.

II.

In kaj si mislite, vi poglavarji,
kak nočnih vranov gnusno vam življenje,
da storim (ne zamer'te!) pregrešenje,
da moje pero v vaš osenik vdari?

Bog dal vam skrb na spametne vse stvari,
da pasli b' je, ko slabe ovce ščenje,
al vi, ko bi bile to prazne senje,
splesniviti pustite božje dari.

Kak bod' te rajtingo od njih le dali
na sodni dan, ko bo vsem takim briga,
le ber' te, kar možje z božjim duhom pisali!

Al v vašo ne ide bučo poglavarsko,
kar zlatih reči 'ma vse božja knjiga,
zvun: Dajte cesarju, kar je cesarsko!

III.

O Gradec, Ljubgast, Lipnica in Ljubno!
O Knjaz, Bernik, Gostnik in Aplenica!
O Stradenik, o Jilca, o Stanica!
In stotin kaj nam mest v vlasti zgubno!

O rek, potokov mi število ljubno!
O Drava, Mura, hči in tva Murica,
o Lesnik, Bistra, Zala in Lasnica!
In slavskih znakov kaj v Štir'ji dubno!

O mila vlast, pameti polna davne!
al uho sluša s' cer polglase slavne,
al oko več ne vidi tu Slovena!

Zakaj, ah kraji, ste 'znever'li brate?
Zakaj prijeli pod kreljuti vruga,
nezvesti? – Sram vas bodi renegate!

IV.

O Samo, Varuh, Godemar, Privina,
v temni noči zvezdice bliskave,
da b' znal, kjer prstene vas svete glave,
tja zval Sloven' je vsakega bi sina!

Tam celoval prah vlastnega b' spomina.
Od bregov cvetnih Drave, Mure, Save

spomenoti b' se mogli vaše slave,
naj spet bi se vkresila materina.

Ah, vteši se srce! To prazna nada;
že deco mačeha vso prestvarila,
na grobi c'lo da mater zaničuje.

Do rajskih stolov de se doglasila
revnost. – Srde bogovje. – Plače Lada,
zakrivlje Živa se – Perun pa strele kuje.

V.

Ha, Jezus Krist, v vmrtelni Bog podobi,
ni b'lo-li ljubav čista srce tvoje,
med ustne, d'janje svetost, ker za svoje
si ovce nosil križ, bil v grenkem grobi?

Učenci nasled'vali-l' tvi milobi,
ki, kak bčelar z'volj strda kolje roje,
veleli grozne zgolj zlata poboje
in vere plajš oblekli svoji zlobi?

Naroda naš'ga pisal bi prigodbe?
Klel božji nauk, obraz'vav 'morstvom lice
krvavim; ki kriče do večne sodbe?

Spisaval vbogih bi Slovenov muke,
da hran'le k štenju se za pozne vnuke?
Bi-l' šteli zgodopis? – Ne. – Turobnice.

VI.

Kaj pak bi rekel vam, neverne sluge,
ki Gospod dal vam na skrb svoje vrte,
ovčarnice v sigurnosti odprte,
vse svoje raje, ljudi v njih, vam – druge?

A vi neverno ravnate mu pluge,
pšenico pulite, sadite drače zdrte,
iz ravnih drevčec delate le grte,
kalite s smetjo duhov bistre struge.

Mi častimo Boga! – Vas farizeje
krščanstva, k' od vsega vam desetine,
do skoro izdale ljudstva meje.

Te bode en Bog, te bo ena vera,
'z malikov vaših bo le – podrtina,
ker polna vaših zločestoč že mera.

VII.

Poznam grešnico, ki nas v krila vabi,
kovarne usta smehoma ponuja,
ste si jih vžili, narodnost vam tuja,
ker pijanost in strup vam um pohabi.

Ki brez modrosti te, al nanjo zabi,
ah, temu spije moz'g nepreneham' huja,
brezmočne grdo kolne, rodom tuja,
tej ste, ki tlači vas in kolne – rabi.

O, toj sladkojezičnoj Kleopatri
ne ver'te, bratje, ampak prosti mat'ri
do strani stop'te, nje se srčno bran'te!

Očake vam skončala, in vas prime,
izmoži grozno – Bež'te njo, ah, stan'te,
ah, bež'te jo, bež'te! – Nemško nji je ime.

VIII.

Neumne sineke previdna mati,
naj prhnoli bi z gnezda, zove, svari,
krog letaje, kaj vrag ji njih ne skvari,
al mladež dá se zgrabit', v vozo d'jati.

C'lo skor' navda se njoj v kletki zlati,
pozabi mater in na narav stari,
zneveri rod, namest', kaj ga obvari –
In takih z vaših bratov mnogo, brati!

Ti ženo vide – angela, zablodni,
v zibeli ktera z mlekom jih dojila,
kak Nemška prsi, srce njoj ranila,

ne ščite nje, ampak kriče: »Pogini!« –
Suvljejo v nevmrtelno meč stobodni,
da zdehne od boli: »To vi, mi sini!«

IX.

Kak Jeremij vlastensko zrl s skaline,
nad revo Sionke je plakal hčeri,
tak men' so solze v oki, tožbe v peri,
kdaj truden tlake gledam iz višine.

Vse, vse v okrogi misel mi spomine,
na polk pregnan, zatolčen zvestih veri,
zaprte zdaj mu k slovesnosti dveri,
ga sonce v kladah rudnih ne posine.

Ah, dajte čudodejne meni usta
in veščen jezik, Slavom vsem prijati,
moj glas bo čul vsak slavski grad in pusta,

nevistna Visla Volgo bo objela,
Triglav Čučkoj nos mogel celovati,
c'lo ljubav sneg bo Novozemljin vnela.

X.

To, brat moj, glej slovenska je dolica,
kjer trs s pšenico rokovaje rase
in bister potok spleta se med klase
ko kača srebrna, ki v cvetji smica.

In v doli kje kje dvorov bela lica
ko čeda ovc, ki se po loki pase;
in 'z dola v dol raznaša mile glase
Slovenska – ko ljubezni krotka ptica.

In pesmi take bedastoča poje?
Ti hrami – to slovenska prè nesnaga,
ta sad – to, len' Sloven'c, je 'z roke tvoje – --?

Da! Si bedak, da ver'ješ vragu starem',
gnus, da ne zmeteš smeti tujca s praga,
lenuh – da še trpiš na plečih jarem. –

XI.

Slovenska, mat' Slovenska, moja vboga!
Sè sester v turmi dverhaje največim,
v srcu z žalom vdarjena skelečim,
vendar v brezčutno rivlje nož nadloga.

Kak mat'ri skrb za sinka in solza mnoga,
ker že nahaja licem smrt cvetečim,
skušavam te krepit', pred tabo klečim
ko brat pred Bogom, k' ven'c mu 'z trnja gloga.

Oh, bar podigni milo name oko –
al nisi ti pod srcem me nosila? –
»Nevredni pali ste v brezdno globoko.«

Bridko rožljat' je s pot'mi duši prosti,
vendar največja je bridkost, komur spila
sužnost že 'z neder lastne čut jakosti.

XII.

Sem v potah rodil, v potah se, spočela
me v potah mat', zdihaval jaz in z meno,
kter' Slavo kol' za mater 'ma ljubljeno,
sem v slova, ki je kralja harfa pela.

Nalegla nam moč vražja, al ni vzela
nam vsega, tli še v vsakih prsih cena,
ne vmre med zgrajo, če zdrav moz'g korena,
ter vrh ravnej' k nebu nosi jela.

Brat, s tem batriv' se, ak rav'n pote nosiš,
v njih vči se slobodnosti! S sebe bremen
ne stepeš s plačem, rešenja ne sprosiš.

K nebesom upaje povzdigaj oči,
drzno rožljajmo s pot'mi, dokler vremen
zbaviteljno kolo se ne pritoči!

XIII.

Slovenska, o brezsina, vboga mati!
Nadloga tvoja večja od Niob'ne,
rodila sine v lici teb' podobne,
al s tvim ne dajo srca si zravnati.

Pač bodi stokrat sram vas lahko, brati,
nad materjo golčite reči zlobne!

Le piš'te nemščino, na kamne grobne
vam vdolbel vnuk bo: B'li so Herostrati!

V davnosti je hvaležno 'mela pleme,
častilo in zdignolo materino,
avarskega je jarma steplo breme.

Ozrite se, b'li krepostni očaki,
kak trud njih slaven, in se v spominu
sprašajte: smo pravnuki njim enaki?

XIV.

Slovanski prerok, naroda vkresitelj,
imenoval kak bi tve usta svate?
'z kih med in mleko zviraj, usta zlate
naziva vsak je matere čestitelj.

Kak krepko reč govoril zakonitelj,
ki v pušči z njo je vižal trde brate,
sionskega če tožca strune vnate
z njo spojijo se, glas je tvoj, spasitelj!

Ko tva se reč na Tatrah razhrumila,
v Slovenskih bil gorica odglas čuti,
kje gromna moje uho začarila.

Me duše pol ti dolžen, kaj 'mam dasti
v obet, ki teb' nevreden nog'vic 'zuti,
zvun moj'ga srca na oltarek – vlasti. –

ID' PESEM IDI

Id', pesem, idi, srca zaročnica,
ko ranil vrok nedolžnega naroda,
in ko nadeja leči lepši goda.
Bod' zvesta družkam tvim priporočnica.

Bod' zvesta do prijat'lja m' poselnica,
ne bodi strah te drznega k njem' hoda,
da v odžalnostni ruhi nisi oda –
nit' v pisani c'lo vbožna turobnica.

Tako spodobi se, ker naši brati
veselje nosijo na lici, čeli,
al vendar z grla, srca – tožnost joče.

Ti pa, moj dragi, njo za dobro vzati
dovol', ker 'z srca brsti nje pricveli,
naj tud' le sodi njo tve srce vroče.

CIMBURGIDA

Slovi severnih v krajih,
slovi širom po Evropi
hčerka vojvode 'z Mazov'je,
d'vica, angel po podobi,
šibka kakor breza v lesi,
njene lica sta dve roži,
oči svitle – jasni zvezdi,
ustnici pa – sad jagodni.
Vsaka struna srebro brni,
časti njeni in lepoti,
vsaka pripoved le slavi
Cimburgidine čednosti.
Njena slava se ponaša
širom sveta po Evropi,

v Mazovijo romare
slobodnikov celi tropi.
Težko konjenika najti,
na mazovskem k' ni bil dvori.
Golčali so konjeniki
od nje v domanjem zbori.
Vsaka hčerka njih in žena
nenavid'la cvet čednosti
čudovite te lepote.
Štajerski vajvoda voli
take videt' tud' lepote,
k daljnem sev'ru se napoti.
Vzame sabo tri junake,
ki mu b'li bi v nevolji,
skušene tri svetle kneze,
ki mu bili bi k pomoči.
Pride severne v kraje,
sprejme ga Mazov'c radgostni,
mu postreže gospodična,
kak se strega pri Slavoncih.
Tri gosti ga bele dneve,
tri med njimi temne noči,
k časti mu po štrtem dnevi
dá turnir po štrti zorji.
Prišli od treh sveta krajev
konjenikov hrabri tropi.
Visoko na dičnih linah
d'vic sedelo krasnih v zbori,
al blednole vse pri
Cimburgidini lepoti,
kakor kdaj na svečo sija
sonce, obledena gori.
Šibka kakor breza zrasla,
njena ličica dve roži,
oči svitle jasni zvezdi,
ustnice pa brsti rožni,
lasi Amorove zanke
in obrvi njega stolci.

Zemljo kak potres tak ona
vsem junakom srca strosi.
Zbrnili trobentni glasi,
en za drugim v oplot stopi,
z nje obrazom v srci velem.
Vse zmag'val vitez na konji.
Spet zbrne trobente glasi,
kliče naznanik po zbori:
»Se l' noben ne drzne skušat'
s tem konjikom, ga premoči?«
Širom vsi molče junaki.
Kliče vitez ter v oploti:
»Res ni najti več junaka,
kaj oral bi pesek z zobmi?«
Širom vsi molče junaki.
Vmah visok junak v tropi
hiti se na belca, da izjaše,
za prostor poprosi.
»Kdo junak je ta železni,
zdaj ki drzen v oplot stopi?«
V uha si šep'tale d'vice,
'z ust do ust je šlo v okrogli.
Pod njim vranec se šibava,
pod njim črna zemlja trosi.
Oplot krog in krog objaše,
shrže konj, kopje nakloni,
vzpne se vranec, nad belca plane,
migeta kopje na kopji,
vzpne se belec, nad vranca plane,
migeta kopje na 'klopih,
trikrat sta se zatočila
in dognala v oploti,
štrtokrat se zatočivši
se kopje obema zlomi.
Urno skočita na noge,
segne vsak po meč ostri

'z oplota ponosen k'rači,

zgolj dobička k nji ne grede,
zgolj zakova k nji ne stopi,
reče ji besede take:

»Oh, lepota sončnem oki,
ki je znana, Ti najzalša,
veščno sonce moj' mu vroki,
htela ak bi me ljubiti,
htela z mano it' k poroki.

Res mu dade hčer Mazovec,
blagoslov dá njima očin
zraven in čuda blaga.
Spela za Dunavo valno
srečno si jo proti domu,
lep' v Štajer, v beli Gradec,
kje pravični njemu stoli.
Res b'la milodarno sonce,
ljubno ki sijalo polki,
ker b'la mati žlahti, s'rotam,
jo ljubila žlahta, vbožci.

K R I T I K O M

Sloven'c kaj rekel bo? kdaj drobte moje
prikazale se bodo mu, (pazljive
med ljudstvo bodo šle, kak zaj'c na njive,
kjer straži detelje lisica svoje,
ne da je skusit', sama in ne skusi,
al nevošljiva gleda, kako vene
in veseli, kdaj cveti prerumene.)
Kak Protej to vam, čujte, čem proreči.
Ne bodo radi moji drzni Muzi,
a ne do včas' neradi njeni reči,
nek' karal bo jo, neki drznil hvalit'
in nekim bo dopalo se nji šalit'.
Moj Štajer'c bo lakonsko krit'ko trobil

svim učencem: Z'lo krajnči, ga ne štejte!
 Zaljubljen Kranj'c v kratkočo bo sonete
 zazrvši d'jal: predebelo zarobil
 jih v hrvaško čoho. Mu malo v naše
 romati Atene in rotarske kaše
 je treba snest', dotehčas naj ne hodi
 med naše klasike, med čbeličane,
 da s hrvatijo krajnčije ne zbrodi
 in s'rota kdaj brez ж-g' in 8-ga vgodi –
 brez plajša snažnega med Quintil'jane.
 Tak suvali jo bojo od gost'vanja.
 In kdaj med grozne bo jezika var'he
 se zablodila, trde Aristarhe,
 in slobodne nje rime in nje d'janja,
 ki niso zmerjene po njih kopiti,
 ah, kak te bode nji 'z njih nohtov priti!

HOJ KOŠIČ!

Hoj, Košič, Košič, zvráženi Vandala!
 Na kečkemečkih pašah te kobila —
 Slovenka ne v Slovenskem te rodila,
 al te noseč se v magarca vglodala.

Pa kaka nora misel ti nastala
 v možganih gnilih, ki se kdaj splodila,
 kaj gnusno madjarino bi učila
 Slovenka sina, trup mu zizat' dala?

Zastonj ti trud ves. Se smeje ti čedni;
 bičujejo pa te satirni biči,
 z rešetkom vodo grabiš in boš grabil.

Na priklad ti posluhni in pogledni:
 Prej vranin krik do včili se slaviči,
 Sloven'c kak z madjarino bo se davil!

BOGASTVO SLOVENSKEGA JEZIKA

Naj Arabčan z obilnostjôj in Grk se košati jezika,
moj'ga 'ponaša mi Nem'c naj in s'romaštvo Rimljan,
kol'ko pa 'mata besed za: »Kreutz« ino: »Cruх«, vaj' prašam?
Jaz, Sloven'c, 'mam: krish, крѣж, ino krix ino kriš.

DEDALSKE KRILA

Dedalske krila da 'mel bi, 'mel da bi njega razumnost,
hitro okriljeni bil bi in ladjaril v zrak.
Visoko prek gor modrih in rek šumečih bi shajal,
grad ostav slovenji, z nemšk'mi naseljen ljudmi,
grad sicer lep je, u kraj lep i postavljen, a bogi
'nače sklenoli so, grobemu polku dali.

EPIGRAMI

I.

Biser ne meč'te svinjam, stoji v zakoni svetem
pisano. Pazi i ti, komu odpret' 'maš srce!
Le ne odkrij prostaku misli tve tajnih zakladov,
hranit' je taki ne ve, nit' mu te zlata je prid.

II.

Vadi tve žile si sploh in bolj v obnašanji stradaj,
in si lehkotit' nehaj stališa, ampak le trp'!
Zmeni se dob, prevrže s' osod, in ne lahko na boljše,
in ako stradat' ne veš, v hujem ti kak bo tedaj!

III.

Dragi, ne čudi se z'lo, rotè kaj popi teater.
Šega svetu je, da slab močnemu nenavidi.

DVE BOŽICI

Dve božici nas speljeta
na potnega življenja sklizki sled,
nas dve boginji: Lada in Morana
na sklizkem sledi tu speljavata.
Al kdaj nehala mlajša nas, brez stana
in mira blodim' križema sveta.
Blodimo v t'mah, dokler nas ne zvodi
druga, spelja v tihi grob mirno.
Ah, preč si Lada, kje tva družka hodi,
samotnem' hladno da poda roko?

VEČERKE

I.

Odpri mi, dušica ma, odpri, moja mi golobica!
Na dveri rahlo kljukam ter tiho to besedim:
»Odpri mi, dušica ma, odpri moja mi golobica,
mrazna je noč, od srag mokri gleženj 'no lasje,
Odpri mi, dušica, naj še si vzamem od tebe slovo,
naj si željo ohladim, naj potišim si srce!«
»Kako ti čem odpret', ki si že odpasala furtoh,
že razplela kito, čišmece 'zula že sem.«
Al ljuba brž vstanola, si brž pripasala furtoh,
razkopala pepel – najti ni iskre ognja.
»Kaj hasni, če odprem, da ne m'rem spihati luči!«
Odrinola verigo ter mi podala roko.
Peljala skoz priklet, v hiši me na klop posadila,
z lasi s furtošecom zbrisala rosni mi mraz.
Sladka groza zигра po vseh kosteh: za dobroto
rad bi ji lice gladil, jih da ne smem kušovat'.
Temna je noč: Namesto lica le po čelu gladim jo:
»Ne zameri, ljuba, jaz ti obraza ne vidim!

II.

Ko sva na trati sede se ko dva zajčeka hišna
gledala in skrivoma redko govorila reč,
ni tega nikdo videl, čul, zvun siničice skoz dan,
nad nama ki pevala, po črešnji se vesila.
Ko sva na trati sede se ko dva golobeka krotka
milovala, skrivoma tiho govorila reč,
ni tega nikdo videl, čul, zvun zvezdice skoz noč,
'znad naj' ki plavala ko po jezeri labod.
Al kak b'lo bi videt', ki naj' zakrivalo listje,
kak mogoče čut', v njem škrebetal je vetrič.
Vendar nekdo videl to, čul to do pikinje slednje,
kar se je tam godilo, k tem pa še voljnega več.
To zatrobil vse v svet, oh, v svet, ki 'ma jezero hramov.
Čisto ki d'janje bilo, 'z njeg' stori svet gnusobo.
Čista je naj'na ljubav ko steklo, zrcalo čisto,
al v njem obraza svet skraja zločest ne gledi.
Sam pred zrcalo postavi, zasloni s širokim
svim licem naj'ni kip, svoj vidi gnusen obraz.
In potem zakriči: Vid'te, kip posvetne ljubezni! –
Čuj, zločesti jezik! – »Objami me in kušuj!«

III.

V okno laket oprt, v dlan zamišljeno glavo,
k hramku z licem obrnjen, k izhodu sončnice cvet.
Sončnica se včaka izhoda, ali jaz svojega ne,
megle ga zahaljile, oh, srce trese mi mraz!
Zorja, zorja, beli dan, popevljite naše device,
naj vstane sončnici luč, naj oku mojemu dan!
Sončnici se že cvet krepi v sončnem milem oku,
al memu oku še ni tol'k' zaželenene luči.
Smili se, smil', glej, oko medleje, trepečeta ustni,
glej, 'z oka srce zira, vsa 'z oka gleda duša.
Ves hlepeneje život mi, me mika, kjer blažena luč,
vkazala se m', splahnola 'z bitja mi zima, reva.
Al le kratek čas shajati b'lo mi po traki milem,

precej mi zajde noč grozna, ki že mi tri dni.
Vkaž' se mi le za hipec, bo se mi brž zjasnilo nebo,
ak ravno kratki ko blisk, stal b' vekoma v duši trak.
Smili se, smil', glej, oko medleje, trepečeta ustni,
glej, 'z oka zira srce, vsa duša gleda 'z oka.
Vboge se mi krože misli, včas' ko starke preudarne
v grški ruhi se kažo, al tenje so umrlih.
Pred teboj shajajo, nemile viže glasijo,
vendar ne posodiš ni oka ni sluha jim.
Brž se preoblečejo v novo pestro zdajnic odejo
ter strune s skrbnejšim prebirajo prstekom.
Pred teboj shajajo, nemile viže glasijo,
vendar ne posodiš ni oka ni sluha jim.
Smili se, smil' in čuj premilih vrstnic svojo hvalo,
svoj'ga posod' oka blesk jim, meni ustnic žitek.
Brž ti božja stvarnica jim vdihneš duh nevmrtelen,
ti jim daš večnost, sebi nevmrtelnost.

IV.

Kamkol' oko ženem, 'z vsak'ga kraja
nosi m' obraz njen na pamet priča,
ko skrb mat'ri d'janje otročiča,
vžitka mater'n'ga najslajša slaja.
Željno se shitava oko v zrake,
kjer je neka zvezda milo-bleda,
s'jajna ko njenega zenice pogleda,
zenice one, sklenjene zdaj v sanji.
(Oh, da b' sanje barem k nji me vzele,
od šege milostivnej'), da b' splele
njene misli z mojimi se v spanji!

Ko b' se zbud'la, b'lo je čuda sanje,
nesla okeci si, tiho rekla:
Z njim tak ljubo plesaje sem tekla.
Čem' ni istina to, je od nje manje?
Bogu žal! To sanja, viš! Med nama
mnogo dver', sten trdih, svet nezmeren,

brž bo svetov jezero: neveren
vrok me tira dalje, – jutri boš sama.

Žal'te, zvezdice, naj'! Žal', vedrina!
Jutri čutilo bo srce móko. –
Ena, dve je proč, kvočka že visoko:
Lahkonoč ti, lahkonoč, Regina!

V.

Znaš še se ti spomenot', ko na trati jaz kraj tebe sedel?
Vročó glavo držal si v tvojima krilama.
Gledala kmal' si z licem v nebo, kmal' spet na moji ustni,
jaz menjaval reči, blazne glase z mislimi.
Sem te za kušce terjal, da b' žar potolažili srca,
ti si ko gospodinja skrbna le redke dala;
in ko se že z žitkom napahnel prednji ogenj,
v ustama usta bila, naj s' srce c'lo vpepeli,
ljubezen ga vnemrteli, spet 'z pepela
in stane, brž vstanem kakti večer mučenik.
Znaš se še ti spomenot', mila, znaš te blažene ure,
čem' ti zgled pomišljiv? Dekle, prašaj le srce!
Glej, še zdaj nebo jasno, še trata zdaj se zeleni!
Sel si na tla zelene, njo za seboj potegnil.
Denem na krila ji glavo, v punčici gledam.
Kje vedro moj'ga neba? Megle na njem krožijo.
Bašti gledi, vendar ne na moja usta,
srce ne tolče še sil več meni na prednji up.
Kušce redke daješ ter spet zvineš od mene glav'co,
kušči ti so le na pol, jih polovico solzic.
Čas nama, dekle, kratek, ne kračuj še ga za Boga! Jočem.
.Pust' z misli, kar kane mat', nikdo ne razloči naj'. –
Naj tvojo belo roko zveže pop prostaško na voljo,
ne zveže živ'ga srca niti zakon niti pop!
Kar meni nespremenljiva milost odločila božja,
kar meni dal Gospod, s tem nima sluga ravnat'!
Ti si moja, ti boš moja, kak bila že prvlje,
tebe mi ne vzame moč, razkolje duši le smrt.

Oh, mati te že zove. Zbriš' 'z lica solzice sive!
Ob šesti jutri večer tu. Dobro noč! Dobro noč! —
Čuj, duša, čuj, naj sreče kalit' nama s solzami,
potiš' se!
Tebe mi ne vzame moč, naj' loči le smrt. —
Dobro noč!

VI.

Včeraj o mraki prišel sem do moje prikleta duše,
stala mi kraj komena, skrbno v peč gledala.
Tiho pridem do praga, nad prag lepo njeno gledam skrb,
tresko ko našgala kmal', kmal' kotala kaj u peč.
Ko stopim črez prag, ko dobro večer ji nazovem,
gledala zamišljena predse, ni rekla reči.
Postojim pred njoj, kak krasna tedaj ona bila,
al tuobnost iz ust in oči ji sijala.
Postojim pred njoj, ki mi vsak stopaj inda poznala,
ako kakohte tih bil, poznala vsaki glas.
Al je to duša moja, ki inda mi naproti tekla,
peljala beloroka v hram, posadila na klop?
Ma duša več ne pozna nit' mi noge ne glasu.
Postanem kraj nje, poglednem do meglenega oka:
»Al še me, ljuba, poznaš, Ajnčika?« — Ne govori.
»Kaj pa ti je? Kaj razžal'lo te, duša? Govori!«
Znad lica se skotnejo ji sive solze curom.
Prašam, prašam ter si roko njeno v lice nesem,
z desnicoj pa gladim lice njeno; jo tešim.
Glav'co tožno mi nasloni na roko, jokaje pregovori:
»Čemu sem verovala? Nič ni resen, ni resen. —
Oh, ne zamer', ne zamer' mi, zlato moje, kaj razžalostil
golč mi srce, s solzami te razžalostil itak.
Oh, ne zamer', ne zamer', da moje sumljivo je srce.
Soseda prav'la mi, kaj od mene pesmi zлагаš.«

Tu se meni spove in joče, jaz pa zè žepa vzamem
pescico in jo berem vso, vso do slednje reči.

Solzna pade name pri reči: »Brez tebe mi le život – smrt.«
Solzice kušnem iz oči, z usten itak meglico.
Objamem telo, prot' nebesom podignem svojo ljubo,
jo kušujem, jo gladim, tak ji mine srca bol.

VII.

Viš, v dolini je tam vaš s slivjem obkroženi hramec,
tam se skrila ljubav, tam, kateri branijo cvest'.
Sem dobro seme sejal, sovražnik pa skrivoma kokolj;
ak dobro cvesti če reč, brž je sovražna duši.
Viš, ti, goro tam, za katero se pomeknolo sonce,
tja čeva, duša, odit'; hram že pozna mojo reč.
Tiste plazine za fanta že vse sem prehodil, vse preiskal:
post'ljo da listje nama, hrano dajo jagode.
Al češ raj' tja prot' jugu na goro modro? Opoldne
kjer 'zviri bliskečejo kak srebrne kačice.
Češ se tja prek preselit' z menoj? Češ, dušica draga?
Tam bo prijetna ljubav, tam bo siroti pokoj –
Tam bo ljubezni pokoj, tam, ak se potišijo srca,
tam nama sreča cvela – tam so pravi bratje.
Pojd'va, dušica, pojd'va, si leglo že sonce za goro,
zvezdica zablislola, glej, na južnem po nebu.
Njo nažgal nama Bog, naj pravo pot nama kaže.
Dušica, stan' da, stan' – belo roko mi podaj! –
Kaj se nazaj ogleduješ? Si kaj zabila doma?
Pust' z misli parto, robec; saj tudi tam sta dobit'.
Stop'va že, ljuba, stop'va! Nazaj nama ni mesečine. –
Čem' nama mesečina; stezico dobro znam.
Jaz pod pazduhama spremim te, da ne vgodiš
z nogicoj na kamen. Pojd'va, o hitro, duša! –
Kaj si glediš nazaj? Kaj na okolice nemilo?
Al ti je žal za dom? Al pa za nemiljeni kraj?
Tud' tam prek so pesmice, tud' tam je Slovensko;
tam še je prost človek, ni se po tujci vrgel.
Tam se ze srca peje v srce slovenska ljubezen,
tam še d'vice bele – bele ko beli golob.
Hodi da, dušica, hod'; pot kaže zvezdica mila.

Kaj v dolino trmiš? Hod', v dolini že mrak.
»Jaz ne smem s teboj: Komu pa pustila bi mater,
sestrico? Komu oče? – Srečno idi, ljubi moj!
Ne idi da! Oh, ostan' pri meni! V krila te jaz zaktijem,
nikdo da ne vzame te. – Oh, kdo zaveže jezik?
Id' srečno! Id' zbogom! Tam drugo si ljubo zeberi
in, če mogoče, pozab', kaj si že mene ljubil. –«
Ne, ljuba, ne: Jaz nikol', srce, od tebe, duša, ne begnem,
ak pod vsak stopaj mi z glogom nasteljejo.
Niti ne bom dehnol; do te c'lo trnova steza gladka:
Ti moje duše duša, kraj tebe sladko trpet!

S R D

Močno se srdim zdaj dragi
dolge, dolge že tri dni.
Sliš'te, kdo je krivec svadi,
vzrok sem jaz al krivec ne.

B'lo zvečera ob desetih,
svetila mi v spalnico,
htel tri njene kušce 'meti,
dat' ne htela več kak dva.

Spet njo kušnil, lice gladil,
htel si zbudit' tretjega,
nagovoril, tak ji pravil,
jo proseč za tretjega:

»Draga ljuba, mila zlata,
ah, ne trapi me tak ljuta,
sem, povej, razžalil te!

Naj' ne vid'jo ojstra mati,
naj' ne bodo kregali,
le skoz okno mesec zlati,
zlati mesec pa nemi. –«

»Al mi ustni neprijeti,
brada njih obrašča že.«
»Daj ga, daj, inache vmreti
mi brez treh nocoj že je.«

Tak jo nagovarjal, pravil
jo proseč za tretjega,
spet jo kušnil, lice gladil,
al ne zbudil tretjega.

Močno tak srdim zdaj dragi
dolge, dolge že tri dni.
Sodite, kdo kriv je svadi,
vzrok sem jaz, al krivec ne.

LOVEC

Lova truden in opešan
prišel 'z hoste sem domov,
žarnega dobiček dneva
daval 'z torbe nji v roko.

»Že odišel zjutraj rano,
tvojih poslov ne mudil;
gazil šume, trnje težko,
dosti pota sem si vžil.

S čim boš hod mi naplatila,
vroče trudno dopoldne?
V lici peče me vročina,
hlad mi bo, če kušneš me.«

Dragi tiho to govorim,
ustne zdaj ponudim ji,
ona pa nato govori,
te besede reče mi:

»V lici peče te vročina,
hlad ti bo, če kušnem te!
Si že zabil, da je iskra,
pravil si, kdaj kušnem te?

Lice b' z ustnoma ti vnela,
hlad ne bo, ne kušnem te.«
'z hišice koj odletela,
revnega pustila me.

Jel' bi se srdil, jel' ne bi?
Sklenot' mi pomagajte! –
Bom srdil, ne nji – ter sebi,
nor, da sem vkanil se.

SPITE OČI SPITE!

Spite, oči, spite!
Pozno že, ga več ne bo.
Rekel je, kjer stala
tam kje lipa cvetna
in kobil'ca gmetna
'z vejic čerčetal,
da bo prišel zmala
še pred polnočjo.
Spite, oči, spite,
pozno že, ga več ne bo.

Rekel, da mu duri
tiho bi odprla,
tiho jih zaprla,
kdaj bi b'lo ob uri
in še spali kuri,
še pred polnočjo.

Spite, oči, spite,
pozno že, ga več ne bo!
Zvesto vse sem st'čila,
kaj velel, mazala
duri, in koj vstala,
v post'lji s' ne ganila,
na vsak glas pazila –,
kjer bi kaj zahrumilo.
Spite, oči, spite,
pozno že, ga več ne bo!

Kaj se mu zgodilo?
Kje tak dolgo 'stane?
Ljubav l' ga ne gane,
da obide milo?
Ljuto razločilo! –
Kosci so že visoko!
Spite, oči, spite,
pozno že, ga več ne bo!

ROMANCA

The pledge we woren I wear it still,
But where is thine? –

Kje je žalom konec?
Prvi so črez ustno,
al se brž nabere
v prsih pleme drugo.
Težke kak ti nakla
se mi kmal' dvigujo:
padnejo ko klad'va
zdihljaji na ustno,
s'rota da strepeče
kakti listje suho.
To tipanje srca
odkod meni pusto?

Oh, nebeško dekle,
kaži meni grudo,
ki kraj tebe spava;
kaži rož'co hudo,
ki se s tvoj'mi gizdi —!
Čem' rotim naturo?
Pa čem' ni te vzela
smrt pod svojo ruho?
Kip v srce b' zakopal,
kip 'mel za svo ljubo,
dok mi ga ne b' vzela
smrt sè srcem, truplom.
Tak pa sama dala
si prešerna hudo
več ko smrt in rako —
živo smrt neljudno.
Vendar te bom ljubil,
dasi gonim ljubo,
tebe, mrtvo-živo,
'z srca z drugim čutom.
Ah, tvoj kip spet pride
sè spominov trumoj,
liže se 'kol' srca,
da je slepo, gluho.
Sam na post'lji spet do
tebe s prednjim čutkom
sem prestrt na post'lji
sè zdihljajev hrumom:
Da preskrben skočim
sam ob uri skušnoj
na nemirne noge,
'no na telu s suknoj
samoj se obuvši,
ne s kapoj, klobukom,
hitim vrh gorice,
zrem v dolino trudno,
na stran z glavo v dlani,
zrem v dol z okom, duhom.

Blesk objema mesca
hišo, vas priljudno,
kako tva nestalna
roka grlo drugo.
Glavo v dlani ždim,
v srci rano budno,
dok ne pride Kvoklja
vrh na z zvezdic trumoj,
čas me zove 'z cerkve
daljne s tretjo uro:
Kak na paši jelen
psov začuje hrupo,
mahom z glavo kviški,
begne v log nemudno,
tak se zdramim, idem
s tožnim domo duhom.
Nekokrat obrnem
še se z nogoj budnoj,
z vašim še se hramom,
dok le vidim bruno,
slovim – idem – slovim,
ko s pobožno dušo
bistrički romarič
z majke božje turnom.
Ter spet padnem v post'ljo
neprestrto, pusto,
z medlima očema,
sè zdihljajno ustno,
dok skoz okno zorje
rože ne polukno.
A čem' gonim oko
v prešlost, rajsko pušo?
Oh, nebeško dekle,
ali si basen čulo,
(jaz od farja v školi),
al si basen čulo:
Angelci skoz gizdo
da zgubili kruno,

da z nebes opali,
'ž njih zdaj pleme hudo?
Ah, nebeško dekle,
si to basen čulo?
Jaz od farja v školi
dost'krat že čul jo,
vendar ne veroval
v školi, norče gluho.
Ti si mi zginolo,
ti nebeško čudo,
prostosti zgubilo
prednje redko kruno.
Zdaj, zdaj v basen ver'jem,
da nebeško čudo
si skoz gizdost palo,
si peklensko čudo.
Vendar še te ljubim,
dasi gonim ljubo –
tebe si peklensko –
'z srca z drugim čutkom.
Oh, tvoj kip spet pride
sè spominov trumoj,
liže se 'kol' srca,
da je slepo, gluho.
Oh, nebeško dekle,
o peklensko čudo,
tebe ne m'rem nehat'
vse svoje žive dni.
Tebe se spominjal
bom sè tožnim duhom
vse svoje žive dni,
z ustnoj, tožnoj strunoj,
te, nebeško dekle,
te, peklensko čudo. –

VSE VSE ŠE PREMALO

Kaj gledaš me, dekle?
Vse slaje že stekle.
Kaj si mi že dalo,
za to lepo hvalo,
al ustna trepeče,
s tem, srce, ti reče:
Vse, vse še premalo.
Ni kušcev zadosti,
da b'li bi tak gosti
kak žito na polji,
ne b' jih b'lo dovolji;
kak zvezde na nebi,
b' le medlel po tebi;
kol'k' šibic pogorje,
kol'k' ribic 'ma morje,
da b' tol'k' mi jih dalo:
Vse, vse še premalo.
Da tol'k' mi jih dalo,
kol'k' zmisliti v čisli
premorejo misli:
Vse, vse še premalo.
Viš! – Tu še so redki
na ustni osredki,
te moreš pobrati,
več moreš jih dati:
Vse, vse še premalo.
Kar pa jih ostalo,
vse, prosim, skoz usti
še v srce mi spusti,
naj duša se vtopi.
Zato spet k men' stopi:
Oh, malo jih malo,
vse, vse še premalo.

NEPOKORNO SRCE

Pusti vbogo srce! Id'te traki
lica njenega ko zarja rana!
Oči, kakih ni zvezdic v zraki;
usten, s katerih tekla ljub'vi hrana
slajša, ko židovom v pušči mana.

Pusti čutke – vse spomine sladke:
njeno glavo m' prvokrat na rami
in od ljub'vi prve reči kratke! –
Noče: Preti se ko sinek mami. –
Tak c'lo: »Id' ti s svojimi vred čačkami!« –

Pa ne 'boga. Ljubavi se kloni,
strahonjki, ki šiba ga svojevolljna,
psovi stvori se enako, oni,
ki gospodu nemilostnem' voljno,
ko le šibo zdigne, gre pod kol'na.

KRASNE USTNICE

Dekle, tvoje lica
ko boginje Žive –
tvoja ustna –
rože omamljive.

Da b' mi Bog dal milost,
kaj bi bil čbelica
al pa zlat metuljček
prhnol b' na ustnice.

Z njih bi slajo srebal –
svet je nima v čisli:
z dušo v rajju šetal,
pustil telo z misli. –

ROZI

1. Slovo

Jagnje preljubljeno,
češ ti v mesto z meno?
Morti se Bog smili,
z milostjoj naj' tam okrili.
Tam dá nama, Bože,
cvesti rože;
vedno čut tam veren,
greh nezmeren. O ti,
jagnje preljubljeno,
češ ti v mesto z meno?

Jagnje preljubljeno,
češ ti v mesto z meno?
Morti se Bog smili,
z milostjoj naj' tam okrili.
Dá mi tvojo roko,
ugasne moko –
ljubice namesto
da m' nevesto. – O ti,
jagnje preljubljeno,
češ ti v mesto z meno?

Jagnje preljubljeno,
češ ti v mesto z meno?
Morti se Bog smili,
z milostjoj naj' tam okrili.
Bar trpet' do groba
kraj goloba. –
Zadnji tam da vžitek –
skup počitek. – O ti,
jagnje preljubljeno,
češ ti v mesto z meno?

2. Zvezdi

V noči opolnoči
nečejo spat' oči:
na kolah sloneči
zirkam izpod kape,
kak po modrem vrtil
bele trutve cveto,
pravijo mi oči,
tak so zvezdic oči,
kterih videt' moči.

K jugu in k polnoči
hodijo mi oči
k izhodu, k zahodu,
zvezdice prebroje:
Kosce, Kvokljo, Sveder,
Križ Jelenin, Pa'co
ter še dolgo iskric
zamarajo oči,
da ni gledat' moči.

Kaj je zvezdic v noči
vse slepijo oči,
kaj si hočem z njimi?
Naj je zvezdogledi,
'majo zvezdoslovi;
men' le ljub'vi zvezdi
kaž'te ljub'ce oči,
moje ljub'ce oči,
kterih kuš'vat' moči. –

3. U jutro

Kaj je to? Kje sem?
Kam mi odtekla
'z mojih naroči?
Kaj je to? Kje sem?

Hrupa na cesti
ter tuji glasi;
pisane stene,
velike okna,
ta svetla miza,
pesme na mizi,
pesme od ljub'ce,
al je pod njimi
rožmarin zelen,
rožmarin veli,
darek počestni,
venjen na prsih.
Vzem'te spomine
blažene od nje;
vzem'te rožmarin
velo-zeleni;
vendar mi dajte
spet mojo dušo,
men' ljubo dušo,
v moje naroči!

SPOMINKI LETA 1832

Jutro

Siva bila zorja,
beli mi je denek:
stanole so oči
modre ko cvet lenek.

Sonce s trave leskne,
ko men' z oči, lica,
z vsakega grmiča
žvrgoli si ptica.

Pet' tud' mene mika,
boš me htela čuti?
Če so slabi glasi,
pa so silni čuti.

Al bi b'le vesele
al žalostne pesne?
Reci, duša, reci:
Prsi so mi tesne!

Opoldne

Ljubo, žarno sonce
nebu je na čelu,
gabrova je senca
kratka kraj studenca.

Srebrni ze žleba
'zvir na lapor pada,
tak 'z ust njenih teče
reč, v srce trepeče.

Grl'čica k potoku
živca zobat prileti,
sokol se prisukne,
grl'čica odleti.

Ona v senci sedi,
jaz pa grem pod topol,
kmal' k nji oko segne,
ona, oh, že odbegne.

Večer

Ljubo sonce teče
v naročje Pohorja,
ko v brodišče barka
z zburkanega morja.

Vetrič s cvetja piše,
raho lasi giblje:
radost le krog skače,
v srcu se žal ziblje.

Sam slaviček milo
z mladlesja zdihuje,
vrh zelene breze
kukvica kukuje.

Peje z bukvi sive
kosek zlatokljuni,
vseh namili glasi
men' trep'tajo v struni.

Polnoč

Tiho, tiho, tiho,
vse, vse spi že trudno,
samo z vesi tretje
laja ščenje budno.

Mesec meglo razklal,
šeče se na jasno.
Vtiš' se, Bog zna, mort' še
žal vkrotiš ti kasno.

Ti pa mesec k meni
si skoz okno gleda!
Zgladi grbe čela,
skleni zem'ci blede.

Primi redko pesmo,
gostejši je solza,
rajši še tvoj pogled –
lahko noč ti, Roza!

SIN IN DOMOVINA

Sin

Mati, mati, sveta mati!
Kaj ti vbožec v dar čem dati?
Nimam volje, nimam brani,
naj tvo čast podignol bi. –
Ah, tve srce krvavi –
solza ma tvi – leka – rani.

Domovina

Sinek, sinek, vbogi sinek,
Bog ti plati za spominek! –
S čim b' zvenčila čelo tebi?
Nimam zlata ne moči,
sam' peščičico prsti
lastne me, kdaj vam do grobi.

SLOVENKA

Ἰθάκησιν φησὶν καὶ εἶδος ὁμοίη.

Homer

Kaj je od deklice slovenske,
kaj lepše od te krase ženske?
Njen tenki zrast kak tenka šiba,
kak srni se gleženj ji giba;
nje roke – ljubavi obroči,
in njen pogled zdaj plamen vroči,
zdaj mil ko nežna golobica,
in vedro čelo, cvetno lice,
ki izpod bele kože sine
ko 'z čiste kupice maline;
ter ustnice v najslajši krasi;
za večne zveze dolgi lasi.
Kaj rekel bi od glasov strune,
ki mladencu vso moč presune,
ko poje pesem ljubeznivo,
mu iskro vne ljubezni živo;
ko poje v cerkvi: »Svet! Svet! Sveti!«
pozabi svet ter koj odleti,
pred njo ko angela poklekne
misleč, da v nebo se premekne.

I.

SLOVENKAM

O d'vice, d'vice Slovenčice,
čemu vam tak rumeno lice?
Čemu vam tak rdeče čube?
Oh, da bi b'le vse moje ljube!

Čem' sive, modre, črne oči,
kih mi obraz 'z srca ne loči?
Čemu vam lepi, dolgi lasi,
črni, žolti kak zreli klasi?
In ljube zen'ce – vsa lepota
pred njimi le je vboga s'rota;
in vaših pesmic žive strune,
kih glasek vsak srce presune:
kot duši gož žilavo meče,
da v njo kak brezov list trepeče;
'ž nje vije se, jo natezuje,
tem več in več jo tesnit' čuje,
ko ptič: ki vgodí mu v zanko glava,
če bolj cundra, s' bolj zamotava.

II.

ČAKANJE PO LJUBICI

Zakaj kalila oko solzica?
Čakaj, čakaj, ljubica devica!
Bila deset – enajst – dvanajst – eno,
bila dve – tri – štiri. – Kaj bo z meno? –
Misli sem zatočil v daljine,
kmal' do bratov, kmal' do materine,
al njih ladjice so trudneg' hoda,
spet dobegno do tvihih usten broda.
Te srce boli, te ustnice
drhtijo, kipe 'z oka solzice. –
Čakal še te, b'lo že skor' o zori.
Zakaj si ne prišla? Odgovori!
Tiho so krog, tiho ... stene mračne,
sončeca ni za oči oblačne.
Zakaj si ne prišla, nevernica,
ki te hranil kak mlajino ptica?
Se burljivega srca bojala,
si s preskrbnojo nogicoj trep'tala?

Burja brni, pa se, zvezda, vkaži,
pred njoj slednji pihljaj se vtolaži!
Kdaj kraj te sem, ne še si vidila,
kak mi vezne vsaka vboga žila,
kmal' da srce, oko, bojazljiva,
kažeta, kaj se za njima skriva.
Lahko noč, lahko noč, Radmila,
zen'ca vleže, sen jo spremi v krila!
Vendar trudnemu c'lo ni najti mira,
teb' v naročje sen me spet dotira.
Usta v ustih, duh se v duhi mami,
dok sam beli dan me ne predrami.

III.

DA MI BASIA CENTUM! (Catullus)

Čem' te Bog tak lepo stvoril,
lepo, kak je majka boža?
Zgodaj dob se bo prizoril,
ko boš vzela s'rov'ga moža.

Kak ga zdaj živiva vreme,
bo se brž zakrilo v mrake,
pop bo d'jal pelina seme
v srce. – Škoda duše take!

Proč do sladki te prilizki,
neš nit' z okom m' ljubit' smela; –
sinko visel bo na zizki,
z mlekom kral lepoto tela.

Čuj! Še boš prezgodaj sama,
večni meni dolgi časi:
skleni k sebi me z rokama,
trikrat vij 'kol' mene lasi!

Naj štric tvoj'ga moje oko,
naj srce na srcu bije,
dušo naj, ki spi globoko,
ustna z ustnicoj prelije.

Dovol' še mi toti vžitek,
kratek vžitek, te pa – srečno!
Te naj sprejme me počitek,
ki me v vlast premekne večno.

Kadar bom že namir' na blanj
ležal bled, z naskriž rokama,
če premal' v posvetni sanji
b'lo ti vžitka – vkres' ga nama!

Z lica pečolat mi zgrni,
se ne vstraši ustne modre,
ustam usta spet povrni,
brž oživile do se odre.

Begnola bo smrt splášena –
'zogne se ljubečih hudo. –
Dok kraj mene boš, ljubljena,
ne bo d'jala me pod grudo.

IV.

SLOVO

Amata, quantum amabitur nulla (Catullus)

B'la si mlada, b'la si prosta,
ko, ki ni še sonce sulik
vanj sipalo, rožin cvet,
ko, ki 'zlilil se metulik,
genol krilce v ran polet –

Ti mi dala muke dosta,
ktere čutil dolgo let.

Dala srcu muke dosta,
brž skakalo in spet stalo
medlevaje nekokrat,
ustni peli tvojo hvalo,
kim nektara neht'la dat'. –
Tvoja šega lepa, prosta,
'z misli ni je moč zegnat'.

Tvoja šega lepa, prosta –
b'la istina, b'la li senja?
Proč je proč, na veke proč,
'stala je le vboga tenja,
se zakrila zorja v noč.
To mi dalo muke dosta,
da je v cvetu cvet že proč.

To mi dalo muke dosta,
kaj ni vtrgala smrt niti,
prej ko zgodnja burja cvet.
Smela b' 'z božjih skledic piti,
nesši v raj tvoj čist polet:
varuh b'la bi duša prosta
tam do konca večnih let.

V.

ZVONČEK

Kaj umu nosiš soprotivno hrano?
Še lastno ime se tvih misli srami.
Jel' vest ze sna te krivega ne drami,
ker srce slovesnosti tuji vdano?

Faksimil Urazova rukopisa: slovenske pjesme za Kranjsku Čbelicu (1836), s pjesnikovim jezičnim glosama i urednikovim (Miha Kastelec) korekturama i objašnjenjima.

Za zvest 'maš polk, k' nam zdavna vsekal rano,
ki noče celit'. – Spomni se o Sami!
Po krivih potih blodiš, slep, oj, vzami
si belmo z oč' in ljubi mater z mano!

Smet nehaj, ktero trudno v um si vcepil,
pas' telo v slobodnem slovenskem zraki,
naj cel za mat'rino boš se okrepi!

Iz sladkih ust Slovenk se uč' jezika;
tud' pri nas Goethe, Byron in enaki,
Homerov truma v narodu velika.

VI.

PRIJATELJEMA NA TUJEM

Na misli sta mi, kdar kol' misli vlastne,
ki men' b'la, kaj Bog križan puščavniku,
kaj velblod v morji pesnatem' cestniku,
golobu oko golobice strastne.

Vidva men' b'la sta, kaj hladila mastne
so ranam, ljub'ce bitje ljubezniku,
kaj vetrič samem' cvetu, kaj vozniku
prijateljkinje v ječi – misli lastne.

Še l' pomnita, ko blažena trojica
mi prosti shajali v slovenskem' zraki,
prepolne vlasti srca, srčec lica?

Kje zvezdici ste? Zdaj blodimo, gorje!
V različnih krajih ko tri ladje v tlaki,
ki razločilo jih burljivo morje.

VII.

»PISARSKA« PRAVIŠ

»Pisarska«, praviš, »reč je ničemurna:
denarji um in srce si prisvoje;
tud' ti boš nehal mater za njih broje!«
Kaj vstrupilo ti misel? Zdaj j' odurna;

prej kačji sik, slap sred globoc'ga turna,
prej roki, nogi rožljaj poti zgloje,
prej, ko za vlast bit'jenja srce moje,
navek bo vgasla zen'ci luč azurna.

Oj mat', zaslužim jaz, kaj zvesto rani
srce, nanj padši bratca sumnja grda?
Postav' me vragu vštric na sodnem dani!

Bo mest' piseka v roki sablja trda
glasno brnela, krv cedila v š'roko,
ko zdaj zdihljaje – prsi, solze – oko.

VIII.

CELO NOČ

Celo noč preplačem,
zibelko potačem:
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

Nikaj, nikaj, mati,
najte me kregati!
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

Nisem temu kriva,
kaj zdaj zibljem sina.
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

V cerkev sem na svetek
šla – na vel'ki petek:
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

Grl'ca priletela
nesrečna zapela:
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

Čakaj, čakaj grlica,
zakaj si me norila:
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

Bi jo jaz zaklala,
pa me ni čakala:
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

Sem jaz temu kriva,
kaj zdaj zibljem sina?
»Hajaj, hajaj, moj sinko,
moj preljubi Valentinko!«

IX.

NAJTE ME

Najte me kregati,
raj' me hval'te, mati:
sem še šestoletna,
pa sem vrlo fletna,

kak na slivi ptica,
gizdava sinica.
Sinica je na škodo,
jaz pa se opletem,
tečem si po vodo,
hišo škropim, zmetem;
tud' že tenko predem,
lepo pri tem pejem.

X.

PRELJA

Brni, brni, kolovrat,
naj si spredem rokovat,
glas' se, glasi pesmička,
naj prizovem ljubega!
Pride ljub', se vtrga nit,
hvale ne b'lo zadobit'.
Perotnico kregala,
ljubega objemala.

OPOLNOČI

(V velikega travna 1835.)

Polnoči. – Spat neče oko;
slavček toži se nad vozo,
joče m' žal v srci globoko,
ko te, ko še bil sem z Rozo.

Shajajo na pamet sladki
pomenki ko sonca traki:
ljubav silna – dnevi kratki,
ki ne bo noben več taki.

Ne, ne! – Ne ide nazrt vreme,
vzame prednjih vžitkov šako,
ter se let kopiči breme,
dok ne vtonemo ž njim v rako.

Ne žal' srce, čes' ne mora
vsegamogočnost ti povrnot'!
Misel, vkraj 'z prešlosti morja!
Daj nam' inam se obrnot'!

Kje sem jaz? Oh, kje mi ona?
Al še ji moj kip nazočen?
Ni mi lista, ni poklona,
ki od nje tak davn' odločen.

Mort' zdaj telo mirno spava,
sladek sen ji duša senja;
al men' bedi trudna glava,
razmišljavat' je ne henja.

Kdaj bo ljub'vi misel spala,
ki mi z žalom srce mori?
Mort' bo mi prej smrtna halja,
mort' se m' sodni dan prej vzori.

Naj bo! Saj bo m' truplo zdajno
premladila milost boža,
tam še v srci lesklo s'jajno
večno pismo: Ljuba Roža.

OKO IN SRCE

Oj srce, srce, povedaj mi,
kaj pomenijo tvoji poskoki!
Ni teb' več ljubo v nader jami?
Varno je v njih jački globoki.

Oj oko, oko, povedaj ti,
čem' odevlje solzni te šlarek,
čem' modro mren'co zrem trep'tati,
'z ke zre milo v sveta kol'barek?

Oj tiho, tiho, srce srečno!
Kje tam krasno angelsko telo,
jaz čutim hlepenost nelečno:
tu kraj mojih zenic zlo vrelo.

Oj tiho, tiho, oko prosto!
Nehaj da s tvojo prazno togo!
Kar teb' solz pride, šiljaš gosto
men', mal' da ne vtopim se vbogo.

To peče me, da zdih'vat' morem,
tožne šiljam 'z prs poslanike,
da moglo-m vmret' od žala skorem,
vmret' neznano, tihom', brez dike.

Tak pravi srce, pravi oko;
vednem' kregu skorem ni konca;
vendar kar druž'ga d'jalo moko:
vzrok je le žgalinam – žar sonca.

BI JAZ BEŽAL

Bi jaz bežal s polja v mesto,
da pozabim tvoje trake?
So tam lica, so tam oči,
ki so tvojim bar enake?

Bi jaz bežal spet na polje,
so tam rože – tvoja lica;

so besede tvoje tam žarne,
'znad vejičic sladke ptice?

Bi bežal na pusto morje;
zmerom sena luna bleska
nočne tihe razgovore,
v noči slap po čolnu tleska.

Idem v puščo – ne odbegnem,
tam ni zvezde niti sonca,
'vsod in zmerom tvoj kip nosit'
moram do dni svojih konca.

Kam kol' grem, za mano sledi
tvoj kip in spomenki; –
njih pa spremlja kes povsodi,
hlapčič nemirni, grenki.

ŠE MESCE DOLGE TRI

Še mesce dolge tri mam tu ostati,
še trikrat trideset dnevov, o težava,
s'cer duša moja z nje se že spoletava,
al vendar truplo se po ječi klati.
Slavičev čuti ni. Jesenovati
koj počne, – misel mi blodi in glava,
zatoč' prot' jugu mnoga vest ne prava,
al koj dolžnost je drzno nazaj zavrne.
Prot' jugu mene opačni magneti
mih misli silijo in želj, al spenja
me tu dolžnost in vrok in čas prekleti.
Ven' roža, bledni silje, padni cvetje,
rdeči naj grozd in zori dinja,
zardeče: črešnja, gruška, sliva,
ženkinje do rok srpe – že poletje!

POJD' K MENI DUŠA

I.

Pojd' k meni, duša, pojd', jaz sem s'cer s'rota,
nimam očeta, matere ne bratca,
ti še takraj, al on že onkraj ž'vota,
nimam ne peněz, nimam zlat'ga škratca:
vendar ta roka bo ti ščit v življenji,
ki ni objela d'vice še ko v senji.

Nič men' ni, nič, kaj dobro svet imenuje,
ko raven zrast, zdrav obraz, srce – mladost.
Zadost', zadost': 'z teh trohic prostost skuje
prastarših srečo, blagor, rajsko radost.
Pa kaj obilen hasni sod medicine,
če rajskega ni vžitka deležnice?

Ne malam se, ne kondram ravnih lasi,
ne vesim nase s cinkom, bleskom zlata,
že škodi voda jutrnja toj krasi,
prostaško srce in zlato sta brata –
brez sablje, zlatih križcev, brez imena,
pa nama treba pridavkov bremena?

Pust' temu skrite prsi srce, božje dete,
ki nam nebesa dolgo ga tajile,
den' rokico na roke mi segrete,
ki vsak dan bi v nebesa te vzdignile!
Priklon' usta, naj se zedine žari,
ko bližnjih gromnih meglic blisk in vdari.

Spij, spij mi dušo 'z usten, spij vse življenje,
če daš mi, ljub'ca, smrt, daš rajске senje.

II.

Včerajšnje ure mig (deveta b'la zvečera)
mi 'z misli noče; še bi njo pozabil,
da ne b' b'lo okec; kol'ko polna srca mera. –
Veš, kak spod konder zirkal me in zgrabil?
Prej mimo vdari, preleti cilj strel pušica
kak prostih srčec okec tvih žar, bliskavica.
Al žari so ali pak hladila? Ni spoznati.
Pove ti srce, kjer pogled njen gnezdi!
Moževen sem htel bit', začel trep'tati,
vesele oči mi tvoje duše zvezdi.
Nedolžen list naopak mora – vse, vse zgubim,
nič ni ostalo, nič, ko čut, da – ljubim.

III.

Kje zelen šlar? Kje zelen šlar? jaz kličem,
kip njegov v misli zapisan mi zlati:
po ul'cah, ko da bi me strupnim bičem
vest huda gnala, trudna noga klati. –
Po oknah leče oko, mal' da si ne stvarja
zelenih grmkov več, al ni zelen'ga šlarja.
U mesti ni miru: mi mika nogo
v široko polje, prostor prostem' oki.
Ne najde tam počitka srce vbogo,
vsak cvet in list budljaj je solz potoki,
kakor košuto išče skrbno jelen,
tak meni sploh na misli šlar je zelen.
Spet v izbo pridem: vzamem knjigo v roko,
ne najdem vrste, ki b' me odžal'vala,
kaj prej zabavljalo, zdaj trudi oko –
Mort' bo pisek me oslobodil žala?
Kaj hasni, če s tem prignem ves svet k joči,
če vrstic njene ne do vid'le oči?

I.

Videl oblak, kako siv prekril prek in prek neba obroč,
 soncu presinoti ni moči zavečenemu;
 ravn' če polukne njega ljubo mal' skoz' razporek oko;
 zret' krpe modre kje – kje, al slednje meglice ni proč:
 mrak meni: žal vrazni ter črni žolč b'la v srci trepečem,
 vendar ko kolobar 'kol' tvoje glav'ce zazrem,
 brž dasta drugem' čuti prostor, v prsih med se natoči,
 vek kapljica teče zmes, de bi pelinčeva b'la.
 Kaj mi je to za čutljaj, ki tak srce vbogo trosi
 ter ga spet tišči, da zdravo s'roče medli.
 Ti si, ljubezen, ti, kateri se odreči zaročil!
 Slab sklene človek, al prej sklenjeno ravna Bog.
 Ti si obetala raj, dala pa nit' nama post'ljice z ljubico,
 Ti si, ti, ki smeji z lica tebi se nevmrtelnost,
 skrivši pa te čaka smrt ko vsako zemeljno reč.
 Ti si, ti, ki na hip mi vnesla duh v nebesa,
 naj bi globlje' na svet hit'la me ko v pekel.
 Tebe na vek nehat' zarotil se, pa srce že krotko:
 pač sklene človek, al reč sklenjeno ravna Bog.

II.

Kam se mi kol' noga gene, povsod si ti moja misel,
 men' nazočen skoz dan ter tiha ko pride večer:
 sploh si nazočen kak sončece sred jasnega dne,
 'znad cvetja prši metulj – zrem tvoje nogice ples;
 s kam'nčki vode govor – mislim, da je glas tvojih reči,
 je tvoje v jagodah ustnice rumena krv.
 Ko v sveti hram si nesem vroče srce, se Bogecu klanjat',
 čela si ne prekrizat', kak včila 'božna me mat';
 ko v božje mat're obraz zrem, ko zrem nje milo oko,

zè-nj sija tvojega blesk, v njem je le tvoja miloba.
Ko si ustni trepeči ganem na svete molitve,
čem: »Zdrava si Mar'ja!« zreč', ust je šepet: »Regina!« –
Zdaj vstala zvezdnata noč, ruho modro do zemlje pokrila,
zre v moje – jezero ok, kak moje žalno do njih.
Med nama le hramek prostora, tja glednite v okno,
splet'ite se krog nje glave, svet zanjo krone nima,
ter vi, krilci nebes, okol' kleknite njenega lica,
rok'ce k nji navišek, mol'te kraljico drago!
Poj, nebeški šereg! »Svet, svet!« Nebesa vi glas'te;
dajte svetici prostor najbliže Matere božje!
Vse mi vmrtelno spi, naj kleknem pred njeno posteljo,
duša mi čista vsa kak beli limbarja cvet.
Ti, božja duša, dovol' srcu mojemu do tebe cesto,
troho le tega dovol' – reč' ti, česar polna vest.

III.

Spomn' se, spomn', ljuba, ko sva se potakala s plesom,
krog se vrtel gleženj brez truda tvoj ko srnin.
Blažena b'la roka, lej, moja desna, ko 'ščepila telo,
ki tam slon'la, kjer srcu dovoljeno ni.
Spoznala si gotovo, da prostačke ne bile žile,
ak čula trkati cip, ki na srcu medlel.
Močno mi nanj tipala krv spod tesnega nadrinjaka:
srce, povej mi, povej: čem' t' sili krvi tečaj?
Ga li ljubav genola, skokov al zburkala sila?
Oh, da b' b'la le ljubav, oh, da bi b'la do mene!
Vtiši se, s'roče, mladen'č, ne prestiraj tak drzno jader!
Prazen je tvoj čoln, zvrnejo vetri ga lahk'!
S'roče, nimaš tovarov, kih treba na svetno morje,
črstvo telo, mladost – za ženo lehk' tovar.

IV.

Ura že dvanajsterko odbila:
tiho vse – le ptiček ljubav glasi,
in stopaj straže – časi – časi
hrum po prazni ulici pošilia.
Slavček – stražar – men' do mile misel –
nam trojici – en vrok, ena reva;
vama sila, men' srce veleva,
moj neznan dobiček – vaj'ni kisel.
Vse enako: kislo al neznano,
v vaj'nih prsih žal, v mem' pa še naja.
Kaj je naja? – Mast, kovarna slaja,
ki ne celi ter le krije smrtno rano.
Oh, pod mojo bržčas skriti žali,
čutim je že, kak so grenko-sladki
ko odtekla bo mi po stezi gladki,
le grenkobe leki do ostali.
Al le miren bod', naj trep'tom čakati,
kar že davno veš, da te doteče,
kar najjakega se ne odreče,
naj trep'tati, naj, Stanko, solz'ce plakat'! –

»NA OKNU TAM SEDI«

»Na oknu tam sedi ko mati visoka,
kraljica deklic, viš,« me brat povlekel
za roko, to šep'taje v uho rekel,
ko pëljala mim' ul'ca naj' globoka.

Ji sija milost, sija ostrost 'z oka,
da ne znam, al bi stal al koj odtekkel.
V očima čutim nebo, v srcu pekel,
da v njem se srečali radost in moka. –

Prometej kipom vsem dal život sonca,
al 'z njenih oči taka resnost bleska,
da tja ne drznem, kjer život brez konca.

Strahonjka ta vnetosti lomi krilo,
ki trep'ta jo ponest' do zvezd. Nebeska –
od ust suva, kjer je hval netilo. –

NEZNANA DOŃA

(Romanca)

Sonce nasloni si žarno v moker vanjkoš glavo,
ko z nažganim tahtom lampa bliska morje plavo.

Pod narančo je sedela – pod narančo ona;
fant se mimo šeče, dene: »Dober večer, doña!«

Doña se koj oglednola, lahko naklonila,
s smehom skoz rešetko šlara glavo mu vpojila.

Fant si poje po narančji: »Čuješ, ti Regina,
Beatrice ali Lavra! Krasna si deklina.

Bog te živi, Bog te hrani, dolga, dolga leta,
naj te varje njegov angel v krasi polni cveta!«

Sede na brežič, kdaj sonce zadnje se razbleska
in skoz' bolj in glasnej' slapec v pestri kamen tleska.

Gleda zvezde, sluša morje, misli ziblje v glavi,
luna se podigne z gore: Pojd' domov, fant! pravi.

Dveri odpre, k oknu stopi: Lahko noč ti doni!
Vštric gitara z okna brenkne: Sladko spi! odzvoni.

I.

Glej, devica, kak pregrozno
z istino me svet zdaj bije,
kak preganja, kak me mori,
znaš ti, zakaj krv mi pije?

Nanj sem zabil le gledaje
tvojega obličja rože,
kak na daljni bol svetniki,
matere kleče 'kol' božje.

Al Marija 'zvoljene
pod plajš milostni ogrne,
ti pak sunola na zemljo
z neba mene – v pušče črne.

Moj je brat viher mi silen,
'mam za sestro silno ploho,
z bratom pijem, – ko kameno
me kušuje sestra – soho.

Pojdi sem ter tam, ti radost
slušat' kak ma pesem blazna,
saj angelca angel var'je,
da mu v trnji pot prijazna.

Glava k tlom pripognjena mi,
že prestalo oko lejat',
smej se ti nevolji! – oh, že
dolgo ni te videl smejat'.

II.

Voznik s solz'mi jih obliva,
vendar s tem ne zmeča poti,
kaj jaz jočem – bolj odkrivam?
Mislim, laže bo siroti?

Kdo bi mislil, da beseda
mila ko ce-glas v gitari
tak lisičje srce krije,
tak globoko život vdari!

III.

Nekdaj sem ko zelen javor
glavo na visoko nosil,
prišel sever z mrazom v ustih,
zeleno mi listje strosil.

Zdaj 'z dreves vseh siva breza
meni se najbolj spodobi,
vejičje sploh boljše vesi
mlado k zemlji, svojem' grobi.

Glava, prsi mi pretežke,
rad bi jih naslonil v krila,
kjer je dobro, kjer je mirno,
kjer za veke so hladila.

Raj izvoljeni, sčakani
nas pod trato le objame,
da obljubljen, tu ni najden.
Tak si ležemo vsi v jame.

Tam smo dobro skriti, tam nas
mraz ne zebe, ne žge sonce,
kak Bog varni v hiški, zunaj
ko vihar lomi vrhonce.

IV,

Vsa narava spava,
samo čuti, stvari krhke,
mene – ko po tihi noči
zobi črva – 'z deske prhke.

Nad planine, nad doline
zima se 'z oblakov siplje,
mraz goloten, izpod noge
srebrna mi trava škriplje.

PELINCI

I.

Takšne hipe v glavo sadim,
pamet mamim, srce kregam,
'z srca si podoba tvojo
spodit' – noro si prisegam.

Al ti ko pitoma ptica –
odpodi jo znana roka,
zmerom obletava kletke,
kjer je prvlje sladka hrana.

II.

Kaj glediš željno po sveti?
Slajo iščeš grenkim ustam? –
Slaja davno že usahnola,
ki je tekla nekdaj pustam.

Kar je sladko, kar je zlato,
se ogledneš, je lažljivo.
Kar se tak ljubo smejalo,
ni zdihljajem bolnim krivo?

Dnes ti lepo sonce bliska,
solze suši, srce zgreva,
naj boš zutra boj občutil,
kak te megla s t'mo odeva.

Dnes ti milostljiva roka
cape češe, rane vije,
oh, da laže globokejše
smejajoč ti zutra bije.

Angel pride zorolični
ti z nebes z ljubavjo sestre,
al koj svet ti ga spremeni,
da mrtvaški prt ti prestre.

Dni preštej si vse vesele
ter povej sam, Slejko, sebi,
kterih ni ti svet vpelnil!
Ti molčiš in gledaš k nebi!

III.

Dnevi me ljubavi, kam ste?
Kam življenja protiletje?
Brž se mi zvrnolo v zimo,
listje palo brž na cvetje.

Tvoja ljubav je sleparna
ko med na tvem belem prsti
tvoje srce lahko ko zdaj
lanske kite rožni brsti.

Ljubav moja bila verna,
kak so solzne moje oči,
srce moje bilo zvesto,
kak tvoj kip, mi sploh nazoči.

IV.

Zdravi bol, ti lepa žena,
v rane solzne vlij hladila,
dok tva hči – smrt ne dorase,
v bele me ne stisne krila!

Al vsa je tva lepota
kak angelska v popiki rožni sapa,
šepeče ji molitva med ustima,
da radostna mi ji solza kapa.
(Ko poln starec zvezdic jasnih,
kak mrlica polna kitic
na nosilih rožekrasnih.)

V.

Združena kak Dioskura
bila sva edina zvezda,
al jaz mogel sem z višine,
'z toplega ljubezni gnezda.

Dolge dneve neprenehom'
si že vživam boli pekla,
ti pak zmerom z jasnim čelom –

Pak le gledaj, pak le gledaj,
če to tvojim prsim radost,
saj sem ti za tvoje dobro
mojih dni obljubil mladost.

Pak le hitaj, pak le hitaj
žare tvojih oči sonca
na me teme, da ne pade
nanj sneg beli do dni konca.

Gosto teme ji posuši,
naj sreča mlada vgasne,
da ne vidim, Bog obvari!
brez poštenja – nekdam krasne.

VI.

Oj svet! Krasno sem ga v svojih
mladih mislih storil slepec,
z ljubavjo mi vsak nadahol,
vsak nakitil vbogi sklepec.

V ta vrt, v ta zrak svetočisti
sem nasadil dobre ljudi,
krepke brate, mile sestre,
vsak bil božji, noben hudi.

Al istina s trdo roko
v kip mi vdari, ga razmlati
kak siroti nočno srečo,
sanjico od žoltih zlati.

Videl bratca bratcu točit'
strup z lisičnato besedo
ter z radostjo žmikat' sestro
bratcu sneg na lice blede.

Plašno planem z rož postlanih,
z oči zmezim sanje rade.
Gorje! V rožni postelji zrem
gnusne kače, strupne gade. –

VII.

Oh, beseda, ki tak čarno
okol' razuma se liže,
um' počas' orožje zviija,
spravi od norosti niže.

Vendar tako vse od Eve,
prve kače, so do tebe,
da vsakega, časnike ki
z vero bere – srce zebe.

Mislil bi, da na jeziki
angel pleše, veren dosti,
vendar reč le krasen plajš na
srce – gnezdo vkanljivosti.

V njem se kuje vrela strela,
v našo rano ki zapiči,
'z ktere se valijo črvi,
grozni črvi – ljubezniči.

Tudi on prebiral knjige
stare ter ne najšel redko
Kleopatre, Mesaline,
a ni verjel – vbogi Sledko! –

VIII.

Ne podmitiš ti nezgode,
vsaki žep za njo preplitev,
ter če plačaš jezero meš,
vsak dan zmoliš sto molitev,
ni kolača zate v cerkvi,
če se skriješ ves v kadilo;
zlo z mačkinjo nogo stopa
bliže, bliže ti nemilo.

TI HRAMA DO TRETJEGA POTEK

Ti hrama do tretjega potek, do nje vglajena cesta!
Kdo pa te je vgladil? Ni moja redka noga.
Včeraj, ki te gladi, bil pri nji, jaz sem ga, siroče,
zamaral s plašnim, on mene z jasnim okom.
Ročka pisana bila postavljena vinčeca pred njim,
pil, s tvojo govoril tihe reči materjo.
Z roke do rok ročka, hodile besede do ust 'z ust,
lice veselo mu b'lo, oh, b'le žalostne reči!
Oh, mati, tvoj jezik je lok, s kterega vsaki glas mi
tak zmrsi skoz uho na vbogo, pazno srce.
Oh, tvoja reč je grom, raztrga ki naroči naj'ne
ko nebeski vihri, k' v hrasti se obimljejo.
In škoda, grl'čica, ti prezgodaj boš v kraguječkih
škrampjih, ki obiral bo ti trepeče srce.
In tvoje lice, na kem razljal mavrine kaplje
Bog, do polne megel, s kih skoro grenki bo dež.
Oh, tvoje rajsko oko, bo le pred sabo videlo peklo.
To so reči, ki huje od moje do ti smrti.
Teb', duša, hud bo vrok, teb' grenke dotekle do ure.
Kaj pa bo tvoj začel Stanko si? – Kaj siromak?
Ne bo siroče peval več od praga, od trate, mesta
pri koleni, svedoka, Bog znade, kol'ke sreče.
Več oka ne bo nosil na visoko, bo trnilo na tla,
vnetnosti krilo bo s' nizko do tal povetil.
Tak mladi nosi sokol na krilima se siv'ma visoko,
oko obrača zrakom prosto 'no jasno v okrog,
vendar ko nazloben strelec zlomi hitro mu krilo,
pade na tla z višin, v prahu krvav ga vozi.
Zdih'vaje gleda si krv, hlepeni prostih po višinah,
ter zleze na vrhunec, maše, a – pade v prah.
Tak, duša, bo tud' Stanko tvoj in rano na srcu gledal,
po prednjem' hlepenel soncu, si le – zdihoval.

ŽALOSTNICA

Jen tebe, a jen tebe očima jsem líbal,
a duší mládeneckou tebe jsem objímal.
Čelakovský

Pač zastonj kljuko potiskavljem in nogo upiram,
vrata ne ognejo se, kmal kljuka padne nazaj.
Čem' nama ni dal Bog časa onega al pa naj' onem,
ko še zaklepa ni b'lo, shramba le pred zverjadjo?
Slobodno bi se bližal ji, ko gost bil stopil v izbo,
Bogu se klonil, zdravil in gospodarja.
Hčerka bi pritekla, brž spored'vala kraj mize klopi,
segnola z belo roko, s kruheca zgrnola prt.
Ko b' načinjala kolač, ko bi men' natakala kupo,
oh, te b' prilika b'la, te b' srce si spovedal.
Kar b' natočila, brž b' mogla nagnoti na svoji ustni,
ko m' ga vrezala kos, prej b' mogla sama nagrist'.
Res k teki bi m' le šlo vse, kar b' ona kušala prej;
ter b' jo hvaležen hvalil, vse 'z srca bi spovedal.
Koj bi na njen nadrinjak se mi' nagnola glava,
pod nje vrelo srce, na nji pa krop nje solzic.
S snažnih bi polic nad naj' blagoslov božji dihal,
kimala Lada z lišt, kimal i sinko Milek.
Oče bi naj' celoval, cel'vat' velel si na čelo,
pred Mileka grlici, pred Lado d'jat' jabolka. –
Oh, zadost', zadost', obraznost, zrcalo prešlosti,
vlezi se, krvi skok, zrcalo, moriti nehaj!
Kar se zmotalo že let stotin iz časnega klobka,
skoz dalje, dalje dirja po stezi, ki ni ji kon'c. –
Za njim pa korače v nadutem plajši vremena,
kih noben' milorad' nam, lica smešna kažo.
Tuj'c z zapada narinol ko gad, naše hrame nateknol,
strup je cedil, kod šel, ki vse mami široma:
Belo ruho Slovenk podleže tujk cape pestre,
čizme, guzanco – šolni, platneno – katun.
To je pričn sumljivosti, verig in ključence čudne,
to je mojih vzrok solz, ki ž njimi vrata perem.
Brž mogla prosta slovit' šega od srca, sladkih od usten,

gizdost, lišpanljivost mesto njeno zasedli.
Kje je jo najt', kje najt', pred njenim klečat' obrazom,
ki ž njega sine blesk, ko z Božje matere zvezd?
Trk, trk, trk na vrata bijem, prose grlo zove,
al ključ ne zročlja ter ne zacvili stržaj.
Kaj je to? Mort že pomor 'z hrama znosil njo in družino,
trav'ca zarasla že prag, rosa otepena ni.
Ne, ne! Vanj se zaverižil bogatuh sè zakladi,
v njih čepi skrbnej' ko kvoklja na zvalnikih.
Kdor zlata cink ljubi, tud' ceni vse lastno za zlato,
tak dvoje milih hčerk je za zlato na prodaj.
Bo le zaročena tem', gorje, ki več blaga premore,
vendar zlato ne bo strasti mu slajilo ur,
in ust bo ponujal mraz ki jal ga dal in podložnice,
jagod svih ne bo ne trohe mu mogla dat'.
Iskre lesen ne skreše ocel 'z najboljšega kamna,
v gasnjeni padi oglen v slamo, ne bo ti žaru.
Ko konoplja bo on kraj nje, bo rožice plastil,
več' obrašča se drač, tem večji dverha ji cvet.
Velik že dan! V kraj 'z teh krajev, v kraj, srce, misli:
rudnati ves je zaklep, var'h temu nemilosrden.
Ako bi s solzami c'lo otalil zaklep, bi še var'h stal,
ni meni zlat'ga dežu, ki bi mu prsi opral.

N A M I L K A

Brat, rožo videti b'lo mi, še silen srca poskok
svedoči krvi burk. – Den' meni na prsi dlan!
Brat, rožo videti b'lo, vendar pa je gledat' ni smet'.
Spređ oči bila mi migom, tak preleti nebo blisk,
ter se zagrinola brž, ko sonce z meglam' se odene.
Stal pred meno le blesk, jemal oči s trepetom.
Čem s torišča. Ganot' noga ni mogla. Mene ne prašaj,
c'lo ne prašaj srca, vbogo česar le ne ve.
Prašaj sam njo, ne vem, kaki punčici, ki spredrle mi
vse vboge žile do pet, kaj odrevenel mi život.

Oh, jaz bil tedaj, kaj sohe pokojne so v cerkvi,
čul b' c'lo trkati cip, ak meni sluh bi služil.
Mrak pred očema mi bil, ko da b'je premenilo belmo,
srce se dvigalo, ko da b' v nebo htelo prhnot':
čem' ni počilo te, čem' ni odprhnola duša?
Brž odprhnola bi, al vsaki čut jo držal.
Oh, odprhnola brž bi, da ne b' se v srce lovila,
njenega se ga drži močno ko kamna polip.
Kak bilo nji, ne vem prav – al ko zdramljena je prešla,
rožice njenih lic v divji prevrgle se mak.
Sem reči nji tri reči hotel, reč' samo tri ljubeznive,
al dopovest' jezik ne m're ne ene ne pol.
Nji celovat' sem hotel samo rob nje dopetne suknje,
al trepečem, ko b' stal med nama žareči meč.

LAŽLJIVA LJUBAV

Ljubav je draga,
malokje prava,
maloktera večna:
draga ma duša,
jaz sem jo skuša'
pak ni bila srečna.

S srcem sem gubil,
vroče te ljubil,
ti pak si lagala:
skušnja je prišla,
ljubav odišla,
ti si jo predala.

Zdaj si zdihujem,
nad rano čujem
srčno v urah dugih,
ti pak se smeješ,
mladost si greješ
že na prsih drugih.

Da bo ti znana,
kaka je rana
srcu žali vbiti,
vzem' si na misel,
zna še ti kisel
čas kak meni priti.

Da polne cvetja
pojdi s proletja
v zelene gorice;
trsove brste
vzemi med prste,
brž odtrgaj klice!

Na rano joče
trs solze vroče,
dok s' mu moz'g ne vsuši.
Glej, trs in klice,
to ti je lice
srcu men' in duši!

PELINČECI

I.

Silna htel sem, da je ljubav,
v kateri ogenj bil obilen,
a ti čut povrneš drugi –
bol, oh, – pa saj to čut silen!

Nisem angela za ljubo
nit' si iskal, da božica –
pa jaz morem zato, da cvest'
videl angela ti z lica?

Al to greh, da sem veroval
sladke reči tvojim ustim,

ko si šep'tala 'zmed mojih:
Nikdar, nikdar t' ne zapustim.

Kaj ne bile uha gluhe
te, to sladko laž slušče?
Kaj ni slepe oči, videč
tvojih angele smeječe?

Kdo bi mislil, kjer angelci
v lici, da vražiči v krvi? —
Oh, vražiči, ki so krivi,
da bude se kesa črvi!

Silen čut htel, silno ljubav,
al zrasel kes obilen:
kaj si terjal, to si dobil.
Vtiš' se! Al ni kes tud' silen?

II.

Oči, niste je gledale!
To le angelska podoba,
ktero bi Bog poslal, da 'mam
slaj' prečutljaj onkraj groba.
Oči, niste je gledale!

Uha, niste je slišale!
To le pesem rajske ptice,
ktera mimo mojih dnevov
mi letela je stezice.
Uha, niste je slišale!

Roke, niste je objimale!
To stvar čudna — b'le le senje,
ki brž minole, da spoznam,
kak nečimerno je življenje.
Roke, niste je objimale!

Usta, niste ust kušale!
To le bila medna kaplja,

ki z nebes kdaj kdaj pade,
da sveta trpkoko vtoplja.
Usta, niste ust kušale!

III.

Močit' očes mi solze ne prestale,
ko vrok me vgodil s petero strelico:
mi mater vzel, napol – napol sestrico,
v mrlične mi oči oblekel halje,
ter srca ljubih bratov mi odpale,
al ti si m' z lica zbrisala solzico,
ko m' dala v sebi mater in sestrico
ter v moži svem – očeta vredne hvale.
Prekrasna duša! Tvoja ljubav prava
mi dovol' le, da se vteč' sirotek
ti v krila smem, kjer zdaj sloni mi glava.
Ne morem je povrnot' teb', ak včasi
te ljubim kak na nedra sin tvoj krotek,
ki z rokco mi zdaj kondra ravne lase.

V LASTNEGA SRCA

V lastnega srca si pepel
sem zakopal ljubav zvesto,
grobec škropil si s solzami –
misleč: vgasnolo bo mesto.

Ti spet prišla, reč začula
zakopana je ljubav tleča,
odpihnola lahek pepel –
sapica ust tvojih žgeča.

Stanola je v plamen ljubav,
plamen šviga bolj in bolje,
čem ga s solzami gasiti,
al so solze brž mu olje.

SONCE LET

Sonce let še m' zadnjič s'cer ne zajde,
al sploh manjši njega so obroči,
njega traki dnevoma manj vroči;
vendar bliže zgodnjih rak me najde,
ko spet noč se z jutrom loči.
Men', mladenčje leta že do kraja,
silen se vihar počasi vleže,
prednja nestrašljivost m' več ne streže,
ž'votna nit že h konci shaja,
sam spomin še mi jo veže.

Sam spomin, oh, nekega mi vžitka,
ko fant jagode po sončni trati,
moj duh ne m're jih nehati –
dok ne vtrga se mi prhka nitka,
na preživanje nizati.
Trošil sem z otročjim je hirenjem,
ko odtekali brž, se radoval,
ak mudil se kter', zdihoval,
vendar ko na drože gre z življenjem,
b' rad popolnom' jih vživoval.

Kaj je človek? – Bog v ruh'ci krhki,
v nespremenjenem' al dečjem' dobi:
po vsem rok'ca seže, kar s' mu dobi,
kmal' po zizku, kmal' po suknji brhki,
kmal' po pestri kamenčeka podobi.
Vendar preminoč' ko megel bliski
je hlepenje, membe že duh truden,
ko že bližat' čuti ž'vota gruden,
b'lo po volji – prešlo – c'lo ogrizki
vžitka, k' bil prej najbolj muden.

Z B O G O M

Zdaj hip, zdaj strašna ura s stokom zvira,
ko roka z roko zadnjič zbogom stisne,
še slobodno na srcu srce vmira,
še zadnjič oko v očece zablisne;
potem ko drugem' moja tva že roka,
potočim v pust se svet – brez srca, oka.

Srce le teb' ostane, men' le telo,
oko pa žalosten sred solz otoček,
dok mi ne vgasne – Bog daj, da b' tve 'melo
srce le boljši vrok, bil boljši oček –
(mor'bit' ti bo po stoku ure zdanje,
ak več ne spomniš ljubavi se naj'ne). –

Al je mogoče razločenje, kjer zveže
Bog z vsemogočnim kinom isti duši?
Al zlobnoroki človek tak razveže
ti pas, da se obljuba večna ruši?
Bašt' jastreb splaši z gnezdnega jo roba,
al ni samici ljub'vi do goloba.

O ti vse moje, nežna moja gr'lčica!
Bo t' roka priležna 'kol' druž'ga grla?
So l' te zacvele drugem' usta, lica?
Bo l' krv do mene ljubavi ti vmrla?
Se prednje drugem' vgnalo srce vroče,
v ko zlejal moje Bog? – Bo? – Ni mogoče.

Do zdaj bil blažen najin vrok, bil sladek,
al sreča naj'na b'la ko rož'ca v sušci,
vsak dan bil sončno mil al kratek;
tve jasne oči luč, toplota, kušci –
Oh, kušci, k slovi še! – Ne: ustna tvoje
so ne več naj'ne, ne več ljub'ce moje.

Tak vzem'te jo! To 'mate tud' spomine
vse, vse: pri komni ono kraj nje mesto –
prag – trato – potek, ki se k hramcu vine,

vse sladke reči s sanjano nevesto –
še vzem'te mi život, nočem tela, duše,
še pamet, vgas'te duh nesmrtno duše!

Oj, kam blodite misli. – Te za veke
objel mladosti dušo cvet neveli.
Al ti spomeni? – (Ni več Lethe reke). –
Živeli do ti večni mučitelj. –

Najsi! Tud' bogovje 'majo trpeti.

MIŠLJENKE

I.

Božji volek

Čem' pa božji volek
lazi na vrhonce?
Da brez mude prhne,
kjer je nebo, sonce. –
Čuj! Ak nebo, sonce
zirat' če tve oko,
moraš zmot in blodov
nehat' dno globoko.

II.

1. Zahod

Sonce zajde na zapadi
ter se rodi spet v iztoki;
kjer je men' zajšlo, znam dobro,
oh, le kaž'te iztok oki!

III.

2. Zahod

Kjer čar ljub'ga sonca zajde,
z zlatom meglice zarobi,
kjer je moje zajšlo, megle
črne so ko grozni grobi.

IV.

3. Zahod

Sonce zajde, len zatisne
svoje oko – cvetek plavi,
tud' men' zajšlo, al zadrivnot'
ne da zahod trudni glavi.
Vendar ko spet sonce rano,
len vesel spet zre k izhodi,
oku mem' ni jutro dano,
medlo sploh v večeru blodi.

V.

Večer

Blisk na nebu večernem odpira šegasti nebesa,
al ko b' z okom trnol, spet z zemicoj je zapre.
Tak ravno kratki bili ste moji dni srečne ljubezni,
zdaj le prašam srce: Al bili ist'na li sen?
Ist'na b'li, ist'na! Srce spričuje z nemirnimi cipi,
al večne ljubezni, žal! polovica že prah.
Oj, ostanki nebes mojih! Kje ste barema vi?
Vpričo te ni, ljubi prah, troščica moje sreče.
Tih zdihljejev le raznaša golč gluho vetrovje,
solz'ca, ki pada z zem'c, pada na prah nečutljiv.

VI.

Na morju

Oh, vi modri krogi, modro morje,
kar prezre od večera do zorje,
kar od juga do polnoči oko,
vsod le vidi tvojo volhko roko.
Oku si nezmerno, pa te le preplava
ribica, da kraj brega pospava.
Tak samo ljubezen moja je brez kraja?
Oh, ni brega, kjer srce postaja? –

VII.

Pokojni čutki

Den' mi sem na prsi roko,
tu v njih grobje je globoko:
žal ter vse radosti rane
tu so s čutki zakopane.

V prsih čutki se valili,
prosto srčece prekrili,
ker ne 'meli vsi prostora,
se selili 'z ljub'ga dvora.

V druga srca hteli sestiti,
v druga srca blago nesti,
v svet idoč gredo na usta,
v svet, ki le ledena pusta.

Vhlipnejo strupen'ga zraka,
brž pripravlja se jim raka,
eden v njo za drugim vdira,
smrt jim svoj prtič prestira.

Tiho znosim si je k grobi,
solzice vsadim na robi,
'ž njih cvetlice te pognale,
zakopanim sohe male.

Najte mislit, kaj to radost,
ni je, kjer proč sonce, mladost,
to le iskrice 'z pepela,
to le cvetja drobta vela.

Ko po kloštrih skušenj tenje
davnih mnihov ni življenje,
tak so nekdanjosti traki –
sama je že davno v raki.

Den' mi sem na prsi roko,
tu v njih grobje je široko:
žal ter vse radosti rane
v njih so z mislim' zakopane.

ROMANCE

I.

Zbogom, sestre, zbogom, brati!
Dajte mene v klošter, mati!
Bilo leto dni v nedeljo,
kaj mi pravil: Prej ko cvelo
cvetje modro bo in belo,
v cerkvi dam ti prstan zlati –
Zbogom, sestre, zbogom, brati!
Dajte mene v klošter, mati!

Čakala v samoti tožna
dolgo sem, do mesca rožna,
ter zanj molila pobožna –

zdaj sem veli cvet na trati –
Zbogom, sestre, zbogom, brati!
Dajte mene v klošter, mati!

Glejte ga! Pod lipo hodi,
drugo mi za roko vodi,
kljubi meni, našem' rodi,
z drugo šeče, se bahati –
Zbogom, sestre, zbogom, brati!
Dajte mene v klošter, mati!

'mela vrtec v lepem cveti,
znala sladkih pesmic peti,
zdaj mi neče roka pleti,
sladnih pesmic grlo dati –
Srečno, sestre! Srečno, brati!
Dajte mene v klošter, mati!

Glavo d'jala mat'ri v krilo,
vtihnola, le srce bilo,
ter zavpila si nemilo:
Bog vam vse za ljubav plati –
Zbogom, sestre, zbogom, brati!
Jaz zdaj pojdem v klošter, mati!

II.

Zvezd je na nebu dosti,
zvezd zvezda je danica –
tol'k' deklic 'ma naš kraj prosti,
al le ti si mi ljubica.

Ko si ti ko golobica
s krotkim okom me vgodila,
z usten tretja besedica,
ki je slajš' od prvih bila.

Tedaj solza me pobila,
žar spustila v prsi moje,

srcu se razpela krila,
srcu, ki je vse, vse tvoje.

Pelji v on' hip misli svoje!
Nič ni slajše od spomina?
Prašaj prvlje srce tvoje,
te obsodi me, Regina!

Svetlo je! Men' ni vedrina,
da ni tvoj pogled mi dani,
mat' obsodila me sina,
mene tvoja v tuje strani.

Pridi! – Al smrt pride rani,
saj brez upa nič ne zgubim;
al pak život mi ohrani
s tremi rečmi: Jaz te ljubim! –

III.

Ljubav božja je beseda;
ljubavina reč je pesem:
da do tvojega pogleda
tota bi mi prišla resen ... –

Bilo malega je travna,
ko te, duša, videl blažen;
ki ne videl te že zdavna,
moj pogled postal je vlažen.

Z roke visela s' očeti,
ki v tvem cveti srce vtaplja,
kak visi od veje v leti
plantave jutranja kaplja.

Tudi ti s' me zagledala,
zaostala zadi malo,

ti mi priliko podala –
tebe oko si vživalo.

Jaz pak ne razumel vbogi,
ne zamaral to nazočen,
prešla si na lahki nogi,
ko kraj brega 'zvir potočen.

IV.

Srečen hip, o blagor meni!
Poleg mene spi ljubljani,
oh, da mi se ne prebudi,
znam, da ljubi me – v tem trudi.
Vi pak, heš! drobne mušice,
ne sedajte mu na lice,
dokler ljubi moj počiva,
sladkega si spanja vživa.
Heš, heš! Ve drobne mušice!
Heš! Heš!

On je tisti cvet neveli,
v katerem srca bol zaceli,
klinčec dragi preljubljani,
v srce, dušo mi vsajeni.
Oh! Oh! Da bi v totem časi
ljubi slišal moje glasi!
Skoro prespij se, prebudi!
Ne, ne – boljše se odtrudi!
Oh! Oh! Da bi v totem časi. –
Oh! Oh!

Čutke moje – kdo je čisli! –
Ko si srce na te zmisli,
tiha solza ti svedoči,
da te ljubim zdaj v polnoči.
Da bi skoro zimsko vreme

prišlo, skoro da me vzeme,
te bom srečna v polnem cveti
smela te bom veke 'meti,
da bi skoro zimsko vreme. –
Da bi! Da bi!

Sliši me, Ti Bog premili,
si detetu oča v sili,
daj obvladat' mi težkoče,
bodi varuh krvi vroče:
vteši naglo poželenje,
ravnaj nedolžno ljubljenje,
kak za naju bo najbolje,
poleg svoje svete volje
vteši naglo poželenje. –
Vteši! Vteši!

MOJA VLAST

Spet se mi vlasti kip razgrne,
z žalom srci srca zapisan,
nanj vihrele vihte črne,
al še m' vendar lep, nezbrisan:
Vsaka trav'ca – samo cvetje,
ves kraj same so – nebesa,
vse besede – samo petje,
vsak stopaj obraz le – plesa.

Ne, ne, mladen'c, to le senja!
Glej, kar istina je zdanja:
Vse naspak. To kamba, tenja.
Vlast globoko ti že ranj'na. –
Tenja? Kje pa te vlast moja?
Ni tu moja zibel bila? –
B'la je, dok b'la zibel tvoja,
al zdaj tujka s' jo vsvojila.

Voljno 'z tamtod le zagledneš
 spet, kjer zvezdic polna streha,
 ko na post'lji že prebledneš,
 v žilah t' trudna krv opeha. –
 Gorje! Krv še m' silno bije,
 ne bo še skor' do kaplje zadnje.
 Bij, bij – Naj se m' smrt dobije,
 naj nji blaž'na kocka padne!

ČEMU STANOVITI ZDIHLJAJ

Čemu stanoviti zdihljaj, ti nadra podiže tesnobne,
 čemu ustnice: »Ah!« neme odpirajo: »Ah!«
 Čemu oči na nebo strmljaš? Jel' iščeš miru tam?
 Trudiš oči zastonj, tamkaj ti ne ga miru.
 Tam ne stanuje mir, odžalnosti, ah, ni je ni tam,
 niti nezemnih zveze naše ljubezni je skrb,
 kroži po večnih poteh ljubezen njih s'cer, njih ljubezen
 v milih očesih gori, naša pa premajcena njim.
 Dokler še naše noge to zemljo tlače, nas le sreča
 čaka tudej, ako mir iščeš, le išči ga tu.

JAZ NISEM 'Z TRUME

Kera gruška mehkša – boljša je,
 kera dvica lepša – hujša je.

Iz narodne pesmi.

Jaz nisem 'z trume, 'z ktere bil Kioček,
 ki lajal z gobcem hrapavim na ženske,
 ampak ljubitelj krasnih duš in oček.
 Veličim s sladkim« ustami Slovenske.
 Oh, kdo jih *hvalil* ne bi krotkih ptičic,
 on sam le, on sam 'z t'me bi bil peklenske,
 ki ne b' pogled ga vkrotil golobčičic.

Njih moje srce sploh časti in glava,
 le teb' dat' more grenkih del vrstičic. –
 Res lepo krasno tvoje telo, vsa postava
 bašt' lepa kakti *vilina z gorice*:
 v se samo se zagledala mat' Slava,
 ko te rodila: je okroglo lice,
 le oči, 'z kih slovenska iskra bleska,
 ti nos ko kljunek nežne golobice,
 in čelo jasno kakti luč nebeska,
 ter ustni – zrele v pogorji maline.
 (Pa naj zato ti svet le hvalo pleska.) –
 Kar pevec s soncem svojih hval posine,
 tem' more biti itak krasna duša,
 brez krasosti krasoti vsa čast zginge,
 ker ko brez hladneg' dežja cvetju suša,
 tak ko krasoti tela lošč se zgloje,
 je brez krasosti telo mrtva puš'a.
 Zatorej meni tebe žal za dvoje:
 ker teb' ni božja milost milši bila,
 na krasnost ti ni Bog d'jal roke svoje,
 al lic ni ostrost raj' v grdobo skrila.
 Na norce m' stavljala ne b', vešč'a, bratov,
 ne b' vernih vlastencev za nos vodila,
 da ne b' b'lo *tvojih* golčev – vere tatov. –
 Pa saj bo t' skoro vrisk po sladkem trpek,
 ko-š ti, kar je plemenitaš brez zlatov.
 Za troho let cvet vsahne, kakti srpek
 bo ognol nosek zdanji se visoki,
 iz zdanjih jarkih ust se glasil črpek.
 In bliskavice v vsemogočnem oki
 do vgasnole, t'ma de ga okročila,
 solze do kapale na suhi roki,
 povesile se nadram čarne krila,
 iz prs se grenki dvigali zdihljaji,
 ki niso znale, kaj je ljubav mila. –
 Glej, ti na priliko – (Le m' se ne smeji! –
 C'lo smeh bo se spremenil z rumenobo.)
 glej, kak te rože in ti cvetni veji

b'čel cele roje vabijo za sobo,
na teh pa pol 'sipanih kje kje ktera,
al teh rož ne obide velo dobo
nobena ni od jutra do večera.
Kak ti, ki zdaj obeča ti ženitvo,
te neha, ko-š brez rož ko pav brez pera.
C'lo tem' bo srce ljubavi skor plitvo,
ki zdaj ti pravi, da je neizmerno;
z nobeno ne-š ga sprosila molitvo,
komu se z rečmi ližeš zdaj, ti jagnje verno,
ker vseh, kar fletnih b'čel že b'lo 'kol' tebe,
bo reč odnesel veter ko smet perno,
ter, ki neznanih še zdaj srce zebe.
Te, lej, zaslužena bo prišla plača,
ko ne-š več 'mela nikoga 'kol' sebe,
z lepoto, ki omamljaš zdaj ko kača,
lej, boš, kar pavoka je brez pavočine,
preživala spomenke, prevzetnjača. –
Bašt' vbogo si siročče, ak obsine
ti ravn' lepota vse obilna telo,
ker k blagrom čutljive deklina
srce z istinito ljubavjo ni se t' vnelo;
ko z dušo kloni sestra se lepoti,
ko črstvo diže se, kmal' pada velo
srce kak barkica po morskem poti,
ko zakon duše v životu zedini,
da, ak mladosti ogenj ravn' se vkroti,
srce koreni v src' kak hrast v pečini,
ko ljubav 'stane, ak ravn' cvet opada,
ter mlad krog njuj' požene – hčerke, sini.
Ti znala skrbi ne-š do dece mlade,
ne-š sinku z rok'co, kad visi na zizku,
gladila lica trak, ki tvoje dade,
nit' v modro oko nekdej milo bliska,
ne-š čula sinka prvih slaj besedic,
nit' mehke rok'ce božanja in tiska
ter boš po letih cvetja kakor dedec
in babica brez sinov, vnukov ž'vela,

ter, Bog obvar! *z milostnih jela skledic. –
 Delaj pokoro! Ni še odletela
 prikladna doba. Gizdost s sebe meči!
 (B'lo b' pozno, ko-š že golobica vela)
 Tovarštvu metuljičnem' se odreči
 ter mladencu, ki ni nikol' lagala
 še ljubavi mu usta, v krilo teči.
 To bašti troho ti prineslo hvale,
 živet' kak Lařda v slavnem mesti,
 ko v cveti dične roke obimala,
 potem pa kruh mort' iskala po cesti –
 bar ni b'lo več ji nikšega spominka.
 Tak vtepena metuljica brez česti
 neslušena b' zdih'vala ti, Pavlinka!

POSVETILO PRIJATELJEMA

Ne pojem njim, na srci vlast ki nose –
 če kremen – kamen če razklati človek,
 ne bij po njem z lesenim, majhnim macljem!

Jaz sem zatočil zvonce z žmetnim plesom,
 resnico s perom trdim sem omožil,
 ker glas moj bije k hrapavim ušesom.

Vam hvala, vam poročim glase vlastne,
 vi b'li ste meni, kar so ranam mastne
 hladila, ljubeče bitje ljubezniku,
 kaj sloboda človeku, kaj vozniku
 prijateljkinje v ječi, misli lastne.
 Na misli sploh – ko blažena trojica
 shajali se v tuji vozi, v lastnem zraki,
 srca prepolne vlasti, srčec lica.

Kje zvezdici sta? Zdaj blodimo, gorje,
 v različnih krajih kakor ladje v tlaki.

ZVONČEKI

I.

Moj Bog, ki ti na skrbi črv in trava,
vse, kar posine ljub'ga sonca oko,
kar v noč se krije, v morja dno globoko;
kam migneš, radost zre, tam tvoja slava.

Poglej na troho tve skrbi, ki spava
že mučenik narodek treh potokov!
Oh, smil' se, smil' nad njim, ki močno roko
k teb' podigavlje 'z brnjav'ga rokava.

Glej, nima meča več na dolgem stegni,
le v srci nosi ga ko tvoja mati –
Nemilosrdnem' tujcu ga odtegni!

Vlij tujcu kapljo smila v srčni kamen,
raztop' ga, al daj men' moč ga razklati:
pa naj bo tvoja sveta volja! Amen.

II.

Zakaj se mlado čelo ti grbači?
Zakaj oko dreveno v trav'co gleda?
Zakaj na mladih licah s'jajnost bleda?
Zakaj reč plava v tožbi, zen'ca v plači?

Zakaj veselja tebi se ne rači?
Kaj vroče srce ti zdaj polno leda,
ker ustni grenki ko pelinca greda?
Kaka nevolja tebi dušo tlači?

Nehajte prašat', čem' ni to al ovo!
Veselja ni več, s kim b'la m' duša zdana,
že davno nehalo je pošteno vdovo.

Kar vojšču ščrbljava v Vogrskem zbrana
ter lice križem žmanjgavo sirovo,
to men' poštena za moj narod rana.

Z V O N Č E K I

I.

Brat, treba žlahtnim žilam tvim pobuda:
zaslug do lepih cesta je široka,
če vlasti služit' sil bo tvih odloka,
ne bo življenja ti požrla gruda.

Sè vsoj močjoj bran' narodnost brez truda,
naj nam ne zgine ko obraz, ki roka
prostakova zamaže ter mu poka
po trakih lepih dež in toča huda! –

V naroda krilo den' imena seme!
Bo črstev cvet doklil ko bršljan trava,
kaj ga ne bo zadušilo let pleme.

Al pred, v zatoke kak dotegnol barko,
kjer ga objela blaga mati Slava,
po spakah se mučil Kraljevič Marko.

II.

Vas zvončeki, poženem od veselja,
med brate nes'te bratovske mi glase,
kaj 'z čutkov se splodi, jih v srci zrasede;
zahit me kmal' v nebo, kmal' v pekel pelja.

Od sinov, od pradedov, 'z selja:
kak naše se radujo s petjem krasede,

kak lice cvet, sram čiste kiti pase –
Vse, vse jim glas'te, kaj srce povelja!

Najprej mi let'te k bratu prek Ivance
ter rec'te krila vnete mu dotekši:
Nas pošlje brat ter nas med brate pošlji!

*zročil vas radogostno bo med znance;
oni vam ličeca glade, do rekši
vas rokovali precej: Dobro došli!

III.

Prè – pero ti preostro, brez poštenja,
brez srama duh – me dražit' čejo z bajem,
kak pes vogrski počestniku 'z lajem
preti, kmal' da ne vzame mu življenja.

Postal bi l' s perom, graja dok ne henja? –
Ne! Zvonček še navan. – Le s koračajem
drzno dalj'! To še nes' tvim bratcem, krajem,
naj odemi se njim pravice senja:

Le vi ste vzrok! V kosmate se kožuhe
lapuh lovi in rad se od njih ne loči,
al bele, gladke se ne prime ruhe.

Tak sluš'te na moj glas, ne bote gluhi:
kožuh norij če slečete, ni moči
na gladko kožo se prijet' lapuhi.

IV.

Gori m', gori ubogo srce: ko v parem
če slame hiti iskro, kvišku švigne,
prot nebu s srcem vnet se duh mi zdigne,
nasolzen zdolaj tam nehaje jarem.

Položil narav iskričico z žarem
v nadra majhnem', al ko z oč'ma migne,
njo vpahnol s tvim jezikom, ki vse prigne,
pastir ko tlečo gobo v listji starem. –

Oj sveti ogenj! Kam še boš me vodil?
Naj najdem to kraj matere počitek,
k nji sem priklenjen, 'z vlasti me ne diži!

Bo mahal z menoj veter al me vgodil
tresk pušk šesterih? – Ak tak skončaš žitek,
te l' sram? Ni c'lo sin božji vmrl na križi? –

V.

Od sreče stare, kaj bo prišla skoro
spet v domovino mi, sem sanjal mladi;
skodrala se mi brada že na bradi,
zdaj, mislim, tujca vrag bo vzel potvoro.

Zastonj, zastonj – odlaša še pokoro!
Ne vidi žarne zvezde slep v zapadi,
ki kaže stezo v raj tistim, ki so v kladi,
nit' groma, ki nanj kota kare goro.

O Bog, ki te Sloven'c tak lepo moli,
vsliš' božnih prošenj eno mi al drugo;
vsmil' se nad njim, ki grozen tuj'c ga goli!

Ne daj mu duhu padnot' v smrtne jame,
daj mu slobodnost al den' mene v trugo,
daj zanj mi vmret', kak božji sin vmrl zame!

VI.

Sirota vboga polk je naš kak vdove
brez gleštva, ki pomirajo jim možje,
žive, če da jim kdo 'z milosti božje
drobtin'co kruhca al je k mizi zove.

Cel dan se trudi, zmučen gre pod krove,
Sloven'c strahonjem večno za podnožje,
kaj strel Perun'vih zlomljeno orožje,
kaj s Svetovidom i porušen Prove.

Pa kdo je kriv, da kruh s solz'mi si mesi
zvun njih, ki lok izvili so Radgasti,
v spodobi angelski. Ah, oni besi!

Zvinili stare naše vere roko
in navalili nam v naši vlasti
lastnost kristjanstva – križevo le moko.

VII.

Danici Hrvatskoj, Dalmatinskoj in Slavonskoj

Povzela mi je tvoja s'jajnost oči,
ko zgoljufane spet podignol zem'ce,
ga vkoval vrok. – Al drami služno plemce
tve oko, mu hladilo v rane toči.

Sloven'c že deset vekov vlast si moči
s solzami, ker med Madjare in Nemce
si zbegla, kmal' obšla Poljake, Pemce,
spet jasno tve oko se nam pritoči.

Darujjo mlado kak svatje nevesto,
ponujajo ti srca sini prosti
in krv, ter spremljajo na trpko cesto.

Pa kaj jaz sosed vbog' teb' pošljem z meje? –
Je v srci žal – mest' bis'rov in radosti.
Tvoj ven'c le pletem – solze in zdihljeje. –

PRI NAS PISARI VSAKA PRIMARUHA

Pri nas pisari vsaka primaruha
in sili k štetji, ki se nam že hreti,
če tak bo dolže, um bo mogel vmreti
Slovcem, si prose vsakdanj'ga kruha.

Res ščava ta nima ne troh'ce duha,
ko b' htel v retorti kemik jo segreti,
'ž nje ne b' b'lo tol'k' mozga ucveti,
da bi pri njem tri dni živela muha.

Evropa moške leta že dorasla,
ker krepka hrana njej, kol'kor njej treba;
ne išče modrosti sam' v očenašu.

Al naš polk je le gingav fant, brez masla
ker skleda in brez črstvega mu hleba,
ter pšete v usta mu le mlečno kašo.

VI »HOFPOETI« KI GUBITE KRALJE

Vi hofpoeti, ki gubite kralje,
bedaštva in krivice vi oklopi,
vi mlake, v kih se nam narodnost topi,
pest, našo ki prostost drži za žvale;

vi vsi ljudje, preklete vražje hvale,
vi naši krmljenci, žolnirji, popi,
edina, ki sramota ste Evropi,
ribrajtarji, pisarji in tak dalje –

Vi jete, pijete, da vlast bo sloka,
ter našim d'vicam sad prepovedani
ponujate – da b' vsahnila vam roka!

Le vse vzemite, da smo c'lo obrani!
Požgite vlast – da pušča bo široka,
le skraja bod'te, prasci, ženski strani!

DEŽEL VI EVROPEJSKIH KIPI KISLI!

Dežel vi evropejskih kipi kisli!
Še ni človečanstva zlata era godna?
Zdihuje vsod slobodnost še prirodna,
noben kralj svih dolžnosti več ne čisli.

Nevolja, ki ni b'la še znana misli,
preroke božje žnje, kjer vlast zahodna;
s krvjo se odkupuje čast narodna,
ki mučenično čista vre po Visli.

Z nedolžno krvjo Po in Tago joče,
spet kolje Rim sve Brute in Katone,
preganja Nemška sve Armine vroče.

Povsod le kri. Oh, le s krvjo otetí,
slobodnost, tebe moč in tvoje trone?
Al spet bo treba božjem' sinu vmreti?

ZDAJ TEBI PRED OBLIČJE

Zdaj tebi pred obličje, cesar, stopi
ma misel, ki ne zna vmrteln'ga praha,
ki z vsem človečjim govori brez straha,
čeluje brez linica v oklopi.

Od Boga so teh narodov ti tropi,
ki ti dal v vražje kramplje Vogra, Vlaha
ter Nemca, ki s krepostjo v ustih baha,
s peklenko roko grabi pa po ropi.

Obiš' z milostjo vboge si otroke,
z žarečo šibo hlapce v tla zamlati,
ki v mrzki si peró krivici roke -

Priglasit:

Oh neka su
 pobjega lozice
 kafi sadovoljne.
 Ota tance jid
 ni za ni mira,
 fji ga the dera
 flast defter jank:
 Tam nede luid
 to jusep, in bogno
 kafi sadovoljne.

Taj ni jusep, defter jusep:
 a tam shirinj, ni v tam shirinj
 y ga toglenj
 lahko debel:
 na sta sabel:
 ki mi ga voljas —
 kafi sadovoljne.

II.

Nek se ozleha
 debel ophi, bog dan,
 tla tji bel ozleha
 fako had ophi bogal.

Nek se najesti
 debel si cipod dal
 nobil v nove tamvija,
 Pobje faki gubel tihodri
 fahija f. s glane tbi.

neff iglani kufjanfla dafj.

I.

Trista nash tvojny do fjanj dove,
 biva gylflava vagon k pomate mofija
 vime, zhi da nijn the vobele kofjan
 doobirnye do vija, ad vime ki pad dove.

fflony tvojny v nikel jvanjy sool
 ffrakonye do lozovjant the pojvofij
 taj fluel flouvolny, flomend vrostel
 taj v fvolovdom taj pomfla dove.

Pa taj p tvoj de tvoj, f jolmij ni niji
 vovn niji, ki vitan tal vobele kofjan
 ob am v anglyfij fporob kofij.

Vimble Hare vone naghe nede
 vone kofjan, ffrakonye v naffij dafj
 vime nastavofij kofjanve te mo do,
 ga v bogel vobele — al vrami ffrakonye flony
 v tve oti, vna kofij v vone taji.

Povola ffrakonye ffrakonye ophi
 ki vofjan, ffrakonye vofjan, vone
 tal vone, ffrakonye vone, vone
 vone vone ffrakonye ffrakonye vone.

Tvojny the defter vobele kofij ni niji
 ffrakonye, taj vime vofjan v vime
 ki vime, ffrakonye vofjan vofjan vofjan.

Damij miaso tal ffrakonye vofjan
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan.

Pa taj vime vofjan ffrakonye vofjan
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan.

Vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan.

frita ja pomije pomije,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan.

vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan.

vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan.

vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan,
 vime vofjan ffrakonye vofjan vofjan.

Ilma vofjan vofjan

*Faksimil Urazova rukopisa: Tipična strana Urazovih slovenskih
rukopisa s različitim pjesničkim konceptima i potpisom:
JStanUrazCeroičán*

V srditosti spočenja sina mati,
pod srcem nos'la in da ti podporo,
za tebe hrani kredi zdaj pokoro.

OH OČE NAŠ

Oh, oče naš, ti si v nebesih, svati
ime se tvoje v nebesih in med nami,
se volja 'zide tva, med kraljestvami
le daj nam tve, ne daj nas sramovati!

Češčena si, Marija, milostna mati,
Gospod s teboj, češčena med ženami,
slavljen sad tela tvega, Jezus! Vzami
molitev to na milosti stol zlati! –

Tvoj žal bil grozen, kažejo tve lica;
groznejši vendar Slav'je krvav jarem.
Vmoril Te skor', njo trap' še muk kopica.

Oh, 'zbav' nas, daj Tveh sedem mečev barem,
pred njimi slabniti mogla bi batica!
Naj voljni smo, kak b'li v vekih starem!

DOMOVINA

... οὗτοι ἔγωγε
ἦς γαίης δύναιμι γλυκερώτερον ἄλλο ἰδεσθαι

Homer

I.

Krasna si ti, domovina moja,
lepše ni dežele nobene broja,
jasna, da tvoj blesk, če sin te zira,
solz'ce mu oko ko sonce vtira.

Ti si rajev lišp, ti kamen zlati,
si boginja – ti si moja mati.
Ti b' na sveti mogla bit kraljica,
ako kraljeva bi b'la pravica.

Tva odeja mila ni le ženska,
ti obraz nebeški si, Slovenska,
ako b' mi vsemogočnost pero bilo,

nebo list ter sončni trak črnilo,
ak pri tegih b'la b' mi božja roka,
kip le kipa bil podoba – sloka.

II.

Kod koli mat' Slovenska je dežela
roke raztegnola po belem sveti,
glih da bi 'z dlani kapal ji sad sveti,
vse sama cerkev je, sama kapela.

Kamkol' slovenska reč me sladko pelja,
povsod je les, na kter'ga Bog razpeti,
al stolp, kjer on priklenjen, ki se sveti
mu z lica solza krvava in debela.

In glej, te stolpe in te križe stare
romar objema z neslišano vero
ter vedno nove stavi še oltare.

Oh, ti Slovenec, božna duša vboga,
ti božjih si postavil hiš jezero;
vendar, ki smilil bi se ti, mi nimaš Boga. –

Zastonj doseč' otrok želi krog plavi,
ki se naslanja na goro visoko,
ko pride vrh gore z veliko moko,
brž zrak na drugo, tretjo se prestavi.

Nebesa smemo le nositi v glavi,
ko čemo vjet' jih z razprestrto roko,
beže pred nami v nezmernost široko,
ni jih v ljubezni, ko ne v znanji, slavi.

Mladenci, ki so rotili bogove,
trkaje silno na nebeske dveri,
so kes le kupili in rane nove.

Le ne razdiraj blažen sreče ove:
Le njemu raj je v najstalnejši veri
najdolže, ki zastonj pred pragom zove.

PRIJATELJU J. C.

Ne želi, mladi si prijatelj, mira,
ne zdihaj, da Bog neče kamna dasti,
sred spak ostaneš vreden sin le vlasti
in hvališ naših dnevov prav pastira.

Planinski hrast, ki v nebo se opira,
pogosto z ostrim bičem vihta hlasi,
jemljo biser 'z vod zburkanih oblasti,
potok le čist na breg ga, nad peč tira.

Preber' prijatelje! V miru ko puži
lezoč ti; nek' ob zdravem teli gnije,
drug' ko prašič se vali po kaluži. —

Kogar črti Bog, pod plajš mira skrije.
Torej, ko do zdaj z meno vlasti služi
in moli Boga, naj jo gosto bije!

Τω φιλτατῶ

Kam? Al k ljudem, ki gledajo na linje
al k ozkim okencem bi glas svoj nosil,
kaj ne bom dobrega 'semena trosil
na kamen, sipal biserov pred svinje?

Ne rasejo naranče, v sevrú dinje,
tak ne b' tam mili glas si uha sprosil,
zatorej – da Ti le ne b' oka rosil? –
Pred Tvojim duhom odprem misli skrinje.

Dost' tujih skal se lotila Tva' barka,
da, brat, zdaj samo Tvoj »wrak« k srcu tiskam,
vendar obran'la duša se brez vdarka.

Zatorej, si mi več od trume one,
Ti v sodni dan je vgasnil boš s Tvim' bliskam',
ki zdaj so slepa luč 'kol' naše Krone.

STE LI VOLKI STE OROSLANI?

Ste li volki, ste oroslani, ste li
'z pekla nočnega vrage?
So očaki vaši si brati b'li, je ljubav
njih sklenila na družbo?
Éden stol njim služil do jedi,
ena kroža za pijačo.
Zadovoljnost dala njim blagor *slobodnosti*,

vsaki je 'mel na svojem zadosti.
Ni ga mikalo po ljudskem, obilen
stol čakal radovoljen je tujca,
a vnuke vas lakomnost prevzela, dušo
zatrovila, krv vam ognusila srca,
zemlja ne čuti plugov pa vzdihavlje
pod vašim orožjem, se všibava
pod močnim kopitom, preganja oblake
grom bliskečih pušk. V grobih praščijo
kosti očakov, tam davni vnuk
se z vragi – brati! – Svrži, če loče se
od stebila, usahno. Cvet listja vam diha na nič!

NAŠI PISARJI

Pisarji naši so klopotci,
ki se obračajo proti jugi,
če pa zapihne proti zdolci,
al odkod uže veter drugi.
Je zločestočo včinit' grdo,
al vseh zločestoč zločestoča
je, zločestočo hvalit' z gladkim perom.

JOJ JOJ JOJ JOJ MISERERE

Joj, joj, joj, joj, miserere,
kak se z bodičim nam dere,
kaj me že bolijo uha,
slišat' more vsaka muha,
ko že učena nesnaga
hujša telom bo od vraga.
Pikala je po računi
ostro s jastrebskimi kljuni.
Ko kaj čujem od sekante,
trosim se ko v pekli Dante.

IMENU BOD' POSVEČENA

Imenu bod' posvečena slavskemu,
bod' zvestim sinom tvojim, o Slavija,
ta kupa! Skraja Nem'c ostani,
duh skraja gnil odrodincev strupnih!
Kaj strun te oklopijo, jel' vsega
neslavskega očiščeno? Duri koj,
prostak da ne oskruni svetle,
prav zaveriži! – Natoči, dragi,
in zaročnico liro nastrun' nama:
dve na radost, nastrun' na žalost a tri!
Tajnosti odpečat' vlastenske
in mi zaklad misli odkrij!

Kaj srce pelini ti, kaj obraz
oblači sè tiho tugo, slobodno
spovej vzrok, misli tok z mojimi
spoji se! – – – – –

MARKO IN MICKA

Oje joje 'no prejoj!
Hodi da sem, Marko moj!
Kaj je to prot' izhodi?
Kaj je to prot' zahodi?
Al je to živi plamen,
al je to krvavo morje?
To je ne živi plamen,
to ne krvavo morje.
Turki grejo z izhoda,
Turki grejo z zahoda.
Urno leska Marko meč,
Turkom seka glave preč.
Glav'ce sekal do poldne,
glav'ce štel vse popoldne;

ko je prišla že večer,
jih naštel že tri jezer.
Sonce shaja za goro,
Marko pa k Micki domo,
se v mehko post'ljo ležeta,
do bel'ga dne se ljubita.

RAJ' KO NOR KLEČE BI MOLIL

Raj' ko nor kleče bi molil,
kruha, mesa si ne solil,
kakor tebe slišal pazno,
v um si phat' dal zmedo prazno!
Naj, naj halabučit' – možek –
modrec ko s Kukave Jožek!

MARKO IN MICKA

Mal' zorja napočila,
brž Micika stanola,
k visokim linam stopila,
zastorce odgrinola.

V ravno polje gledala,
kaj zgledne njeno oko?
Z belima rokama počila,
z glasnim grlom kriknola:

»Oje, joje noj prejoj!
Kaj bo s toboj, Marko moj?
Turki grejo z izhoda,
Turki grejo z zahoda.

Brž odprla ladico,
'ž nje zmetala suknjice;
»Hitro stopi v ladico,
da te Turki ne najdejo!«

»Nikaj, nikaj, ljuba ma,
zdaj mi bo, kaj želja b'la.
Naj mi grejo z izhoda,
naj mi grejo z zahoda.

Hitro, hitro, ljuba ma,
beži v štal'co zidano,
konj'ču še brž piti daj,
potem ga brž osedlaj!

Bova šla prot' izhodu,
bova šla prot' zahodu,
bom podil golobeke,
konjič tlačil mravljice.«

»Ne hod', ne hod', Marko mlad,
Turkov je več tri jezer.«
»Če zdaj je Turkov tri jezer,
bo jih manje tri jezer.«

Micika hitro skočila
v lepo štal'co zidano,
konj'ču brž piti dala,
konj'ča brž osedlala

Marko mlad opravil se
s svojim svetlim orožjem,
s svojoj drotnatoj suknjoj,
s svojoj svetloj sabljicoj.

On jaše prot' izhodu,
on jaše prot' zahodu,
Turki so vršili
ko mravlj'ce v mravljinjaki.

Na njega so se vsipali,
v njega se opičili
z izhoda in zahoda.
Svoj potegne svetli meč,
seka Turkom glave preč.

Glav'ce na tla kapale,
od tal so se odbijale,
krv je širom plavala,
glav'ce v krog pobirala.

Groža po krvci konjič,
Marko pa šteje glav'ce,
Marko pa šteje glav'ce,
glav'c našteje tri jezer.

POROČENJE

(Romanca)

Rano se prestira,
vojska vsa maršira
črez polje široko,
pod goro visoko.

Žolnir je 'z šerega,
ne mr'e prit' do brega,
betežen gračuje,
zadi ostanuje.

Medlo nese oko
na goro visoko:
»Zbogom, komaradi!
Pustite me zadi!

Skopajte mi jamo,
tri črevlje široko,
tri črevlje globoko,
tri črevlje globoko!

Den'te me 'dolž jame,
al ne prave rame;
k nji privež'te ptiča,
moj'ga vran-konjiča!

Naj se konjič joče,
ker se m' ljuba noče!
Oh, bo se jokala,
kdaj bo za to znala.

Delajte mi mosti
'z mojih belih kosti –
od mojega groba
do me ljube dvora!

Naj glas po ti cesti
k moji gre nevesti,
verne od ljubezni,
smrtne od bolezni!

V dvori bo ga draga
čakala kraj praga,
s cvetnima licama,
z jasnima okama.«

V sabljo se opira,
srce mu umira,
ko brž to naroči,
srce v prsah počí.

Skopali so jamo
tri črevlje široko,
tri črevlje široko,
tri črevlje globoko.

D'jali ga 'dolž jame,
al ne prave rame;
privezali ptiča,
njega vran-konjiča.

Vran-konjič se plače,
s solz'mi grob namače.
Vetrič glas pripiše
do ljub'čine hiše.

Ljuba kraj vrat stala,
mili glas slišala.
To se plače ptiček,
ljub'ga vran-konjiček.

Ne delali mosti
'z njega belih kosti
od njeg'vega groba
pa do ljube doma.

Al so brž pisali,
listek so poslali
od njeg'vega groba
pa do ljube dvora.

Ljuba list prebrala,
koj na tla opala
z bledima licama,
z mrtvima okama.

ODGLASKI

I.

Oh, nekdam še,
srcece bolno,
boš zadovoljno.
Zdaj Amor ljut'
ne da mi mira,
saj ga še tira
šest deklic čud:

tam muka, trud
bo preč in bolno
boš zadovoljno.
Česar sprositi
ni v tem življenji,
je po trpljenji
lahko dobiti:
na zlo zabiti,
ki mi ga voljno. –
Boš zadovoljno.

II.

Mati so opletali
dekle vsaki 'bogi dan;
kdaj jo kol' opletali,
vsakokrat jo kregali.

Mati se razjezili,
dekle so zapret' dali
notri v novo kamrico:
»Tukaj čubi leto dni,
ljubega si 'ž glave zbij!«

III.

V čreti mrzla voda 'zvira,
ljuba pa pranje prestira,
vmivlje lice, bele roke,
v kito pantlje vpleta š'roke;
s piskrom grabi, v zdenec gleda:
al je rdeča al je bleda.
Nisem bleda, sem rdeča,
bo se mi navdala peča.
Lepe so, rumene, grube,
kušni, ljubi, moje čube!

Jasne moje črne oči,
ljubemu do svet'le v noči;
dolga, dolga kita moja,
vzem' me, ljubi – da bom tvoja!

IV.

Rosna je, rosna
detelj'ca,
ljuba je moja
Ančika;
lepa zelena
detelj'ca,
mlada je moja
Ančika;
lepo precveta
detelj'ca,
lice 'ma rdeče
Ančika;
s kosoj pokosim
detelj'co,
z ustmi poljubim
Ančiko;
mlada mi vene
detelj'ca,
lepša še cvete
Ančika.

V.

V hrastji toži golobinka,
v kamric' joče se Marinka.
»Le ga vzemi, saj je mlad,
hoče tebe 'z srca rad!«

»Sem še šibka 'no premlada
kakor lil'jin cvet 'z ograda.
Ah, ne dajte še me ne,
mati, hudi so možje!«

»So za mlade vogledniki,
stare čube v zapečniki.
Te ni sram, če nočeš ga?«
»Hvala bod' vam, mati ma'!

Ribi draga bistra voda,
men' pa d'vičina sloboda,
ptici drago perjiče,
men' pa prosto srčice.«

PRODAJ IN KUP

Pisker rožmarina 'mam,
pisker pa vijolic,
pušeljček bi delala,
komu bi ga dala?

Rožmarin redila bom
'no si ga oddala,
zibelko bom kupila,
da bo mi je treba.

Sineka bom zibala,
pesmičke mu pela,
celo dolgo leto dni
v senčici sedela.

NEVOLJNA ŽENITBA

Da bi mi Bog to milost dá,
kaj bila bi grličica,
bi se Bogu potožila,
kaj mat' ne dajo mi možá.

Ven bomo ti ga že dalí –
dalí ti serca serega,
ker ima tri bele gradi,
bele gradi, žolte zlatí.

Naj zlodi vzame vse gradi –
bele gradi, žolte zlati!
Jaz pa-m si vzela takšega,
kaj ne de mea klobučeca.

Jaz pa-m si vzela – takšega,
kaj ne de mea klobučeca,
klobučec bom mu kupila,
da 'ma se 'z srca ljubila!

MINKA

Kapala na travo rosa
z drevca zelenega,
kapala ni z drevca rosa,
al solzice svetle 'z zenic
svetlih, 'z oči mlade Minke.
Mlado so že omožili,
mlado mlademu Ivanu,
mali čas sta b'la vesela,
mali čas, ne c'lo pol leta,
po deželi svetli cesar
v belem pismi poslal ukaz,
poslal beli list, ki rekel,

v žold pobrati fante fletne.
Tud' Ivana so vlovili,
ločit' mogla in solzila,
ločit' na negvišne čase.
Vboga zmerom je tožila,
noč in dan je plakala,
kdaj po tratici hodila,
vsako rož'co prašala:
»Ah, povejte, ah, povejte,
kje je moj Ivanko, kje,
ali kaj tak ste rumene,
kadar njega tukaj ne!
Prašam še po gajih ptice,
al ga vidle ste al ne.
Prašam vas tud', skale sive.«
Ni odgovora – vse neme.
»Ah, ti vbogo, vbogo dete,
ki pod srcem nosim te,
tak ne boš nikdar ti vid'lo
tateka, ah, ne boš ne!«
Priletela lastavica,
lastavička 'z daljnih krajev,
Minkine na svisle sela,
nji veselo je zapela:
»Nikaj, nikaj, Minkica,
bode prišel mož nazaj
verni, ljubi tvoj Ivanek,
bode za tri bele dni
prišel v nedeljo večer.
Bila sem v daljnem kraji,
daleč, daleč za gorami,
za gorami v belem Gradci,
vid'la sem tam vel'ko čudo,
vid'la sem tam vel'ko vojske,
v vel'ki vojski tveg' Ivana.«
Tak zapela, odletela,
Minkica poskočila,

ven'c žalostni z glave vzela,
vsega koj raztrgala,
vmah po rož v ogradek tekla,
radostnega spletala.

SEM FLETNA

Sem fletna 'no mlada,
ne maram za vas,
vse vaše popevke
so črepavi glas.

Sem šibka kak sablja
'no ravna kak hrast,
sem drobna kak mravlja,
je ne lep moj zrast?

Okroglo se moje
mi lice cveti,
cveteča se moja
čuba rumeni.

Kdor kol' mimo gre,
'ma čoho al suknjo,
vsak še smeje v hišo
skoz okno poluknol.

Viš, posteljo belo,
ki meni le služi,
pa ne vsakšoj pokveki,
ki mimo brluži.

Mi leta sponaša,
jih je komaj šestnajst,
vse prste b' obliznol,
da b' mela jih glih dvajs't.

Zato si zapejem,
ne maram za vas,
vse vaše popevke
so črepavi glas.

CITARA SLOVENSKA

Kam, citara slovenska, imam te prenesti,
v podrte je l' gradove, sova kjer gnezdi?
Je l' (orel kam in s'kol le upa se zasesti)
na strmo skalo ostro, v megle ki gledi?
Kam, citara, je l' morje kjer šumi
al kjer na reke strano ribič mrežo zmače
al zadnjič v tihi log, kjer vetrič hlad iztače?

V dolinah, draga, spodnje Štir' je boš brnela,
da hoste in brežiči do odpevali;
slovensko cit'ro le Slovenska bo raz'mela,
slovenskih le rojakov uho njo raz'mi,
rojakov, katerih gladko vsaki postoji,
če struna giblje se, iz sosedne vesnice
če uho doleti prijazni glas mladice.

Oj zemlja, ktera me tak trdno se dotičeš,
na ke veselih nekdej tratah igral sim,
ki mnoge solze nenavzočemu odžmičeš;
na močnem ktere vezu vklenjeni visim,
v srca korenino trikrat vpletenim.
Oj zemlja, žgeča tudi zdaj ti teče kaplja,
od želja vpito srce v solzah se zataplja.

Presrečen vsak, kem' spodnja Štirija je mati,
kem' ona ziba bila, ga nadajala;
pak trigube nesrečen, kter' slovo jemati
od nje je mogel, komaj kdaj ostavila

od ziza ga in na noge postavila.
Ak vsikdar in povsod se mu medica vtače,
tak vendar slajša je iz skledice domače!

Sè vso lepoto Gradec prazne so zidovja,
kjer dosti se svetli, pak malo zeleni:
Vesele kje Slovenci imajo stanovja,
tam paradižič je, tam zemlja se smeji. –
Bog var'ji njo! – Tam v preobilnosti rodi.
Natura tam odkrita na izbor ponudi
mnog'tere zemljorastja, mnogi sad za ljudi.

Mnog'tere zemljorastja, mnogi sad za ljudi?
Al kdor pripravlja ga? če nekdo barati.
Če poznaš črstvega Slovenca, on se trudi,
ker mlad'ga danca zarje nikdar ne prespi.
Z danico izidoč ker zna dočakati,
dok trikrat zvon k češčenju Marije ga zvabil,
na polju katero zdravljat' nikdar ni je zabil.

Zdaj delovna družina se domu povrne;
zdaj: »Zbogom hod'mo!« reče hišni gospodar
in pelje jo v klet in pipo ji odškrne.
Zdaj prime kupo vina: »Naj skož' božji dar
se nova moč uleva, da ne ide v kvar
telesa moč! Le pijmo! Bog je naše sode
napolnil, naj mu d'nes in vsikdar hvala bode!«

Potihni, cit'ra! Duše tvoje strune drapljem,
s tem več razločka breme k zemlji me tišči,
s tem globokejše žalnem' srcu rane vkapljem. –
Ve, zale deklice v spodnjem Štajerji,
popevajte, da breg in jama zahrumi,
popevajte Slovencev vredno ino pravo,
popevajte namesto me Slovencev slavo!

DRAGOTIN NA SMRTNI POSTELJI

Najte, najte, oče, mati, bridko se držati,
naj si sestra, s solz'mi lepih lic polivati!
Vse, kar trav so sosede vam nanosile,
ni med njimi vsemogočnega korena,
kaj bi žizen skrhamo povrnol,
ktero je Bog krhkem' životu odsodil,
da se večna duša 'zmota 'z slabe ječe
ter povrne, odkod troho let prej prišla. –
Najte jokat', oče, najte jokat', mati,
niste krivi vi, kaj zdaj odidem s sveta.
Bog je htel tak 'meti – njegova je volja –,
ki mi telo z duhom silnim nadehnol,
z duhom, ki le potiši se v večnem morji,
v morji, ki so njegov brod le smrtne vrata.
Ta, ta mi dirja z begajnimi koraki
ter na vroči stezi, kateri iz žilic ziza
kapljice, dok slednje žejen ne potreba
ter odprhne duhkokrilen na višine,
kak golobek bel od plitvega potoka,
ko do dna je mrzle kapljice pogoltal. –
O ti, moj Bog, vzem' jo na milostna krila,
verna bila Tvojim svetim je besedam,
verna bila narodu in bo do smrti,
spremljala ga po poti Tvoje volje.
Verna bila narodu in bo do smrti,
ki največji mučenik je vsega sveta.
Moja duša videla je njega molbo,
podigavat' videla trpeče roke,
plakat' videla ga prekrvave solze,
čula ga zdihovati svinčene 'zdihe,
al solze so kapale na suhi pesek,
'zdihi so po gluhi zemlji razhrumeli;
zakaj hrb't mu pod nadlogo je zgrbačen
ino duše špegel, ki ga Ti obrnol
k svojem' sedežu, mu vrag naopak zvinol.
To videvši smilila se moja duša,
zdignola svoj slabi glas zanj k Tebi,

in ti smilil se, se milo nasmehol –
njenem' ognju, ter okrepi slabo štimo.
Nek', nek' jo zasluhno! (hvala bodi Tebi!),
Tvoja moč ga višla – stepel svoje lance,
oči k Tebi obrno! – v me besede klikno!
Zdaj pak rečeš vtihnó? – 'z trupla dušo kličeš,
hvala Tebi, naj bo Tvoja sveta volja!
Seme je vsejano, zdaj 'ma pasti betva. –
Kaj to? Nekaj mi po životi trepeče
ino pot na čelo debeli naganja?
To li strah? O nisem strašen ateista,
ni po moji veri toti duši konca,
njo je Bog odločil k višjemu stvorenju.
To li strah? O nisem bil spijoče jagnje,
ki le bekne, ko mesarjev nož zagledne.
Kaj je to? Povej mi, nevmrtelna duša!

DRAGOTINOVA SONETA

I.

Ve slabe žile, nekđaj črstve moje,
vam skor' se krv osuši, ke b'lo do vrha,
vendar še m' v medlih sklepah duša prha.
O kaj to? Še na smrtnih vratih poje!

Al kes norosti ranih nje ne gloje,
čeravno sam' duh kriv, da život d'vrha,
ko bel golob 'z telesnih lil odprha
in ugasnem mirno; al mi žal za dvoje:

Da ni za narod pala roka z mečem
ter da stopaje v grob: »Zdaj, duša, plani
k Bogu! Žadosti sem živel,« ne rečem.

Pak naj le zajde, vlast, zvezdica mala;
če vse ti zajde z ene neba strani,
bo brž z druge sončna luč ti vstala!

II.

Pognale v srci, ki najdražje klice,
ter v glavi se zezorile, da b' mogle
med brati vkoreniti se, da b' Bog le
dal v srca se zarasti vam, pesmice.

Da ne b' vas zgodaj pozobale ptice,
ki stavijo se v mestih na vse vogle,
da misli vse pozobljejo okrogle.
(Jih boljši Nemci 'majo za senice.)

Le var'te se mi, skrivši sladke glave
pod vernih plašč – nobena v past ne vezni,
ki jih postavljajo vam trume plave!

Ko pak jim 'z roke pade bič železni,
zapijte bratom materne od slave
ter materi od sinove ljubezni.

Αποθέωσις

I.

Tam oko moje velik vrt zagleda,
ograjeno za rože – lepo polje;
stražar priteče, ključ dá 'z hitre volje,
jaz odprem – brž od groze sem vsa bleđa.

Zakaj – jaz mesta vidim polna reda,
k potrebi vencev in stolic do volje,

al ljudi ni, kar trebalo b' najbolje:
Oj čuda! Kaj to? praša se beseda.

Na to zamaram list lepo pisani –
na listi pak postavljeno je bilo
dežel: Silesko, Štajer, Gorotani.

Aha! Odtod še ni je duša zvesta
prišla – se vpotim – Slavino na krilo,
na davno že pripravljena jim mesta.

II.

Tam v onem kraji, kjer se pašči Drava,
da sestro Muro brž in brž objame,
tam vidiš v lepih dolih bele hrame,
tam sina je spočela ljubav prava.

Za slabih let že misli bistra glava,
kak materi povrne, kar ji vzame,
ni mu blaga zvun proste pesmi same,
al gane to, da k Bogu vpije Slava:

»Oh, oče, pošlji mi to dete v raje,
naj ljubav moja s solzami ga zmoči!« –
Bog milo sluša, kar hči prosi, daje.

Brž angelca odpošlje ji po sina:
angel mu sklene roke, sklene oči,
ter v krilo ji prinese Dragotina.

III.

Oh, mili Bog, ni to nebeska slaja?
To mater videt', kak oko ji bliska,
kak sina na srce z radostjo tiska,
bi mislil, da smrt nevmrtnim daja;

kak z nevmrtelnostjo si ga napaja,
kak zdaj hladilo to zdaj tisto iska,
da v rane vlije ga, ki ta pot sklizka
od zibke vdarjala mu jih do raja.

Ni skoro maternem' pest'vanju konec;
ko skopala ga s solzami radosti,
spusti ga s kril si vživat' rajskih sonec.

On pak gre širom večne domovine,
ko pride, kjer je on vrt prazen, prosti,
glej, ime »Štajer« brž pred njim spremine.

MEN' SE NE HRETI

Men' se ne hreti pavoka ne žabe
ter male stvari s prekastimi traki –
za madžara jo 'majo – najt' jo je v mlaki –
in ki visi nad grobom stare babe.

Men' se pretegnjeni po odrih habe,
kim duša bogve kje že plava v zraki,
al najbolj vbogi mladeniči taki,
ki že sve žive dni življenja zabe.

To so drevesa, ki stoje sred polja,
in vse obsenče s svoje smrti zirom,
le sploh brez plače sisat' 'z tel jim volja.

A takih najt' dreves v slovenskem vrti,
nad njimi jaz zdihavam, jočem zmirom,
ker neki so nedolžno žive smrti.

B R A T U

Naj te Bog, naj Bog obvarje,
v kraj drži moči peklenške!
Naj spi trdo vrok nemili –
ti počivlješ poleg ženske.

Vem jaz one blaženosti,
ki jaz skusil jih nikdar ne:
Bit' v angelski obrambi,
kam ne segne svet nevarni.

Ona roka – okol' tebe
d'jana z močnejšo ljubezno
ko 'kol' matere detečja –
kaj ji more morje jezno?

On' pojas, ki pod njim zate
tipa eno srce božje,
Bog ga vaga – kaj je prot' njem'
vse sveta trdo orožje?

Ono lepo, vedro čelo
skrbnih misli polno zate,
modre veke, spod katerih ti
streljajo sreč strele zlate;

one ustne, pol odprte,
ta trepeča, mirna ena –
od dveh listov vsemogočnih
ni li knjiga molitvena?

Z njim se sapa v tvoje vleče,
zate mirna in trepeča –
in Bog je zate in njega
truma angelov stražčca.

Bog te – Bog – da – Bog te var'je,
davlje božje blaženosti,
ko zdaj v noči mojim prsim
so nemirni stalni gosti.

O naj Bog, moj brat, obvar'je
to do konca sveta tebi,
angelca prej ne pokliče
ko na sodni dan ti k sebi.

Ἄποθῆσις

Jezno pribežala vrh Olimpa k bogu božica –
'z pameti dete – pamet, ki 'z čela mu 'zkočilo.
»Sliš', oče, bog bogov! Ti spiš v postelji 'z oblakov,
dremlje žareči ti blisk! Kje vsemogočni ti grom?
Drzni ljudje premetali že vse ti na sveti naopak,
lot'jo nas se celo, nikoga se ne boje.
Lot'jo, glej, se naših že podob mi v mesti preslavnem,
oh, moja lepo glavo zbil mi na tla je divjak.«
Oče pak ji veli: »Potiš' se, hčerka ljubljena,
zlo je zlo, dobro znam, morava dosti pretrpet',
pak ne več ti, da za moža, ki razpet na križi je visel,
ko vpil: »*zpit je bokal!*« jaz se kraljestva znebil?
K sestram pojdi nadol, ki pri viri bistro plešejo,
njim ostala še moč, prè ladajo še ljudi.«
Jezno jočoč hiti v nadol, solzna pripoveduje,
kar zbodne globoko jih, zaplačejo vse v okrog.
Vendar hči 'z njih čednega najčednejša očeta
s kraja sedi, drže desko si na kolena.
Čedno posluša sester plač in tožbo Minerve,
ter nakloni oči v desko, zapiše: *Elgin*.

JOŽEKU BAJEKOVEMU

Oj, Bajek, slavni duh v Ilovski grabi,
ki tol'ko blaga, ljubavi mi krije,
kjer pesem tva od ust do ust se lije,
ti kralj si Ilovske, ti srca rabi!

Al hvalil pevca ali pesnika bi?
Zdaj čujem tvoj glas, tvoje poezije
gluši, da prvo, ko kdaj s sten odbije
se hruma štrti glas, se prvi zabi.

Prijatelj, blažen ti, zavida vreden
je glas tve slave, ozek, tenek, kratek,
vendar poln cvetja ko ilovska trata,

ki nis' v svet odletel, ti labod meden,
kjer neki pevec mora vtihnот', sladek,
ko pregluši ga kter' gosak iz blata.

POPEVKA TRDEGA SLOVENCA

(Vižo k ovi popevki si naj vsaki sam zmisli.)

Slovenec ni hlapec,
za gospodo ne mara,
naj je te madžarska
al pa nemška para:
če ga Madžar bije
ino Nemec dere,
natoči si vina,
si rane opere.

Bog žegna mu njivo
'no travnik, gorice.

Je vesel, je bogat,
'ma vina, pšenice;
al gospod prihrupi,
popiše žito, vino,
pa debelo vzeme
gorno, desetino.

Bo štibro platiti:
če nima – ga vklene,
še v vozo ga vrže,
na boben grunt dene;
al on si zapoje
kako volga, kak zeba:
»Če ste zemljo mi vzeli,
ne vzeli ste mi neba!«

Zdaj Madžar bi Slovenca
cigana rad storiti,
a Nemeč slovenska
mu usta sešiti;
kaj si ne bi več huškal,
kaj si ne bi več pel,
temveč samo za ljudske
bi peneze štel.

A on če kak rojen
Slovenec živeti,
za ljudske ne marat'
si huškat' 'no peti:
»Hoj, Nemci, Madžari!
Globok je vaš lonec;
al pride kralj Matjaž,
bo z vsemi vam konec!«

ŽENIN MRTVI NEVESTI

Že je po nji! Že je jo smrt zadela,
ki bila radost mojega srca!
Mirno počiva, kjer je obledela,
obdaja jo obleka svatovska.

Venec dušeči glavo obsipa njeno,
lasovje zlati prsi krivljejo,
zabito v izbo mrtvaško, leseno,
nevesto tihi zemlji 'zročajo.

Še zmerom si ti moja, ljuba draga,
daravno zdaj tvoj venec – rožmarin;
tebi naj solz bo mojih slednja sraga
in kušljaj ta – vedne zvestost' spomin.

Ter pojd' k počitku – zdaj počivaj milo
do tistega dne, da trobente glas
od spanja te zbudi, ter greš plačilo
v miru zavživat' si na večni čas –

Tam bodem tebe lepši zopet najdel,
med angelci z licem posvečenim,
tam bo moj duh se s tvojim zopet znašel –
tvoj družej bo pred tronom angelskim.

V nebesih šele bova poročena,
tam boš ti, Ema, moja – moja – da!
Ni smrti tam – tam ne bova ločena –
tam samo dan – ti – moja – vekoma – !

Kako zvonovi milo že pojejo,
pa tebe, Ema, ne zbudi njih glas –
že stod k pokopališči te nesejo,
zakrila bo te prst vsak čas.

Od daleč žalostno se petje sliši,
zdaj že mrtvaški dom zakrivajo,
vsi, ki te spremljajo k pokopališi –
ne slišiš jih, kak bridko jokajo.

Izvorne pjesme 1837.–1839.

SONET NA NOVO LETO 1837

(Zjutraj ob dveh)

Spet leto nam prikaže se v koriti;
kaj čem vam za dari želeti k sreči,
ki z lastnimi vam moč že vse doseči,
ki ne spoznanih ne m're lice kriti – ?

'z vas znali Mozarti bi se zoriti
in s pestrim umom Apeli cveteči,
ki z Diogenokatonovimi pleči
nevoljo znate tak krepko nositi.

Oj bratje, Bog odločil vas viišni,
le išč'te jo po dnevni, nočni burji,
napust'te vodo vašem' dobrem' mlini!

Gledajte bistro, črt'te pogled kurji,
ter najte biti v neboslavnem čini
Balažki, Kureži al Radi – Jurji!

POTNIK PROTI JUGI

Dober fant, ki njega gnalo,
da gre šir po belem sveti,
proti jugi pal'co stavi,
da svet vidi v južnem cveti.

Bila zima – izpod nog mu
skrbna mati, zemlja, pravi:
»Naj, naj iti, mladi sinek,
zrak tud' v jugi zdaj nezdravi.«

Al on ide, al on ide,
da 'zpod nog mu cvili mati.
»Duh mi kima, da tam toplo;
tvoj glas ne m're me zmajati.«

Ter ga z zajokanim okom
luna zgledne 'zmed oblakov:
»Naj, naj iti, mladi potnik,
tud' jug nima lepših trakov!«

Al on ide, al on ide,
da 'zpod nog mu cvili mati.
»Duh mi kima, da tam toplo,
solza ne m're me zmajati.«

Dan napoči; – bela ptica
gre od juga njega više:
»Naj, naj iti, mladi potnik,
pojd' nazaj v domače hiše!«

Al on ide, al on ide,
da 'zpod nog mu cvili mati.
»Duh mi kima, da tam toplo,
ne m'reš misli mi zmajati.«

Ter naprot' priteče burja,
z mrzlo roko ga objima:
»Naj, naj, ljubček, grem od juga,
sed'va raj, tam večja zima!«

Al on ide, al on ide,
da 'zpod nog mu cvili mati.
»Duh mi kima, da tam toplo,
tvoj glas ne m're me zmajati.«

Ter njen brat na zemljo leže,
mraz, da bolj 'zpod nog še škriplje,
bolj mu fantec truplo tlači,
bolj ga s prsti v nohte ščiplje.

Al on ide, al on ide,
da 'zpod nog mu cvili mati,
bolj ga zebe, boljje stopi,
dalj in dalje neče stati.

Brž se preoblači nebo,
sonce skrije milo lice,
z neba se spuste sestrice,
vse sestrice, vse snežnice.

Ter nastop'jo okol' njega,
s šakicam' mu krijo oči;
al on ide, al on ide,
duh ga pelja v temni noči.

Presneži, glej, goro, ko da b'
nebo držal njen vrhonec.
Zna jo ptica preleteti,
zna tud' fant ji najti konec.

Jo prehiti, al mu reka
pot prereže. Moder dosti:
kjer je morje, tam je ladja,
kjer je reka, tam so mosti.

Nima prečke svet premočne,
ki je mladost ne bi strla,
samo k temu treba volja,
volja krepka ino vrla.

Tak ta mladenec ne stane,
za to 'zvoljena mu krona,
tam, kjer raste zelen lovor,
zlata 'ranča in limona.

STOJI MI STOJI POLJE

Stoji mi, stoji polje – oj polje široko,
na polji pa mi žinka pšeničko sestrica –

oj, žinka s hitro roko in zlatim srpekrom,
za njoj pa snopce veže ji bratec ljubljani.

Sestrica ogon dožnje in srpek bratcu da,
bratec doveže snopje – na snopje sedeta.

Sestrica pesem peje – bratec pa brusi srp,
sestrica pesem peje in jenja sred reči.

S širokim okom gleda na stezo vglajeno,
'znad lica skotnejo se ji sivih solzic tri.

»Oj, kaj ti je, sestrica, kaj jenjaš sred reči,
s širokim okom gledaš na stezo vglajeno?»

S širokim okom gledaš na stezo vglajeno,
kaj skotnole se z lica ti sivih solzic tri?«

»Oj joj, meni siroti, oj joj mi in prejoj!
Viš, bratec, viš, ti, meglo po stezi vglajeni!

Viš, tam kadi se megla, megla sam droben prah,
'z megle pa nekaj bliska – je svetlo orožje.

Glej, vojska gre v kraje, kjer je naš beli dvor,
glej, pride pa od kraja, kjer ljub'ga stoji dvor.

Moj ljub' je srčen sokol, gotovo se je bil;
mor'bit' so v toplo srce mu meč zabodnoli.

Oj, teci, bratec, domo, da mater še rešiš –!
Žalosten brat odteče – veseli je nazaj:

»Potiši se, sestrica, – niso sovražniki,
zbriš' z lica sive solze – to sami svatje so.

Domo ti rekli mati, da stregla boš gostem –
ljubi pa te pozdravi – ti prstan prinesel.«

GRLICE

(Legenda)

Bog je prè stvoril grlice
Mariji za deklice,
naj sinka bi ji zibale,
mu pevale pesmice.

Al ljubav jih zapeljala
ter 'z raja jih spodila,
tak kaže od njih pravljica,
češ jo posluhnot', mila!

Marija s prsi detece
vzela in ga povila,
položila ga v zibel je,
lepo s pečo pokrila.

»Lepo mi ga pozibljita,«
je rekla grlicama,
»in pesmi mu pevljita,
dok bo zaspalo vama!« –

Te božja mati v cerkev gre
ter pred oltar presveti,
da za sveta zveličanje
pomoli se Očeti.

In grlici doma lepo
sedita zibke s kraja,
zibljeta dete s pesmico:
Oj, malo, tuja, haja!

Ko se potaka zibelka
in s strani na stran žene,
gledita sina božjega
v oči močno ljubljene.

In dete milo ju gleda –
zdaj eno in te drugo,
nemilo, blago se smeji,
da ju pretrese s tugo.

Ko ptici se spogledneta,
se nekaj v srcih vzgiblje,
se vstavi njima zibelka,
več dete se ne ziblje.

Brž mili k dragi odleti,
s perotjo jo objame,

kušuje s kljunom ji oči;
zaspita z ljub'vi same.

Dotihčas pak odnesli v kraj
so sinka hudi možje; –
Marija blažena nazaj
spet pride s službe božje.

Na zibki najde ptičici
zadremani prijazno;
glej, na tleh pečica leži;
zibelko najde prazno.

In sveta skrb popade jo,
jo pobijo solzice,
in sveta jeza vname jo,
za uha spljuska ptice.

Ter precej 'z raja blagega
sta mogli iti vbogi;
plašno od dreva do dreva
sta letali po logi. –

In šibice si znašali,
si prosti hram gradili,
potem si hrano iskali
in dečico hranili.

Kar starši so pregrešili,
trpi to narod mali;
na šinjaku so prsteci
Marijini ostali.

In, glej, od časa tistega
na vrati jim to znam'nje,
ter čuje med popevanje
se zibelke takanje.

ŽALOST IN RADOST

(Romanca)

»Moj ljubi brat, si truden kaj?
Se pripogiblješ dosti,
že dolga njiva zadi naj',
snopiči pak so gosti.

Stopila bi pod lipico,
pod senco posedela;
znaš, mene roka že močno
pri lakti zbolela!« -

Sestra veli, odpelja brat
jo pod drevo zeleno,
odrine peča se in hlad
pihlja v lasi miljeno.

In deklica bistro gledi
v doline modre, jasne,
tja misel vsaka odleti,
kjer žalost vsaka ugasne.

»Žolta volga lepo poje,
na sred' loga zelenega - hoj, hoj! -
lepo poje.
Za njoj šuta jager mlad,
kaj bi jo strelja rad - hoj, hoj! -
jager mlad.

Ne streljaj, ne - !« Te zamolči
in bolj gledi v dolino;
nekaj ji stopi pred oči
in preleti deklino. -

»Kaj ti je, sestra, za Boga!
Se vstaviš sred' besede,

in lica so ti solznata;
zdaj rdeče, zdaj blede? —«

»Oj, glej, glej, brat, ti v daljen kraj,
za lesom hiša nizka,
tam možje so — in, glej, nekaj —
da — orožje se bliska — !

Gotovo so ga vlovili —
tam ljubi moj prebiva. —
Bež', da še tebe ne vlovi
truma nemilostiva!

Ne jemlj' od matere slova,
brž na Vogrsko skoči,
kjer z dušo te sprevala
po dnevi in ponoči! —«

Brat stisne ji belo roko,
vendar še skoči k domi,
sestra pak v senci z žalostjo
si vbogo srce lomi. —

Oh, oh, da skoro minoli
bi boji, vi nemili,
ste neki sestri, ljubici
v solze oči vtopili.

Mladič še za mladih let
more širom po sveti,
in dom in ljubo zapustit',
ne sme nit' slova vzeti.

Pak ne žalost', milo srce,
otiraj lepo lice,
žalosti do preminole,
zmenile se solzice.

In te nastane streljanje
in praska in ukanje,
to zbodne deklico v srce,
žalostne splaši sanje.

Glej, nekdo pride čez vrati,
veselega je lica,
napol skaklja, napol beži;
glej, brat je – tebe klica:

»Čuj, mati rekli ti domov,
boš stregla: dost' je svati,
ter mil' pozdravi te lepo,
prinesel prstan zlati!«

KONJ IN OSEL

(Pravljica)

Bogat kmet 'ma živine dvoje:
lepo konjče, noro osle,
nanju težke vedre vesi,
vrč, ki uboge kolčti gloje.
Brž ko petelin zapoje,
ž njima gre na trudne posle,
pozno spreže, žene k lesi,
ju na skalje, na strnišče,
naj si vsako živež išče.
Osle se tam dobro krmi,
oset grize, ščavo huba,
al ta jed ni konju ljuba,
z medlim okom v pašo trmi,
'z žlahtnega je on šerega,
v boljše Bog odločil njega.

Dverha dolže bolje mu telo,
skoro ne bo več za delo.
Ko to skopi kmet zamara,
večjega boječ se kvara,
da mu konjče ne pogine,
dene mu na noge poti,
ga pusti na travnik zelen.
Konj je lepi cvet doline,
glavo diže kakti jelen,
brše s kopitom, glasno hrže,
še bi hodil, skakal brže,
al so vpreženi siroti
tanki gležnji v tesne poti.
Ko zagledne kmet bistročo,
v konjskih žilah krvco vročo,
on preklinja in togoti,
da po doli čudna praska,
bič podigne, da ga mlaska;
»Ti hmanjoha! Ti parteka!
Zbirava ti vražja para,
teb' ni prilike od veka,
ki za sladek kruh le mara,
črnega pak odmetava
tvoja pregosposka glava!
Bom ti že dal, parteka,
bom ti že naložil ramo!
Ni pridnejše moje osle,
ki mi je za vsake posle,
žveče rado 'stric in slamo,
koža njegova močnejša
se ne zgoli, ne opeša
brž ko tebi – – ?

Ob tem ide
mimo modrec in zamara,
kak kmet ubogo konjče kara,
smilj in jeza ga obide,
postoječ naglas mu dene:
»Naj preklinjat', naj togotit',

naj se biča, droga lotit'!
Tebe bedastoča žene;
češ si konja poosliti,
žlahtno v prosto spremeniti?
Bog si z vsakim dobro dene:
On je stvari vsaki sodec,
on ji tek dal in želodec!«

IZVIRNE NA NAČIN KRAKOVJAKOV

1.

Kvočka, sliš' da, kvočka po smetiščih kvoče,
kdaj se tebi ljub'ca za dverami joče.
Pen'ca poje, pen'ca 'z grma kraj studenca,
sliš' jo, Micka, sliši, da ti nimaš venca. –

2.

Petelin vesel je, vodi si tri žene,
jaz pa, s'rota, ne znam sprevajat' nobene.
Petelin, petelin poje po dvoriščih,
če še nimaš ljub'ce, v Hermancih jo išči.

3.

Kukov'ca, kukov'ca v bukovji kukuje,
rad bi si popeval, ljuba me ne čuje,
prepelička poje v noči v tihem polji,
popevaj si, popevaj, srčecu bo bolji.

4.

Šibica, šibica trosi se v potoki,
 Micka, kaj pomeni solzica ti v oki?
 Teče voda, teče, zlije se v morje,
 lahko si vesela, meni pa je gorje.
 (Teče voda, teče, da objame morje,
 čem' ne prvlje prišel, zdaj že bele zorje.
 Čem' ne gor' prišel, čakala do zorje?)

5.

Mal' da na stran stop'te, ve tri modre gore,
 naj mi solzno oko daleč zret' premore!
 Rada b' vid'la tamo, da bi znala samo:
 al moj ljub' sam hodi al že drugo vodi?

6.

Kukov'ca si poje, kosek ji pomaga,
 videl sem te, videl, al ne kuš'val, draga;
 oh, spet moram domo, ustna sta še m' kisli
 in na tvoje grlo s srcem sile misli. –

ROŽMARINCI

I.

Kukavica ptica v bukovji kukuje,
 rad bi si popeval, ljuba me ne čuje:
 Prepelička poje v noči v tiho polje:
 pevlji si, popevlji, srcu bo ti boljše.

II.

Malo da v stran stop' te, ve tri modre gore,
naj mi željno oko daleč videt' more!
Rad bi videl tamo, naj bi jaz znal samo,
ljuba l' sama hodi, al jo drugi vodi.

III.

Nadričnjak si poje, kosek mu pomaga,
videl sem te, videl, ne golobil, draga:
Oh, spet morem domo, usta so še kisle.
Lahko noč! Sto naj barem kušcev misle.

IV.

Šibica, šibica trosi se v potoki,
men' pa v prsah srce, solzica na oki.
Teče voda, teče, da objame morje,
jaz pak tvoje telo samo v sanjah, gorje!

V.

Rožmarin zeleni, ljube dar ljubljeni,
povest pravi, da pre' tvoj cvet smrt pomeni.
Jaz pak nič ne maram, al je smrt al menje,
zakaj vse od nje – c'lo smrt – večno življenje.

VI.

Oh, da mi je vtrnol, vgasnola je treska,
ne zameri, mila, saj tve oko bleska.
Milostna si, da znaš, pazit' mel' na troje:
tresko – oko tvoje – lastno srce svoje.

VII.

Bog je ogenj sipal na nečiste mesta.
Kaj sem jaz zakrivil? Povej, duša zvesta!
Ti men' karo davlješ kakor Bog Gomori.
Da sem te častil jaz – al to greh? Govori!

VIII.

Vsihaš mi, oh, vsihaš, rožmarinca kita,
akoprem preskrbno vsak dan si oblita.
Solz'mi me oblivaš, pak ne misliš v joki,
dvojnega kar ognja solze so t' otroki.

IX.

Tvoj kip v moji glavi si prepregel mreže,
kaj se misli rodi, brž mi v njih obleže.
Oh, ki so sirote ptičeva ko glava,
ak bolj miče 'z zanke, bolj se zamotava.

X.

Sam sem si prè krivec, sam prè nečem s križa,
ker trpim, da Amor, kak če, z mano viža.
Oh, saj mati prav'li: Bogu se ne preti!
V šoli pak: Amorja 'maš za boga 'meti!

XI.

Sijaj, mesec, sijaj ljubici siroti!
Dade lic ti gledat', glej, to plača bo ti;
sicer roke, oči ino nadra svoje
k tebi bo zdig'vala, al to vse še – moje.

TO ŠE REČ

To še reč od tebe,
te pa zbogom 'stan,
pisat' htel sem, al ni
pustil srca žal,
ki ga peče, mori
kakti ognja žar;
pisat' htel sem, ko ti
zadnje slovo dal,
ko si ti v ograd tekla
po popotni dar,
zmešana davala
rožmarin mi v dlan.
Čem' pa rožmarinec,
vrt dost' rožic 'ma,
čem' pa rožmarinec
daješ, smrtni kal?

»Sam si si ga 'zvolil
za posebni dar,
sam, sam si ga 'zvolil
— — — — —,«
slišal kratke reči
v dolgi tihi čas,
ne premogel v solzni
gledat' ti obraz,
trmel z okom v pozni
rožmarinov kal,
za nadra ga dal,
naj tolaži žar.

Onkraj teh gor južnih
shramba m' blagora,
kjer mi vse ostalo,
tam moj život, raj,
moje duše hram;
meni nič ostalo,
kakti v srcu žar.

PITANJE

Že deseti mesec mine,
kaj mi tvoja duša sine;
si me vplela kdaj v spomine
ali ne? Povej! Povej!

Ko skoz žveglo puščam teči,
vmiralo ki v prsni ječi,
al ti raz'miš duše reči
ali ne? Povej! Povej!

Ko piano k plesu poje,
s tvim' oščepim roke svoje,
čuti to ti srce tvoje
ali ne? Povej! Povej!

Ko se v igri duh sporoči,
se ti v ustno dehne vroči,
al se ti te težko loči
ali ne? Povej! Povej!

Ko se slovim, – solza bliska,
v ustih vmira reč prilizka,
al me v mislih duša iska
ali ne? Povej! Povej!

V zvezdah išče zvezdo oko,
nate padne mi globoko –
si ti zvezda? Blodi oko
ali ne? Povej! Povej!

Ura nama že odbila,
zdaj spovej se, ti mi, mila,
al si me ter me boš ljubila
ali ne? Povej! Povej!

SVOJI TRINAJSTLETNI SESTRINKI
I. C. ILOVČANKI

Kaj zaboga, ti zenice raztaplje?
Kaj to? – »Vi grete že?« – Da, jaz grem. »Resen?«
In ona s smehom: »Vidiva se v jesen –«
ko 'z oči tekle men' debele kaplje.

Kaj v raho trinajstletno srce draplje?
To čut, ki od njega kriči ma pesen?
Tak zgodaj nanj že glavo d'jal gad besen,
da, ko če radost pit', srce razkraplje.

Obvari Bog, mi ljubav to, Jlenka,
to angela nebeškega skrb, joki,
ko vidi pot, da fanta žene grenka!

O da b' mladen'ču tekli solz potoki
za njo; ak daš, da srečna ktera ženka,
moj Bog, daj plačo tem' milostnem' oki.

VRNITEV K MATERI

Gorje v zibelki je čedi,
k' ne m're dopovedat' bola;
solzic nakipe mu zgledi –
joč, če grize ga nevolja.

Gorje tud' men': obložil
bol mi cvetni dob, vso mladost,
dopovedat' m' ni, kar tožil –
žal ter neko vbogo radost.

Brž' me mačeha zljajdrala
mili materi od zizka,
vzela z ustnic reč, d' slišala
ne b' mat', kar me v srci tiska. –

Sem preplakal kraj nje noči,
solze srebal pesek puše,
ne b'lo v tujem najt' pomoči;
joč ni vgodil smilne duše.

Vendar ko se mi duh vmožil,
mačeh'nih igrač s' odtegne,
ter po kateri dolgo tožil,
v krila matere odbegne.

SLEJKO ANI

Oj ljuba moja draga,
jaz te zdaj zapustim;
ne gledaj da me s praga,
da srca ne zgubim!

Zdaj ti pa morem daleč
ta pod snežne gore;
oj, moli zame, zdaleč
ki mislil bom nate.

Kaj do zdaj sva si vžila
nedolžne ljubavi,
na misli 'mej jo, mila,
'no Bog bo pri tebi!

Kaj svet od tebe laže,
ne ver'jem tega jaz;
kaj si nedolžna, kaže
ti 'z oči solzica.

Še več bi ti povedal,
kaj srce mi veli,
al kak bi dopovedal,
ki jezik obnemi.

Tak zadnjič, zbogom bodi!
Ne gledaj mi v oči,
naj angel te sploh vodi –
duh, varuh čistosti!

BALLATA

Bogastvo je ne zlato, srebro, blago;
bogastvo je le – 'met', kar nam je drago,
to zlato berem 'z pesmi reč' slovenske.

Bogatčev otrok ti ne praša, marja,
kol'ko 'ma žoltih, belih penez oče,
le pipane zamakno ga igrače. –

Ne gane pevca zlat, le zlata zarja,
ter bolj – to zvesto pesmice svedoče –
od srebra blesk, ki cvet namače.

Tak tudi meni, sreča, ni za dače,
ki po pokojnem mi ponujaš blago:
jezerki srebrni in mezgo drago,
le mi pokaži dušo one – ženske!

BOLNO OKO

Vbogo oko, moje dete drago,
duša radosti, vse moje blago!
Reci, kaj je tebi za nevoljo,
reci, reci, kaj za božjo voljo! –
Kak si rado letalo na sonce
k daljnim goram, modre na vrhonce!
Skakalo na travnike zelene,

igrat' se med rožice rumene!
Cveto rožicam že rahli dulci,
po njih zlati prhajo metuljci:
pojdi, da na travnik igrat', skakat',
za metuljci fletnim' se potakat'!
Samo zenice pol odpri k meni,
slabem', ni več za ves svet ljubljeni,
vmira že duh njega duše jasne,
zdaj in zdaj mi vse veselje vgasne.

ANA ZA SLEJKA

Vi božja deca, nebeške zvezde,
vi prezirate radost 'no žalost zemeljno,
poglednite tudi v leskeče oči uboge device,
zamarajte v njih kakti v čistem zrcali skrb
njene duše,
preber'te njene solzice ter je polož'te na božje
krilo, pred oči najčistejše!

Vi božji služabniki, nebeški vetriči in zraki,
osluhnite žalovanje uboge device,
štejte njene zdihljaje ter nes'te njeno prošnjo
pred zlati stol najmilostivnejšega kralja,
večnega očeta! –

Jaz sem sama kakti cvetlica sred strašne puščave,
ki jo viheri pripogibljejo,
jaz sem slaba in brez podpore kakti šibka roža
brez kolca, ki jo vetri všibavajo, malo da rahe
betve ne zlomijo.

Nesmiljena sodba mi je podporo odmeknola in v
daljen kraj zahitila.

Tam hodi moje življenje,

tam pod snežnimi gorami hodi brat moje duše.

Vsemogoči, milostivi Bog! Ti si zasadil na radost njegovega
pogleda cvetje mojemu telu, kak si stvoril na radost deklet

ograde z rumenimi in modrimi cveticami, z belimi lelijami. Vižaj njegove stopaje po trpki cesti kreposti – vižaj, da si noge na kamen ne udari – veli tvojim angelcem nositi njegove podplate, da si gležena na trnji ne zbodne, da njegova krv ne bo tujega prahu rosila! Vsemogočni, milostivi Bog! Daj v tujem kraju njegovemu srcu prijatelje, dobre ljudi, tvoje sine! –

Daj mu prijatelje, da ne bo v samoti kak otočec sred zburkanega morja! –

Daj mu prijatelje, da ne bo v samoti kak cveteči vrtec sred zapuščenega polja!

Krepi ga z močjo tvoje volje, kadar se v tvojem hrami pred tvojim veličanstvom klanja, pred tvojim presvetim obličjem moli!

Osluhni mojo prošnjo, osluhni mojo molbo!

Čuj moje zdihljaje, glej na moje solze!

Tvoji milosti ga celo priporočim! –

Jaz slabo dekle, tvoja ponižna stvar sem potešena, okrepljena, zakaj jaz vem, kaj ga ti s svojo vsegamogočno roko za njegovo človečjo peljaš – zakaj jaz vem, kaj on za kazanjem tvojega premodrega prsta hodi, dokler ti njega, tvojega sina, k sebi ne vzemeš in z menoj, tvojo zvesto deklo, ne zediniš tam v večnem prebivališi na veke vekov. Amen. Oče naš itd. Zdrava si, Marija itd.

MILEMU DREVCU

Drevce, ki vsak se ti mladi vršič nemilo naklanja k zemlji, ko mlade glave men' si žele misli grob, pod tebo mi šepetale, oh, v uho mile besede – milše ko tvih vejic v juga pihljanju šepet.

Sonce poslal' ti pomlad, da predrami široma život, deca na okna ti zre – listeci skoz popike.

Skoro bo ona večer brez mene prišla uživat' – milega glasa besed – v kriloma med tihih ust – ter ti nehaj šepetat' k jugu, kar šepetalo si lani, zbriši ji moj obraz 'z pameti – naj si bo med!

TRI BRATJE

Hoj, na nebu, na visokem,
so treh zvezdic svetli traki –
hoj, na polji, na širokem,
pa tri fantje – tri junaki.

Zvezde tri – tri Kosci zlati:
fantje tri – tri lastni brati.

Prv'ga konj – stvar bistra tenka,
hoj, ki pod junakom pleše,
drugi jaše si zelenka,
ki s kopitom zemljo kreše;
tretji pa sedi na liški,
ki ne nosi glave kviški.

Prvem' je nemilo lice,
da se duša v njem segreva;
drugi svoje golobice
krase hvali – si popeva;
tretji? – Kaj ta ma na misli,
da zeleno travo čisli? –

LADJARJI

V smrtnem morji plavajo nam barke,
paz'te, bratci, prav na slape črne,
naj na stran ne prasne kter', prevrne
ter na dnu ne vkuša vode žarke!

Naj prestirat' vetrom preveč jader,
jih zdaj krotek vsak pihljaj, kovarni –
ko zdivja, ne 'z rok njih um mornarni
reši nas ne krič iz plašnih nader.

Glejte, krog in krog, glejte tu na desno,
čoln z mornarjem guglje se tam krhek,
v levo s šibkim že vrti se prhek,
krepkemu celo tam spredaj – tesno.

Tone – tonol –! Kdo bi bil božji na nji?
Gorje, bratje, bil je 'z naše družbe,
ničesar ni moč zvun slednje službe
skazat' mu; 'z nas eden spet je manje. –

Bratje mili, zberimo si skupa
bark ostanek – drzno naprej v brode,
pripeljat' sirotam v žitek plode,
ak nam bark prej ne prehitu hrupa!

Γυῶμα

Žil odpinjati naj ne neha duh, taki bi vnesel
strmni te tok in zastonj bil b' dolgočasni ti trud.

Sladka ni vsaka reč, ki sladka iz ustnic prizvira,
takim ne ver'ji, če prej 'zvira okusil si ne.
Smradna se v srcu plodi, a hitro medu ji dá jezik,
vsajeni je pelin, grize, kdaj slaja je preč.
Njim goljufat' ne daj se, doklej mogoče s' ogiblji
njih in postavi v bran ljutim počutke in um.

Išče ki zadovoljnost, nasleduje naj reko znanosti
'zčrpati, sicer ji ni kos, al mu srce pomiri.
Hoče pa bit' ki bogat in prijeten, naj teh se ne tiče,
naj ne kušava medu, rude pregnale mu bi.

SESTRANI

Ki ti zdaj tam stojiš pri sohi v koti,
sestrana, (tak brž v rodi d'jala naj' primer),
potrošil ne b' reči, al rod na poti.

Ti s knezom plesala si pol večera,
zdaj pak zapuščena z nemilim okom
glediš: da že pri drugi mu nevera. –
Vrti se z drugo s smicalnim poskokom
ter, kar prej tebi, drugi obečava,
ter toto, tiskajoč siroče z bokom,
za tretjo zbira se prevzetne glave –
in toti sreča vajni bo enaka;
zakaj plemenu tem' ni ljubav prava,
ampak kar 'zvir leskeči se potaka
skoz' dalj in dalj po pestrih kamenčkih
ter, ki jim z roso modre oči maka,
od rože k roži, dok v počasnih rekah
prešerna mu bistrina ne oslabi,
al pak ne vmerje truden v morskih stekah –
tak on, dok ti ga starost ne pograbi –

TROJNA RANA

Oh, ti Savo, tva zelena vodo,
čem' mi brez milosti, čem' na škodo?
K tebi sem dotekel, ran si prati,
s kimi jela ljubav, tuj'c me klati:
z grenkoj mrzki tuj'c, s sladkoj ljubezen,
da kraj tvoj'ga brega komaj lezem.
Sem dotekel ran si prat, al tvoje
roke vraz'le prednjih ran mi troje.
Prva rana, ki me tlači, žaren
da še vlasti ni se zdobil jarem.
Druga rana (na njej raste trata),

da si mi vzela učenika, brata.
Tretja rana, ki vso moč mi ruši,
da mi očemerila star bol duši.
Stari bol, ki muči ko bolezen,
srcu mil, nemilostiv – ljubezen.
Bašti že trpelo srce vbogo,
al spet blazno ljub'vi gre pod nogo
ter ne ljubi te strahonjke menje
ko donožno gospoda ščenje,
ki dal svojevoljen mu korbača mnogo!

O Č E O Č E

Oče, oče, čem' ne zidal hiše,
ker prot' sev'ru gleda, dolom niže,
al čem' ne obrnol na visoko,
naj bi prot' jugu nosila si oko.

Ohe, – severne tam sive gore!
Česar vse se spotit' pamet more,
let, ki b'lo jih šest, tam bridke tlake,
ki že, hvala Bogu! pale v rake.

Zdaj vem, čem' b'lo tol'k' mi solzic v mesti:
več ko mladi v poroki nevesti.
Zdaj vem, čem' b'lo mi tipanje medleče,
ki srce v proste boje gnalo 'z ječe.

Tam mi zloba je prostost lovila,
naj bi zlom'la ji slovenska krila,
al ko mokra ribica 'z rok fantu
spelja se – se speljal jaz – pedantu.

Sonce, čem' ti sine toplo oko
nad to goro sivo in visoko?
Oh, ker božja milost mi veleje,
naj moj žar tud' zločestočo greje.

SLOVENSKI PISAVNIK

(Romanca po Bérangerovi šegi)

(Po viži, ktera koli komu draga)

Slovenska sina je rodila,
si sama ga nadajala,
na rokah z ljubavjo nosila,
s solzami v svet odposlala –
In sin tam nje ni pozabil,
jo v srcu nosil, kjer kol' bil,
ob noč in dan si lomil glavo
za njeno srečo, njeno slavo.

Al joje, joje in prejoj!

Oj, ni, Slovenska, čas še tvoj!

Ko v društvu se od knjištva pravi,
on knjigo prvemu poda,
ta brž očali na nos stavi,
al ker črk njegovih nima,
prečeden jo na stran položi,
od knjig slovenskih tak zakroži:
»Jim zlati časi prešli že,
ko Trubar, Gutsman pisal je«.

Joje, joje, joje in prejoj!

Tu ni, Slovenska, čas še tvoj!

Ko prišel kam med mlade ljudi,
kjer bil od narodov govor,
in fant velel: »Slovak je hudi,
Slovenec len, nečist, grd, nor –«
Je skočil on ko ogenj živ,
da brani narod, ki ni kriv,
al fant je s smehom odgovoril:
»Kaj mislite? Ta je obnoril!«
Žalosten zdihnol mlad pisavnik:
»Oj, joje, joje in prejoj,
tu ni, Slovenska, čas še tvoj!«

Kar doma spisal, v mesto nesel
ter tam ponudil knjigarji,
knjigar nemilo z glavo tresel,
delaje 'z knjig zavitke si,
ter piscu tak slovenš'no hvali:
»To, glej, so tehanti pisali,
al skor' še ni je mim' sto ur,
že mora bit' makulatur',
bes vas naj s pismami vred vzeme!«
Oj, joje, joje in prejoj!
Oh, ni, Slovenska, čas še tvoj!

Tak se pisavniku godilo,
čul, videl psovati mater je,
dost'krat oko se mu zalilo,
z'lo zbolelo ga srce:
Krepost trpet' po sveti ima,
Slovenska, upaj v Boga!
In ko misleč v nebo zira,
glej, *Danica* nov' dan odpira,
veselen bodi! Sliš' —! Oj, oj!
Slovenska, bliža se čas tvoj!

ANTONI STRANJŠAKI

na dan služenja nove maše pri Mali Nedelji.

Phoebe, fave, novus ingreditur tua templa sacerdos.

Tibullus

Naj Bog nad njega stegne roke svoje;
naj z večnim okom gleda ga tak milo,
kak gledal, kdaj ga d'jal Slovenki v krilo
veleč ji, naj ga var'je 'no mu poje:

»Strah božji mu! ne ljudski ravna moje!«

Tak zate, ki si branil Slavo milo,
kdaj jo norost al prevzetjé jo bilo,
sinovje molijo dežele troje.

Al ti, kdaj pri oltarji boš spominal
njo, ki rodila v materski te boli;
'no mater, ki te jemlje dnes za sina –

zmisli si tudi v službi ofra dvojega
na njo, ki nas nadaja vse, 'no moli,
naj Bog od nje ne vrača sonca svojega.

HVALA NADVOJVODI JOANU
zapeta od murskih ino dravskih Slovincov

Dan se zori, ki prinesel
tebe v svetlih nam povojih,
ki že davno z bratci vesel
kaže zvezde hval nam Tvojih.

* * *

Nemška muza brž se zbudi,
z pohlebnostjoj da se bliža
k Tvoji slavi, k Tvojem' trudi,
kih se blesk po sveti križa.

* * *

Zdrami tudi se Slovenka,
se obleče v bele hale,
v tenke citre si zabrenka,
da bi sestre njo slišale.

* * *

Neje ona Prilizavka –
pisana hči laži, praha:
ko grlica, ne ko kavka,
Tebe peti če brez straha.

* * *

K nebu gledajoč 'z doline,
mahne se na breg pevkinja,
ki Tva slava ga obsine,
'no tak blažena začinja:

* * *

Slav'mo svetli dan, sestrice,
naj brez pesni nam ne mine,
od gorice do gorice,
od doline do doline.

O da lepo kolo sreče
močno bi Ga okolilo!
Da bi zmerom si cveteče
vžival leta, zdravje milo!

V svetli stala je pojati
njeg'va zlata zibelčica;
rodila Ga svetla mati,
svetla mati – cesarica.

Kakti sonce obdavala
njega carska svetlost silna;
zlato, srebro ponujala
sreča Njemu skoz obilna.

Vendar Njeg'vo oko gleda
rado v temne nizke kočē,
da nesreča vbegne bleđa,
da 'ž nje 'zkopa se siročē.

Kraj Dunaja j' v časti šetel,
svetli knezi Mu služili,
ko od juga glas priletel,
k meji da tujinec sili.

Brž povrže čast brez mere,
'no veselje 'no vse slave;
ki služile Mu jezere,
dã za hlapca se države.

Kakti orel šir dežele
od kraja do kraja kliče,
ko roj matica – vesele
v vojsko zbere On mladiče.

Ž njo zahodne orle skube
'no je skoplje v Soči, Plavi;
njih na skale hiti grube,
v klance padno da krvavi.

Tak se silniku opira,
neboječ se smrti črne,
dokle beli golob mira
spet olike nepovrne.

Zatim Njegova se mila
roka stegne po deželi:
Glej! nerodnost njo pustila,
rodovitost se priseli.

Roža vzcvete na kupinji;
jabolko na glogi zrasede;
grozd visi na škrobotinji;
drač rodi pšenične klase.

Potnik, ki gre šir krajine,
čudj se, sam sebe pita:
»Kak to? Bile to ledine,
a zdaj žolto morje žita.«

Pojdi ti zdaj skoz deželo,
pitaj pridnega ratarja;
on bo rekel ti veselo:
»To naš svetli *Joan* stvarja.«

Al kdo more vse prešteti
svetle zvezde v Rimski cesti?
Kje besede muza vzeti,
Tvoje dela v pesem splesti?

Kodkol po deželi šeče,
kodkol gleda, kodkol stane,
rasto žita slave, sreče
od Tve roke posejane.

Novomesto, Beč bliži se
pred njoj z Oeniponta zidi,
'no Tvê ime, nad njimi se
ki zlatiti nebo vidi.

Al nad Muroj stane v mesti,
ki ga Slava je krstila;
zakaj Tvojo slavo nesti
tam najviše vidi krila.

Tam si zgradil vrt znanosti,
kje mladenčom knjige cvetje
davajo, kak čele gosti
s sladkim medom protiletje.

Tam postavil muzam hrame
s Tvojim duhom nadehnjene,
kam vsele se sestre, same
po deželi raztepene.

(Srečen on, ki v temple Tvoje
stopi s čistim, mladim duhom!
On oskrbil dni je svoje,
s sladkim vinom, z blagim kruhom.)

Al kam ideš, varih mili?
Sledit' trake Tvoje slave?
Teško je to, ki se krili
krez vse svete 'no države.

Ta nam ide, ta kje Slava
z večnim krona se spominom,
ta kje vsem ta mati prava
vence spravlja svojim sinom.

Tudi za Te vkup ga stavi,
boš nosil vence dvoje,
ki si sine nji na Dravi
grel pod krilom skrbi svoje.

Za Te, ki boš za krajine
skrbel, pesem kje skoz mlada,
kje ljubezni sonce sine,
zmerom vera srca lada; –

kjer že mizo za Te davno
radogostnost je prestrla,
vzela Tvoje ime slavno
v pesmico, ki ne bo vmrla.

Oj, veselo prestri jedra,
pot Ti je že pripravila
po vsem sveti slava vedra
s svojimi krilami mila.

Vendar skoro se povrni,
željno čaka Te dežela –
kakti roža, po večerni
hlepeni ki rosi vela.

Kak najdražji sin carice
v svilnih vanjkoših se ziblje,
sladke pojejo pesmice,
ko se zlata zibka giblje;

tak vseh lica, usta, roke
svetlih gostov stregli Tebi,
kušnoli da previsoke
zlate krila slave Tvê bi.

Ali Ti – kak sonce milo,
svetu život, luč prinesti,
še nobeno ne vstavilo
jutro se na svoji cesti,

zapustiš brž carske časti,
svetle strežce, ki ti bili,
tiran od božanske strasti
luč prinesť deželi mili.

Oj, veselo prestri jedra,
pot Ti je že pripravila
Tvoje dece ljubav vedra,
ki je Tebe zaželila.

Lepo jasno kakti zorja,
kdaj z jutrenega nam vzhaja,
bilo mirno lice morja,
ko odišli ste od kraja.

Kako kača v protiletji,
spi na miri grozovita
v travi zeleni al v cvetji,
tak spi v morji bora skrita.

Kak si ne mislè, kje gad je,
rože skrbno dete bere,
tako ravnali ste ladje
v milo srečo dobre vere.

Ali morje, ki vse blago
če pogrnot' v svoje krilo,
tudi Tebe, zlato drago,
vzeti nam se zarotilo.

Zapove brž službenici
bori, da s' družino zbere,
ž njoj pograd' na morskem lici
ladje 'no nje v krilo stere.

Bora sluša, stiha stane,
gre v oblake, se razpreže,
k večnim stebrom prikovane
vetre, strele tam odveže.

Vdari strani od polnočne
s silnim mehom viher, ino
bele jedra, voža močne
trga kakti pavočino,

bliski križajo oblake,
grom po nebi se razleva,
strašno kakti grobje, rake
pod ladjami morje zeva.

Ladja padne, ladja škriplje,
val jo zgrabi, se naduvlje;
druga tresne, se razsiplje;
tretjo zgrabi, na dno suvlje.

Štrta vgrezne; peta počí;
šesta; sedina; gorje, gorje!
Kje so ladje? V večni noči,
samo blanje rivlje morje.

Vendar pred zloboj na sveti
krepost nikdar ne upeha, –
tako bora se razleti,
se prikaže zračna streha.

Viher vbegne: morje zbito
leže spet si sred postelje,
le na ustah strahovito
še stoje mu pene bele.

Kje so lad'j gizdavi tropi?
Eno le zrem na kraj gnati,
tak se ladja po potopi
vstavila na Ararati.

Kdo ž nje stopi? – »On je, On je!
(krič od vseh je k nebi nešen)
ki od sveta vreden kron je,
On je rešen! On je rešen!«

Oj veseli se, zemljica!
Angel ti je spet povrnjen,
spet ti sija pogled lica,
ki bil skoro v morji vtrnjen.

Al čem' strah bil, maloverni? –
Da viher mu ladjo poka?
Božji sklepi so nezmerni,
kje je On, je Božja roka.

Če bi ravno bliskov šiba
razklala mu ladjo, vesla,
Njega 'z morja delfin riba
na pobrežje bi odnesla.

Da tak močno Ga kreposti
sveto kolo okolilo,
da na veke poln radosti
vžival bi si zdravje milo!

Oj, prosimo, naj, sestrice,
ne vdovi se Mura, Drava,
naj s'ja njima Njeg'vo lice
telik čas ko Njeg'va slava!

Slav'mo svetli dan, sestrice,
od doline do doline,
od gorice do gorice:
»Naj On živi za Slovine!«

* * *

Tak zapela v blaženosti,
te v tihoti je vtihnola,
njeno pesem sestre v hosti
čule 'z dola pet' do dola.

* * *

Ne zamer', da se lotila
zvezde hval Ti prebirati,
krotka kaplje podstopila
z morja Tvojih dobrot plati.

* * *

Zakaj – Ti si plajš, ki oči
jemlje, slekel, njo pozdravil;
Ti okrepiš njo v slaboči,
njo veličen blagoslavlil.

* * *

Ti si njo obudil slavno,
da zdignola bele krila
'z host zelenih, kje že davno
s krotkim grlom Te slavila.

* * *

Da upala v svet zleteti
grlica od bistre Drave,
ki le labod sme zapeti
'no slaviči Tvoje hvale.

* * *

Če vtopila pa se v telki
Tvoje slave blisk sirota,
reci: »Njeni greh je velki,
al je vekša ma dobrotla!«

SPOROČILO

Vam sporoči s trepetom prvenec ta od juga učen'c,
kjer Mura, sestra Drava skor' se rokujeti –
vam sporoči, dene pred vaša kol'na ko med b'čela mlada,
ko vrne prvič perot skrbna nazaj, k maticam. –
Ko oko prvokrat na srce mu prineslo nauk,
te mladeniško ko list genoli kipi, vaših.
Z večnostjo zapisal človečjo v srce – Slovensko,
d'jal pogum v njega, ki božji čute ga sini.
Ven'c ne plaši 'z gloga; solzic oko mren'ca prekrije,
ki kmal' na nebo, kmal' spet pade v revni raj.
Devljejo usta prisege večne, um pa kuje d'janja,
al je moške misli zvrnjajo prah v lehek.
Zdaj zamišljen v ta raj trmi; na trnati cesti
zjokano vam, zvun teh, ni oko najšlo cvetlic. –

SADRŽAJ

O Stanku Vrazu kot slovenskem književniku	5
---	---

I

Izvirne pjesme 1830–1832

Srečno ostani mi ti, domovina	81
Sonca dolshajanje	81
Tožba slaviča	83
Hesperos	83
K Bogu	84
Draga, ljuba Mura	85
Pozno v noči	86
Zelenje k orožji	87
Vojnikom	88
Na moj pridni meč	89
Na Miloša	90
S slavnim se orožjem opaš'ite	91
Kdo blaženejši od pevca	92
Jezero	93
Stan'te, kola vremen	94
Osluhe si opletava	94
Nerad šumet'	95
Na Janeza mojega	95
Ah, ne prašajte me	96

II

Izvirne pjesme 1833

Lastovici	97
Mojim pesmim	98
Preč, telesni okov	99
Noč kdaj naplete nebo	99
Blaženi čas	100
Na tvojem grobu, pevec Lavre	100

Do zdaj 'z globokih	101
Sonet 1833	101
Vam to pesem pejem, Slovence	102
Ah, moja duša	103
Odkod si mi, ljubo dekle	103
Leskne v oko tračec s turna	105
Kak gizdave	106
Matjaž kralj	106
Vprašaj, kaj b' ljubezen bila	107
Misli	108
Luni	108
Miklošiču	109
Ko besedam	110
Kak naš šterc	110
Gor na Parnas, na Parnas!	111

III

Izvirne pjesme 1834

Zmes I-VI	113
Milica	116
Trdosrčnost devic	117
Radosten, brez skrbi	118
Pogled mi mračilo	118
Dolina	119
Sem videl, čul, ljubil	119
Burja	120
Preč je preč	120
Žal za mladostjo	121
Kdaj vledenel bo	122
Slovo od mladosti	124
Venec ljubezenskih sonetov I-XIV	125
Le sončna luč rumeni	133
Sonet	133
Sonet	134
Sonet	134
Ko svilnate zazrem	135
Kaj hasnijo slaviču pesmi vboge	136
Venec domoljubnih sonetov I-XIV	137
Id', pesem, idi	145
Cimburgida	145
Kritikom	148
Hoj, Košič	149
Bogastvo slovenskega jezika	150
Dedalske krila	150
Epigrami	150
Dve božici	151

Večerke I–VII	151
Srd	157
Lovec	158
Spite, oči, spite	159
Romanca	106
Vse, vse še premalo	164
Nepokorno srce	165
Krasne ustnice	165
Slovo	166
Zvezdi	167
V jutro	167
Spominki leta 1832	168
Sin in domovina	171

IV

Izvirne pjesme 1835

Slovenka	172
Slovenkam	172
Čakanje po ljubici	173
Da mi basia centum	174
Slovo	175
Zvonček	176
Prijateljema na tujem	177
»Pisarska«, praviš	178
Celo noč	178
Najte me	179
Prelja	180
Opolnoči	180
Oko in srce	181
Bi jaz bežal	182
Še mesce dolge tri	183
Pojd' k meni, duša I–III	184
Regina, iubes renovare dolorem. I–IV	186
Na oknu tam sedi	188
Neznana doña	189
Pelinkovec. I–II	190
Pelinci I–VIII	192
Ti, hrama do tretjega potek	197
Žalostnica	198
Namilka	199
Lažljiva ljubav	200
Pelinčeci I–III	201
V lastnega srca	203
Sonce let	204
Zbogom	205

Mišljenke I–VII	206
Romance I–IV	209
Moja vlast	213
Čemu stanoviti zdihljaj	214
Jaz nisem 'z trume	214
Posvetilo prijateljema	217
Zvončeki I–II	218
Zvončeki I–VIII	219
Pri nas pisari vsaka primaruka	223
Vi, »hofpoeti«, ki gubite kralje	223
Dežel vi evropejskih kipi kisli	224
Zdaj tebi pred obličje	224
Oh, oče naš	225
Domovina I–II	225
Dr. Iv. K. S.	227
Prijatelju J. C.	227
Τφ φίλᾶτῳ	228
Ste li volki, ste oroslani	228
Naši pisarji	229
Joj, joj, joj, joj, miserere	229
Imenu bod' posvečena slavskemu	230
Marko in Micka	230
Raj ko nor kleče bi molil	231
Marko in Micka	231
Poročenje	233
Odglasski I–V	235
Prodaj in kup	238
Nevoljna ženitba	239
Minka	239
Sem fletna	241
Citara slovenska	242

V

Izvorne pjesme 1836

Dragotin na smrtni postelji	244
Dragotinova soneta I–II	245
'Αποθέωσις I–III	246
Men' se ne hreti	248
Bratu	249
'Αποθέωσις	250
Jožeku Bajkovemu	251
Popevka trdega Slovenca	251
Ženin mrtvi nevesti	253

VI

Izvirne pjesme 1837–1839

Sonet na novo leto 1837	254
Potnik proti jugu	255
Stoji mi, stoji polje	257
Grlice	257
Žalost in radost	261
Konj in osel	263
Izvirne na način krakovjakov 1–6	265
Rožmarinci I–XI	266
To še reč	269
Pitanje	270
Svoji trinajstletni sestrinki I. C. Plovčanki	271
Vrnitev k materi	271
Slejko Ani	272
Ballata	273
Bolno oko	273
Ana za Slejka	274
Milemu drevcu	275
Tri bratje	276
Ladjarji	276
Γυάμπα	277
Sestrani	278
Trojna rana	278
Oče, oče	279
Slovenski pisavnik	280
Antoni Stranjšaki	281
Hvala nadvojvodi Joanu	282
Sporočilo	290

*Rječnik manje poznatih slovenskih riječi
iz pjesama Stanka Vraza
izići će u drugoj knjizi*

Tehnička redakcija

RADOSLAVA N. HORVATA

Korekturu izvršio

Dr. FR. RAPOTEC

Štampano u tiskari

Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije

Strojni slog M. ADAMEK, S. DROLC i L. SMREKAR

Prelom MILAN GLOGOVŠEK

Štampali V. ČEPIN i M. MOLINARI

Uvezano u knjigovežnici

Izdavačkog zavoda Jugoslavenske akademije

JUGOSLAVENSKA
AKADEMIJA